

168

వీర్య శక్తి

మీ వీరత్వము తగ్గచున్నటుల కాన్పించినవెంటనే సేనటోజన్ ను సేవించు టారంభింపుడు.

మీరు శక్తి సామర్థ్యములను వృద్ధిచేసుకొనుటకు అందుకు సరియైన ఆహారము సేనటోజన్. బలహీనము లైపోయిన భాగములకు నూతన బలమును చేకూర్చుటకు, రక్తవృద్ధి యగుటకు, నూతన యౌవనమును చేకూర్చుటకు చలయు పదార్థము అన్నియు నిం దిమిడియున్నవి.

సేటినుండి సేనటోజన్ ను సేవించు టారంభింపుడు. కొలది కోజాలలో సేనటోజను నుపయోగించిన వారలు యీ క్రింది విధముగా నేల వ్రాయగలిగిరి ఊహింప గలరు.

“సేనటోజన్ ఉపయోగించిన నాటనుండి, నా శరీరములో నూతన జీవమునెడి ప్రవాహము ప్రవహించు నట్లు తలచుచున్నాను.”

యౌవనారోగ్యసంపదను

SANATOGEN

నుపయోగించి అనుభవింపుడు.

సరియైన టూనిక్ ఆహారము.

ప్రోరు లన్నిటియందును, దుకాణము లన్నిటియందును దొఱకును.

తయారు చేయునప్పుడుగాని, ప్యాకు చేయునప్పుడుగాని చేతులతో తాకబడదు.

ఆంగ్ల భాషా పరిచయము లేనివారలకు బహుములభముగ శేర్షకొనుటకు తెలుగుఅర్థములతో నుండు

ఆనంద ఆంగ్ల భాషాబోధిని

అనుగ్రంథము మిక్కిలి సహకారిగ నుండును. ఇది 700 పేజీలు చక్కనికాలితోబైండు, భారతకథలు, ఆకథలకుసంబంధించిన 16 ఆఫ్ టోనుపటములు గలిగియున్నది. దీనియందు ప్రతిపదమునకు తెలుగుఉచ్చారణ, ఇంగ్లీషుపదములు; అర్థముచేర్చి శేర్షకొనువారలకు బహు

ములభముగతెలియుటకు ముద్రించితిమి. ఇంగ్లీషుపాఠశాలలో 10 సం॥లు పేలకొలది రూ॥లు ఖర్చుచేసి సంపాదించినజ్ఞానమును యింటియందుండియే సంపాదించవచ్చును. ఉపాధ్యాయుల చెదకపనిలేదు. గ్రామోద్యోగులు, కళాణములు, దొరలతో సంబంధముగల బట్టర్లు, పంటవారలు మరియుతర సిబ్బందులు వీరలకును, ఆంగ్ల భాషాపరిచయము లేని వారలకును, మా ఆనంద ఆంగ్ల భాషాబోధిని చాల ఉపకారిగ నుండును. ప్రతి కుటుంబమునకును ఇది ముఖ్యవశ్యకము.

పుస్తకముల వెల రూ. 2-0-0.

ఒకపుస్తకమే కొనువారికి పోష్టుఖర్చులు అ. 8 యగును. 2 ప్రతుల నొకసారికొనిన పోష్టుఖర్చులు మేమేధరించెదము

ఆనందబోధిని ఆఫీసు,

పోస్టుబాక్సు నెం. 167, మద్రాసు

విషయానుక్రమణిక

బాలచంద్రుడు—కె. అన్నమరాజశర్మగారు ...	౮౫౭-౮౫౯
ఏమనుభవించును?— వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు	౮౫౯
మహాభారతమందలి విరటుని బృహన్నలా పరీక్షణము— కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు	౮౬౦-౮౬౨
విభవాబ్దవృష్టి— వడ్డేది సుబ్బరాయయ్యగారు	౮౬౩-౮౬౪
శబ్దశక్తి వివరణము—కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు ...	౮౬౫-౮౭౨
పద్మనాభము—పురిపండా అప్పలస్వామిగారు ...	౮౭౨
తిక్కన విరాటపర్వము—గుఱ్ఱం వెంకటసుబ్బరామయ్యగారు	౮౭౩-౮౭౯
హృదయావేదనము—జనమంచి సీతారామస్వామిగారు ...	౮౮౦
అప్పకవి సాహసము—జాస్తి శ్రీరాములుచౌదరిగారు ...	౮౮౧-౮౮౫
అంధకారము—శ్రీ. శ్రీ.	౮౮౫
ప్రియావలోకనము—కాండ్లగూల రామచంద్రరావుగారు ...	౮౮౬-౮౯౧
లోకవృత్తము—పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు...	౮౯౧
యుగధర్మము—[సి. పద్మావతీదేవి] ...	౮౯౨-౯౦౨
దురదృష్టము—మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రిగారు ...	౯౦౨
నిత్యేషము—రాయసం వెంకటశివుడుగారు ...	౯౦౩-౯౦౮
దశకంఠ రావణశత్రుత్వము—విక్రమదేవవర్మగారు ...	౯౦౮
విమానం—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు ...	౯౦౯-౯౧౪
చెఱుకు—మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు ...	౯౧౪
తాన్నేను—కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారు ...	౯౧౫-౯౨౦
ఆత్మార్పణము—తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు ...	౯౨౧-౯౨౬
చీనా జాతీయ ప్రభుత్వవిజయము—జయంతి వెంకటకీర్తిరావుగారు	౯౨౭-౯౩౧
నాటికి నేడు—సింగిలి లక్ష్మీకాంతం, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగార్లు	౯౩౨
రషియా కార్మిక స్మృతి—జరుగుమిల్లి సాంబశివరావుగారు ...	౯౩౩-౯౩౫
శ్రీ శివాజీ మహారాజు—శంకరనారాయణకవులు ...	౯౩౬
ధాన్యకటకము—కొప్పేరుకడింగడు—యక. వెంకటరమణయ్యగారు	౯౩౭-౯౪౪

‘స బ రా జ’

59

చెన్న పట్టణము, డిసెంబరు ౧౯౨౮

సంపుటము ౫

విభవ సంవత్సరము మార్గశీర్ష మాసము

సంఖ్య ౧౨

బాలచంద్రుడు

కె. అన్నమరాజశర్మ గారు

అమ్మ! శౌర్యాంకురము, రణాంగణమున- స్వీయశోణిత పూరంబు జలుకరించి
నాటు వోయంగ వీరులు, బీర ముడిగి- నిలువజాలను నే నిందు నిలువజాల.

బాలుడు సంగరస్థలిని బాల్సొన రాదని పల్క- నేల? యు
ద్యే, చమూసమూహములఁ బీనుఁగు పెంటలు చేయువాడత
ల్లీ! లవమేనిఁ జింతిలకు లీలమెయి నలగాము శీర్షముం
గూలిచి వేగఁ దెచ్చెద నకుంతితదర్పము తీవరించెడిన్.

దాయలు వహ్వారే! యనఁ బ్రతాపము రూపము దాల్చునోజ శా
తాయుధముం ధరించి సమరాపని నిర్వ్యంగ నాగమాంబ నే
నీ యవమాన రోషము నహింతురొకో; మగపుట్టు వేల, వీ
ర్యాయత హేతులం బర జనాటవి నుగ్రతఁ గాల్చుకుండినన్.

కారెమపూడి చండగతిఁ గత్తులు కత్తులు దాఁకులాడఁగాఁ
బారుషముం ద్యజించి యిట పందవలెఁ వసియింపఁ బాడియే ?
నారణకౌశలంపుఁ దరుణం బిది కావున వీరమాత నాఁ
బేరు వహింపు మమ్మ పృథివిం బలనాటియశంబు నిండఁగన్.

అనికిం బోవక తప్ప దో జనని! శౌర్యాలంబు లో నాయనల్
కన విక్రాంతిని వైరిర క్తమునఁ బ్రత్యుభింతు ముఖ్యమున్ ;
ఘనసైన్యంబుల సింహనాదము మనః కర్ణంబుఁ బూరించు రీ
తిని మార్మోమోగెడు పోవ నిమ్ము కరుణార్ద్రభూతచిత్తంబునన్.

కనులఁ బ్రణయాంకితాశ్రులు గడలుకొనఁగ-మమతఁ జూపంగ మాత! సమయము గాదు;
బవరమున భద్ర మొదవ దీవన లొసంగి-వంపు మభిమన్యుని సుభద్ర పంపినటుల.

వృతాసురుని సంహరింప విజృంభించి వజ్ర నిల్చిననాటి భయదరేఖ
కార్తవీర్యార్జును కరపంక్తి జమదగ్ని పట్టి చెండిననాటి భవ్యశక్తి
కానలేయుడు దశకంఠమస్తకపరంపరఁ గూలించిననాటి పారుషంబు
తూత్రతేజోభూతి సైంధవు గాండీవి చంపిననాటి ప్రచండవీక్ష
ఆవహించును గాత నే డన్మనీయ-వితతశౌర్యాగ్ని తప్తహృద్విధియందు
వేడినెత్తురుకరడులు నాడులందు-రేఁగె నావేశమున జయశ్రీ వరింప.

పరవిక్రాంత నిషూదనక్రియను శర్వాణీకుమారుండు ని
ర్భరకౌద్రావ్యుని దొల్లి తారకుని గర్వంబు విదారించిన
ట్లరరే! యంచు జగంబు లెల్ల శుభగీతాభుల్ పఠింపఁ ద్విష
చ్ఛరముల్ దున్ని సుమంబులట్లుగ యశఃశ్రీకన్య కర్పించెదన్.

ఆంధ్రశౌర్యేందిరాదేవి యాటలాడ-నాట్యశాలగ మాతె పల్నాటిసీమ
శాత్రవానీకహననయజ్ఞంబునందు-పాలుఁ గొన కున్న జీవచ్ఛవంబ నగుదు.

మరణం బన్న భయంబు లేదు కదనత్మసంహృతి వీరశే
ఖరు లీకాశ్యపి గర్భమందున యశః కాయంబుల నేటి కెం

దఱు జీవింపరు ! శత్రు మూనుటయె కర్తవ్యంబు తర్కింప న
శ్వరహా భౌతికలోకనాటకము స్వప్నంబట్ల చూపట్టెడిన్.

కాయము బుద్బుదంబు, రిపుఖండనమే హృదయంపులక్ష్య మ
మ్మా ! యిక పోయి వచ్చెద, నమస్కృతులం గయికొమ్మ; ద్వేషణ
జేయపరాక్రమస్ఫురిత జీవితకావ్యమునందు నూతనా
ధ్యాయము వ్రాసెద రుధిరధార నిశాతకృపాణలేఖనిన్.

జన్మభూరక్షణార్థంబు జన్యకేళి-సహజశూరతఁ బ్రకటించి సమయువాని
దేవదూతలు ప్రీతి నాతిధ్య మిచ్చి-గారవింతురు సమ్మదాక్రాంతు లగుచు.

ఏ మనుభవింతువు?

(శ్రీ) వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు

అమృతమెల్ల హరించి యా సోమనాథుండు వట్టిభండమె దిగఁబెట్టినాఁడు,
పలపులెల్ల హరించి వాయుగంధర్వుండు వట్టివృంతమె దిగఁబెట్టినాఁడు,
మహిమయెల్ల హరించి మదనాగ్నిరూపుండు వట్టికోనయె దిగఁబెట్టినాఁడు,
కళలనెల్ల హరించి కాలభైరవమూర్తి వట్టిగూటిసె దిగఁబెట్టినాఁడు,
భావభవుఁ డెందో తన పంచ బాణములను-కట్టగాఁ గట్టుకొని పాతిపెట్టినాఁడు,
హాళికా! హాళికా! వట్టియాస గాక-ఏ మనుభవింతు వీ రుద్రభూమిలోన?—

మహాభారతమందలి విరటుని బృహన్నలాపరీక్షణము

కోరాడ రామకృష్ణయ్య గారు, ఎం. ఏ.

సంస్కృత మూలమునకు తిక్కన తెలుగు రచన కొంచెము భేదించిన సందర్భములో నిది యొకటిగా గ్రహింపదగినది. మూల మెట్లున్నను మొత్తముమీద తిక్కన యీ సందర్భమున నతివైపుణ్యమును జూపి మూలమునకు మెఱుగు పెట్టినా డనుటకు సందేహము లేదు. అయితే మూలపాఠము లనేకరీతుల నుండుటచే తిక్కన దేని ననుసరించియుండు ననునదే పెద్ద సమస్యగా నున్నది. భండార్కర్ ఇన్స్టిట్యూటువా రనేకములగు దక్షిణోత్తర దేశముల వ్రాతప్రతులను సరిచూచి, యతిప్రాచీన మూలపాఠమిదియని నిర్ణయముచేసి ప్రకటించిన పాఠ మొకటి కలదు. దీనికి కొంచెము భిన్నములగు దక్షిణ దేశపు ప్రతులలోని పాఠములు, ఉత్తర దేశపు ప్రతులలోని పాఠములు మఱికొన్ని గలవు. అతిప్రాచీన పాఠ మై యుండునని భండార్కర్ ఇన్స్టిట్యూటువారిచ్చిన పాఠములో నీసందర్భమున విరటుడు స్త్రీలచేగాని, పురుషులచేగాని, పరీక్ష చేయించి తెలుసుకొన్నట్లుగా లేదు. తిక్కనలో వలెనే చక్కగా చాటివేయబడి యున్నది—

“బృహన్నలాం తా మభిరీక్ష్య మత్స్యరాట్
కలాసు సృశ్యేనచ గీతవాదనే,
అపుం స్త్వ మత్స్యస్య నికమ్య చ స్థిరం

తతఃకుమారీపుర మత్స్యస్థా తం|
స శిక్షయామామచ గీతవాదనం...”

ఉత్తర దేశపు నాగరీప్రతులలో రెండింటిలో మాత్రమే వైశ్లోకమున రెండవ పాదము తరువాత

“సంమంత్ర్య రాజా వివిధై స్స మంత్రిభిః
పరీక్ష్య చై నం ప్రమదాభి రాశు నై”

అను రెండుపాదము లున్నట్లు తెలుపబడినది.

కాని దక్షిణ దేశపు ప్రతులు పెక్కింటిలో వైశ్లోకమంతయు గనబడనే కనబడదు. విరటుడు

“దదామి శే హస్త వరం బృహన్న శే
సుతాం మే నర్తయయాశ్చ తాదృశీ,
ఇదంశు శే కర్మ సమం న మే మకం
సముద్రనేమిం పృశివీం త్వ మర్హసి.”

అని చెప్పిన తరువాత నిట్టి యాకృతిగల యీ తని వృత్తము మాటలనుండి భేదంపదని తలంచి నట్లుగా గనబడుచున్నది గాని పరీక్షకు గడంగి నట్లు లేదు.

“తతో విరాటః స్వయ మాహ్వయ శ్శుతాం
సరాధిస స్తాంచ సుమధ్యకుండరీం,
ఉవాచ చై వాం మదితేన చేతసా
బృహన్నలానామ సఖీ భవ త్వియం.
సుగాత్రి సంప్రీతి సుబద్ధ సాహృదా
తవాంగనే ప్రాణసమాచ నిత్యదా,
ప్రకామ భక్త్యాధరణావరా శుభా
చర త్వియం సర్వజనే వ్యవారితా.

న దుష్కులానా మియ మాకృతి ర్భవేత్
న వృత్త భేదీ భవ తీదృశో జనః,
తథా సమాదిత్యై గుతాం నరాధిపః
ప్రవేశ్యతాం సాధుగృహం తతైవచ.
స శత్రుయామాస చ గీతవాదసం...”

చెన్నపట్టణము ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకాలయమందలి జాన్ దొరగారిచే సంపాదించబడిన తెలుగుప్రతియందుకూడ నిట్లే యున్నది. కాని దక్షిణదేశపు ప్రతులలో ట్రివేండ్రం నుండి సంపాదించబడిన తిరువాన్కూరు రాజా వారిలైబరీలోని మళయాళపు ట్టరముల వ్రాతప్రతిలో మాత్రము, పెళ్ళోకములలో చివర మూడుపాదములకు బదులుగా నిట్లున్నది :

“ఇ తీద మక్త్వా పురుషై ర్యథాశ్రమం
పరీక్ష్య రాజ స్త్రుచదాభి రాగతం,
గుతాం చ తాం నర్తయితుం శకాస వై
బృహన్నలాం క్లిబ మవేక్ష్య వేశ్యసి.”

ఇట్టిన్నిప్రతులలోను నిన్నివిధములుగా గనబడుటను బట్టి తిక్కన యే పాఠమునుబట్టి రచించెనో చెప్పట దుర్లుభ మగుచున్నది. ఏపాఠము ననుసరించినను తిక్కన తన యసాధారణ వైపుణ్యంబును జూపి యాచిత్యమును బాటించినా డనుటలో సందేహము లేదు.

మఱియొక విషయము మాత్ర మిచ్చట గమనింప దగి యున్నది. పురుషుల మూలముగనో, స్త్రీల మూలముగనో, పరీక్షచేసి యాతని యపుంస్తవ్యమును స్థిరమైనదిగా దెలిసికొన్నాడని చెప్ప నీ పరీక్షావిషయము నుత్తరదేశ

ములందలి రెండు ప్రతులలో మాత్రమే కాన వచ్చుచున్నది. దక్షిణదేశపు ప్రతులు పెక్కింటిలో నీ పరీక్షా విషయమే కనబడుటలేదు. కాని దీనికి బదులుగా—

“న దుష్కులీనాం త్వియ మాకృతి ర్భవేత్
న వృత్తభేదీ భవ తీదృశో జనః”

అని యుండుటచే నాతనియాకార విశేషమును బట్టియే “యత్రాకృతే స్తత్రగుణాః” అని పిరటు డాతని నపుంసకత్వమును నిశ్చయించినట్లు సూచిత మగుచున్నది. దీనికే తిక్కన రచించిన “వైపుణ్యంబున నుచితంబుమైనరసి పొచ్చెము లేమిఁ దనీయ నేవ గైకొనుటకు నిశ్చయించి” యనువాక్యము వ్యాఖ్యాన మందమా? విరటుని వైపుణ్యంబును, నుచితజ్ఞతయు బృహన్నల యాకారమునుబట్టియే “పొచ్చెము లేకుండుట”ను నిశ్చయించుటలో నున్నదని గ్రహింపవలసియున్నది. తక్కిన పాండవులయొక్కయు నాకార విశేషములనే యీతడు విశేషముగా బ్రశంసించుచు దనరాజ్యమునే గ్రహింపవలసినదని యుమారు వేడుచుండుటవలన వేఱుగా పరీక్ష లేకయే యాతనియాకారమునుబట్టి, మాటలను నమ్మి, నపుంసకునిగా నిశ్చయించి యుండుననుటయు సానగును. దీనికి దగినట్లుగా నీ దక్షిణదేశప్రతులలో మాత్రమే విరటుడు తనకుమార్తెను సభలోనికి బిలిపించి బృహన్నల కొప్పచెప్పిన ట్లున్నది. ఉత్తరదేశ ప్రతులలో నీ ప్రశంసయే లేదు. తిక్కన తెలుగు రచనలో కేవలము కూతును రప్పించుటయేగాక దక్షిణ ప్రతులలో కూడ లేని యామె రాకను గూర్చిన

విశేషార్థమును జేర్చి, “కర్పూర సహితంబగు తాబూలంబు వెట్టుట, చిత్రంబులగు చీనాంబ రంబులు, మణిమయంబులగు నాభరణంబులు నిచ్చుట”, ఆచార్యునకును గూతునకును దగు మాట “ఁబుచితంబుగా బలికి యంగన హస్తము బట్టి తత్కరంబున గదియించుట” ఈ మొదలగు స్వదేశీయాచారములను సందర్భాను కూలముగా పెంచి వర్ణించినాడన్నను, మొత్తముమీద నాతడు దక్షిణదేశ ప్రతులనే యనుసరించినాడని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. కాని కొన్ని యల్పసంఖ్యాకములగు దక్షిణదేశప్రతులలోగూడ “పరీక్ష్య చైవంప్రమదాభి రాగతం” అనుపాద మొకటి రెండుత్తరదేశప్రతులలో వలెనే కనబడుచుండుటచే నొకవేళ తిక్కన యీమూలమునే చూచి యిందలియగ్గీలమును వారింపనెంచియే గడుసుదనముతో దాని నిలుదాటి వేసియుండునా యను సందేహమును గలుగకమానదు. అట్లేయైసాచో తిక్కనకాలమున నాతనికి దొరకిన సంస్కృత మూలగ్రంథము లో నీ పరీక్షను గూర్చిన పద్యపాదము లుండియే యున్నవనియు, వానిని జూచియే తిక్కన యుచితజ్ఞత నిట్లుచూపెననియు, నితేగాక యా సందర్భమునకు దగినట్లుగా తన సహజ ధోరణిని స్వీయదేశీయాచారములను గొంత వర్ణించియుండెననియు—ఈ విరాటపర్వమున ననేక

ప్రదేశముల నిట్టి వర్ణనల సీతడు చేసియే యున్నాడు—ఇందలి యాచిత్యమును గ్రహించిన పండితవరులు కొందరు తిక్కన తరువాత కొంతకాలమున కీదక్షిణదేశపు మూలగ్రంథ ప్రతులలో నీ పరీక్షావిషయకమగు పద్యపాదములను దీసివేసి తిక్కనరచన ననుసరించిన క్రొత్తశ్లోకములను రచించి చేర్చియుందురేమో యని సందేహించుట కవకాశము కూడ కనబడుచున్నది. కావుననే “తతో విరాటః స్వయమాహ్వయ త్సుతాం” అని విరటుడు కూతును బిలిపించి యొప్పగించె ననువిషయము కూడ ఉత్తరదేశపు ప్రతులలో లేనిది దక్షిణదేశపు ప్రతులలోను, అందు ముఖ్యముగా తెలుగు ప్రతులలోను నుండుట తటస్థించియుండును. ఉత్తరదేశ ప్రతులలోకంటె నీ దక్షిణదేశమందలి వానిలో నిట్టి ప్రక్షిప్త భాగములు విశేషముగా జేరియుండుట భండార్కర్ పరిశోధనాలయమందు జరుగుచున్న పరిశోధనలనుబట్టి స్పష్టమగుచునే యున్నది. దక్షిణదేశప్రతులలో జేరిన ప్రక్షిప్తభాగములలో గొన్నిటికైనను కావ్యకళాదృష్టితో జేయబడిన తిక్కనార్యుని తెలుగురచన మూలమై యుండునా యను విషయ మింకను పరిశీలనార్హమై యున్నది.

విభవను మృగశిరబిందువు-లభవు జటాజూట బిందులట్టివి యయ్యె
నభము పెనుజిల్లి వడిన-ట్టిభతుండనిభోరుధార వృష్టి ఘటిల్లెన్.

అధికశ్రావణ శుద్ధపృష్టి విభవాభ్యాబ్ధిబునన్ రేవగల్
విధువారంబున సూర్యుఁ జూద్రు భములన్ వీక్షింప రాకుండఁగా
నిధినిక్షేపము లాదిగా బయలుగా నిశ్చబ్ధిలొభముల్
బుధులట్టుల్ దనివాట దాన మొనఁగెన్ భూచాతకాచాంతికిన్.

శ్రావణము జ్యేష్ఠ మయ్యె గ-దా విభవను; జదలనుండి ధారాసంపా
తావిరూఢికి మాటుగ-రేవగలం జెమ్మటలు గురిసె గడు నొడలన్.

మూల దప్పించి పండువుమూఁడునాళ్లు-పుష్పవంతులు మఱువడ భూరిధారి
పృష్టిగడియలు విభవను వృష్టి యడరె-నేళ్లు గోళ్లును మిన్నుమ నే కముగను.

పెనిమిటులు గానరామిని-దినలక్ష్మి విభావరీసతియు రోదనముం
పొనరిం త్రనఁదగె బోరను-ధ్వని విభవను మూలపూజపండుగ వాసల్.

నృగ్రోధమై నర్వదిగ్రోధకం బయ్యె నధికధారావరోహముల మొగులు
హరుఘాలనేత్రంబ యిరులు మాపుట కయ్యె గడమకన్నులు రెండు గప్పవడుట
జలజలఁ బ్రవహించు సెలలకుఁ దల్లు లై శ్రవణముల్ జల్లులు చెవుడుపఱిచె
దుర్గాహతాన్రపస్తోమాస్యగాపగాస్మారకం బయ్యె వాఃపూర మవని
విజయదశమిముందు విభవహాయనమందు-నెనరుమూఁడునాళ్లు ముసురువల్లు
వఱదఁ గలసె రైళ్లు; పంతెన లడుగంటె; దూర్పుదేశమునకుఁ దొడరె నెడరు.

ప్రథమం గౌర్తికమందు సింహపురిఁ ద్రత్పాంతంబులన్ ఝుంఝుచే
బ్రభవించె బ్రజ కాపదల్ గృహధనప్రాణ్యాదినాశంబునన్

విభవాబ్ధాశ్వయు జాద్యపక్షమున నుద్వేలాతివృష్టి దుని
ప్రభృత్తిగ్రామములఁ జలప్రళయ మాపాదిల్లె నీప్రాగ్నిశన్.

బాటలు తెగియెఁ జామల-కోటమొదల్ తూరుపూర్ణకుం బోవను బే
రాటంకము పొగబండ్లకుఁ-బాటిలె నాశ్వయుజమున విభవ నతివృష్టిన్.

సాగ్గ రైలులు బాటఁ జూడఁ జనఁ దచ్చాఖాధికారుల్ దొరల్
మూగుర్ వంతెన గూలి యిర్వు రుసుటుల్ గోల్పోయి రం దొక్కచో
వేగం బాతెడువాఁగునఁ మునిగి; యీవిడ్డూరపుంజల్లులఁ
బ్రాగాశ్శ విభవఁ ఘటిల్లె లయ మాప త్తూర్ణకుం బ్రోల్లకున్.

వ్యోమాపగ దిగినట్టులు-గా మృగశిర విభవఁ గురిసె; గాని దడ; సుధీ
గ్రామణు “లల్పారంభః-క్షేమకర” యటంట లాతి సెర గనుటె గదా?

దాదియె పెంచి బిడ్డలకుఁ ద్రావ విషం బిడినట్టు లయ్యెనే,
మేదినిఁ బండుపైరులకు మెట్టల నీవిభవాతివృష్టి; యి
శ్లాదియె యేటనేటఁ గఱ వెచ్చుట, కాఁకలిచిచ్చువేదసన్
బేదలు బాధ నొందుటకు, విడ్వర ముద్భవ మయ్యెడుం గటా!

దరికొని యెండకారునను దగ్ధము లయ్యెను వహ్ని గ్రామముల్;
ముతేగఁ పొలంబు, లిండ్లు పడిపోయె, జలప్లుతి వానకారునన్;
నరు లింక నీతుకారునఁ గనం గలభాగ్యము లెట్టు లుండునో?
వరదుఁ డజండు, శేషవిభవన్ శుభదాయిగఁ జేయుఁ గావుతనీ.

'యీక్రింది వ్యాసము శబ్దశక్తివివరణము. శబ్దములందుండు శక్తులను విశేషింపఁచుట యని దాని యర్థము. శబ్దములును దదగ్రములును గాన్వలక్ష్యముకి శరీరమని చెప్పఁబడినది.

క. తనువగు శబ్దార్థంబులు

ధ్వని జీవ మలంకితావితానము సామ్యుల్

తనర గుణంబులు గుణములు

ఘనవృత్తులు వృత్తులౌర కావ్యేంద్రికున్.

—అని నరసభూపాలీయము.

అనఁగా గాన్వలక్ష్యముకి శరీరము శబ్దార్థములు. ధ్వని జీవము. ఉపమానాద్యంకారములే యలంకారములు. ప్రసాదమాధుర్యాదిగుణములే గుణములు. కైశికి మొదలగు వృత్తులే యామె ప్రవర్తనములని ప్రేషద్యమున కర్థము. కావ్యముకి శరీరభూతమగు శబ్దస్వరూపమునందుండు శక్తులను వివరించెదను.

శబ్దమే బ్రహ్మమని నై గూకరణసిద్ధాంతము. పరబ్రహ్మమునందనేకశక్తులు గలవు అతనియందున్న శక్తులవలననే చరాచరప్రపంచ మేర్పడుచున్నది. అట్లే శబ్దమునందుఁగూడ ననేకశక్తులు గలవు. ఆశక్తులవలననే భాషాప్రపంచమందు నానావిధవ్యవహారములు కలుగుచున్నవి. బ్రహ్మమునందుండు శక్తులు సర్వజ్ఞత్వము, సర్వనియామకత్వము మొదలగునవి. శబ్దమునందుండు శక్తులు అభిధ లక్షణ మొదలగునవి. అవిద్యాసంబంధముచే బ్రహ్మము సర్వరజస్వమగుప్రధానులగు త్రిమూర్తు లేర్పడినటు లీశబ్దస్వరూపముగూడ నభిధాది సంబంధముచే వాచకములనియు లక్షకములనియు వ్యంజకములనియు ముతైఱంగు లగుచున్నది. ఈమూఁడు విధములగు శబ్దములందును మూఁడుశక్తులు గలవు. అవి యభిధయనియు లక్షణయనియు వ్యంజనయనియుఁ జెప్పబడును.

“వాచ్యాన్భోభిధయా బోధోఽలక్ష్యే

లక్షణయా యుతః

వ్యంగ్యో వ్యంజనయా తాస్యస్త్రి సీప్ర

శబ్దస్య శక్తయః

—సాహిత్యదర్పణము.

అం దభిధాశక్తి వాచ్యాన్భమును బోధించును. లక్షణాశక్తి లక్ష్యాన్భమును బోధించును. వ్యంజనాశక్తి వ్యంగ్యాన్భమును బోధించును.

అభిధయనఁగా

“తత్ర సంకేతితార్థస్యబోధనా దగ్రిమాభిధా”

అనగా నీశ్వరసంకేతమగు శబ్ద ముచ్చరింపఁబడఁగా ముందుగా నీశ్వరసంకేతితార్థమును జెప్పనది యభిధయని దాని యర్థము. ఉదా: రామ” యనుశబ్ద మొకవ్యక్తికి సంజ్ఞ. ఆ రామపద ముచ్చరితము కాఁగానే నిస్సందేహముగా దాని యర్థమును గ్రహింపఁగలుగుదుము. అట్లు గ్రహింపఁజేయునది వాచ్యవాచకతాసంబంధము. అందు శబ్ద మావ్యక్తిని జెప్పుచున్నది. ఆవ్యక్తి యాశబ్దముచే జెప్పఁదగియున్నది. కావున శబ్దమునందు వాచకత్వమును వ్యక్తియందు వాచ్యత్వమును గలవు. ఈరెండునుగలిసియే వాచ్యవాచకతాసంబంధమైనది. ఇందలి వాచకతాసంబంధమే యభిధ యనఁబడుచున్నది.

“సంకేతో గృహ్యతే జాతౌ గుణద్రవ్యక్రియాగుచ”

అనుటచే నీశ్వరసంకేతము జాతిగుణద్రవ్యక్రియలనుబట్టి నాల్గువిధము లగుచున్నది. సంకేతమనగా సంజ్ఞ. అది చిరంతనమనియు నాధునికమనియు రెండువిధము లగుచున్నది. హరిహరాదిసంజ్ఞలు చిరంతనములు. దేవదత్త డిత్తాదు లాధునికసంజ్ఞలు. ఇందువలన జాతివాచకము లగు గవాదిశబ్దములును, గుణవాచకములగు శుక్లశీలాది శబ్దములును, ద్రవ్యవాచకములగు హరిహరాదిశబ్దములును

లక్షణయనఁగా

“ముఖ్యార్థబాధేతద్వ్యక్తాయానోర్ధ్వఃప్రతీయతే,
రూఢఃప్రయోజనాద్వాసా లక్షణాశక్తిరర్పితా”

అభిధాశక్తిచే బోధ్యముగు ముఖ్యార్థమున కన్వయానుప
పత్తి గల్గినపు డా ముఖ్యార్థమును సంబంధించిన వేత్తాక
యర్థమును దలుపుటకే లక్షణ యనిపేరు ఆలక్షణ రూ
ఢిని (ప్రసిద్ధిని) బట్టి చేయఁబడిన రూఢిపేతుక లక్షణ
యనియు, ఫలము పేక్షించి చేయఁబడినచోఁ బ్రయోజన
పేతుకలక్షణయనియు జెప్పఁబడును.

ఉ: కలింగః సాహసికః అనఁగాఁ గలింగ దేశము
సాహసము గలదయని యర్థము. కలింగపదమభిధాశక్తిచే
దేశమును జెప్పుచున్నది. సాహసము చేతనమందుండు
ధర్మము. అది యచేతనచుగు దేశమునందుండదు. అందు
చే నిటు ముఖ్యార్థముగు దేశపదార్థమున కన్వయము కుదుర
లేదు. కావున ముఖ్యార్థమును విడిచిపెట్టకుండ గలింగ
పదమునకుఁ గలింగ దేశముండని లక్షణార్థమును జెప్పి
నచోఁ గలింగ దేశముండని సాహసికుఁ డను నర్థము పైవా
క్యమున సరిపడుచున్నది. రూఢియనఁగాఁ బ్రసిద్ధి. ఇటుఁ
గలింగపదము దేశార్థమునఁ బ్రసిద్ధిమైనది. అప్రసిద్ధి నను
సరించి చేసిన లక్షణకాన రూఢిపేతుకలక్షణ యనఁ
బడుచున్నది.

ప్రయోజన పేతుకలక్షణ కుదాహరణము
“గంగాయాంఘోషః” అనఁగా గంగయందు గొల్లపల్లె
యను నర్థ మభిధాశక్తిచే బోధితమగుచున్నది. ఇటు గంగా
శబ్దమునకు జలప్రవాహమని యర్థము. “అందు” అను
సప్తమివిధక్తి కాధారమని యర్థము. ఘోషమున గొల్ల
పల్లె. ముఖ్యార్థముగు గంగా జలప్రవాహమునందు గొల్ల
పల్లెయందుట యసంభవము. అందుచే ముఖ్యార్థమున
కన్వయము సరిపడలేదు. ఆకారణమున “గంగయందు”
అనుపదమున కా గంగాపదమును సంబంధించిన తటము
నందని లక్షణార్థమును స్వీకరింప వలయును. ఇట్లు చెప్పు
టచే “గంగయందు గొల్లపల్లె” యనువాక్యమునకు “గం
గాతటమునందు గొల్లపల్లె” యని యర్థము లభించినది.

గ్రీయావాచకములగు పాచకపాతకాదిశబ్దములును సంజ్ఞా
వాచకములని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్లు సంజ్ఞావాచక
ములందుండు నభిధాశక్తి మరల యోగికమనియు, రూఢ
మనియు, యోగరూఢమనియు మూఁడువిధములగుచు
న్నది. ప్రకృతి ప్రత్యయసముదాయమందుండు శక్తి
యోగికి యనఁబడుచున్నది. ఇందుల కుదాహరణము
పాచకపాతకాది శబ్దములు. ఇటు “పాచక” అను శబ్దము
పంచ ధాతువునకు బ్యుల్లంతరూపము. “పచ్ + అక”
అని యుండఁగాఁ బూర్వమునకు స్పర్ధి వచ్చి పాచకశబ్ద మే
ర్పడినది. “పాచక” అనఁగాఁ బచించువాఁడు (నందు
వాఁడు) అని యర్థము. ఇటు నభిధాశక్తివల మవయవము
లగు ప్రకృతి ప్రత్యయములందుండి యోగిక స.నబడుచు
న్నది. రూఢములకుఁ గేసలము సముదాయమునందుమా
త్రమే శక్తియుండును. ఇందుల కుదాహరణము దేవద
త్తాదులు. ఇటు దేవ + త్త = అనఁగా దేవతలచే నియ్య
బడినవాఁడను సమయవార్థము లేదు. కేసలము సముదా
యమే యొకవ్యక్తిని బోధించుచున్నది. కావున నందు
న్న యభిధ రూఢ మనఁబడుచున్నది. యోగరూఢములకు
నవయవములందును, సముదాయమునందునుగూడ శక్తి
గలదు. ఉదాహరణము పంకజాదిశబ్దములు. ఇటుఁ బంక
జశబ్దము “పంకేజాయత ఇతి” పంకజమ్మని యవయవార్థ
ముగలదయి యోగికమగుచున్నది. మఱియు నది బురద
యందుఁబుట్టిన వానినెల్లను జెప్పక సముదాయమునందు
మాత్రమే శక్తి గలదై యొక్క పద్యార్థమునుమాత్రమే
బోధించుచుండుటచే రూఢమనిపాడఁ జెప్పఁబడుచు
న్నది. అందుచేతనే యివి యోగరూఢము లనఁబడుచు
న్నవి. ఇందులన పాచకశబ్దము లభిధాశక్తిచే నాయా
యర్థములను బోధించుచు జాతిగుఱద్రవ్యక్రియాభేదము
లచే నాల్గు విధములయి, మరల యోగికరూఢ మోగ
రూఢమను భేదములచే బహురకము లగుచున్నవి.

అభిధాశక్తిచే బోధ్యములుగాని పదములు లక్షక
ము లనఁబడును. అనఁగా లక్షణాశక్తిచే నర్థమును బో
ధింతుశబ్దములని యర్థము.

చల్లదనము, పవిత్రత మొదలగు ఫలముల నపేక్షించి లక్షణార్థము స్వీకరింపబడుటచే నిది ప్రయోజన హేతుక లక్షణ యనబడుచున్నది.

స్వార్థమును విడువకుండ లక్షణార్థము స్వీకరించినచో నాలక్షణ యుపాదానలక్షణ యనబడును. దీనికి యజహత్స్వార్థలక్షణ యని నామాంతరము. రూఢి ప్రయోజన శబ్దములతో దీనిని తేర్చినచో రూఢిహేతుకోపాదానలక్షణ యనియు, ప్రయోజన హేతుకోపాదానలక్షణ యనియు రెండువిధము లగుచున్నది. వీని కుదాహరణము—

“శ్వేతో ధావతి” — “తెలుపు పర్వతమున్న” దని దానియర్థము. ఇటు “తెలుపు” అచేతనము. అది పరు వెత్తుట యొప్పటికిని సంభవింపదు ముఖ్యార్థమున కన్వయము సరిపడదుచే లక్షణ చెప్పకొనవలయు. అందుచేఁ దెలుపనుపదమునకుఁ దెలుపుగల యత్వాగు లనునర్థము లక్షణచే వచ్చుచున్నది అట్లు లభ్యమైన లక్షణార్థముగు నశ్వానలందుఁ దెలుపు పదముయొక్క స్వార్థము విడువఁ బడదుచే నిది యుపాదాన లక్షణ యైనది. తెలుపు మొదలగు గుణములు ధర్మియం గుండుట ప్రసిద్ధము. కావున రూఢిహేతుకోపాదాన లక్షణ యని పేరు కలిగెను.

ఇక్కడ ప్రయోజన హేతుకోపాదాన లక్షణ కుదాహరణము: “కుంతాః ప్రవిశంతి” అనగాఁ ఈఁ తెలు ప్రవేశించుచున్నవని యర్థము. ఈఁ తెలు లచేతనములు వానికిఁ బ్రవేశనరూపక్రియ సంభవింపదు. ముఖ్యార్థమున కన్వయానుపపత్తి వచ్చినది. అందుచే “ఈఁ తెలు” అనుపదమునకు ఈఁ తెలుధరించిన పురుషులని యర్థముచెప్పవలెను. అట్టి లక్షణార్థమగు “ఈఁ తెలు” అనుపదము స్వార్థమును విడువ లేదు. మఱియు నీఁ తెలుని చెప్పుటచే పరుల కంగు దుష్ప్రవేశత్వరూపముగ ప్రయోజన ముండుటచే ప్రయోజన హేతుకోపాదానలక్షణ యను నర్థము సరిపడినది.

ఇట్లే లక్షణాశక్తివలన లభ్యమగు నర్థమునందు పరపదముల యన్వయసిద్ధికై స్వార్థమును విడిచినచో నది లక్షణలక్షణ యనబడుచున్నది. దీనికి జహత్స్వార్థ

లక్షణయని నామాంతరము. ఈలక్షణలక్షణ రూఢి ప్రయోజన భేదముల రెండువిధములయినది. అనగా రూఢి హేతుకలక్షణలక్షణ యనియు, ప్రయోజన హేతుకలక్షణలక్షణ యనియు సిద్ధించినది. వీనికిఁ గ్రమముగా వినుక నుదాహరించిన “కలింగము సాహసికము”, “గంగ యందు గొలపలై” యనునవియే యుదాహరణములు. అట లక్షణచే లభ్యమయిన పురుషతటపదముల యన్వయమునందుఁ గలింగ గంగాశబ్దముల యర్థము లన్వయింపదుచే నవి స్వార్థమును విడిచిపెట్టినవి. ఈ రెండును వనుకటివానితోఁ గలిసి నాల్గయినవి.

పైనుదాహరించిన నాల్గులక్షణములును సారోపాసాధ్యవసానభేదములచే నెనిమిది విధము లయినవి.

సారోప యనగా వాక్యమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన విశేషా విశేష్యార్థముల కభేదాన్వయమును సమకూర్చునది. ఈసారోపపదము రూఢిహేతుక లక్షణలతోఁ జేర్చినచో రూఢిహేతుకసారోపాపాదానలక్షణ యనియు, రూ. హే. సారోపలక్షణలక్షణ యనియును, ప్రయోజన హేతుకలక్షణలతోఁ జేర్చినపుడు ప్రయోజన హేతుక సారోపాపాదానలక్షణ యనియు, ప్ర. హే. సారోపాపాదానలక్షణలక్షణ యనియును నాల్గువిధము లయినది.

(1) రూ. హే. సా. ఉపాదానలక్షణ కుదాహరణము: “అశ్వే శ్వేతో ధావతి” అనునది. ఇటు గుణపరమయిన శ్వేతశబ్దమునకు గుణియందు లక్షణ, అనగా శ్వేతగుణ విశిష్టమగు గుణిమని యర్థము. ఈవాక్యమునఁ బ్రయోగింపఁబడిన విశేషా విశేష్యములగు శ్వేతాశ్వశబ్దములకు శ్వేతగుణ విశిష్టమగు గుణిమని యభేదాన్వయము కల్పించుటచే నిది సారోప యగుచున్నది. ఇటుఁ దెలుపుగుణము ద్రవ్యమగుండుట ప్రసిద్ధమగుటచే రూఢి హేతుక మయినది. శ్వేతపదము శ్వేతగుణ విశిష్టమునందు స్వార్థము విడువఁ యన్వయించుటచే నుపాదానమయినది. వాక్యమునఁ బ్రయోగింపఁబడిన విశేషా విశేష్యార్థముల కభేదాన్వయము సమకూడుటచే సారోప యయినది.

(2) ప్ర. హే. సా. ఉపా. లక్షణ—“ఏలే కుం
తాఁ ప్రవీణితి”—ఈఈఁటెలు ప్రవేళించుచున్నవి” అని
యర్థము. ఇటు “ఈఁటెలు” అనుపదము లక్షణచే దానిని
ధరించువా రనునర్థము చెప్పుచున్నది. ఈవాక్యమున సర్వ
నామమునకును, కుంతవిశిష్ట పురుషులను పదిమునకును
విశేష్య విశేషణభాసము గల్గి యభేదాన్వయము సంభ
వించుచున్నది.

(3) రూ. హే. సా. ల. లక్షణ—“కళింగఁ పురుషో
యుధ్యతే.” ఇటుఁ గళింగపదమునకుఁ దద్దేశ్యుఁడని య
ర్థము. అందుచేఁ గళింగపురుషశబ్దార్థముల కభేదప్రతీతి
యుండుటచే సారోప యగుచున్నది. ఇటుఁ గళింగపదము
స్వార్థమును విడుచుటచే లక్షణలక్షణ యగుచున్నది.

(4) ప్ర. హే. సా. ల. లక్షణ—ఉ. “ఆయు
ర్భృతిం”—వైయ్యాయాయుర్దాయ హేయని దానియర్థము.
ఇచ్చట ఆయుర్యబ్దము లక్షణచే నాయుష్కారముని
యర్థము చెప్పుచున్నది. ఆయుర్భృతిమలకుఁగల కార్య
కారణసంబంధముచే నారెండింటికి నభేదాన్వయము సమ
పూడినది. ఆయుష్కారత్వరూపమగు ప్రయోజన మిందుఁ
గలను; అంగుచేఁ బ్రయోజన హేతుక మయినది.

ఇట్లే సాధ్యవసానకలక్షణ నాల్గవిధము లయినది.
సాధ్యవసానమనగా వాక్యమునఁ బ్రయోగింపఁబడని
విశేష్యార్థమునకును, విశేషణార్థమునకును నాదాత్మ్యము
గల్గించుట. సాధ్యవసానపదము రూఢి ప్రయోజనము
లతోఁ జేరి నాల్గవిధము లయినది. రూఢి హేతుకసాధ్య
వసానోపాదానలక్షణయనియు, ప్ర. హే. సా. ఉపా.
లక్షణయనియు, రూ. హే. సా. ల. లక్షణయనియు,
ప్ర. హే. సా. ల. లక్షణయనియు నాల్గవిధములు: ఎట్లన.

రూ. హే. సాధ్య. ఉపా. ల.—ఉదాహ
రణము: రాజపురుషుఁడు వెల్లుచుండఁగా “రాజా సాగ
చ్చతి”—ఈ రాజా వెల్లుచున్నాఁ డన్నవాక్యమునందు,
వాక్యమునందు లేని పురుషపదముయొక్క యర్థము,
స్వసామిసంబంధముచే రాజపదముతోఁ దాదాత్మ్యభా
వము నందినది. రాజపదము లక్షణచే రాజపురుషుని చెప్పు
చున్నది. స్వస్వామిసంబంధము ప్రసిద్ధమగుటచే రూఢి

హేతుకమయినది. రాజశబ్దము స్వార్థమును విడువమి
చే నుపాదానపదము లభించినది. ఇట్లే తిక్కినమూఁడును
ఊహింపవలయును.

ఇట్లెనిమిది విధములయిన లక్షణలు సాదృశ్యసం
బంధహేతుకములయి గాఢము లనిపించుకొనుచున్నవి.
సాదృశ్యసంబంధముగాక యితరసంబంధములుగలవి యెని
మిదివిధము లగుచున్నవి. ఇట్లు పదాణువిధము లయినది.
గ్రంథబాహుళ్యముచే నొకటి రెండింటికి మాత్రమే యు
దాహరణము లిచ్చెదను.

రూఢి హేతుక సారూపాపాదనగౌరీలక్షణము—
“ఏతానితైలాని హేమంశేషభాని” అనగా హేమంశకా
లమున నీతైలములు సుఖకరములని యర్థము. తైలమనఁ
గా తిలలనుండి కలిగినవని యర్థము. తైలశబ్దము సాదృశ్య
సంబంధముచే సర్వ పాది స్నేహితులకు శిష్యుచున్నది.
తైలశబ్దము స్వార్థమును విడువకపోవు. చే నుపాదానయు
తి మగుచున్నది. “ఏతానితైలాని” అని స్వస్వామి
నకును, తైలశబ్దమునకును దాదాత్మ్యప్రతీతిని గల్గించు
టచే సారోప యగుచున్నది. తైలమునకును, సర్వ పాదిరిస
ములకును సాదృశ్య ముండుటచే గాఢి యగుచున్నది. తైల
ములు హేమంతమున సుఖకరములగుట ప్రసిద్ధియౌటచే
రూఢి హేతుకమగుచున్నది. ఇట్లే తిక్కినవి గ్రహింపఁ
దగును.

ఇట్లు పదాణువిధములగు లక్షణలలోఁ బ్రయోజన
హేతుకలక్షణ రెనిమిదియును బ్రయోజనరూపమగు
వ్యంగ్యము గూఢమనియు, స్పష్టమనియు రెండువిధముల
గుటచే పదాణురీతులఁ దనరుచున్నవి. మఱియు ఘటము
ధర్మగతమనియు, ధర్మగతమనియు నీపదాణును రెండు
తెలుగులై ముప్పది రెండగుచున్నవి. ఈసంఖ్యతోరూ
ఢి హేతుక రెనిమిదియును గలిపి నలునది యయ్యెను.
ఆనలునదియుఁ బదగతములనియు, వాక్యగతములనియు
రెండురీతులయి మొత్త మెనుబది యయినవి. ఇంక గూఢ
వ్యంగ్యమునకును, అగూఢవ్యంగ్యమునకును లక్ష్యములను
జూపి యాలక్షణావృత్తిని జారించెదను.

వాక్యార్థముల భావనచే బరిపక్వముగు నూత్ను బుద్ధికి గోచరముగు వ్యంగ్యము గూఢ మనబడుచున్నది.

“ఉపకృతం బహు తత్ర కిమవ్యతే

సుజనతా ప్రకృతా భవతాపరం,

విదద దీదృశేషేవ సదా సతే

సుఖితమాస్వప్నతతః శరదాంతతం.”

అనగా నొకఁ డపకారియగు నొకనితో నిట్లనుచు న్నాడు: “ఓ నే హీతుఁడా! మిక్కిలి యుపకారము చేసితివి. ఆవిషయమై యేమిచెప్పవలయును? నీసౌజన్యము మిగులఁ బ్రసిద్ధిగాంచినది. ఎల్లప్పుడు నిట్లాచరించుచున్న నీవు సుఖముగా నూతనండ్లు బ్రువకుము” అని యర్థము. ఇటు ఉపకృత సుజనతాశబ్దముల ముఖ్యార్థమునకు బాధగలుగుటవలన విపరీతలక్షణచే నపకార దౌర్జన్యము లని యర్థముచెప్పబడే నపకారాతి శయరూపగుణము సంభూతమయినది. ఇతరము నిట సుపకృత సుజనతా శబ్దములు తమయర్థము వీడుటచే నీలక్షణ జహతాస్పృహ యనబడుచున్నది. ఈలక్షణ కపకారాతిశయము ఫల మగుటచేఁ బ్రయోజనలక్షణ యైనది. ప్రయోజనరూప వ్యంగ్యము కేవలము నూత్నుబుద్ధిగుణమైత్రమే గోచర మగుటచే గూఢమగుచున్నది.

నదివినంత మాత్రముననే వ్యంగ్యము స్పష్టమయి నచో నగూఢమని చెప్పబడుచున్నది.

“శ్రీపరివర్యా జ్ఞానా అపి

భవం త్యభిజ్ఞావిద్యధిరితానాం,

ఉపదిశతి కామినీనాం

యావనమద ఏవ లలితాని.”

ఇందు త్తిరార్థమునఁ గామినీజనులకు యావన మదమే లీలాహేలాదులగు శృంగారచేష్టల సుపదేశించుచున్న దని యర్థము. ఇటు “ఉపదిశతి” యని యుపదేశరూప మగు ధర్మముచేత ననిష్ఠముగాని యచేతననిష్ఠముగాదు. అచేతనమగు యావనమదమున కట్టి ధర్మమున్నదని చెప్పుటచే ముఖ్యార్థమున కనుపపత్తిగల్గినది. కావున లక్షణచే సుపదేశ శబ్దమున కావిష్కరణమని యర్థము చెప్పవల యును. ఇటు లక్షణాబోధ్యులగు నావిష్కరణరూప

మగు వ్యంగ్యము సర్వజనవేద్యమగుటచే నిదీ వ్యంగ్యమున తుదాహరణ మగుచున్నది.

ఇక మూఁడవతరగతి శబ్దములు వ్యంజకములు.

అనగా వ్యంజనాశక్తితోఁగూడిన శబ్దములు. వ్యంజనా శక్తి యెట్టిదియో యిందు నిర్వచింపఁబడినది:

“విరతాస్వభిధాద్యాసు యయాన్తోబోధ్యతేపరః,

సాన్వృత్తి ర్వ్యంజనానామ శబ్ద స్యాద్ధాదికస్యచ.”

సా. ద.

అనగా నభిధానలక్షణాలు తమతమ యర్థములు చెప్పి విర మింపఁగా నింకను శబ్దార్థములవలన నన్వార్థమును నూచిం చుకొనిన వ్యంజన యనిపేరు

ఉ. “గంగాయాం ఘోష” యనునపుడు అభిధా

గము బాధ్యమగుటచే లక్షణాన్వృత్తి గంగాతటమని యర్థ ముచెప్పి విరమించినది. ఇట్లభిధానలక్షణాలు విరమింపఁగా నింకను దెలియుచున్న నన్వార్థమే వ్యంజనాబోధ్యమగు వ్యంగ్యమగుచున్నది. ఎట్లన లక్షణచే గంగాతటముననున్న గొల్లపల్లెయని యర్థము. నిశ్చితముగాఁగా గంగాతటమును సంబంధించిన శీతత్వపావనత్వాదులు గమ్యమానము లగు చున్నవి. అట్టియన్వార్థమును బోధించునదియే వ్యంజనా న్వృత్తి. తాదృశవ్యంజనచే బోధ్యములగు శీతత్వపావనత్వా దులే వ్యంగ్యము లగుచున్నవి. ఈవ్యంజనయభిధానముల కమినియు, లక్షణామూలకమినియు రెండువిధములు. అభి ధామూలకవ్యంజన యనగా నభిధాశక్తిచే గమ్యమాన మగు వ్యంగ్యార్థము గలది యని యర్థము.

“దుగ్ధాలంఘిత విగ్రహో మనసిజం

సమీపాయం నేజనా

ప్రాద్యద్రాజకాం గృహీతగరిమా

విష్వక్స్వతో భోగిభిః,

నక్షత్రైశ్చకృతేక్షణో గిరిగురౌ

గాఢాం రుచిం ధారయన్

మాత్రమ్య విధూతిధూషిత తనూ

రాజ త్యుమావల్లభః.”

ఇది యుమావల్లభుఁ డను రాజా వర్ణనము. పరిభా సెంచు లగు దుగ్ధములచేఁ బ్రతిరోధింపఁబడని యుద్ధము గలవాఁ

డును, కాంతితే మనస్థాని పరిభవించువాడును, అధికా భృదయముగలరాజులను లొంగదీసికొనువాడును, గొప్ప గౌరవము గలవాడును, భోగవంతులగు పురుషులచే బరి వేష్టింపఁబడువాడును, త్రిత్రయ శ్రేష్ఠులనుగూడ నిగ్గ త్కముగాఁ జూచువాడును, గంభీరవాక్యములందు మిక్కిలి యభిరుచిగలవాడును, భూమి నాక్రమించుకొ న్నువాడును, ధనసంపదచే నలంకృతమగు దేహము గల వాడును నగు నుమావల్లభుఁ డుమరాజు ప్రకాశించుచు న్నాడు. ప్రైశ్లోకమున కిది యభిధాతృత్వచే గమ్యమాన మగు నర్థము. ఈ యభిధాతృత్వ బోధ్యమగు నర్థమందు గౌరీవల్లభరూపమగు నర్థము వ్యంజనాన్వితచే లభ్యమగు చున్నది. దీనికే యభిధాతృత్వ మూలవ్యంజన యని పేరు. లక్షణామూలవ్యంజన గంగాయాం ఘోషః అనునో నిరూపింపఁబడినది. అం దభిధామూలకవ్యంజన శబ్దశక్తి మూలమనియు, నర్థశక్తిమూలమనియు రెండువిధము లయినది.

శబ్దశక్తిమూలవ్యంజన

క. “ఘనత స్మంహని కరమునఁ

చరశకు నసి నిజ సమగ్రహంగ్ర నిమ

జ్జన తత్పరులగు నరలకు

ననిమిషభావం బొనర్చు నననరతంబున్.”

ఇందు నరసింహునిచేతి కరవాలముచే శత్రువులు రణమునఁ గూలి దేవత్య మందుచున్నారని బావము. ఈ పద్యమున నున్న ధారామజ్జనశబ్దముల శక్తివలన నదీప్రవా హమునందుఁ దానమాడిన నరులు దేవత్యమును జూచుచు న్నారని వ్యంగ్యముగూడ గమ్యమాన మగుచున్నది. ఇట్ల వ్యంజన ధారామజ్జన శబ్దముల శక్తినిబట్టి కల్గుటచే శబ్దమూలక మగుచున్నది.

అర్థశక్తిమూలవ్యంజన

స. “అలఘుపరాక్రమక్రమ స

మగ్రభుబాగ్ర నృసింహభూప నీ

విలసదనూనదానగుణ

విద్రీమ మెంతయు నాలకించి త

వలవలఁబాటె మేఘ మర

విండుబోధియాఁ గందువాటె నా

కులపడెఁ గల్పకాభి త్యా

కోటి గ్రసించె నమర్త్యధేనువున్.”

ఇందు నరసింహరాజు దానగుఱము విని ఘనచంద్రకల్ప నృక్షకామధేనువులు క్రమముగా వలవలఁబాటును, మాలి న్యమును, నాకులపాటును, దృణగ్రసనమును బొందననెడి యర్థశక్తిచే మేఘాదులు దానగుణమున నరసింహునిఁ జూలలే ననెడివ్యంగ్యమును లభింపజేయు వేటాకళశక్తి గూడ నిందు ద్యోత్యమాన మగుచున్నది. ఆశక్తియే వ్యంజన. దాని కగ్రశక్తి పాశు నగుటచే నది యర్థశక్తిమూల వ్యంజన యనఁబడుచున్నది. శబ్దార్థముల రెండింటినల నను గల్గిన వ్యంజన యుభయశక్తిమూలక మనఁబడు చున్నది.

క. “అరివరకరుండై సుమనో

నర పరంధురీణుండై యవారితలక్మీ

సరవాస భాసురుండై

నరసింహుండు పోల్చుఁ ద్రిభువనస్తుతమహిమన్.”

ఈపద్యమున నరసింహరాజును, నరసింహమూర్తి ని గూడ వర్ణించెను. శత్రువులకు భయమును గలిగించు ఁడై, పండితశ్రేష్ఠులను బోషించువాడై, సంపదచే సిరముగా నుండుటచే బ్రకాశించువాడై, నరసింహభూ పతి ముల్లోకములచేతను బొగడఁబడుచున్నాఁ డని యగ్రము. ఇది యిట్లుండఁగా, శంఖచక్రములు చేతఁగల వాడై, దేవతాశ్రేష్ఠులను బోషించువాడై, లక్ష్మీదేవి సిరముగా నివసించుటచే ప్రకాశించువాడై, ముజ్జగములచే నుతింపఁబడు నరసింహమూర్తి యనిపూడ నర్థము కలదు. ఇందున్న “అరివర, సుమనోవర, లక్ష్మీ” శబ్దములు శ్లిష్ట ములై, రెండర్థములను బోధించుచున్నవి. రెండవ యర్థము శబ్దశక్తివలనఁ గల్గినది. ఈ నరసింహరాజు నరసింహమతో సమానుఁ డనునది యగ్రశక్తి వలనఁగలిగినది. ఇట్లు నరసింహ, నరసింహమూర్తుల కుపమానోపమేయ ధర్మము కలిగిం చుటచే నరసింహమూర్తియందున్న యుత్కృష్టగుణము లు నరసింహరాజునందుఁగూడ నున్న వనునర్థము వ్యం

జనచే గల్గినది. కావుననే యిది యుభయశక్తివ్యంజనమైనది. ఇట్లభిధానమున వ్యంజనాశక్తులచే గల్గువాచ్యాత్మక లక్ష్యాత్మక వ్యంగ్యాత్మకములను బట్టియే కావ్యాదుల యుత్తమత్వాదులు తెలియవచ్చుచున్నవి.

“కావ్యం ధ్వని ర్గుణీభూతవ్యంగ్యం చేతి ద్విధామతం, వాచ్యాతికాయాని వ్యంగ్య ధ్వని ప్రత్యావృత్త ముత్తమం.”

ధ్వనినిబట్టియు, గుణీభూతవ్యంగ్యమునుబట్టియుఁగావ్యము రెండువిధములగుచున్నది. అందులో వ్యంగ్యాగ్రము వాచ్యాగ్రమును మించుచున్న నో ధ్వని యుత్తమ కావ్యమనఁబడుచున్నది. ధ్వనికేంద్రాగ్రమును గుఱించి యనేకుల లక్షకవిధములుగా నిర్ణయించిరి. ఘంటావాదమునందు స్ఫుటధ్వని క్రమముగాఁ దగ్గి, యవ్యక్తరూపమును ననురణనరూపమును ధ్వనిగా మాత్రీ యానందము గొల్పుచున్న నభిధానమునకుఁ గల్గు బాహ్యగ్రములు క్రమముగా విరమించి, వ్యంజనాబోధ్యమును వ్యంగ్యాగ్రము మధురమై రసాదులను గల్గించును. ఆ వ్యంగ్యమే ధ్వనియని కొందఱు మతము. “ధ్వనితి వ్యంజనయా రసాదీన్ ప్రత్యాయయ తీతి ధ్వని” యను వ్యుత్పత్తిచే వ్యంజనచే బోధ్యమగు శబ్దార్థసముదాయమే ధ్వనియని యగ్రము. “ధ్వన్యతే అసా వితి వ్యుత్పత్త్యా రసాదిరసి” యనుటచే రసాదులు ధ్వనియని కొందఱునుచున్నారు. “ఏవంచ ధ్వన్యతే అనయేతి వ్యుత్పత్త్యా వ్యంజనాపి ధ్వని రి త్యవధేయం” అనుటచే దీనివలన ధ్వనింపఁజేయుఁ బడుచున్న దనువ్యుత్పత్తిచే వ్యంజనయు ధ్వనియే యని తెలియఁదగినది. మఱి కొందఱు ధ్వనిగూడ నభిధానములవలెనే శబ్దమునం దుండు శక్తి యనుచున్నారు. ఈ పక్షము ననుసరించి యభిధానికక్షులవలెనే యిదియు వివరింపవలసి యున్నది. అయిన నితర నా విషయము విడిచి ధ్వనియన నెట్టిదియో దీని ప్రకృతి నిరూపించి విరమించెదను.

సీ. “తల యత్తుకొనఁగల్గెఁ గలమువారలలోనఁ
బడినూలుకీరముల పాఁపఁతేని
కనుపమచ్చాయా వివర మందఁగఁగల్గెఁ
జమ్మచీకటి మ్రొంగు నెమ్మెకాని

కమృతాద్భిలో నిద్ర యవధరింపఁగఁగల్గె
వెలిదమ్మి పొక్కిటి తేల్పుసామి
కలముచనల జటావలభి నుండఁగఁ గల్గె
నెలకొన్న చల్లని నెలఁగువాని
కపుర భువనాతి కామి చైభవవిభూతిఁ
బూని జగదేక జేగీయమానుఁ డైన
యోజ భూపాలు నరసింహుఁ దుర్వియందు
నవతరించి శుభస్ఫూర్తి నతిశయిల్ల.”

నరసింహరా జుర్వి నవతరించుటచే నదివఱకు ధూమి మోయుచున్న శేషనకు విక్రాంతి గల్గెనని చెప్పుట నిలన నరసింహుఁడు భూభరము వహించెనని తోచుచున్నది. అట్లే సూర్యులు విక్రమించుచున్నారని చెప్పుటచే నతనిప్రతాపాదులు వెలయుచున్న వసుధ్వని వ్యక్తమగుచున్నది. ఇట్లు ధ్వని ప్రధానముగా కావ్యమే యుత్తమ మనఁబడు చున్నది.

“న్యక్కాకో ఛాయ మేవ మేమచరయ
ప్రతాప్యసా తాపసః
సో ప్యత్రైవ నివాంతి రాక్షసకులం
జీవ త్యహో రావణః,
ధిక్ధిక్స్పృక్జితం ప్రబోధశవతా
కిం సంభవత్యేన
స్వగ్రామటి విలుంపవృత్తిః
య్యైః కి మేభి ర్భుజైః.”

శ్రీరాముఁడు లంకలో రాక్షసులను జంపుచున్నపుడు రావణుఁడు వొందు నిర్వేదమిందుఁ జొంకుపఱుపఁబడినది. నాకు శత్రువులున్నారనుటయే తిరస్కారము. అందు మునివృత్తి నవలంబించినవానితో విరోధము సంభవించుట మఱియుఁ దిరస్కారము. వాఁ డిక్కడనే రాక్షసులను జంపుటయు, రావణుఁడు బ్రతికియుండుటయు మఱింత పరాభవము. ఛీ, ఛీ, ఇతఁ నింద్రజిత్తేల? నిద్రనుండి మేల్కొలుపుపఁబడినను గుంభకర్ణఁ జేరి స్వర్గపట్టణ మనడి చిన్న కుగ్రామమును ధ్వంసముచేసి వృథాగర్వము కొంచుచున్న యీ నాభుజము లేల? అని భావము. ఇందు ఈర్ష్యవలన గల్గిన తనయవమానరూప

నిర్వదభావము ధ్వనించుటచే విధేయావిమర్శ దోషముచే
దుష్టమయినను, సుత్తమకావ్యత్వము గల్గుచున్నది. ఇందు
మన ధ్వనియే యుత్తమకావ్య మనబడుచున్నది. మన
పూర్వగ్రంథములం దుత్తమకావ్యత్వ పాఠముగను ధ్వని

యంతటను గలదు. అట్లే మనము రచించు కావ్యములను
ధ్వనిమయములుగా వ్రాసరించునట్టి శక్తి మనకుఁ బ్రసాదిం
చి కావ్యయువతికి జీవితము పోసి వృద్ధిపొందించుఁగాక
యని పరమేశ్వరునిఁ బ్రార్థించెదను.

వద్దనాభము

పురిపండా అప్పలస్వామిగారు (కవితాసమితి)

త్రేనుఁగు వీరుల విమల కీర్తిప్రభావ
మతుల విజయ ప్రతాప శౌర్య ప్రశస్తి
పోయె నకట! నిర్మూల మై పోయె నిచట
లంచగొండుల కుటిల కల్పనమువలన
మాతృదేశ విద్రోహుల మాయనలన.

నిర్నిరీక్షప్రతాప సంక్షిప్తశాలి
పూసపాటి విజయరామ భూపహళి
తొలఁగి చనె నిట సూర్యమండలము దాటి
విపుల సామంతగణ పరివేషితుఁ డయి.

వఱదలై భూతముల మెడబంటి గాఁగ
శూరజనకంఠనిర్గత శోణితమ్ము
పాతె నీపూతధాత్రి నిబ్బరము తొలఁగి
స్వర్గవాసులు తొప్ప వాల్చకయె కాంచ.

అవ్వ భారతస్వాతంత్ర్య పారణయోగ
వాసరము తొట నాంధ్ర సర్వస్వతంత్ర
రాజ్యలక్ష్మీ పాశ్చాత్యుల ప్రాపు చేరె
నిచట; దైవయోగమునకు నెదురు కలదె!

ఆనితాంతికతోర దృశ్యావలోక
నమున సహజార్ద్రమృదుల మానసము చదర
కంట నీ రైట్టి నిలువక కరఁగి వాఱు
నేటికిని సైత మీ గోస్తనీ స్రవంతి.

భయద దాస్య విశృంఖలా బంధితుఁడవు
ఓయి! జీవచ్ఛవాంధ్రుఁడా! ఒక్కమారు
ఒలుకని మ్రోట నింత కవోష్ణభాష్ప
మలినధార స్వాతంత్ర్య సంగ్రాస్తకొఱకు.

౧. సము చిప్పిలు ప్రాధవర్ణనలకుఁ దిక్కన కవిత పుట్టినిల్లు. కథయం దవకాశ మొదవి నపుడెల్ల నిజప్రతిభాస్ఫూర్తకములగు వర్ణనల నెల కొల్పుటయందుఁ దిక్కన యితరకవుల సరణి నే పాటించినాఁడు. కాని యనన్యసాధ్యములగు విశేషము లిక్కవిశ్లజుని వర్ణనలందుఁ గా నిపించును. వానింగొన్నింటి నివోచ్చి దడవుట యుక్తముగఁ దోచును.

i. భావనాశక్తి (Imagination కి రెండు వది వర్ణనిరూపణశక్తి (Colour Sense).

ఇయ్యది నయనైక సాధ్య మగుటచే “నర్వేంద్రియాణాం నయనం ప్రధానమ్” మను నా భాణమక ముప్పతిలి యుండనోపును. కావుననే నర్హాత్మికమగు చిత్రలేఖనమునకుఁ గొందఱి మౌనమున లలితకళలయం దగ్రస్థానము లభించినది. వస్తుస్వరూపముకన్న వస్తుప్రకాశమును వర్ణించుట కెక్కుడు సామర్థ్యము వలయునను విషయ మనుభవవేద్యము. ఈ వర్ణనలయందుఁ దిక్కన యసమానుఁడు. వర్ణ్యగుణములలో “నునుఁగాంతితిప్పి” తిక్కన హృదయమును మిగుల నాకర్షించినది. శృంగార వర్ణనలలో నంగసౌఖ్యవాదులకన్న మైనిగ్గుల నుగ్గడించుట యిక్కవికీ గడుంబ్రియము. ఇందులకు లక్ష్యములు:—

౧. మత్స్యరాజ సాధముం బ్రవేశించు సైరంధ్రి వర్ణనము:

సీ. “పదతలంబుల కెంపు పరగిన తలము మం
మను లిప్తమైన చందము వహింప,
అంగంబు నునుఁగాంతి యడరిన గోడలు
వేదులు మణిమయ విధము నొందఁ,
గనుఁగవి మెఱుఁగులు గదిరిన ముందఱఁ
జుహ్వపహారంబు పాలుపు చాల్చు,
వేనలి కప్పు పరిస మిందు నీలదు
కూలంపు మేల్కట్టు కొమరు నడయఁ,
దాను జొచ్చినకతిన మత్స్యక్షీతీశు నింట
నిమ్మెయిఁ గ్రొత్త యొప్పెసక మెసఁగ
నమ్మహాదేవి యున్నెడ కల్లనల్లఁ
బాండురాజ రహభవ పత్ని యరిగె.”

పై “క్రొత్తయొ” పుంతయు ద్రోవది మేని లువన్నెలు పన్నిన యింద్రజాలమే కదా!

౨. కీచకుండు సైరంధ్రిని దొలుసారి గాంచుట:

సం. “పాలఁతక కాంతి యంత పాలి
హాసఁగ నీ కెసలారు తారని
శృలతఁ గడంగి క్రోలి కొనఁ
జాలుటఁ గీనకముఖ్య లోచనం
బులు ‘నయన ప్రధాన’ నను
పూర్వ వచస్థితి దప్పకుండఁగా
శలమి వహించె దక్కుఁగల
యింద్రియ వర్ణము ధిక్కరించుచుకా,”

ఇందు వర్ణ్యకాంతి 'యింత పొలిపోవఁగ నీక' గ్రోలికొనుటకుఁ దిక్కనయు నెంత తమక పడెనో సువ్యక్త మగుచున్నది.

3. కీచకుఁడు మోహ పరవశుఁ డగుట:

సీ. "తన్వంగి మన్వంపుఁ డమలతి నెనఁగెడు
మనుఁగాంతి వెల్లువ మనుఁగఁ బాఱు,
గిసలయ హస్త కంఠేల నేపారు క్రొ
మ్మిం నను లేయెండ మిగులఁ బర్యఁ,
గమలాశ్వ ముద్దుమొగంబు లేమెఱుగుల
మొత్తంబుపరి చుట్టు ముట్టికొనఁగ,
ధవళాక్షి తొంగలితఱచు తెప్పల చెన్ను
కప్పును చీకటి కవియు దేర....."

ఇటు నిజధాటికి సింహబలుని స్రుక్కించి లోఁ గొనినవి యీ చెలువ యంగకములం దుఱంగ గలించు పలుతెఱంగు మెఱుంగుల కావె?

ii. చిత్రలేఖనమునకును, గవిత్వమున కును ఒక గొప్పభేదము కలదు. చిత్రలేఖ కుఁడు లేఖ్య వస్తువునఁ దన మదిగ జూఱగొ న్న యొక నిమనంపు టచంచలస్థితి (static pose)నె చిత్రింపఁగలఁడు. కవియొ పైయచం చలస్థితి నె గాక యనుక్షణ చాంచల్యమాన మగు దశావివర్యయమును (dynamic move, ment) గూడ నిజకవనమునఁ జిత్రింప నే ర్చును. ఇదియె చిత్రలేఖనముపైఁ గవిత్వము నకుఁగల యాధిక్యము. ఇట్టి వర్ణనలఁ దిక్కన కడు నేర్పరి. తార్కాణములు-

౧. కీచకుఁడు పైరంధ్రిం బలుకరించుట:

సీ. "తెలి కన్నుగన కాంతి పొనుపాగ నించుక
గను విచ్చి చూచినఁ గాడ యబల,

చెలువంపు నెమ్మొము నెలమి సొం పినుమడి

గా నల్ల నవ్వివఁ గాడె యింతి,
దంతమా క్షికరుచి దలకొన మఱుమాట

పలికినఁ గాచె యుత్పలదళాక్షి,

యుల్లంబునగనత దల్లంబుగా లీలఁ

గైకొన్నఁ గాడె పంకరుహవదన..."

ఇందు "ఇంచుక గనువిచ్చిచూచుట", "అల్లనవ్వుట", "మఱుమాట వలుకుట", "లీలఁ గైకొనుట"—ఇయ్యవి చ్రాఁచి సహజ సౌందర్యమునకుఁ బోషకములుగ వర్ణింపఁబడినవి.

౨. విరాట సుశర్మ సైన్యముల సంకుల సమరము:

సీ. "నొగ నొగతోఁ దాకి పసులంగ నరదంబుఁ

బఱపి యీ కేరిపై కుటుకువారు

రథ్యమతో వడ్డ విరథు లయ్యు నసిముద్ద

రాదుల నడరి పోరాడువారు

సారథి నొచ్చినఁ దేరును గడపుచు

నేయుచుఁ గయ్యంబు నేయువారు

నగదంబుపై వ్రాలి యాలోనఁ దెలిసి

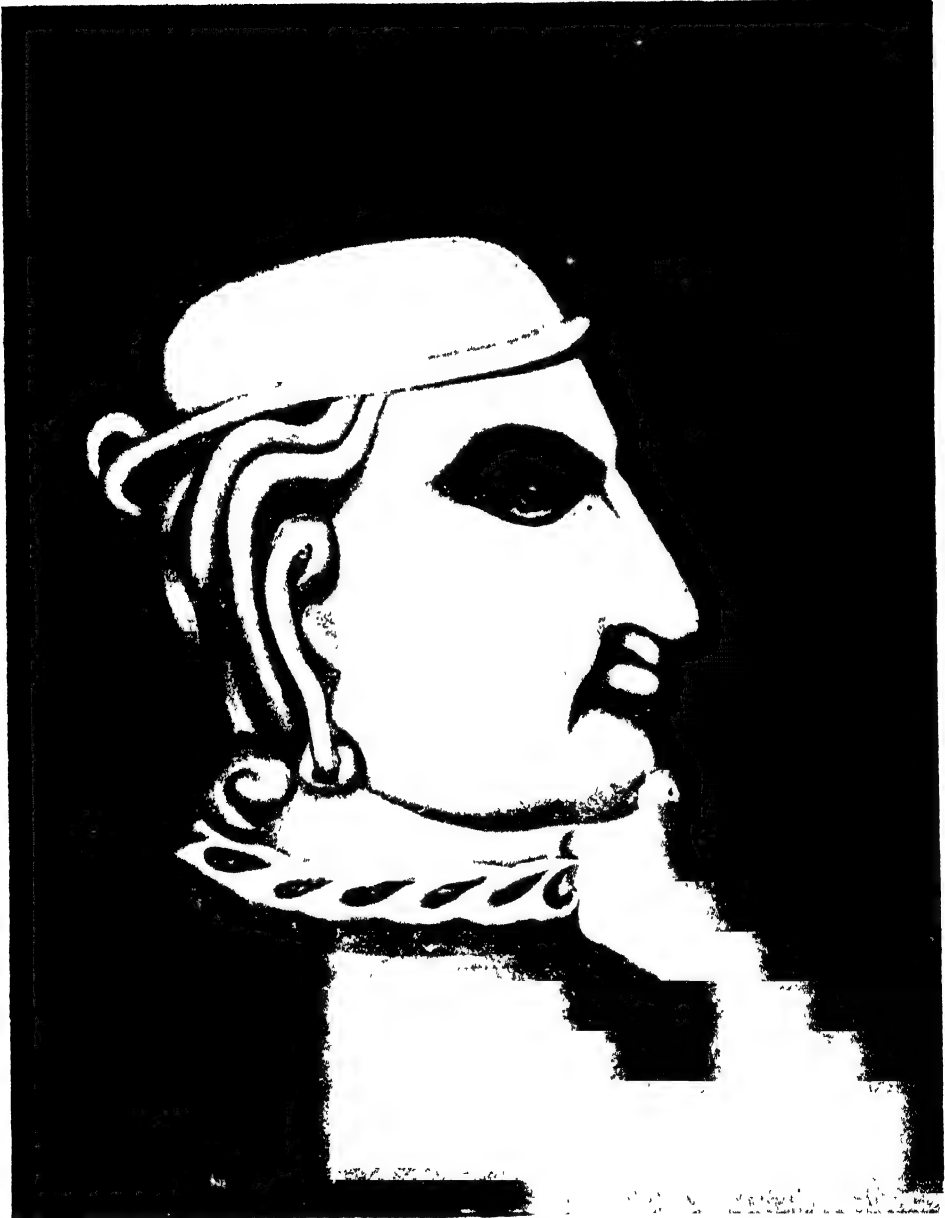
తన్నే సివాతనిఁ బడ నేయువారు

ఎగుచు రథికనికాయంబు లడద..."

దీనిని ఫలకముపైఁ జిత్రింపఁ బూనుదు మేని అందలి యసాధ్యత గోచరమగును. దీనిని జిత్రించుటకు మనఃఫలకముదక్క నొండు వా నుపడదు.

iii. కవులు నిజవ్యాపారము సాగించుట కుఁ గొనునర కనఁదగు కవినమయఃపరికర మెల్ల రకు సామాన్యమే. కాని యుత్తమకవులు నిజ కల్పనమహిమచే వానినే నూతనములం బోలె దోడ్పించి పతితల మెప్పు వడయుదురు.

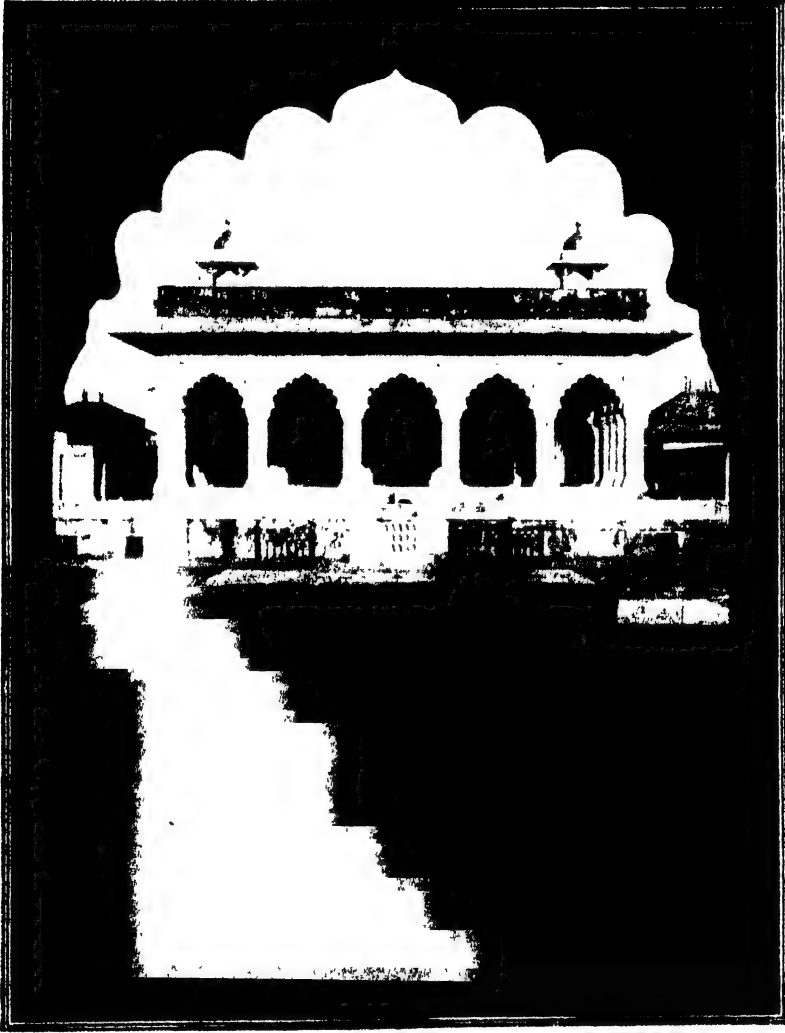
క్షత్రపరాజులు

3. మహాక్షత్రప యశోదాముడు

క్రీ. శ. ౨౩౮. క్షత్రపవంశమున నొక ప్రసిద్ధపాలకుడు

1 - 1 - 1

‘ దివాన్-ఇ-ఖాస్ ’

అగ్రాకోటలో నున్నది. ఇచ్చట మొగలుచక్రవర్తులు రహస్యమంత్రాంగసభలు చేయు చుండిరి. ఇది చలువరాతి కట్టడము. ౬౪ అ. పొడవు, ౨౪ అ. వెడలుపు, ౨౨ అ. ఎత్తు గల రెండంతర్భాగములు గలవు. ఇది ౧౬౩౭-వ సంవత్సరమున నిర్మింపబడినది. భారత దేశమునందలి సుప్రసిద్ధ సుందరభవనములలో నది యొకటి.

మార్గశీర్ష మాసము]

ఇందుఁ దిక్కనకు లోకోత్తర ప్రతిభ కలదు. నిదర్శనములు-కీచకుండు ద్రాపది సౌందర్యమును వర్ణించుట:

సీ. “నైత్యమృతేకుల మెత్తడనముఁ దెచ్చి
యచ్చునఁ బెట్టిన ట్లంద ముంనె
చక్రవాకంబుల యందంబు గొని వచ్చి
కుప్పలు నేసిన ట్లొప్పు మెఱసి
నందురు నునుఁగాంతికం దెచ్చి కూర్చి బా
గునకుఁ గెచ్చినయట్లు గొమగు మిగిలి
యశికులంబులకప్పు గలయంతయును బుచ్చి
నారు వోసినభంగి నవః మెక్కి
యంఘ్రితలములుఁ గుచములు నానంబుఁ
గనభరంబును ని ట్లున్న దుచిరమూర్తి...”

స. “గండుమీలకుఁ బుట్టి కాము గొణములతోఁ
గలసి యాడెడు నట్టి కన్ను గవయు
బిసకాండముల శిక్షఁ బెరిగి లేదీగల
మెచ్చక యున్నట్టి మృదుకరములు
చిగురులతోసంధి నేసి యంబుజముల
పై నెత్తి చూనట్టి పదతలములు
కలకంఠములచేతఁ గఱచిననిద్య నీ
గాల కిచ్చునట్టి తిన్నని యెలుంగు...”

ఇం దుపమానికాయము “బాణోచ్ఛిష్ట”
మ యయ్యు, వర్ణన మదృశ్యత మపూర్వ మనిపిం
చునది యిక్కవీశ్వరుని కూర్పునేర్పె కదా!

iv. కావ్యములకును శాస్త్రగ్రంథముల
కును గొప్పభేద మేమన, శాస్త్రములందు నస్తు
స్వరూప మున్నది యున్నట్లు నిరూపించు
బడును. కావ్యములం దన్ననో, అతిఘోర
ములు, జుగుప్సావహములునగు వస్తువులునైత
ము కవిభావనామహిమచే భావన నొందు
టచేతంబలె నొక విలక్ష్యకోభం దాల్పవల

యును. అదియేరసనూర్తి కావ్యములముఖ్య
దుచేతనే Romeo and Juliet ను నాటకము
ఘోరాంతమయ్యు, నత్కమునాటకము
హృదయంబు శృంగార రసమే నెలకొల్పఁ
గలిగినాడు. ఇట్లు వర్ణ్యమందలి కటుతను మా
టి, రోతకు మూఁతవైచి, మనోహరత్వముం
బ్రకటించుటయందుఁ దిక్కన కపార ప్రతిభ
కలదు. దృష్టాంతములు:

౧. కీచకునిచే దన్ను వడిన ద్రాపది వర్ణ
నము:

సీ. “ఎలదీగఁ గప్పిన లలిత పరాగంబు
క్రియ మేన మేదిసీరేణు వొప్పు
జంపకంబున నవ సారభం
కరణి నాసిక వేడిగాప్పు నిగుడఁ
నోయజవళములఁ దుది మంచువోరఁగెడు
గతిఁ గన్నుగవ నశ్రుకణము లురుల
నింను బింబము మీఁది కంఠంబందంబునఁ
గురులు నెమ్మగమున నెరసి యుండు...”

౨. భీముండు కీచకునిఁ జంపుట:

ఆ. “పల్లవప్రసూన ఫలభరితం బగు
ప్రూసు గూలఁ ద్రోచు మత్రిగజము
పొల్కి వివిధరత్న భూషణ భూషితుం
డైన నూకుఁ గూచ్చె నగలసుతుండు.”

3. విరాట సుశర్మ యుద్ధానంతరము పా
లికలను వర్ణనము:

“గుతులకొలందికిఁ గృత్తంబులై
పడియున్న పాదంబులవలనం గొదలిరుల సెజ్జల
చందంబులగు వోట్లును, దునిసి చిక్కువడి

యున్న మూడుకొండలవలన మదగజంబులు
నొచ్చిన కదలివనంబులం బోనియెడలును,
బ్రోవులుగొనియున్న ప్రేవులవలన లావుగల
యంచపిండు పేరాకలి నటిముఱి బెఱికిన
గుఱుకులు గట్టిన మృణాళనాళంబుల నొప్పు
కమలాకరోద్దేశంబుల గ్రేణిసేయు ప్రదేశం
బులును, సంగుళీయకరును బడర నెఱిం జాగి
పడియున్న బాహుదండంబులవలన నురగనివా
నంబుల ననుకరించు తలంబులును, గీలాంబులం
బులవలన దేలుచు నవ్వినట్లున్న శిరంబులవ
లన వికచారిమిద ప్లికల వివరించు తావు
లును...”

సహజముగ భారభీకరములు, జగుప్ప
వహములునగువైమూఁడువర్ణములును మనో
హరోమానముల గవి స్పృశించి సౌందర్య
వాతావరణము (atmosphere of beauty)
సంజేసి యెట్లు హృదయంగమములుగ మాత్ర
నో యరసిన నిక్కవీంద్రుని యుద్ధాత్మ ప్రతి
భ యెఱుకనడును.

తైలిపరిపత్వత

తిక్కనార్యుని భావనవలెనై తైలియు బా
ల్యతాగుణ్యాద్యవస్థలం దాటి, సాపూర్ణసరిణ
తి గాంచినది. ఎయ్యెడ నాత్మస్థుతి పొంతబో
నని యిక్కవియె తా“నుభయకవిమిత్రుడ”
నని తెలిసికొనుటచే, నీతిని యుభయభాషా
వైదుష్యము జ్ఞేయగుచున్నది. కుమ్మరగురు
నాథుడు వ్రాయసకాడగుట మున్నగు పు
క్కిటి పురాణములేగాక, యిక్కవీంద్రుని య

సర్వభారయు, రసావేశమును ఇతని కవన మా
శునేయని నమ్మించును. ప్రయత్నపూర్వకము
గ నిజమహిమం బ్రకటించి పాఠకకరిగోషము
ను సాధించవలయునను తలం పిక్కవికింగలనేని
పొడమినట్లు తోడడు. ఎవరోకొంద ట్లొర్ర
విద్వాంసులు తన్ను మెచ్చుకొనుటగాక, “భార
తామృతము కర్ణపుటంబుల నారగ్రోలి యాం
ధ్రావలి మోదముగ పారయు”ట యిక్కవికి
ముఖ్యదేశ్యమగుటచే నీతిని కవనమునఁ బొం
ద్ర్యప్రకటనముకన్నఁ బొంద్యనియమనమే
యిక్కుమగఁ గోరును. అట్లు కిరీట సిద్ధితులం
బలెనె నవ్యాసనవ్య వాక్ప్రయోగ ధురీణుల
వగు నిక్కవి సార్వభౌముని తైలిమృణాళులు
ను ప్రయత్న సాధితములుగు నెరవులములు
గాక, “పెట్టక కట్టక స్వయముగఁ బుట్టిపెలుం
గొందు” నట్లున్నవి. కావుననే తిక్కనకవన
మును ‘పండిన పెరటి కప్పక’ మనఁదగును.

ఇకఁ దిక్కన కవితానికకృతి కుఁజూతు
ణము లనఁదగు తైలివిశేషములఁ గొన్నింటి
నిట దర్శనమాత్ర ముదాహరించుచుఁ
బోర్కొని, యీ వ్యాస ముఁసంహరించెదను.

౧. ఉభయభాషామనీషాధ్యసంపదచేతంగా
బోలు, వాగర్థసంబాధ సరిజ్ఞానమును, ‘భావ
మున కెలుగిచ్చు భాష’ను రచించు నేర్పు
నందును దిక్కన యసమానుఁడు. రసోచిత
తైలి యిక్కవి యొక్కనిసామ్రేయని నుడువ
వచ్చును. ఇందుల కుదాహరణములు:

శృంగారమునకు (కీచకునకు సుదేష్ణ
యదోభము) —

సీ. “లలితంబు లగు మట్టియల చప్పు డింపార
నందకై వశి నడ నల్ల వచ్చి
యెడ మేనినెత్తావి సుడియంగఁ బయ్యెద
నగము మాలించి పై మగుడఁ దిగిచి
సోలెడుసెలదీగఁ లీలఁ గ్రాలుచు వింతి
చేలువంబు దలకొనఁ జేరి నిలిచి
తెలిగన్నఁగవకు నెచ్చెల్లి యైన లేతి న
వొలయంగ సరసంపుఁ బలుకు వలికి
మెఱయుచెయ్యల రాగంబు మెయికొనంగ
నెడఁద సొగయించు మాటల నెలమి మిగుల
నిన్ను ననురక్తిఁ గలుచు నన్నెలఁతలుండు
నీగనాకాగి సైరంద్రఁ గోరఁ పగునె?”

(ఇప్పద్యమున మోహనశిరిము స్వస్తి
పుష్టియా, తెనుఁగు నుడికారమున నెల కొన్న
పదలూలిత్యుమా చదువరులు నిశ్చయింతురు
గాక.)

వీరిముసకు (కీచకుండు సైరంద్రుని బరిభ
వింపఁగాఁ మూలిన పలులుని వర్ణనము)——

స. “కనుఁగొని కోపవేగమునఁ
గన్నుల నిప్పులు రాల నంగముల్
గవలఁగ సాంధ్ర ఘర్మ సలి
లంబులు గ్రమ్మ నితొంటిపంట పి
డనరటదాస్యరంగ విక
టభ్రుకుట చటుల ప్రవృత్త న
ర్దన ఘటనా ప్రకార భవ
దస్ఫురణాపరిగ్రహ మార్గి యై.”

(ఇందు నిర్ణీతుండు భీముఁడా, వీరిరిసాధి
దేవతయా!)

కరుణకు (కుంతి సహదేవుని ద్రాపది
కిల్లడ వెట్టుట)——

చ. “కనుఁ బసిబిడ్డ మీఁ డొకటి
గాదవు నా నెఱుంగండు మంద రె
య్యడ నొకపాటెఱుంగఁ డెవ
యెంతయూ గోమల మెప్పుడైన నేఁ
గుడునఁగఁ బిల్లుఁ గాని శన
కుం గల యాకటి ప్రా డెఱుంగఁ డీ
కొడు కిటు వోకకుణ్ మనము
గుం పడు నిఁ గని యూఱకలెడున్.”

(దీనిని జదువునప్పు డాతల్లిహృదయము
చదువరి యూహ్యలోఁ బ్రవేశించి కుఁడునా?)

౨. “కవి ఋషియే” అనియు, “వా
క్కు పెంబు నర్థంబు పఱచి నచ్చు నచ్చు
లయినట్టి పరిమ మహద్విలకును” అనియుఁ
బరఁగు నార్యోక్తులు తిక్కనఁజేర్చి నెఱియుఁ
జేలును. ఆశుకవనము నెప్పు చున్నను,
తిక్కన ప్రయోగించు పదజాల మేర్చి కూర్చి
నదియుఁజోలెఁ బ్రయోగముగ సాభిప్రాయమై
యుండును. నిదర్శనములు:

సీ. “ఇయ్యంతి ప్రాపున నయ్యనంగుడు పార్వ
తీసు నైనను దక్క నేల మన్నె!
యిన్నాతి చేలువంబు గన్న శిశుప్రియుం
డైనను గను గల్గి నవయ కున్నె!
యిత్తనిన్ కనలేమి కదిరి పన్నిదము భా
మవిభుతో నైనఁ జిజ్జవ రాదె!
యిత్తనోదరి శివలేపన కిందిరా
పతి నైనఁ మెచ్చిక పలుకఁ జనక!...”

సీ. “తెన్నంగి మవ్వంపుఁ నమలత నెసఁగెడు
నునుఁ గాంతివెల్లప మునుఁగఁబూఱఁ,
నిసలయహస్త కంఠేల నేపారు తొ
మ్మిం చనులేయెండ మిగులఁ బర్వఁ.

గమలాస్య ముద్దుమొగంబులే మొలుగుల
మొ క్తంబుపరి చుట్టు ముట్టికొనఁగ,
ధనశాక్షి తొంగలి తఱచు తుప్పల చెన్న
కప్పన చీకటి గవిగఁ దేర....."

వైపదైములఁ "బార్వతీశు", "శచీప్రియ",
"భాషావిభు", "ఇందిరాఁతి", "తన్వంగి", "కిన
లయహస్త", "కమలాస్య", "ధవళాక్షి" యి
ప్పదములు సాకూతములు.

తే. "సింహబలుఁ డత్తువగుఁ డ చిగురుబోడి
పజ్జఁ గడుచడి నగిలి కోపంబు గదుర
నొడిచి తలపట్టి తిగిచి మహాగ్రస్తుతిఁ
గొంతు కొన రించుకయు లేక పాల దాచె."

ఇట "సింహబలుఁడు" "చిగురుబోడి"
పదప్రయోగాచిత్యంపు సాంపుఁ దిలకింపుఁడు.

".....తి

స్ఫురిత మహాయుధోగ్ర రుచి
పుంజ విజృంభణ భూరమయ్యే నం
తరము సహస్రశీత ముఖ
దైవత మండల దుర్నిరీక్ష్య మై."

"సహస్రశీత"-ఆయుధమును వీక్షించు
టకు వేయికన్నులును గావలయును!

"శరజాలములు పటుబ్వాల లై నిగుడి న
రక్తనిసాధవోగ్రాగ్ని ప్రజ్వరిల్లు..."

"అర్కతనూభవోగ్రాగ్ని"-అర్కతనూ
భవుఁడు గావుననే అర్కస్వభావమగు నుగ్ర
తేజము వచ్చినది.

"ఇళుఁ బోలెడి కనకలిప్త ఘనబాణంబు
వనచర కేతువుం దాఁకించి..."

ఇట "వనచర" పదము సాభిప్రాయము. శ్రోదాహరణములు:

"ఇళు" "వనచర" పదములు రావణాను
చరులు హనుమంతుని తోఁకకు నిప్పంటించిన
కథను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నవి.

3. తిక్కనంగూర్చి "యే ముఖంబునఁ
దాఁ బల్కినపల్కు లాగమములై పొల్పొందు"
నను నెట్టినవాక్య మెంతయుఁ దగియున్నది.
షేక్సుపియరు వాక్కులు హూణులనోట
నాని వారి కింటివాడుకబాస యైనట్లే తిక్కన
యమృతవాణియుఁ దెనుఁగువారికి నుగ్రు బాల
శోఁగూడ నలవడుచున్నది. జాతీయోక్తి
రత్నములకుఁ దిక్కన కవనము మహోదధి
యనఁదగును. తఱచి జున్నుంబోలు తెనుఁగు
నానుడుల తీసి నియ్యాంధ్రకవి వాక్కుననె
చవిఁజూడనగును. అత్యములు:

"నినుఁ జని చని మాడక యం
చని ప్రాచుల పంపు గోయఁ దలఁచుట హితమే?"

"విరుటుఁడు మాచుచుండి నిచ
వేపురిమంజుట నట్లు ద్రోవ నొ
క్కరుఁడును గాదు గూడి దనఁ గల్గెనే?"

"గంధిపంతావళి కర్ణమారుతిహతిఁ
గాంతరములు చాఁపకట్టువడిఁగ..."

"కయ్యమనక యెపుడుఁ గాలు ద్రవ్వదు కార్య
గతిఁ గారవు....."

ఇత్యాదు లసంఖ్యాకములు కలవు.

ర. పద్యము లల్లుటయందుఁ దిక్కనకుఁ
గల కౌశల మనిర్వచనీయము. చెండు వి
శ్రోదాహరణములు:

సీ. “కాంతి దక్కొత్తు నీ కడకంటి చూడ్కితోఁ
బొందఁ గానని మేను పొగులుటయును,
దీపాదు నీ పల్కు డెల్లంబుగా వినఁ
గానని బీనులు గండుటయును,
నింపగు నీ చెయ్యి తెలుమైఁ గొనియాడఁ
గానని కోర్కెలు గనలుటయును,
సాగయించు నీకేలిఁ దగ్గలి యానందంబుఁ
జెందఁ గానని మది కుండుటయును,
బాయ, నాదగు జన్మంబు ఫలము నొంద,
భావజన్మని పూనికి పార మెద్దు,
నన్ను బంటుగా నేలుము నలినవదన,
యింక నీ సిగ్గు డెద గొల మేల నీకు?”

సీ. “తనికెడు నారటంబున నంతి కంతకు
జెమ్ముచు నునికికి విడు వరయును,
గోలు మసంగెడు కోర్కెల జెనుచెంటఁ
బాటుచు నునికికి నూటటయును,
వావిరిఁ బొదివెడువగల సందడిఁ బడి
యూరియుచు నునికికి నుగుకుయును,
నంఁది కచిరెడు కొంచలపాటుచేఁ
గలఁచుకు నునికికి నిలుకడయును,
లేమి, దాల్చి కొనఁగ లేక యలంచురి
తనువు నింద్రియములు మనము ధృతియుఁ
దన విశంబు గాక తల్లడపడి, నింహ
బలుఁడు విషమ బాణ బారిఁ బూతై.”

పై పద్యముల నాలుగుపెద్దగీట్లును నాల్గు న
మన్యలవలె నున్నవి. వానిని జదువునప్పుడు
భావనమన్వయముంగూర్చి సం దేహావిస్మయము
లు పొడమును. వరుసగ గీతాదినుండు “పాయ”,
“లేమి” యను సూక్ష్మపదములు సమన్యాపూ
రణములుగను, పద్యభావపేటికను దెలుచుబీగ
పుఁ జెప్పులుగను ఉన్నవి. ఇమ్మహాకవిని గూర్చి
యెంత నుడివినను తీఱదు. కాని గ్రంథవిస్తర
భీతిచే నింతటితో విరమించెదను.

ముగింపునకు ము న్నొకవిన్నపము. నేను
దొల్ల నుడివినట్లు, నా యల్పజ్ఞత నెఱింగియు, ని
క్కవి కమలానసకీర్తిమూర్తి కొక యూడిగ
ముగను, నా యిష్ట దేవతయగు సరస్వతీదేవి
కొక యారాధన విశేషముగను భావించి ఈ
విమర్శనమును వ్రాసినాఁడను. ఇంక మును
ముందు నా కన్న నన్నివిధముల మిన్నలగు
పెద్దలు దీనిచేఁ బ్రోత్సహితులై, తిక్కనా
ద్యాంధ్ర మహాకవి సందర్భములం దఱచి యం
దలి ‘నిధుల్ నెఱచూఱుచ్చు’ విమర్శనరాజ
ముల, పేక్కుపియరు మున్నగు హాణమహా
కవులగుఱించిన ప్రౌఢవిమర్శనలం బోనివానిని,
రచింపఁ దలంతురేని, యీ నాసేవ నిఫల
మయ్యె నని యెంచువాఁడను.

(౫-వ సంపుటము, ౪-వ సంచిక తరువాయి)

తోకంబందున నెందఱెందఱూ గుణాధ్యుల్ భక్తి సంపన్నులున్
 నాకంటెం గడుఁ గష్ట మొందఁ గనుచున్నాఁడం గదా నిచ్చులున్;
 నీకారుణ్యము గాంచ నాఘనులకంటె నేను బాత్రుండనే
 నాకే సి గగు నిన్ను నేడునపు డైనన్ మానలే నీశ్వరా.
 ఎన్ని శ్రమలు పుట్టకములేని పరిపంగవచ్చుఁ బూర్తిగా;
 ఎన్ని సునీతివాక్యములనేని వచింపఁగవచ్చుఁ జక్కఁగా;
 ఎన్నివిధాలు యత్న మొనరించిన, స్వార్థపరత్వమున్ సరుం
 డెన్నఁడుఁ బాయఁ జాలఁ డని మొచ్చెద, నిక్కము గాదె యీశ్వర
 కొందఱు బుద్ధిమాతులును కొందఱు మూఢులు కొందఱు మత్తముల్
 కొందఱు నీచవర్తనులు కొందఱు భాగ్యము గల్గివారలున్
 కొందఱు పేదలున్ మనుజుకోటిని గల్గుట చూడ వింతి యీ!
 అందఱు సీమబిడ్డలెగదా మఱి భేదము గూర్చ నేటికో!
 గానముచేత నిజ దనుఁగల్గుట కే నొ నారదూడనే?
 దానముచేత నీకుఁ బ్రమదంబును గూర్చ బలిప్రభుండనే?
 మానముచేత నీదు బహుమానము గాంచుట కర్జునుండనే?
 ఏ నొక నిప్పుయోజకుండ, నెట్లులు ని స్సలరింతు రక్షకా?
 ఏదో కారణ ముండితీరవలె నే ని స్తూపదల్ పొంద, స్వా
 మీ, దానిన్ గ్రహియింపజాల; నయినన్ మేలే తుదం గల్గు సం
 చేదైనన్ భరియింపఁబూనెదను తండ్రి! బౌషధం బెంతయో
 చేదైనన్ హిత మంచు నమ్మవలెఁగా చిత్తింబులో రక్షకా!
 సారివీహిన సంసరణసాగర మీదఁగఁ జాల నంచు నే
 భరుండ నై యహర్నిశము వేగుచు నిన్నును వేచుచుంటి; నా
 నేరముల్ తమించి కరుణించుట నీవిధి గాదె తండ్రి? నన్
 ధీరునిఁ జేయనందుల కిదే ఫల మంచు గ్రహింపు మీశ్వరా!

క్రిందవాఙ్మయోద్ధరణమునకై ఘామియందవ
తరించిన ప్రాబంధికకవి యగు శ్రీనాథుఁ డెట్టి
నిరంకుసుఁడో, యెంతసాహసుఁడో, యాంధ్రలాక్షణిక
గ్రంథములలో నెల్ల మిన్న యనందగు నప్పకవీయమును
గ్రాసి ప్రఖ్యాతిపురుషుండయిన కాకుమారి అప్పకవియు
నట్టి నిరంకుసుఁడు, నంత సాహసుఁడునని నిశ్చయముగ
గ్రుద్ది చెప్పవచ్చును. ఈ యప్పకవి తనకాలమునఁ బాండి
త్యచిందుఁగాని, కవితత్వము చెప్పుటయందుఁగాని, యెవ్వ
రును దన నాగా రనునంత మనోనిశ్చయమునఁ బ్రార్థించె
ననుట నిస్సందేహము. అట్లే తారచించినట్టి యప్పకవీ
యమున నందం దాతనిసాహసములు పెక్కులు మనకుఁ
గావచ్చును. అప్పకవీయమునందు నాకుఁ గోచిన
యప్పకవి సాహసకృత్యముల నిందుదాహరింపఁదలఁచి
య నే నీవాఙ్మయ వ్రాయఁదలఁగితి నని మున్ముందుగ
విన్నవించుకొనుచున్నాఁడను.

(1) అప్పకవి నన్నయభట్టారకునిచే రచియింపఁ
బడిన యాంధ్రశబ్ద చింతామణిని దెనిగింపుచు నందు
లేని యంశములను జెక్కింటిని జేర్చి యాంధ్రభాషకు
లక్షణము మిక్కిలిగాఁ జెంచి వ్రాసిన కవి. చింతామణి
లోని ప్రప్రథమపుదియైన “విశ్వేశ్వర్య కావ్యమ్” అను
సూత్రమును నప్పకవి విపులముగఁ జర్చించుచు,

గీ. ఈపమ గలిగిన శియ్యల నొప్పియున్న
సంప్రీభవునికావ్యంబు గ్రాహ్యంబు గాగు
పాయసంబైన సంస్కారపక్వమైన
కాకజుష్టంబు హవ్యంబు గానియట్లు.

అని సెలవిచ్చియున్నాఁడు. కావ్యము ధర్మాద్యభిలషు
రుషార్థప్రదంబయి విశ్వమునకు శ్రేయోదాయకమై యుం
డవలయునని భట్టారకుని యభిప్రాయమే కాని యప్పకవి
చెప్పినవిధమునఁ గావ్య మెంత బాగుగా వ్రాయఁబడినను
సంప్రీభవుని దైనట్లయినఁ గాక యెంగిలి చేసిన హవ్యము లోనే యుండిరని తెలియఁజే తనవనోక రాయచీనులగు

నతె గ్రాహ్యము కాదని కాదుగదా! ఒక నన్నయభట్టా
రకుఁడే కాదు, అప్పకవికిఁ బూర్వమున నున్న లాక్షణిక
కవు లెవ్వరును “కామ్రుచే వ్రాయఁబడిన కావ్య మొప్పి
యున్నను గ్రాహ్యముకా”దని చెప్పియుండినట్లు చూడఁ
బాలము. “చెప్పనిగ యొకటి, చేయునది యొకటి” యను
నట్లు లాక్షణికగ్రంథమును వ్రాయఁ దలఁచిన యప్పక
వికి “బ్రాహ్మణులు చెప్పినదియే కావ్యము; ఇతరము
కాదు” అని వర్ణనిర్ణయము చేయుట యేల సంభవించెనో
తెలియరాదు. ఆ కాలము మాహాత్మ్యమే యప్పకవి
నిట్లు సాహసంపదా సేవించి తలంపవచ్చు.

(2) మఱియొకఁడే నక్కనిలక్షణమును జెప్పుచు,
క. ధరణీసురుఁడు ప్రణాంకఁడని
గురభిస్తుఁడు మచియుఁ గల్పకుఁడు పూర్వకవీ
శ్వర వాక్ప్రసాదకఁడని
గరుడానతి మెవ్వఁ డెతఁడుకవి యనఁ బరంగున్.

మొదట అప్పకవి కావ్యలక్షణమును జెప్పుచు, నొప్పి
యున్నను గావ్య ముఁగ్రంథివునిచే వ్రాయఁబడినట్లయినఁ
బర్హిగ్రహంపరఁదనియు, నద్దానఁ బాప మొడిగట్టుకొనెదను
నియుఁ జెప్పి, మఱిచి నా, మఱి యేకారణముననో, త్కత్రి
యస్తశ్యులను విడిచెను. కాని కవుల లక్షణమును జెప్పు
నపుడుమాత్రము త్కత్రియ వైశ్యులను విడువక వారిగు
ట్టను బట్టబయలు చేసెను.

కవి బ్రాహ్మణుఁ డయియే యుండవలయునట,
త్కత్రియులు, వైశ్యులు మొదలగు నితరజాతులవారు
కవితత్వము చెప్పియున్నను గవులు కాఁగూడదట. కవుల
లక్షణములలో నిది యొండు. కవి యైనవాఁడు తప్పక
బ్రాహ్మణుఁడయియే యుండవలయునను నప్పకవి వ్రాత
తనకుఁ బూర్వమున నుండుకవు లందఱు బ్రాహ్మణజాతి

కవులందఱు బ్రాహ్మణజాతులవారే కావలయునని నియమించునో భోషపడదు. అప్పకవి మరి యననుసరించినచో, సంస్కృతమునఁ జంపూ రామాయణమును వ్రాసిన భోజాఁడు మొదలగు క్షత్రియకవీశులను బ్రాహ్మణులుగ నైనఁ జేయవలె, లేకున్న నట్టి మహాకవులను సయితము కవులు గారనియైన భావించవలె. అంతదూరము పోనేల? ఈ యప్పకవికి నేఁబది యఱువది సంవత్సరములకు మాత్రమే పూర్వమున నుండు కృష్ణరాయకవిని, రామరాజభూషణకవిని నేమి చేయుచును? మొదటినుండు నిట్టి జాతివైషమ్యము గలనాఁ డగుటచేతనే కావలయు, నప్పకవి ఆముక్తమాల్యద కృష్ణరాయ రచితము కాదనియు, బెద్దనకవిప్రణీతమనియుఁ జెప్పుట. భావమందైన నేమి, శైలియందైన నేమి, భాషయందైన నేమి, మనుచరిత్రము రచించిన పెద్దన కవిత్యమునకును, నాముక్తమాల్యద రచించిన కృష్ణరాయల కవిత్యమునకు నెట్టి సామ్యమును గన్పడును. ఈ విషయమై పగమౌను కులలో విమర్శకులు పెక్కుఁ ద్రుతివిపులముగను, సవిమర్శకముగను విమర్శించియుండిరి. తుదకు నాముక్తమాల్యద కృష్ణరాయ రచితమనియ నిర్ణయ దేల్చిరి.

అప్పకవి మార మాలోచింపక బ్రాహ్మణేశ్వరుల యందుఁ దనకుఁగల నిరసనభావముచే రాయల నాముక్తమాల్యదను బెద్దన దనుట కడుంగడు సాహసమునకు యసంగతము కాదు.

(3) కృష్ణరాయలట్లు బ్రాహ్మణేశ్వరుఁడయి, మహాకవియై, యందఱలోనఁ బేర్వడ్డ రామరాజభూషణుని యందును నప్పకవికి ద్వేషము లేకపోలేదు. అట్లు ద్వేషము లేనియెడల నప్పకవి తనగ్రంథముం దించుమించుగాఁ బ్రబంధాంక నూర్తి కవితో సమకాలీన కవులగు పెద్దన, సూరస మొదలగు కవీశులచే వ్రాయఁబడిన మనుచరితము, కళాపూర్ణోదయము, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము, రాఘవ పాండవీయము, పారిజాత పహరణము, పాండురంగమహాత్మ్యము మొదలగు ప్రబంధములనుండి పద్యముల నెన్నింటినో తీసికొని లక్ష్యములనుగా నుదాహరించి, వసుచరిత్రమంత పెద్దప్రబంధములోని యొకపద్య

మైనను దన గ్రంథముం దుదాహరింపకుండుటకుఁ గారణమేమి? అప్పకవి యుదాహరించిన ప్రబంధములకంటె వసుచరిత్ర మెందును దీసిపోదని చదువరులకుఁ దెలియక పోను. ఒకచోమాత్ర మప్పకవి యగ్రాహ్యవర్ణయతులు చెప్పనందర్భమున వసుచరిత్రములోని

కా. ఓ లంబాలక యోలయోలయన నో

లోలంచు మేలంబునకా

లోలంబాలకయోర్దు గ్రుంకి బిస

ల్లుల్లున్ని తూఁ బూడి కం

గేలం బూని తొలన న్నైగ న

క్షీణాంబు నాధాంబుబా

క్షీలోకంబు జయించి వారల యశ

స్త్రిఁ దెచ్చుచందంబునన్.

అనుపద్యము నుదాహరించి— “ఈ పద్యము రెండవ సరణము మొదలను లోలంబాలక యోర్దు గ్రుంకి యని కవి హృదయము ఇది గానక కొండలు ‘ఇందిందిర క్షృంచరీ కో గోలంబో బంధరోఽపిచ’ అని నిఘంటున ఉన్నదని గోలంబాలకయని చదువుదురు. ఇట్లుని రామరాజభూషణు తలంపు కాదు.” అని తెలివిడి వ్రాసియున్నాఁడు. అప్పకవికిఁ బ్రాచీనుఁడగు నెవ్వఁడో యొక యనానుభవేయఁ డీపద్యముననున్న “గోలంబాలక యోర్దు గ్రుంకి బిసల్లుల్లున్ని” అను పాఠాంతర మొప్పిరల, ప్రాసమంగీకరించియుండ, నీ యప్పకవి కది సమ్యక్తము కానందున, భూషణము తలంపు లోలంబాలక యనియే కాని గోలంబాలకయని కాదని చెప్పి యన్యతమును ఖండింపవలసి వచ్చినందునఁ దనపబ్బముఁ గడపుకొనుటకయి వసుచరితములోని యీ యొకపద్యమును మాత్ర ముదాహరించి యున్నాఁడు. దీనిచే బ్రాహ్మణేశ్వరుఁ డైనందున భట్టు నూర్తియందు నప్పకవికి ద్వేష మున్నట్లు సూచితమగుచున్నది. ఇవిధమున నప్పకవి తెగించి బ్రాహ్మణేశ్వరకవుల కవులు గారనియు, వారి కావ్యములు కావ్యములు గావనియుఁ జెప్పుటకు నాకాలమున నుండు బ్రాహ్మణప్రభావము, బ్రాహ్మణేశ్వర తూడ్డింభావమును గారణములై యుండవచ్చునని యూహింపవచ్చును.

(4) తే. చెల్లు నని మందు భయన చెప్పె ననుచు
గలుపుదురు రేఫములను అకారములను
గుప్తుకవు లవి యొకటైన గొంటి పెద్ద
లందఱును నేల విగళింతురని తెలియరు.

భయన రేఫ అకారములమైతిని జెప్పెనని తెలించి
కొండలు దుప్తుకవులు రేఫఅకారములను యతిప్రాసము
లందునమానములగుట కాదుకే కాని శిష్టకవులుమాత్రము
రేఫఅకారముల మైతిచేయరని యప్పకవి చెప్పియున్నాడు.
రేఫఅకారములకు మైతిని గల్పించి యప్పకవిచే
దుప్తుకవి యని పేర్కొనఁబడిన కవి యెవరు? భక్తాగ్రగణ్యు
రుఁడు, కవిపుంగవుఁడు గని బమ్మెర పోతరావూరితమ్మ.
భాగవతము దేశము లేదని. కాని రేఫస్వయమైతి
చేసినంతమాత్రమున ఎంతటి పద్మములలో నేనిని గూడ
లాక్షణికు లుదాహరింపరలెడు. చెలువుమీఁద నలుకఁ
బడిన నష్ట మెరికి? లాక్షణికు లుదాహరింపకపోయినం
తమాత్రమున భాగవతము ప్రఖ్యాతికి వచ్చియుండలేదా?
లేచినదిమొద లాబాలగోపాలమునకుఁ బారాయణ
గ్రంథమై యుండుటలేదా? వేఱేల? భక్తిరసభరితము,
శబ్దాలంకారభోభితము, నిరర్గళ భావోపాయమునకు కవి
త్వముతో నిండియున్న భాగవతమునంటి సర్వప్రముఖ
మన హృదయవాక్యమును నిప్పటికి నెఱచిన జేయఁ
గల్గిరా? వినఁగల్గితిమా?

అప్పకవి భాగవతమును గుఁచి వ్రాసినపద్యము:

ఉ. బమ్మెర పోతరాజకృతి

భాగవతంబు సలక్షణంబుగా

కిమ్మహి నేమిటం గొగవ

యెంతయు నారసి మాడఁగాను లే

ఫమ్ములు తొలునుం గలసి

ప్రాసములైన కతంబునంగదా

యిమ్ముల నాదిలాక్షణికు

రెల్లను మాని రుదాహరింపఁగన్.

ఇట్లు రేఫస్వయమైతి చేసిన పోతరావూరితమ్మ
కవి గాఁడని చెప్పిన యప్పకవిన విమర్శించి, బమ్మెరపోత
నాథ్యుని విమర్శించి, కూచించి నరసింహకవితన సర్వ

క్షణ సారసంగ్రహమున వానిని బ్రమాణీకరించెను. ఈ
ఫద్వయమైతి యాముక్తమాల్య యం దనేకస్థలములఁ
జేయఁబడియున్నది. అయినను నప్పకవి యందలి పద్య
ముల నెన్నింటి నుదాహరించి యుండలేదు? ఇంకను
ననేకగ్రంథములం దీమైతి చేయఁబడియున్నను నొక
భాగవతమునే యప్పకవి నిరసించుటచూడ నీతని కుండు
మొండిపట్టునలయుఁ, గొండలు మహాకవులయొడఁ గల్లు
మాహాపమయుఁ డెల్లములు కాఁగలవు.

(5) ఇంకను బండిసులు ప్రతిజ్ఞఁ బట్టి కట్టించిన
కంచుఘక్కులను బరులఁగొట్టించి, రాజులచే గనకాభిషే
కములనొంది, యెఱుఁగు నిలిచి తన్నాఁగువారెవరును లేరని
యనిపించుకొనిన శ్రీనాథమహాకవి నప్పకవి యేపాటి
వానిఁగాఁ జూచెనో చూడుఁడు. శ్రీనాథుఁడు ధూర్త
కవీయఁడు; క్రిందుమీఁగులు గానక ప్రయోగములను బ్ర
యోగించునఁడు. అప్రశస్తప్రాసములను జెప్పఁదు గవి

గీ. అప్రశస్తము లగుప్రాసాలము లలం

కారవిస్మృతిములు కావు గానఁ

దివిరి ధూర్తు లైనకవులు కల్పనఁ

యొప్పించుట లనుచు జెప్పరాదు.

అని వ్రాసి, దీనికి లక్షణము వీధి నాటకమునంటి దని యీ
క్రిందిపద్యమున వ్రాసియున్నాఁడు:

ఉ. కంఠకకేళి సల్పెడు ప్ర

కారమునం బురుషయిత్రీయా

తాండవకేళి సల్పెడు వి

గంభీరం బౌ పరభావః లేత నీ

గండఁ బ్రభాతవేళ రచి

యించెను నుబ్బలమీఁది హారముతో

కుండలముతో కురుతో గడల

గోమయపిండము లింటిమందటన్.

ఇందు ద, డ, ప్రాసము చేయఁబడినది. దీనినొ
ప్పుకొనుట కప్పకవి యిష్టపడినందున ధూర్తకవులు
చెప్పిన అప్రశస్తములగు ప్రాసములు సరియని యంగీక
రింపరాదని చెప్పెను. వీధినాటకము శ్రీనాథరచితమే

కదా! అప్పకవి కేరుకొనిన ధూర్తకవి శ్రీనాథుడే
కదా! శ్రీనాథుడు ధూర్తుడయినట్లయిన నట్టిధూర్తుని
చేరచింపఁబడిన కాశీఖండము, నైమధము మొదలుగ్రహ
బంధములలోని పద్యముల నేల యప్పకవి లక్ష్యములు
గ నుదాహరించెను? ఒకచో విధివాటకము శ్రీనాథరచి
తము కాదని యప్పకవి యభిప్రాయ మందు మేని, మఱొ
కచో నిత్యసమాసవిశ్రాంతులను శిష్యునప్పు యప్పకవి
కర్ణాటశబ్దమున కుదాహరణ మిచ్చుచు శ్రీనాథుని విధి
వాటకములోనిదని యాదిగువ పద్యము నుగాహరించి
యున్నాడు:

మ. కుసుమం బద్దిన చీరకొంగువొలయం
గ్రావ్యారు పాలిండ్లపైఁ
ద్రిసరంబుల్ పాలుపార నేటి యవటూ
దేశంబునన్ రాయఁగాఁ
బస నెవ్వఁడో యొకండు రాత్రి గతులం
బల్గాసి కావించినన్
విసివాల్వొడుచు పచ్చుచున్న యాదిక
ర్ణాటాంగనం గంటిరే.

కనుక నప్పకవికి విధివాటకము శ్రీనాథునిదని
తెలియదని చెప్పుటకు వలనపడదు. అయినను ఇంటిలోఁ
దూటి యింటివాసములను లెక్కించిన విధమునఁ దనకుఁ
గావలసిన చోటులనెల్ల శ్రీనాథుని పద్యముల నెన్నిం
టితో లక్ష్యములనుగాఁ దీసికొని, యొక ద, డ, ప్రాస
మంకికరింపవలసి వచ్చినందునమాత్రము శ్రీనాథునివంటి
మహాకవినిసయితము జంకక “ధూర్తకవి” యనిన నప్పక
విని మనము సాహసుఁ డనుట సాహసమా?—

(గీ) శ్రీనాథుడు ధూర్తుడగుటయ కాక, ప్రయో
గములను గానక ప్రయోగించునట్లు, భూతార్థక్రియా
సంధిని శిష్యు సంపర్కమున నప్పకవి

గీ. వసుధ ము త్రమపురుషైకవచనమునను
దక్క భూతక్రియాపదాంతములఁ గల్గ
నిత్తులకు మీఁద నచ్చులు హత్తునపుడు
నిత్యముగ సంఘలు ఘటించు దైత్యదమన

అని వ్రాసి యుత్తమ పురుషైకవచనముననుండు నికార
మునకుఁ దప్ప మిగిలిన భూతార్థక్రియాపదాంతములఁ
గల్గు నికారమునకు నిత్యముగ సంధివిచ్చునని “నిత్యమును
త్రమపురుషక్రియాస్వీతః” అనియున్న నన్నయభట్టియ
సూత్రమునకు సరిగాఁ బరివర్తించియున్నాడు. కాని
శ్రీనాథుఁ డీనియుమును బాటించక పరపురుషక్రియా
ఇకారమునకు సంధిచేయుట మానెను. దానినే యప్ప
కవి

క. విగమించు శ్రీనాథుఁడు
ధగఁగిని శృంగారనైమధంబునఁ గూర్పుం
శిరి యొండొరునని పర
పురుషక్రియలఁ బ్రకృతి భావము గలదే—

అని యుదాహరించి శ్రీనాథుడేమియు నెఱుంగనివాఁ
డగుటచేఁ బరపురుషక్రియల యికారమునకు సంధిచేయు
టమానెనని తన యభిప్రాయమును వెలిబుచ్చెను. ఈసం
ధినిచేయుట యొక శ్రీనాథుడే కాక తక్కుంగల కవు
లెల్లరును మానిరి. కనుకనే యిటీవలి చిన్నయనూరి తన
బాలశ్యాకరణమున “నిత్యమును త్రమపురుషక్రియాస్వీతః”
అనియున్న భట్టారకుని సూత్రమును మార్పుచేసి క్రియా
పదాంతంబులం దిత్తునకు సంధివైకల్పికుముగ నగు; మధ్య
మపురుషక్రియలయం దిత్తునకు సంధియగును— అని చెండు
సూత్రములుగా సూత్రించియున్నాడు. ఇట్లే యప్ప
కవికిఁ బ్రాచీనుఁడగు నధర్వణుఁడును

శ్లో. ప్రథమేనోత్తమేచైవ క్రియేతోవాభవేచ్ఛ్యుతిః,
నిత్యమన్యస్యవికృత్యాన్త్యో నభవేత్సదా.

అని వ్రాసియున్నాడు.

వికృతే = తెనుఁగునంగు, ప్రథమేన = ప్రథమపురుష
మందుండునట్టియు, ఉత్తమేన = ఉత్తమపురుషమంగుం
డునట్టియు, క్రియేతః = క్రియల యికారమునకు, వాచిక
ల్పముగ, చ్యుతిః = జారుట (సంధియగుట), భవేత్ = అగును;
అన్యస్య = ప్రథమోత్తమపురుషముల కితర మైన మధ్యమ
పురుషైకారమునకు, నిత్యం = సంధినిత్యము; త్యాన్త్యోతః = త్యా
ర్థక ఇకారమునకు, సదా = ఎప్పుడును, నభవేత్ = సంధి

యూండదు, ఇట్లు స్వప్నముగఁ దనకంటఁ బూర్వమున నధర్మజాదులు వ్రాసిన వ్రాతలపై నఁ గానక యప్పు కవి “కానకపరపురుష కీయల యికారమునకు సంధిచే యాట మానెనని” శ్రీనాథునిమీఁదికి దాడివెడలుట మంచిపనికాదు.

పైవిషయముల నన్నింటిని నిష్కృతపాతమున విమర్శించిననా రప్పకవిని సాహసుఁడు నిరంకుశుఁడు

నని యనకమానరని తలఁచెదను. ఇంకను నప్పకవీయ మున నందందు బాలకడలియందు నత్తగుల్లలవలెఁ గొన్ని యైన దోషములు లేకపోలేదు. వానినన్నింటిని యప్పు కవీయ విమర్శనమున రావుసాహెబు గిడుగు. వేంకట రామమూర్తి పంతులుగారిచేఁ దెలియ వ్రాయఁబడినవి. జిట్టాసువు లప్పకవీయమునందు వారు వ్రాసిన పీఠికను జూచునది.

అంధకారము

శ్రీ. శ్రీ. (కవితాసమితి)

సాయంసంధ్య

దివసమ్మునకు వయోధికత ప్రాప్తించినది
తీక్షణీప్తులడంగి దినరాజు కృశియించె
వృద్ధాప్టామిడిన దీవెనచేత జనియించి
బౌద్ధత్యమునచే అహర్వతిన మ్రొంగితిని
ఈ నా భవమ్ము లోకానంద మొసగునా
ఏ నెప్పటికి కూడ ఇటు వికాసించునా
నాకెన్నటికినైన లేకుండునామృతి
ఈకాంతి నశియించి చీకట్లు క్రమ్మవా!

* * * *

అంధకారము

ఈ దివారోచిస్సుధాధామముం గూల్చి
ప్రాదుర్భవించి నీ బయలుదేరినయంత
జగతి యేమోకాని

నగవే మరచిపోయి

వగవుచే నిట్టూర్చి

వనటచే చలియించు

నా మేలిముసుగులో నలుపులూరెడునంట
నా మీద జగతి కింతయు ప్రేమలేదంట!

* * * *

నక్షత్రము

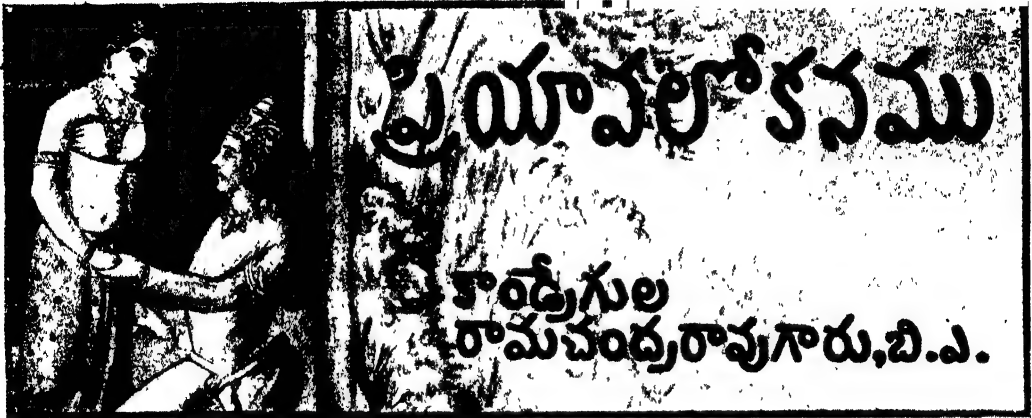
ఈ గభీర నిశీధిని గర్భకుహరాన
నెలుగెత్తి ఏడ్చువెందుల కంధకారమా
వాగులై నాప్రేమ పరియించునే నిన్ను
స్వాగత మొసగు నాశాగంధవాయువుల్
నిలువలేనే నీవు

నిలిచియుండనివేళ

వెలుగలేనే నీవు

విస్తరించనివేళ

నీ కాటుకలచేత నా కనుల్వికసించు
నీకు నేనే, నాకు నీవె యీలోకాన!

పాంచాలదేశమందలి కొండ ప్రదేశములలో

నొక సుందరమైన వనము కలదు. అది వసంతిగ్ధ వనముటచే చెట్లన్నియు పచ్చనియాకులతో నిండియుండెను. పుష్పవాతము వనమునందంతటను మనోజ్ఞ స్వగంధమును వెదజల్లుచుండెను. కొయిలలు మధురగానము లానర్చుచుండెను. ఆ వన మధ్యమున నొకకోన గలదు. ఆ సామీప్యముననే ఒక పటకురము నేత్రానందకరముగ నుండెను. ఒకనాటి ఉదయకాలమున రఘుశ్రీరామగారాడొక సాయుధుడై, ఆశ్వముపై స్వారిచేయుచు నచ్చి, ఆ పటకురము ప్రక్కనే గుఱ్ఱముదగి, ఒకచెట్టునకు దానిని కట్టివేసి, పటకురముకడ కేగి, తన కరవాలముతో ముమ్మాగు తలుపుల నొప్పెను. వెంటనే కనాటము తెరువబడెను. యావనవిరియగు నొక రనటి పులి చిరునగవుతో నాతని సమీపించి, అగ్రహారద్యులు లాసంగి, సుఖాసీనుం జేసి; అతని ప్రక్కనే నునుసిగ్గుతో నిల్చియుండెను.

“సుందరీ! నీలో నే డేమియో నూర్చి సౌందర్యము పొడనూపుచున్నదే. అదెవో కాని, యిచ్చటకు వచ్చి నిన్ను గాంచని దినమున మన మెంతయు కలకబార, పిచ్చినానివలె తిరుగుచు, నా విధ్యుక్తధర్మమునే మగచుచుండును.”

“విజయా! అది ప్రణయ లక్షణమేగదా! ప్రేమాస్పదులగు యువతీ యువకులు ఒండొరులను బాసి సహింపగలరా?”

“నీ వసనమాట నిష్కలము. నీదర్శనభాగ్య మబ్బివదినమున యుద్ధములో సంపూర్ణ య మొందుచుంటిని. లేనినాడు, అది యేలాకోకాని, శాస్త్రపులు నా నేనై కురికి, నా వారిని తమ వాచికరవాలముల కెరగా చేయుచుండురు ”

“ఇంకను యుద్ధ మెన్ని నాళ్లు సలుపవలెను?”

“అది యేమి చెప్పగలను? శత్రుసహారము పూర్తి యగువరకు యుద్ధభూమి వీడుటకు వీలు లేదు.”

“అట్లును, నిచ్చట నున్నంతకాలము తమ దర్శనభాగ్యము కల్గనని యాశించుచుంటిని.”

“సుకీల! నిన్ను బాసి నే నుండగలనా? కలగునపు డెల్ల నెచ్చుచునే యుండగలను. చాల ప్రాప్తువోయినది. నైవ్యాభ్యుదయ నాకై ప్రతీక్షించుచుండును. నీ తండ్రి గృహమునకు వచ్చు వేళగూడ సమీపించుచున్నది. పోయి వచ్చెద”నని, ఆమె నాలింగనమునర్చి, అధరసుధారసముం గ్రోలి, తిరిగి అశ్వాయాడుడై అతడు చిటికలో మాయమయ్యెను. ఆకుసుమకోమలియు విజయని గుఱ్ఱపు డెక్కల ధ్వని వివచ్చునంతవరకు నన్నటనే యుండి, ఆపిదప వెంటపుడు లేడి పిల్లను ముద్దుగొని లోని కేగెను.

సుకీల నందవంశీయు డగు మాధవుని యేక శ్రుతిక. నవయౌవనవతి. సుకుమారశరీర. అపూర్వ సౌందర్యవతి.

పాపము, చిన్నతనముననే తల్లి స్వర్గస్థురాలయ్యెను. నాటి నుండియు సర్వము దానయై, మాధవుఁ డామె నతిగారా బముతో పెంచుచుండెను. మాధవుడు మహాపద్మనంగు ని కొలువున ఉన్నతోద్యోగమునం దుండెను. కాని కాల మహిమ కొనియాడ నేరితరము! నందుని కుమారులు చాఁకట్టని నిండు సభలో నవమానపరచుటచే నాతఁడు వారిని రాజ్యభ్రష్టులుగ చేయు శపథ మూని, పద్మనంగు ని యాగ్రహమునకు నురియైన నంద్రగుప్తుని జేరి, సైన్యము లు చేహార్చి వారిపై కక్షిక టైను. ఆనాటినుండియు దేశ ములో రెండుపక్షము లేర్పడెను. రాజభక్తులెల్లరు నం గుని పక్షము. దేశభక్తులెల్లరు చాఁకట్టనిపక్షము. నానాటికి చంద్రగుప్తుడు పరదేశీయులగు యవనులను జయించి, రాజ్యము నాక్రమించుకొనుచుండెను. మాధవుడు నంద పక్షపాతి. ఆతఁడు చంద్రగుప్తుని దినదినాభివృద్ధి గాంచి, రానికొలుపు చాలించుకొని, గృహస్థముగా నివసాసము చేయుచుండెను. తాను నందపక్షపాతి యని పరులెవ్వరికి తెలియకుండ కాలక్షేపముచేయుచుండెను. ఇట్లుండ నొక నాడు మాధవుడు తనయేకపుత్రునియును సుశీలను వీడి మార దేశము కార్యార్థము పోయెను. అట్టి సమయమున యోధు లొకఁడు కొలదినుండి సైనికులతో త్రోవగొప్పి, సాయం తిన మగుటచే స్రుయాణము సాగించుటకు వీలు లేక, ఆ పటకుర ప్రాంతమున విడిచెను. కుర్రునకుం దెవ్వరో యుండిరని గ్రహించి, యుం దొగించి సుశీలం గాంచెను. ఆమెయు నాతని కర్ణధృపాద్యాదు లొసంగి, యేవియో కొన్ని రసఫలములను, కీరములను ఒసంగి, అతిథిలూజ యునర్చెను. ఆయువతీయువకులు ప్రహువాలోకనమువల ననే పరస్పరానురాగులైరి. ఆనాటినుండియు విజయుడు నిత్యము సుశీలాదర్యనాపేక్షితుడై నచ్చుచు పోవుచుండె ను. సుశీలతండ్రి నందపక్షపాతియని గ్రహించినపుడు విజయుడు చాల కటకటంబడెను. ఈతడు చంద్రగుప్తుని పక్ష మూనెనేమో! తండ్రి లేనిసమయమున నేవచ్చి, కొంత కాల మామెతో గడపుచుండెడినాడు. వారి ప్రణయము నానాటికి అధికము కాఁచిచ్చెను. శకుంతలాదువ్యంతు లకుబోలె, వీరిద్వరకు గాంధర్వవిధిని వివాహమయ్యెను. ఈ విషయము తండ్రికిమాత్రము తెలియదయ్యె. ఈవిజ

యుడై సైని వర్ణింపబడిన యోధు డని చదువరు లీవరకే గ్రహించియుండురు.

మాధవుడు మారప్రహువాణమొనర్చి అప్పుడే వచ్చి యుండెను. అతడు చాల డిస్సీయుండుటయేగాక, మిగుల చింతాక్రాంతుడై యుండెను. సుశీలయు తండ్రిని చూచి మిగుల దిగు లొందుచుండెను.

“అమ్మా! చాణక్య చంద్రగుప్తుల విజయధ్వని దిగంతముల ప్రాకుచున్నది. మనకు సామీప్యముననే శత్రుసేనలు విడిసియున్నవి. మన మిచ్చోట నుంటి మని నారికి తెలిసెనా, మన ప్రాణములు మనకు దక్కవు. కనుక రేపు ప్రాతఃకాలముననే ఇచ్చోటు బాసిపోవ నిలెను.” అని యతడు చెప్పెను. సుశీల మనస్సు చివుక్కు

మనెను. ప్రాణరక్షణార్థమై ఇచ్చోటు బాసి పోవుట న్యాయమే. కాని తన ప్రాణపియుడు తిరిగి తన కెట్లు కాన్పించును? వీ రెద్దటికి పోయినది ఆతని కెట్లు తెలి యును? పోనీ, ఆతనికి వర్తమానమంపుదుమన్న, తన రహ

స్వము వెల్లడియవునుగదా! కమ్మ వ్రాయుదునున్న, తన ప్రయుడెవ్వరో, ఆతని వాసస్థలమెద్దియో అపెయెన్నడు కనుగొనియుండలేదు. తనపేరు “విజయ” డని మాత్రము ఆతడు నుడివియుండెను. ఇప్పుడు కర్తవ్యమేమి? తామి స్థలము విడిచిపోవుచున్నట్లుతనికి తెలియు టెట్లు? ఆమె దీర్ఘాలోచనచేసి తుదకిట్లు తెంపుతే సెను: “విజయ డు సైన్యమునందే యుండును. సైన్యము సమీపమునందే విడిసియుండెనని తండ్రి చెప్పెనుగదా! రాత్రిసమయము న నేనొక్కతనే పోయి, ఆతని నహ్వానిత కలిసికొని, యీ విషయ నూతని కెరుకపరచెదను”.

౪

రాత్రి గాఢాంధకారముగ నుండెను. పదిగంటలు దాటిపోయెను. యుద్ధతేత్రిమండలి డేరాలలో సైనికనికాయమంతయు విడిసి నుండెను. చాలమంది భోజనాదికృత్యములను గావించి శయ్యలపై జేరిరి. అంతయు నిశ్శబ్దముగ నుండెను. అట్టి సమయమున నంగ నా మణియార్డు శరీరమునొండ బుక్కప్పుకొని మేలిముసుగు సైచికిని, ఆ డేరాలచుగ్గమునకి యాచో నెమకుచున్న దానిని బోవుచుండెను. ఆమె రెండు మూడు డేరాలను దిరిగించి, తనకు వెలసిన వస్త్రపు లభింపమి, నిష్క్రమా చెందుచు, తిరిగి మరియొక డేరాలలోనికిబోని సమకట్టుచుండెను. ఇంతలో “సుశీలా” యని యెవ్వరో సంబోధించినట్లయెను. వెనుగిరి చూచునప్పటికి విజయుడు నాట్యోత్సరించెను. ఆమె యాతని పక్షమునజేరి దుఃఖాశ్రువులు రాలపాగెను.

“సుశీలా! ఇంత రాత్రివేళ నొంటరిగా ఏల వచ్చితివి? కంట నీరిడుచుంటివేమి?”

సుశీల చాలవరకేమియు పలుక లేదు. రెప్పవాలకు యాతని ముఖమునకు చూడ దొడంగెను. శరీరమంతయు కంప ముండుచుండెను.

“ఏమి, పలుకకుంటివి?”

“విజయా! నీకొరకే వచ్చితిని. మన మొకరినొకరు విడిపోవలసిన దురదృష్టము సంభవించినది. శత్రువులు

తన్ను కనుగొందురను భీతిచే మా జనకు డీననమును బాసి పోవ నుద్యమించెను. ”

“ఎప్పుడు?”

“శత్రుదళముననే పోవలయునట. ఈ సంగతి నీకు తెలిసియుండిన ఆశాభంగము కలుగకుండునని తోచి యిటు వచ్చితిని.”

“ఇకముం డెచ్చట నిసింప దలంచెను?”

“ఆ సంగతి నాకేమియు చెప్పలేదు. నాకేమియు తోచకున్నది. మనము తిరిగి కలిసికొనుట యెచ్చడో?”

“ప్రేయసీ! భీతిల్లకుము. నీవెచ్చట నున్నను నీప్రియుడు తొక్కలు కట్టుకొని న్రాలునని చెప్పుము.”

“మనోహరా! మన మీ కష్టముల పాల్పడకుండు నుండుటకు నీలు లేదా? వెంటనే నన్ను నీయండ చేర్చుకొనరాదా?”

“అది నా కంగీకారమే! కాని ప్రస్తుత మియుద్ధ భూమియందు డీననము గడపుచు, నిన్ను చేకొని యెచ్చట నుండును? అదియుంగాక, పినికులు స్త్రీలొలుస్త యుండహడనను శాసనమున్నది యెఱుగనా?”

“అట్లయిన, నే నీవిధముగ సంతకాల ముండవలయును?”

“యుద్ధము ముగిసినవెంటనే నిన్ను తప్పక గొని పోయి నా గృహము చేర్చెదను. అందాక—”

“అది యెన్నడో? ఈలోన మీకు విడకలిగిన—”

“భయపడకుము. ఈలోననే వచ్చి కొనిపోయెదను. చాలరాత్రి గడచినది. నాతత్వతకటము నెక్కి సామ్యు. అది నిన్ను మిగ్నాససమీపమున విడిచినచ్చును.

“వద్దు-వద్దు- నేను కాలిబాట నే పోయెదను. విజయా! నన్ను మరునవు గదా?”

విజయుడు ఆమెను తన బాహువులలో చేర్చి కొని విశాలఫాలభాగమును తనహస్తముతో రాయచు, ముద్దుగొని వీడ్కొల్పెను. ఆమెయు మెలమెల్లగ నేనుచుండెను. ఇంతలో విజయుడు తిరిగివచ్చి, ఆమె నాలిం

గనమొనర్చి, తన అశ్వముపై నిడికొని ఆమె గృహసమీపమున దింపెను.

“విజయా! ప్రతినిమిషము నీకై యెదురుదూచుచుండెను. నాప్రాణములు నీ చేత నున్నవి. జ్ఞాపకముండునా?” అని చెప్పెను, ఆ గాఢాంధకారములో నదృశ్యమాయెను.

కాలలు గడచిపోయెను. సుశీలకు ఆరవమాసము కూడి చల్లిపోయెను. ఆమె తండ్రి కీసంగతి యేమియు తెలియకుండెను. ప్రియు డింకను తిన్న చేరకపోవుటవలన సుశీల చాల కటకటం బడుచుండెను. ఈలోన దేశములో చాలమార్పులు కలిగినవి. నంద్రగుత్తుడు యవనులను పాంచాలమునుండి పారద్రోలి చాళుక్యసళాయనను ఉత్తర హిందూస్థానమంతయు జయించి నందనంశీయుల నందరి నాశ మొందించి, మగధరాజ్యమునకు పట్టభద్రుడాయెను. ఆకారణమున సుశీలామాధవులు తమ ప్రాణములర చేతులందుంచుకొని యేనిముడుమనకేమి వాటిల్లుకోయని మిక్కిలి భయపడుచుండిరి. తన ప్రియు డుత్తమైన వ్రాతడయ్యెనని సుశీల చాల దుఃఖించుచుండెను. ఆ సమయముననే సైనికుఁ డొకడు లేఖ నొకదానిం గొనితెచ్చి సుశీల కొసంగెను. ఆమె గూతురతతో గానిని విప్పి యీక్రిందివిధముగ జదివికొనెను—

“సుశీలా,

నిన్ను సందర్శింపవలెనని చాల యత్నించితి. మీరున్న ప్రదేశముకూడి నాచారులవలన గ్రహించితి. కాని దేశములో కలిగిన మార్పులవలన నాకార్యభార ముధికమాయెను. ఇకముందు నిన్ను చూడగల్గుదునన్న గూతలేదు. మనకు కలుగబోవు బిడ్డనుగూర్చి నాకు వీలగునంతవరకు శ్రద్ధతీసికొందును.

—విజయుడు”

ఈ ఉత్తరము చూచుటతోడనే, సుశీల మొదలు వరకిన క్షీకదలీ నృత్యమువోలె నేలగులెను. “బిడ్డనుగూర్చి వ్రాసెను. కాని తల్లిగతి యేమికావలయును?” కొంత

వర కామె స్పృహతప్పి పడియుండెను. ఉత్తరము కూడ నామె ప్రక్కనే గాలి కనురుచుండెను. ఇంతలో ఆమె

తండ్రి అనటి కరుడెంచి నేలపై పడియున్నతనూజను, ఆమెప్రక్కనేయున్న ఉత్తరమును కనుగొనెను. తోడనే ఆలేఖందీసి ఆమూలాగ్రముగ జదివికొని నివ్వరజెండెను. సుశీల కన్నుల విప్పెను. ఎదుటనున్న తండ్రిని కనుగొని లజ్జా భయములు తన్నావహింప, తల వంచుకొనియెను.

“సుశీలా! ఈ లేఖమాలమున నీవు చెప్పకుండగానే సర్వము విదితమయ్యెను. నీవొనర్చిన కార్యము మన త్కృత్రయ కులగర్భమునకు పనియే యున్నది. కాని యీ విజయు డెవ్వరు?”

“తండ్రి! క్షమించుము. ఆరిని కజయొడనుట తప్ప ఆతడెవ్వరో నాకు దలియదు. ఆతనికి నా యాత్మను ప్రేమపూర్వకముగ సమర్పించియుంటిని”

“ఎంతవెట్టిదానవు! ఆతని వంశనామము రెవ్వయో తెలియకుండ మీ చేపట్టితివి!—దీనివలన నీ కగు నష్టమేమియో గ్రహించితివా? నీ బిడ్డ అనామకుడై తండ్రికి దూరమై యుండవలసివచ్చును—”

సుశీల నేమియు మాట పలుకలేదు. కాలము గడిచిపోవుచుండెను. ఆమెకు పదిమాసములు నిండెను. ఒకసభముహూర్తమున ఆమె కొక శోజోపంకు డగు పుత్రుడువచ్చెను. ఆతని నేమియు పేరెడలేదు.

దేశములో కల్లిన మార్పులవలన నందవంశీయుడగు మాధవునకు కష్టదశములు సంప్రాప్తమాయెను. శత్రువు లాతని నెచుకీ పట్టుకొనిరి. ఆతనిపై నభియోగము పెట్టి న్యాయసానమున విచారణ జరుప నెంచిరి. సుశీల చాల గుఱివైనది యుండెను. నేడో రేపా విచారణ ప్రారంభ మగునని తలచుచుండిరి. ఇంతలో నెవరో యొక నేప కుడు ఒక లేఖం గొనివచ్చి మాధవున కొసంగెను అం దిట్లుండెను—

“దీనియందు అనుమతిపత్రము కలదు. దీనివలన మీరు వెంటనే ఈదేశము వీడి పోవచ్చును మిమ్ము నెవ్వరు నిరోధింపదు. విజయుని రో ర్కెవలన నిది మీటా సంగబడెను. సంద్రగుప్త.”

దానింజూచి, సుశీలామాధవుని చాల సంతసించి, కరుణాద్రవ్యపూర్వముడగు చంద్రగుప్తుని కొనియాడుచు, నాచే దేశము వీడి, చక్షిణదేశమునకు బోయిరి.

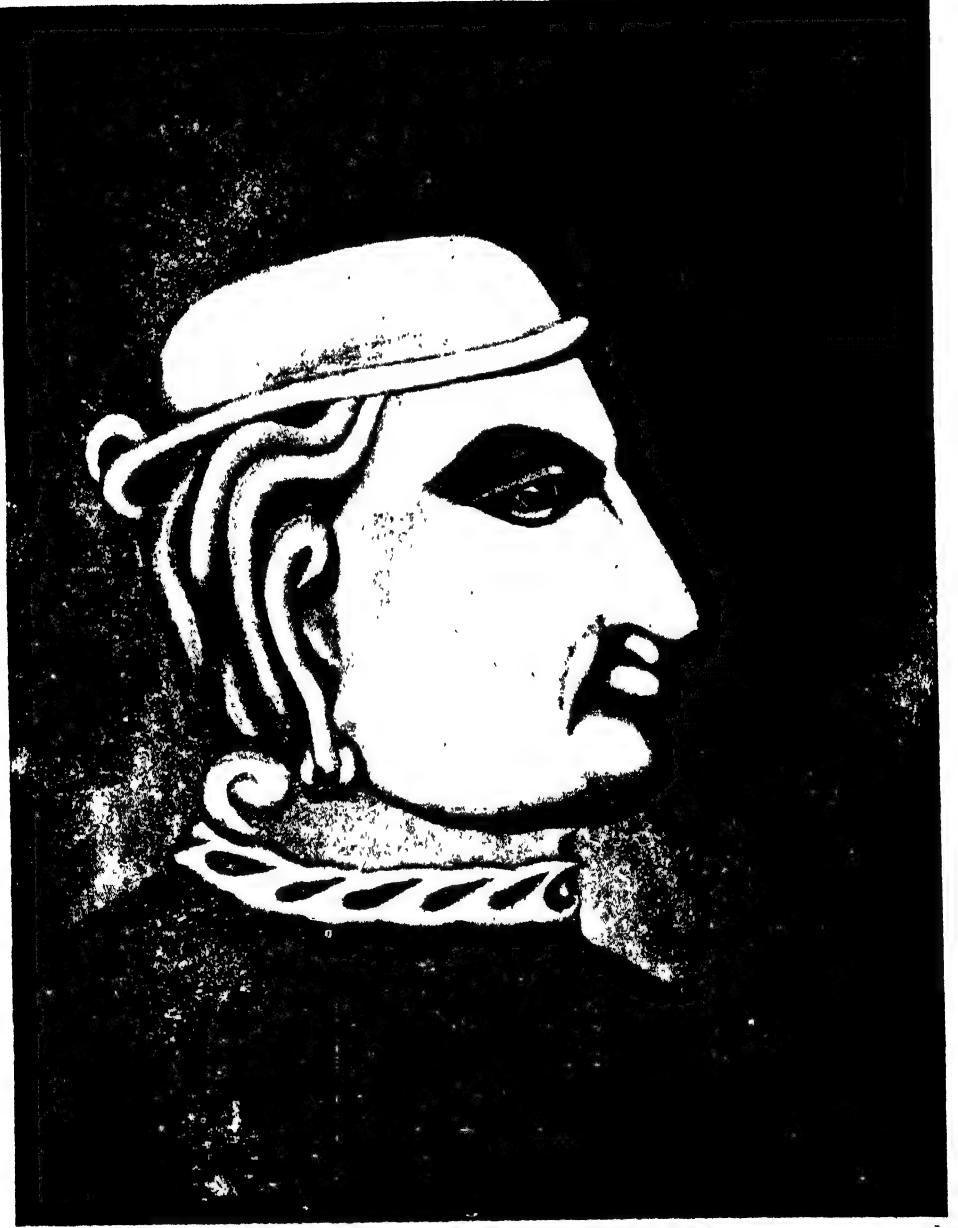
శంకేండ్లు గడచెను. సుశీల కుమారుడు శుక్లపక్ష చంద్రునివీరి సనదిని ప్రసారమాను డగుచుండెను. తల్లికిని, తాతకును తన బాల్యచేష్టలచే చాల వానందము చేసూ ర్చుచుండెను. కాని సుశీలమాత్రము భర్తృవియోగముచే చాలకృశించి, భుక్తురానైయుండెను. ఎట్లయినను తన బాలుని చిండిని కనుగొను ఉద్దేశముతో తిరిగి ఉత్తర దేశమునకు పోవలని సుశీల ప్రోత్సహించుటచే మాధవు డంగీకరించెను. తిరిగి పది దినములలో పాంచాలదేశము చేరిరి. కాని వెంటనే యాతడు నందవంశీయు డని గ్రహించి పాంచాల వేశాధికారి, మాధవునకు ఉరి శిక్ష విధించి, చక్రవర్తి యాజ్ఞ కై నిరీక్షించుచుండెను. కాని నియమితకాలము గడిచిపోయినను : క్రవరి యుద్ధముండి యేమియు నాజ్ఞ రాదయ్యెను. అందుచే

నొక యుదయమున మాధవుని ఉరిస్తంభ మెక్కిం చిరి. సుశీలయు, ఆమె చిన్ని కుమారుడును ప్రక్కనే నిల్చి కన్నీరు మన్నీరుగా నేడ్చుచుండిరి. ప్రజలెల్లరు గుమిగూడి చాల విచారించుచుండిరి. ఇంకొక నిమిష ములో మాధవుని తల తెగిపడిటకు సిద్ధముగనుండెను. ఇంతలో నూరమున గుఱువుడొక్కఁడగు విజనయ్యను. శంకేగమున అశ్వికశిక్షకుఁడు నుండుచి, “అగడాగుడు-

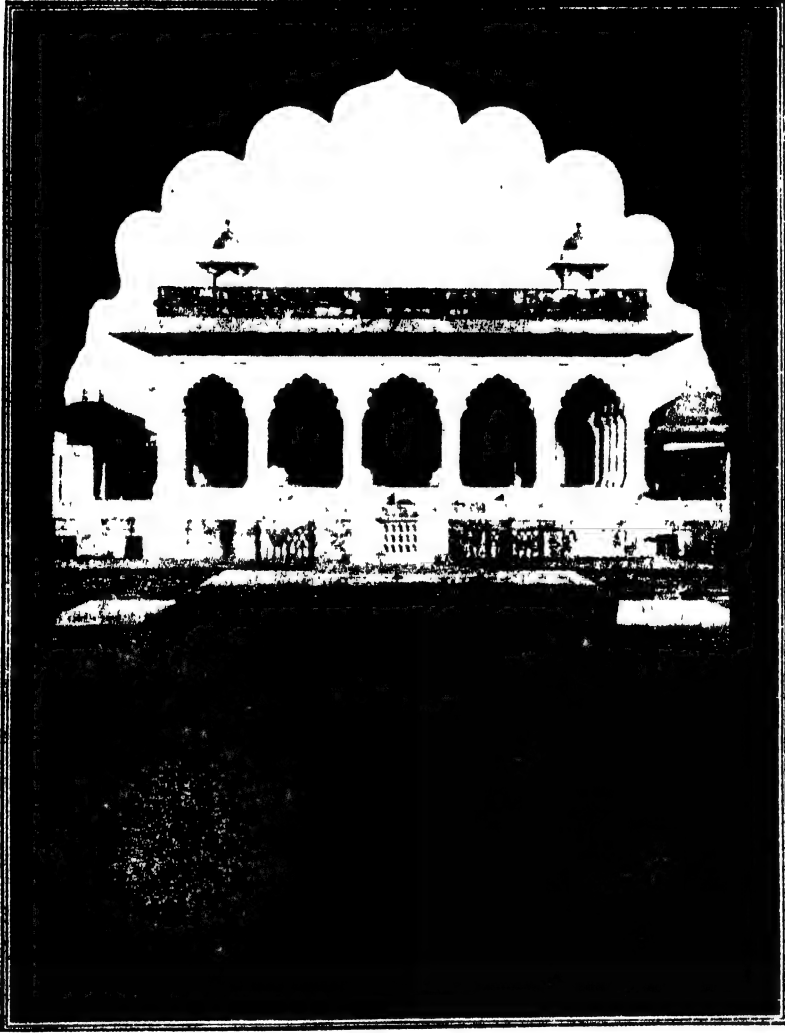
చక్రవర్తి యాజ్ఞ” అనుచు, అశ్వమువరోధించి, యొక యాజ్ఞాపత్ర మధికారిచేత నుంచెను. అది యాతడు పరి శీలించి, మాధవుని ఉరిస్తంభమునుండి క్రిందకు దింపి, యాతనిచేతికి చక్రవర్తియాజ్ఞాపత్ర మందించెను. దానిని చూచుటతోడనే మాధవుడు మందహాసమునర్పసాగెను. చంద్రగుప్త చక్రవర్తి యాతని తుమించి, తనవిశాల రాజ్య ములో నితరులవలెనే నిరాశ్రయముగ నివసించవచ్చునని యనుమతించియుండెను. ఈ తుమాపణకు మాడ విజయు డేశకారణమని ఉత్తరము వెచుక భాగముపై నాయాజ్ఞ డియుండెను.

క్షత్రపరాజులు

3. మహాక్షత్రప యశోదాముడు

క్రీ. శ. ౨౩౮. క్షత్రపవంశమున నొక ప్రసిద్ధపాలకుడు

‘ దివాన్-ఇ-ఖాన్ ’

అగ్రాకోటలో నున్నది. ఇప్పటి మొగలుచక్రవర్తులు రహస్యమంత్రాంగసభలు చేయు చుండిరి. ఇది చలువరాతి కట్టడము. ౬౪ అ. పొడవు, ౩౪ అ. వెడలుపు, ౨౨ అ. ఎత్తు గల రెండంతర్భాగములు గలవు. ఇది ౧౬౩౭-వ సంవత్సరమున నిర్మింపబడినది. భారత దేశమునందలి సుప్రసిద్ధ సుందరభవనములలో నిది యొకటి.

నేడు చంద్రగుప్తుని పట్టాభిషేకదినము. తత్కారణమున నాతని సైన్యమంతయు బారులుదీరి, రాజగృహమునకుబోయి, చక్రవర్తినిగూడి, యూరేగ సంకల్పింపబడెను. దీనివలన సుశీల మనస్సులో క్రొత్త యాశలు మొలకలెత్తెను. ఈ అనంతి సేనాసమూహములో తన విజయుని గుర్తింపవచ్చునను నాశ కల్గెను. ఈ సంగతి తండ్రితో మనవిజేసెను. ఒక యెత్తైన రమ్యవార్మ్యుని తండ్రియు, బిడ్డయు నాసీనులై యుండిరి. సేనావాహిని మెల్ల మెల్లగా కడిలివచ్చుచుండెను. మొదట కాల్యాలము నడుచుచుండెను. తన మనోవాగ్ధుని ఆశ్వాగ్రాధులను నని నమ్మియుండుటచే సుశీల కాల్యాలమునంబ్రతనగా చూచియుండలేదు. తమపరి ఆస్థిమలు చనుదొంచిరి. సుశీల తదేకదీక్షతో పరిశీలించుచుండెను. కాని విజయుడందును లేడయ్యెను. ఆటలపైని రథములు కదలిపోయెను. అందును విజయుడు లేడనొయ్యెను. చిరకు చక్రవర్తి యధిష్ఠించియుండిన మత్తగజ ముక్కటియే వెనుకబడియుండెను. సుశీల విజయుని గాంధిక పోవుటచే చాల దుఃఖించుచుండెను. ఇంతలో మత్తగజముపై నమగ్నబడిన అంబారీయండు చంద్రగుప్తచక్రవర్తి పరివార సమేతుడై యరుదొంచెను. సుశీల యేలాగో ఆరిని గాంచి నంతనే కంపిగాత్రియై, తన స్థానమునుండి లేనదొండగెను. తండ్రియు నామె ననుకరించుచుండెను. ఆమె

నిదానించి, చూచిచూచి, కెప్పున నొక కేకవైచి నేల గూలెను. మాధవు డామెనుపట్టుకొని “ఏమమ్మా! అట్లుంటివి?” అనెను.

“ఆరిజే విజయుడు—నా బాలుని తండ్రి—చక్రవర్తి—తండ్రి! తమింపుము” అని సుశీల ప్రాణములను విడిచెను.

లోక వృత్తము

పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థలు గారు

ధర బెండువాతఁ బాతాళలోకముఁ జేరె సత్యమ్ము ధర్మమా సన్నయినించె
తపము మున్నైన యుత్తిమకృతుల్ వనిఁ జొచ్చెఁ దొలుజాతి వక్త్రచాపలము హెచ్చె
తండ్రితోఁ గొమరుండు తగవాడఁగాఁ బాతఁ బ్రభువులందు దురాశ ప్రబల మయ్యె
జఘనచాపలము స్త్రీజాతి కెచ్చుగఁ జేరెఁ బురుషుండు స్త్రీలకింకరతఁ గోరె
కష్టములు చుట్టుకొనుచుండె శిష్టులకును - దుష్టులకుఁ బ్రాభవమ్ము సందృప్త మయ్యె
గలికిఁ బదునాల్గునెలలైనఁ గాకమునుపె - యిట్టు లగుచుండ నింకముం దెట్టు లగునొ?

యుగధర్మము

ప్రేమసోదర రాజ్యలక్ష్యము

ఆశీర్వాదములు.

మీరు ఇంగ్లండునుండి తిరిగివచ్చి రెండువత్సరములైనది. అగ్గుట మీరు మూడువత్సరములు నివసించితిరి. నీవు నా కీదైదు వత్సరములనుండి క్రమముదప్పక నెల కొక యాత్రికము వ్రాయుచున్నావు. అంపలి విషయముల గాంట్ల మేమందరము సంప్రసించుచున్నాము. నీయుత్తరము వచ్చుట యొకదిన మాలస్యమైనదొడల నాకు పిచ్చియొక్కినటు లుండెను. పిల్లలు 'ఉత్తరము రాలేదేమి' అని పలుమారులు నన్నడుగుచుండిరి. కాని ప్రత్యుత్తరము వ్రాయనైతిని. కారణ మేమన ఏమి వ్రాయుదును. నీకుత్తరము వ్రాసినను నిన్ను చూచుటకు వచ్చినను మాకు వెలితప్పను. ఏమిచేయుదును. మీరింగ్లండు బయలుదేరినప్పటినుండియు మీ బావగారి మానము దినదినప్రవర్ధనన మగుచుండెను. కాని నీయుత్తరము లాయన తప్పక చదువుచుండెను. నీధర్తవ్రాయు వివిధవిషయములుగల పెద్దయుత్తరములను గదివి చేతి పెట్టెయందు దాచుకొనుచుండిరి. ఆయనమీట ప్రత్యుత్తరములు వ్రాయుచుండెనని నే నింతవరకు దలంపుచుంటిని. కాని నీవివరయుత్తరమువలన ఆయనగూడ మీకు ప్రత్యుత్తరములు వ్రాయుట లేదనువిషయము స్పష్టమైనది. అయినదేమో యైనది. గతించినదానినిగూర్చి విచారింపుట నిష్ప్రయోజనముగదా? ఏమైనగాని నామనోవ్యాధులత్వము మొన్నటితోడ నంతరించినది. భగవదనుగ్రహమువలన కొలదిదినములలో మేమందరము మీయింటికి రాగలమనుకొనుచున్నాము. ఆప్రయత్నమందే యున్నాము. రెండుమాడు నెలలయిన నీతో గలసి మెలసియుండినగాని నాకు తృప్తియుండదు. వచ్చిరాని మాటలతోడ గందరగోళము చేయుచుండు చిి కృష్ణునిచూచుట కిప్పటి కవకాశము చిక్కినది. పిల్లలిద్దరు పిన్నీ పిన్నీ యని కలవరింపుచున్నారు. నెల దినములలో తప్పక బయలుదేరి రాగలము.

అయిదారు మాసములుగ మాయిల్లు సంతిబజారయి పోయినది. ఎప్పుడును గందరగోళమే. చిి వేంకటలక్ష్మికి వచ్చే విడియతోడ పండ్రెండువత్సరములు నిండును మాఖమాసమునమాత్రము రెండునూడు పెండ్లి లగ్నములున్నవి. అటుపిమ్మట మాధమి. పిమ్మట నొకటి రెండునెలలవరకును మంచలగ్నములు లేవు. మనయింటి కానునాయి పండ్రెండేండ్లకేగదా రజస్వలయగుట. ఎన్నో సంబంధములు వచ్చినవి. అంకు నాల్గుసంబంధములు సర్వోత్తమమైనవి. చింతాకువారి పిల్లవాడు. ఇరువది ఏళ్ళవయసులోపు వయసు. బి. ఏ. చదువుచున్నాడు. ఏబదివేల రూప్యముల యాస్తియున్నది. ఒక్కడే పుత్రుడు. తల్లి లేదు. తండ్రి మరణివాడు. ఇది సగ్వ విధముల నుత్తమమగు సంబంధము: పోట్లబుల్లు, కొట్లబుల్లు, కోడరికము మొదలగునవి యుండునని మీ బావగారి కెన్ని విధములనో నచ్చుచెప్పితిని. వారు మాడువేల రూప్యముల నగలు బెట్టుదుమనిరి. వేయిన్ని నూటపదు నార్లు కట్టుచును కోరిరి. ఇంతకంటె మంచినబంధ మెక్కడనుండి వచ్చును? కట్టుమీయగల శక్తి మీ బావగారికిలేదా. మేము చేయబోవునది యిద్దరు పిల్లలకు పెండ్లి చేసి యత్నవారిండ్లకు బంపుటయేగదా. అంతకంటెను మాకు వ్యయ మేమున్నది? భగవంతుడు రక్షించిన నాలుగేండ్లపాన రామచంద్రుడు. వానిపెండ్లిపది పండ్రెండువత్సరముల తర్వాతమాటగదా. కాని యేమి లోటు, సంవత్సరమునుండి నెత్తిన నోరు బెట్టుకొని మీ బావగారికి పెద్దపిల్ల పెండ్లివిషయమును చెప్పుచుంటిని. అది యేమి కర్మపాగాని 'ఆ' అనరు 'ఉ' అనరు. చింతాకు వారు రెండు నెల లాగి చివరకు వెల్లంకిలో సంబంధము పుదుర్చుకున్నారు. మీ బావగారికి నే నేమి చెప్పుదును. ఆయనకు తెలియని దేమున్నది. కాని నాకర్మ మిట్లున్నది. గుమ్మములోనికి వచ్చి తలయెత్తుటకే నాకు వీలు లేకుండెను. గ్రామములోని వారందరు నన్ను వ్రేలు పెట్టిచూపి పూజన చేయుచుండిరి. నూటిపొటిమాటల

చెక్కిరింపుచుండిరి. “అక్కా! ఇది బ్రహ్మసమాజమువూ ఇదేం పాపకర్మమువూ? పండువంటి బ్రాహ్మడికి పాడు బుద్ధులు పుట్టినవి. కిరస్తానులలో కలుస్తారా యేమిటే? వాడున్నాడు గావటే, పెద్దయ్యద్యోగం కలెక్కడ, ఇంగ్లండు పోయి మాలవాదిగలతోడ మాంసము తిన్నాడు, నలివేశారు. వాడిమూలన యీ బ్రాహ్మడికొంప ముని గిందే.” అని యనేకవిధముల మిమ్ము మమ్మ తిట్టి గుమ్మెత్తిపోయిని యాడుదిగాని మొగవాడుగాని మా వూళ్లో రేరనుట వింతగాదు. అందులన మాయింటికివచ్చు నరపురుగు కానరాదు. పిల్లలుగూడ అనుకొనుటకు రా మానిరి. అందులన పిల్ల లిద్దరు సిగ్గుపడి వీధిగడప దాట కుండిరి. నేను చీకటిపడిన తిర్వాతి మంచినీళ్లు చెచ్చుకొ నుచుంటిని. ఉన్నబ్రాహ్మణ కొంపలు పడి. అహోరా త్రిము లిడే గొడవ. తిట్లు, శాపనాగములు, చెక్కిరిం పులు, హింసలు ఏమిచేయుదును.

మీ బావగారికి బుద్ధి చెప్పవలయునని చుట్టుప్రక్కల గ్రామములనుండి ముసలి మతక వచ్చుచుండిరి. కాని యాయన చెంచిగూర్చుండి యేమియు పట్టాడటాల క కొంతపడి మానముగనుండి చివర కాయన గాంభీర్యము నకు బోబడి వచ్చినదారిని బట్టుచుండిరి. మీ బావగారు మాత్రము వినుచున్నను విననివారివలెను, చూచుచున్నను చూడనివారివలెను నటించుచుండిరి. నాకాయన పద్ధతి యణుమాత్రమైనను అర్థముగానుండెను. దుఃఖితరంగము లున్నొంగుచుండెను. జగత్తంతయు సానందోపాఖ్యాన మందలి నరకలోకమును బోలి భయంకరముగ గన్పడసా గెను. అందులన నా కారుమాసములుగ నిద్రాహారములు లేవనుట యతిశయోక్తి కాదు. చోని తెన్ను తెలియకుంటిని. పిల్లలు బిక్కమొగము బెట్టుకొని యిల్లు దాటకుం డిరి. ఏమిచేయుదును, ఎవరిమీరు గును. ఈదుఃఖసాగరమునుండి యేదేవుడు ఒడ్డున పడవే యును. శ్రీరామనంద్రమాస్త్రిని ధ్యానించుట దివ్య గత్యంతర మేమి?

క్రమక్రమముగ గ్రమ్మకొనుచుండిన కారుమేఘములు మెన్నటితోడ విడిచినవి. ఘోరాంధకారము

తరించినది. ఉపశాంతిమందలి సుమధుర గీతానిసాదము వీనుల విందు గొల్పినది. జగత్తంతయు ఫలపుష్పధరిత మైనయనానందకరముగ గన్పట్టినది. శ్రీమన్నారాయణుడు వివిధరూపరేఖావిలాసముల భావవిధియందు గోచరించెను. జయము శ్రీజగన్నాథా జయము. అర్తజనరక్షకా జయము.

వారము దినములక్రిందట అమ్మ నాయనలు వచ్చి పదిహేను దినములండి తిరిగి యింటికి వెల్లిరి. ఆపదిహేనుదినములయందు అమ్మ పట్టెడన్న ముక్కపూట యైనను తిన్నగ తినలేదు. అరగడియయైన నిద్దర బోలేదు. నన్ను పిల్లల కాగిలిమొగిని యాపురుమని యేడ్చుట తప్ప మరియొకపని యామెకు లేకుండెను. అందులన మాయిల్లంతయు దుఃఖసాగరమున మునింగెననుట యందతిశయోక్తి గాన్పింపదు. రాజ్యలక్ష్మీ! అప్పటి నాస్థిని చూడవలయునేగాని వర్ణించి చెప్పుటకు వీలులేదు. ఇంతకును పూర్వజన్మసుకృత దుష్కృతములనుభవింపక తీరుదుగదా!

అమ్మ నాయనలు వచ్చినప్పటినుండియు మీ బావగారిహోడ నిట్లు చెప్పుచుండిరి: “పెద్దవాండ్రమ్మగృధ్రులము; మామాటలు వినుము. పిల్లలుగలవాడవు. వేదాధ్యయన నిరతుడవు. వట్టూస్త్రముల చదివితివి. శిష్టాచార పరుడవు. ఇంగ్లీషు చదువుకొనినవాండ్ర గొడవ నీ కెందుకు. స్వరాజ్యమా, మాలవాదిగలలో బ్రాహ్మణులు గలియుటయేనా? స్వరాజ్యము కావలయునని యరచుచుండు వాండ్రుదరి చేరుకుము. వాండ్రుకులభ్రష్టులు; వగ్గభ్రష్టులు. ఇంతకు ఎవరినని యేమిలాభము? రాజ్యలక్ష్మీ కర్మ మట్లు పట్టినది.

“ఫలానాశాస్త్రుర్లుగారి కుమార్తె దొరసానులవలె బూట్టులు దొడుగుకొని సభలయం దుపన్యసింపుచున్న దనుమాటలు నాచెవులకు ముల్గులగుచున్నవి. హృదయము బ్రద్ద లగుచున్నది కాని యెవరినందును? ఏదైనమును మారుదును, స్వయంకృతాపరాధమునకు శిక్ష యేమి? కల్లికల్లి చచ్చుటే శిక్ష. వేదశాస్త్రాధ్యయన మొనర్చిన వరునికొరకు బ్రయత్నింపక పాపమెటు పరీక్ష

నిచ్చినాడని 1116 కట్టుమిచ్చి కన్యాదాన మొనర్చుట యెవరికిప్పు. ఇది నాబుదితక్కువగాదా? దానిఫలమును నేడనుభవింపునున్నాను. పండుగయని పర్యయని రాజ్య లక్ష్మిని బిలుచుకొనివచ్చుటకు నాకర్మము గాలినది. నాయనా! చిన్నప్పటినుండియు నాకడ చదువుకొంటివి. మట్టుప్రాయములయందు దద్దితీయడమని కేరు గాంచితివి. భగవదనుగ్రహమువలన నీకు సంతానము గలిగినది. సంసారపాపము తుగిన నసతి యున్నది. అపకీరిపాలుగా కుము. నీకడ నరువుకొనియండిన పదిమందిశిష్యులు పారిపోవుటకు కారణ మేమి? నాకర్మమును గాంచియు నేయున్నావుగదా? కొంతమంది శిష్యాచారపరుల మనుకొనువారు నన్ను పంక్తిలో రానిచ్చుటలేదు. మాయంటి వ్యయకు ఫోజనమునకు రారు. పైకి చెప్పరుగాని దాదాపుగ నాకు వెలిబెట్టవారు. కాని యీ కలికాలమున అల్లు పింగలండుకుబోయియి మనుగారిని శిక్షించుట న్యాయమా యని యడుగువా డెప్పుడు? అడుగువాడున్నను వినువా డెప్పుడు? ఎవరికివారే యమునాతీరే అనునటు లున్నది మనసంస్థితి. ఇంతకు నాకు తెలియనివిషయమున బ్రవేశించితిని. తిరిగి ఫల మనుభవింపుచున్నాను. అల్లునకు నెలకు రు 800-0-0 ల కీతియు నిజమే; సంసమే. కాని నాపాపఫలమును నే ననుభవించక తప్పదుగదా? బాబూ, మామాయి వినుము. మాడునాలు గేండ్లయిన బ్రతుకుమహాలేదో, ఇద్ద రాడు పల్లలకుమాయెడుట వివాహము చేయుము. సంతసంపుట ప్రాణముల విడిచెదము. ఇంగ్లీషు పిగువుపన్న వాండ్రుమాటలు నమ్మకుము. వాండ్రేవేషము వేసినను దొరలపద్ధతి యని మరుసక నే ననుభవప్రార్థకుమగ జెప్పుచున్నాను. వివాహములు చేశువా, మేమిర్వర మిచ్చుటనే మరణింతుము. తప్పదు” అని యనేకవిధముల బోధించిరి. భయపెట్టిరి. కష్టసుఖముల విప్పిచెప్పిరి. పాపప్రభావముల వివరించిరి. వర్ణించిరి. పల మేమి? వాంఛి విధముల బోధించినను, విలసిందినను మీ బావగారు మౌనముగ నుండిరేగాని పల్లెత్తి పలుకలేదు. శ్రద్ధగ వినుచుండిరి. కాని ప్రత్యుత్తరములేదు. అమ్మ నాయనల యపన్యాసములతోడ ఎప్పుడు ప్రార్థుగ్రంథకతో, ఎప్పుడు తెల్లవారతో తెలి

యకుండెను. గ్రామములోని పెద్దలుగూడవచ్చి గూర్చుండి తలయూపుచుండిరి. చేతనై సంతవర కుపదేశము లొనర్చుచుండిరి. కాని మీ బావగారిచేత “అవును కాను” అని యనిపించగలిగినవాడుమాత్రము కానరాకుండెను.

ఇట్లు పదమూడు దినములు గడచెను. పదునాల్గవదినమున తెల్లవారుజాముననే నాన్నగారు లేచి స్నాన సంధ్యాద్యనుష్ఠానముల నిర్వర్తించుకొని అమ్మను వెంట నిడుకొని పడుటంటియందు దేవతార్చన చేయుచున్న మీ బావగారి కెదురుగ బోయి గూర్చుండిరి. మట్టుప్రక్కలనున్న అమ్మలక్కలు పిన్న పెద్దలుగూడ వచ్చిరి. అప్పుడది యొక చిన్ని సవస్యమువలె నుండెను. రెండు మూడు గడియలు గడచినపిమ్మట మీ బావగారు పరమ శివునిబోలి నిమిలిత నేత్రములు దెరుచి లేచి నిలిచి నడుమునకు కొల్లాయిపడ్డను బిగించుకొని యెదుట వీరాసనా సీనురే గూర్చుండిన అమ్మ నాయనల పదములకు నా హ్లాదపడి “జ్ఞానదానం బొసంగిన గురుదంపతులకు ననుసగ్గరింపుచున్నాను. ఆశీర్వాదింపుడు.” అని లేచి చేతులు జోడించుకొని సమ్ముఖుండు గూర్చుండిరి.

అప్పుడు నాయనగారి మోమును గురికింపవలయును. నేత్రద్వయమునుండి యగ్ని స్ఫులింగములు బహిర్గతమగుచుండెను. అచ్చట నున్నవార లాయన మోము గురికింపజాలకుండిరి. దూర్వాపమహారిని మర సింహుమాపుల నొకింతకాలము మేనల్లునిమీద బ్రసరింపజేసిరి. కాని మీ బావగారుమాత్రము స్థిరగంభీర శాంతి చిత్తమున మూర్తీభవించిన ధర్మనూ యనునటుల గురుదంపతుల పాదములమీద దృష్టి నిల్పి చూచుచుండిరి. అదృక్కులనుండి యమృతప్రసవంతి బయల్పెడల నచ్చుల నున్నవారి హృదయసీమల బ్రహించినకొలదిని కాదు క్రోధ లోభ మద మత్సర్యముల ప్రకోపము సన్నగిలుచుండెను. కుతర్కైప్పు కట్టువడెను. అనిగ్రహనీయశాంతి యం దెల్లరు మునింగియుండి ఆశోపము, ఆతాపము, ఆపట్టుదల, ఆసంఘభయము మొదలగునవన్నియు నొక్క క్రుత్తిలోన నాయనగారిమండి పలాయనంబై సంతనీ శరీరమున చెమట పట్టెను. పిల్లలిద్దరు విసవకర్రలతోడ విస

రునుండ నాయనగారు సుశాంతస్వరమున “వత్సా! దీర్ఘాయుష్మాన్భవ” అని దీవింప అచ్చట నున్న వా రెల్లరు స్మితవదనారవిందులైరి. మీ బావగారు చేతులు జోడించికొని యాయాశీర్వాదమును శిరమున ధరించిరి అటుపిమ్మట నాయనగారిట్లు నడిచిరి:—

“వత్సా! పండ్లెండు వల్సితరములు నాకు నీవజేసితివి. వేదశాస్త్రముల నభ్యసించితివి. నీవినయవిధేయతలు, సత్యనిరతి, కార్యనిఘాతకు మెచ్చి కాళ్లు కడిగి కన్యకనిచ్చి వివాహ మొనర్చితివి. ధన్యుడనని తెలంచితిని. కాని గురువక్షిణ నవ్వుడు కోరలేదు నీ వీమలేదు. ఇప్పుడు కోరుచున్నాను. గురువక్షిణ నిమ్మ.”

అన నటనున్నవా రెల్లరును నొక్క మారుగి మీ బావగారికేసి నిశ్శబ్దముగ దిలకింపుచుండ ఆయన లేచి ముమ్మారు గురుదంపతులగుట్టు దిగి సాష్టాంగపడి “నాప్రాణమును మీకర్పించుచున్నాను గైకొనుడు” అన అమ్మ లేచి యట్లని లేచిసి గూర్చుండబెట్టెను. అప్పుడు నాయనగారిట్లనిరి: “వత్సా! నాకు గావలసినది నీర్దుశ్వర్యముకాదు, నీవుకాదు; నీవుప్రకటనాకొసంగుము. అదియే గురువక్షిణ. గురువును సంపృప్తిపరచువా, దొరవాదనరకముల బడుచువు. జాగ్రత్త, నీపిడ్డల నిర్దుర మార్గం గనంత వరకు మేము భుజింపము. ఈవీరాసనమున మరణించుట తప్ప గత్యంతరము లేదు.”

అననుండ నటనుండువారెల్లరుని స్పృహలేరి. మామ యల్లుండీర్దురు సమానపండితులు, తిహానిగతులు. అందులన ముందేమి జరుగునో యని నిశ్శబ్దముగ రప్పవాల్యక చూచుచు గూర్చుండియుండిరి. పెదవిపెదవి కదవకుండిరి. చంటిపిల్లుగూడ కొమ్ముబొమ్మలవోలి యాపుశ్యమును దిలకింపజొచ్చిరి.

అప్పుడు మీ బావగారు లేచి నిలిచి యటనున్న వారి కెల్లరకు నమస్కరించి వేదగాన మొనర్చుచు అమ్మ నాయనల చుట్టు ముమ్మారుదరిగి సాష్టాంగపడి ప్రణామం బాచరించి లేచి సమ్మఖుండు గూర్చుండి చూస్తీభవించిన వినయవిధేయతలా యని చూపరులు తెలంపుచుండ ఇట్లు నడుచు దొడంగిరి:—

“గురువలంసమా, పూర్వజన్మ సుకృతముల ననే మీకు నేను నేవజేయు భాగ్యమబ్బినది. ధన్యుడను. మీకు గురువక్షిణ నిమ్మటకం తెను నే నొనర్చదగిన సత్కర్మ మేమున్నది. అన్నిటికంటెను ప్రియమైన పదార్థమును గదా గురువక్షిణ యొసంగవలయును. నా ప్రాణముల గైకొనుడు. సంతసముగ నొసంగుదును. పరమసంతోషమున లిప్తును. కాని నన్ను సంకల్పవిచ్యుతమనిగ జేయదలంపకుడు. సంకల్పచ్యుతమైన వానికంటెను దరిగ్రుడు మఱి యొక డుండబోడు; నీచుగ గానరాదు. శిష్యుడొనర్చు పూర్వాపములు గురువర్ణనకుగూడ జెందును. సంకల్ప మేగదా సర్వధర్మములకు మూలము. కావున శిష్యుని సంకల్పము నెరవేరుగాక యని యాశీర్వదించుడు. మీరు నాకు పాగవతీపరమేశ్వర సుబ్రహ్మణ్య. అందువలన ననుక్షణము మీనిరణధాని మొనర్చుచుందును. మిమ్మారా ధంపుచుందును.

“పండితగ్రంథే, మీహృదయవేదనను నే నెరుంగుదును. సుగుచ్యుని కలవరపూచుచున్నానని నిరంతరము విలపించుచుందును. కాని చేయునది లేమి? అయిదారమాసముల నుండి నాహృదయమును మహత్తరసంగ్రామము జరుగుచున్నది. అది రామంపాయుధమును మించినదనుట యతిశయోక్తి కాదు. మిహరించితిని. వివేకమునకు బుట్టుముగట్టితిని. కాని నాసంకల్పమునాత్రము చెడలేదు. దృఢమగుచున్నది. ఇప్పటికొక సత్సరముగ నాకు నిర్దురలేదు. నిరంతరము నన్ను కలవరపరచుచున్నది. నాధర్మమేమి? నాధర్మమేమి? అను ప్రశ్నయే. అడుపిల్లలవిషయము మనము నకు వచ్చినప్పుడెల్ల వేసునీలు శంకలు గలుగుచున్నవి. వాని సంఘటనమున వివకుడ నగుచుంటిని. కాని సమస్తమును భగవానున కర్పించుటలోడ శాంతి చేకూరుచుండెను. ఇంతకును భగవత్సంకల్పమున నాసంకల్పము విలీనమగునప్పుడేగదా యది యదాగమగును. లేనిచో నది భ్రమ కావచ్చును? కాకపోవచ్చును. కాని యిదవిత్తి మిని నిర్ణయించు తెట్లు? భావరాగతాళముల సమ్మేళనమేగదా సంతోషము, పిల్ల వివాహవిషయము మనమునకు వచ్చినంతనే సంతసము గలుగుట లేదు, దుఃఖము వచ్చుచున్నది. పలు

శంకలు పుట్టుచున్నవి. బాల్యవివాహము లీకాలమునకు పనికిరావని నాయంతరాత్మ బోధింపుచున్నది.

“ఇది గణతంత్రయుగము. కావున సమస్తయును గణతంత్రసాధనముగ జరుగవలదు. అందువలన యుక్త వయసురాని బాలికకు నే నెట్లు వివాహమొనర్చును? తగినంత లోకజ్ఞానము, యుక్తాయుక్త విచక్షణతనుగలిగించి వివాహము చేసికొన దలచినప్పుడు తగినసహాయ మొనర్చుటయే వాధరమ్యము. కాని పశ్చాత్తప్తములబోలీయొకవ్యక్తిని యింకొకని హస్తమునం దిటుటకు నా కెట్టి హక్కును లేదు. ఉన్న దనుకొనుట భయము. గొనించినకాలముం దట్టి హక్కు పురుషునకుంపిన నుండవచ్చును. లేకపోవచ్చును. కాని ఈయుగమున మాత్రము అట్టిహక్కు లేదు.

“గణతంత్రమునకు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము పునాది. పునాది ముగ్ధముగ నేర్పడినగాని గణతంత్రసాధన మేర్పడదు. అప్పుడుగాని వ్యక్తి, సంఘము, జాతి, వేశములు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమున నోలరాడవలెవు. కావున నీయుగధర్మమునకు భిన్నముగ నెట్లు ప్రవర్తించును. సతీవముగ మెలంగవలయుననిన యుగధర్మమున భాస్కరింపవలయును. అందువలననే నాకర్తవ్యమేమి అను ప్రశ్న తనంతట తానుగ నుమ్మరిత మగుచున్నది. సంఘనాశన కారణములలో ముఖ్యమైనది బాల్యవివాహమని నాయంతరాత్మ బోధింపుచున్నది.

“పండితాగ్రగణ్య! ఇట్లుచుటలన బాల్యవివాహములు తప్పదుచున్నానని తలంపజనను. ఒప్పుదుచున్నానని యెఱుఁగెదను. ఈయుగమునకు బాల్యవివాహములు పనికిరావని నానమ్మకము; విశ్వాసము; శాస్త్రవిశ్వాసము; వివేకమువలన గలిగిన యుపసద్ధి. అందువలననే నాసంకల్పము భగవత్సంకల్పమున విలీన మైనదని విన్నవించుకొనుచున్నాను. బ్రహ్మనాదిన యటులనే చాటుచున్నది. విశ్వకవి యటుల గాన మొనర్చుచున్నాడు. మహాత్ముడటుల నుడువుచున్నాడు. అంతేకాదు, ఆజ్ఞాపింపుచున్నాడు. మానవజాతిని పట్టి పీల్చి పిప్పిచేయుచున్న సమస్తసమస్తలకు సమన్వయము మహాత్మునినోట నేగదా వెల్లడి విశ్వక్రతుయందు విలీనమై సజీవమానవ

హృదయఫలకములయందు దంకిత మగుచున్నది. కావున మహాత్ముడు యుగావతారము. నాకున్న స్వల్పశాస్త్రజ్ఞానము, విచారణశక్తితోడ యోచించితిని. వివేకమును పయోగించితిని. పరీక్షించితిని. కాని యుగధర్మము నాశ్రయింపక తప్పదు. ఇట్లునుటలన శాస్త్రములను నూపింపుచున్నాననిగాని, శాస్త్రకారుల దూలనాదుచున్నాననిగాని తలంపరాదు. త్రికాలజ్ఞులగు మహాబుధులు శాస్త్రకారులు. వారెప్పుడును వర్తమానమును మరుసలేదు. ధిక్కరింపలేదు. అందువలననే యాయా యుగములను సంబంధించిన యాచరణను ఆ ముఖులు నిర్ణయించిరి. కాదనుటెట్లు? పలు ధర్మశాస్త్రములుండుటకు కారణ మేమి; ఇదివర కధికారభేదము ననుసరించి ధర్మశాస్త్రములు రింపబడినవి. ఇప్పుడు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును బునాదిగ నైకొని ధర్మశాస్త్రములు రచింపబడవలయును. యుగప్రభావమునకు లోబడి మానవులు నడచుచుందురు. మానవసంపత్తి గమనమునకు తీవ్రతనుగలిగించుటకు ధర్మశాస్త్రము లేరడుచుండును.

“సంక్షోభతనా! తెలుసు దెలియని దేమున్నది? తెనుకం టెను అనుభవజ్ఞులెవ్వరున్నార? కాలవాయుత్పత్తి వేగమున పరుగుడుచు మార్పుజెందుచున్నది. నల్లరాజు తాండవ మొడుచున్నాడు. శ్రీ మహావిష్ణువు నేత్రముల దెరుచున్నాడు. ఇక్కాలమున మర కర్తవ్యమేమి? సర్వజ్ఞులగు తామే నిర్ణయింపును. జయ జగన్నాథా! జయ జయనినాదము లొనర్చుచు జగన్నాథుని రథము నీడ్చుటయూ, లేక యాదులేని రథస్వక్రముక్తింబడి నశించుటయూ? కర్తవ్యమేమి?

“పరమానందముగ నేను వర్తమానకాల ప్రవాహమునబడి మునింగెదను. మంచి చెడుగుల విచారణతోడ బనిలేదు. నిందాస్తోత్రముల చెవి దూరనీయును. ఫలగోత్రముల చిర్రుకు గడంగను. అమృతమైనను విషమైనను భగవత్ప్రసాదముగ స్వీకరింతును; శంకింపక మ్రొంగెదను. కర్తవ్యకార్యము నొనర్చినని సంతసించును. పరమానందముగ ఫలితము ననుభవించును.

“గురువర్యా! తాము పెద్దలు. సమస్తశాస్త్రపారంగతులు, తపోధనులు, మీతోడనా వాగ్వాదము! శాస్త్రవాదమా! వాదదౌర్బల్యముగాని వాదదౌర్బల్యమెందయిన గలదా? తమ రొనర్పు శాస్త్రవ్యాఖ్యానమును ప్రతిముక్కను సంపూర్ణముగ విశ్వసించును. ఋషుల లోకకల్యాణవాంఛను గాంచి మైమరచుచుండును. కాని యాధర్మగ్రంథము నీయుగమునకు సంబంధించినవికావు. మానవకల్యాణమును గోరి యాయుగమునకు తిరిగి ధర్మశాస్త్రముల రచించుకొనవలయును. యుగాధరణ ప్రారంభమైనది. ఇది తీర్చిమైనకొలదిని పురాతన మంతరించును. ధర్మశాస్త్రమున ప్రారంభమగును. కాని ముందు శాస్త్రములు పుట్టునా?

“మానవజాతి యుగసంధి నతిక్రమింపజోవునున్నది. ఆయుషాకాంతులవలన జన్మ స్వర్గకాంతుల నీనుచున్నది. పక్షులు మృదులధగ గీతానివాదము లొనర్చుచున్నవి. స్త్రీలనులను చెంప చెంపన దుముచును పరువిడుచు. సంగీతమందు విరామమునుబోలి కనురెప్ప పాటు నిలిచి నలుదిక్కుల బరికింపును. నేత్రపర్యం నొనర్చుచున్నవి. విశ్వశుభియందు గలిపి బాలబాలికలు పాడుచున్నారు. ఆగుచున్నారు.

“మానవుడేకాద్యమైనన్నియును వర్తమానమున ప్రసరి గలియునలదా? వర్తమానమున శీవితనా? ధూతకాలమును గూర్చి యోచనయా? గతించినది గతిమే కాని ధూతకాలము వర్తమానకాలము కాదు. కాబాలదు. అయినను ధూతమును గమనింపుచు నిరదిత్తిమున వర్తమానకాల ప్రవాహమందు నిలిచి భవిష్యత్తును తిలకించుటకు తీవ్రతపమున మునుంగవలయును. ఇదియే మానవ ధర్మము.

“కావున నేనీయుగధర్మము నాశ్రయించెదను. అందువలన గలుగు సమస్తకష్టములను పరమానందముగ భరించెదను. సంఘము, దేశము, మానవజాతి-వీనియున్నది కష్టపరంపర లేగదా సాధనములు; దివ్యబృందావనమును జేరుటకు సోపానములు. కావున మీమనోవ్యాకులతను నీడుదు. నన్ను వెకపరచుకొనుటకు బ్రయత్నింపకుదు. సంకల్పచ్యుతునిగ కేయదలచిన దీక్షనునీదిన న్నా శీర్వదించుదు.

“నేనీయుగధర్మము నాశ్రయించెదను అందు వీలనమై పోదును. దీనిని పచ్చికలి యనుదు, లేక స్వర్గయుగమనుడు-నాకు రెండును సమానములే. సమానాదరణీయము లే ఈరెండు నొక్క యూర్తియొక్క ముఖములుగావా? ధూతకాలముమీదమాత్రమే దృష్టినిల్పి వర్తమానకాలమున జరుగు తీవ్రమగునూర్పులకు జంకుము; భయపడుదు, భవిష్యత్కాల సంవర్సమున కాకురతలేనివారి కిది కలియుగము; ఘోరకలియుగము. వివేకవిచారము లేరుగక సామాన్యమనస్తర్కము నాశ్రయించి యాందోళనకు గడింగువారికి భారతవర్షము నరకహాపము. విదేశములు స్వర్గశుభ్యములు. శిశిరముతువునందు నిసంతమునుగాంచి యానందించు కవిసార్వభౌముని బోలి వర్తమానమున భవిష్యత్తును సందిర్శింపుచుండువారి కిది స్వర్గయుగము.

“కాని ప్రతియొక్క సిద్ధాంతమందునను సత్యమున్నది కాని యది పూర్ణసత్యముగాదు. ధూతభవిష్యద్వర్తమానముల సంతతభారగ బ్రకాశించుననే దివ్యసత్యము; పూర్ణసత్యము. అందు ప్రతిగలుపగలిగినవాడు మాత్రమే భవిష్యత్తును చందర్శింపగలడు. వానికి విశ్వరూప సందర్శనమగును. ఆ మహద్భక్త్యమున అధోగతి నొందుచుండు అనంతశీనరాసుల నిలకించును. ఊర్ధ్వగతిని పరువిడుచు పకపకనవ్వునుండు శీవజాతినిజూచి సరితార్థ డనును అప్పుడు సమస్త సంతయములు తీరును. ఇక కంకలకు తా నెచ్చట?

“గురువర్యా! భారతవర్షమే నాకు స్వర్గము-మోక్షము. భారతవర్ష మంతయు నాకాదరణీయము. భారతవర్ష దాస్యవిముక్తికే నే నేకార్యమునైన నొనర్తును. నా సర్వస్వ మిచ్చిందిరిని. ఈ ప్రావ్యతాపాత్య నాగరికతా యుద్ధమున ఉపతమాత్రముపవరింపగలిగిన నేను ధన్యుడను. నాగృహము-చంకము-సంఘము ధన్యము. కల్పిత నాగరితాశిఖరముల పటాపంబుగ నొనర్చు స్వజాయధమును ధిక్కరించు రాటమును చేబూనితిని. ఇదియే నాకును నాదేశమునకును మోక్షమునిచ్చును. స్వాతంత్ర్యమొసంగును. పండితోత్తమా! మీరు కన్ను దెరచిన నే నెంతటివాడను. మీరు నాకు మేనమామలు. తరిదండ్రులు

గతించిన నన్ను దిగ్గర దీసి పెంచి పెద్దవానిగజేసి విద్యాబుద్ధులు చెప్పితిరి. కుమార్తె నిచ్చి వివాహ మొనర్చితిరి. అట్టి మీయాజలను శిరపాపించుట నాకును పరమ ధర్మము, న్యాయము. కాని యేమిచేయుదును; తాము వెలిగించిన స్వల్పజ్ఞానముతోడ గొనిచించితిని. పరివీలించితిని. ప్రతివిషయమును శ్రద్ధగగచునించి మనఃమొనర్చితిని. భారతవర్షమందలి సమస్తతీర్థములకేగి పెద్దల సందర్శించి కొలదికాలమువారితోడ సాంగత్య మొనర్చితిని. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసాంఘిక, ఆర్థిక, వైతిక, సాంఘిక విషయములగూర్చి యుపన్యసింపు సంతకలతో ముఖ్యులకడ కొన్ని దినము లుండి వారి సిద్ధాంతములను సమన్వయనాత్రములను గమనించితిని; గ్రహించితిని. వారి మనోవేదనను హృదయంగలు మొనర్చుకొంటిని. నాకు వీలయినంతవరకు చిన్నపెద్దయిన భేదములేక గ్రంథముల నన్నిటిని చదివితిని. ఫలిమేమి? సర్వసామాన్యమేమి? కాలమునకు లోబడి కాలాతీతులముగా బ్రయత్నింపకుండుట మహా తిరగోపముగ నోచినది. అనేక జాతులు, సంఘములు గోదనముచేయుచు హృద్యగహ్వరమున పడుట నుపలబ్ధి నొందితిని. కర్తవ్యమేమి? నాదేశము, నామాతృదేశము, నాపుణ్యదేశము శ్రమశాసతుల్యమైనది. ఈమహాశ్రమశాసమునుండియేగదా శక్తినికొట్టింపవలయును. అంగులననే భారతపాతీయ మోక్షమునకు తపనూదరింపుచున్నాను. సత్వాగ్నిని బ్రజ్వలంపజేయుచున్నాను”.

అని మడుపుచు కన్నీరు కాలవై పారుచుండ “జయము. భారతవర్ష మనకు జయము”. అని మడుపుచు నాయనగారి వాదములమీద బడిరి. ఈ దృశ్యమును మూచుచున్న ఈ బాలవృద్ధనలితలు గోదనము చేయ

“పండితాగ్రజా! తమింపడు. తమింపడు. ఈదాసుని తిప్పులను మన్నించువా రెవరు? సంకల్పవిచ్ఛిన్నునిగజేయుదును. స్వయముగ వెలిగించిన జ్ఞానదీపమును స్వహస్తముల నార్చుటకు బ్రయత్నింపకుడు. నాప్రాణములతో కొనుడు. అవలీలగునును. పరిత్యాగడ నగుదును.

కాని బాల్యవివాహములు చేయుచుని యడుగకుడు. నిర్బంధింపకుడు. శిష్యునిరక్షింపుడు. ఆశీర్వదింపుడు.”

ఆదృశ్యమును చూచితీరవలయునేగాని వర్ణింపవలనిగాదు. ఆపృథ్వీదృశ్యనాయనలలేచి మీ బావగారిని లేపదీసి హస్తపండితైరి. అప్పు యెల్లని కన్నీరు తుడిచెను. నాయన “నత్సా, భగవదాజ్ఞానుసారము సత్యము దప్పక ప్రవర్తింపుము” అని యాశీర్వదించెను. నలువైపుల నుండి హర్షధ్వనులు మిన్నముటైను. ఎల్లరిముఖమండలమున దిగినవృషోగూసిన గాంధీర్యమున నలరారజొచ్చెను. అప్పుడు మీ బావగారు దివ్యనలేచి కంఠమున నున్న ఎల్ల రక్షాక్షుమాలను నాయనగారి మెడయందు వైచి “నాయనపాడిపశువులను నర్పించితిని. నుదురక్షింపగలను” అన నాయనగారు హర్షాశ్రువుల నీరుచు “నుదురక్షింపగల గొంటిని. సంప్రీతిప్రచిస్తుడనైతిని. విరంకినివై నరికము.” అని యాశీర్వదించి దూచి చంపి ప్రయత్నిములు చేయుచునిరి. అప్పటికి పగలు పంజరేందుగంటి గామోను సగమునుండి గృహముల కేగిరి. మిగిలినా రచ్చటనే యుండి భగవద్విలాసమును దలపోయుచుండిరి.

అప్పుడు దివ్యజేజోమయమూర్తియై వెలుంగుచున్న మీ బావగారు పద్దలగాంచుచు నిట్లు నుడువ నొగింగిరి : “పెద్దల సంప్రీతి పరదశాలని వాని జన్మవృత్తము. కాని యేమిచేయుదును? రెండువత్సరములంగ గమనించుచున్నాను. నిల్లవివాహము తలంపునకు వచ్చినంతగానే ప్రకృతి నన్నుండెంపుచున్నది. కలవరపరచుచున్నది. భగవత్సంకల్పమున నాప్రయత్నము విలీనముగాకుండుట నలన నిరీసనిగాదము నాహృదయమును బీభత్స మొనర్చుచున్నది. గత్యంతరమేమి? ప్రకృతి నిరంతరము మారుచున్నది. అటులనే మానవుడు నిరంతరము మారుచున్నాడు; అభివృద్ధి గాంచుచున్నాడు. అది నేటితోడ నాగుననికాని, యాగినదనికాని, తలంపజనునా?

“మానవుడు మహాజలధియందాడి యాడి, మహాదరణ్యములయందు దరిగి తిరిగి, దుర్గమకందరములయందు విక్రమించి ఆకాశమునం దానందముగ సంచరించి, తద

సంతరము వృక్షగ్రముల కెగబ్రాకి, యొకదానిమీద నుండి మరియొకదానిమీది కెగసి యెగసి, వానిమీదనే విశ్రమించి శీయనించి కిలకిల నవ్వుచు, ఆకాశమున విహరించి పర్వతాగ్రముల జేరి తప మొనర్చి క్రమముగ వన్యమృగములనుండి వేటుపడి, గుంపులు గుంపులుగ జేరి స్వీయరక్షణకు పరికరముల సేకరించుకొని మృగముల స్వభావాదుల గుర్తించి అందు సాధుమృగముల నాశ్రయించి వానినిలన పలుప్రయోజనము లొందుచు నుష్ణమృగ సంహారమునకు గడంగి గుఱులు మొదలగు వానిని వీడి పర్వతాలనిర్మించుకొని యందు నివసింపుచు సాధుమృగముల పక్షుల సహవాసమున సంలతానందమును బొందుచు గుట్టగోపురములు నిర్మించుకొని క్రమముగ నభివృద్ధి నొంది పంచభూతముల గ్రహించి వానిశక్తులగని పెట్టి, వానికన్నిటి కాధారభూతమై యున్న మహత్తర సత్తా నుపలబ్ధి నొంది గృహము, వంశము, కులము, సంఘము మొదలగు వాని సేగ్గరచుకొని స్వార్థ-సంఘము-జాతిసంఘ సంబంధముల సంగఢించుకొనుచు, స్వీయాభివృద్ధి కై ప్రకృతి నుపయోగపరచుకొనుచు పంచభూతముల ద్వారమున భగవానుని దర్శించువాడు, నేడు పంచభూతముల సతీపరచుకొని యున్నాడు. వానిచేత తనకు గావలసిన సమస్తకార్యములను జేయించుకొనుచున్నాడు. అగ్ర్యములు-నమలు-సంపద-సమద్రముల త్రుటితోన నతిక్రమించి మానవకోటి నొక్క-నొంపి ఒక్కటే గూమున నిరీక్షింపుచు మానవమండలియందు జరుగు అత్యున్నత పరిపర్తనమున శ్రుతిగల్పి గాన మొనర్చుచున్నాడు.

“ఇప్పటికి మానవునకు సకముకాలము చెల్లినది. మానవకోటిని విడివడకేయునున్న హద్దులు-ఆటంకములు-పటాపంచలైనవి. అందులన మానవుడు భౌతిక సేత్రములతోడ హృదయము పులకరింప భృశాత్తర మానవకోటియై వెలుంగు శ్రీమన్నారాయణుని సందర్శింప పరుచుచున్నాడు. ఇదివర కభివృద్ధికొరకు రక్షణకొరకమలించిన మార్గములను పరికరములను పదకులను బరిత్యజించి పంజరమునుండి విడిపడినపక్షినివోలె యత్యానందమున విహరింపుచున్నాడు. ఇక జాతులు-సంఘములు-కాటులు-రంగుల భేదమెచ్చుట మానవత్వము-సంపూ

ర్ణమానవత్వము-నూతన భావమున దివ్యజేజమున వికసించి బోవుచున్నది. ఈ సుభముహూర్తమున-ఈ స్వర్ణయుగమున జయజగన్నాథాయని జయజయని నాదము లొనర్చుట ధర్మముగాదా? ఆనందముగాదా?

“మానవకోటి నావరించియుండిన యనంత భేదములు దొలంగినను స్త్రీపురుష భేదముమాత్రము నశింపదు. లక్ష్మీ నారాయణుల - పార్వతీ పరమేశ్వరుల - సీతారాముల యాదర్శమున మానవుడు పరుచిడి నేడు రాధాకృష్ణుల పదకమలములకు నమస్కరింప నేనుచున్నాడు. కాని యావేగమునకు హద్దు లేదు. అంతు లేదు.

“మానవజీవితమునందలి నాల్గుపాదములలో రెండు పాదములు పూర్తియైనవి. ఇప్పుడు మూడవపాదమున ప్రవేశింపబోవుచున్నాము. ప్రథమపాదమున స్త్రీయే మానవమండలికి నాయకురాలు, సంవాధికారిణి, సర్వశక్తి సంపన్న, సర్వకార్య నిర్వహణయై యలరాదుచుండెను. స్థూలదేహము పన్నుగిరి సూక్ష్మదేహ మభివృద్ధి నొందిన కొలందిని కారణదేహవిషయకచర్చ సారంభమాయెను. వివాహము, గృహస్థాశ్రమము, సంఘము మొదలగునవి యేర్పడి పగస్పృశసంబంధములు నిర్ణయమైన కొలందిని స్త్రీపురుషులు సమానస్థితికి నచ్చిరి. అప్పుడు స్త్రీపురుషున కగ్గాంగిక మారిపోయెను. సమస్తవిషయముల యందెరువు సమాన భాగస్వాములై యుండిరి. వినయ విధేయతలు, కరుణాప్రేమలు, త్యాగ సత్కారములు, బాధ్యత మొదలగు గుణములు స్వభావసిద్ధముగ నుండిన నారీమణి గృహిణియై, గృహలక్ష్మియై, గృహసంబంధముగు సమస్త కార్యములకు రాణియై సంఘము దేశసంబంధముగు సమస్త కార్యములయందును, యుద్ధములయందును, పురుషునితో గలసి పనిచేయుచుండెను. నియతి నియమములు బెరుగజొచ్చెను. శిల్పసాహిత్యము లభివృద్ధికి రాసాగెను. నియతి నియమములు స్వాతంత్ర్యమందిరమును జేరుటకు సోపానములని గ్రహించిన కొలందిని సంఘము వికసించ జొచ్చెను. సంతానపాలనము, పశురక్షణము, ఆరిథిఅభ్యాగతులసేవ మొదలగు కార్యములతో, స్త్రీకి కాలము గడవజొచ్చెను. స్త్రీ గృహకార్యముల

యందు మునిగిన కొలదిని పురుషుడు స్వేచ్ఛాచారయై రక్షణయను సేవమున తనంతట తానుగ స్త్రీరక్షకుడై యుద్ధములు మొదలగు వానియందు ధనకవస్తువాహనములతోడ స్త్రీలనుగూడ దొంగిలించు రాక్షససృతికి దిగినకొలదిని స్త్రీలు దాసురాం డైరి.

“రెండవపాదమున స్త్రీ పురుషునిచేతి కీలుబొమ్మయై, బొంగరమై, పణ్యద్రవ్యమై సంపూర్ణముగ స్వకక్తిని గోల్పోయెను. పురుషునిదౌర్జన్యము మిన్నముపైను. పురుషుడు కర్త, భర్త, హర్తయై ప్రవర్తింప సాగెనుటకు రామాయణ భారతాది గ్రంథమునే ప్రబల నిదర్శనములు.

“ఇప్పుడు మానవుడు తృప్తీయపాద ప్రవేశమందున్నాడు. ఇక నిష్పాన్నతముల కవకాశములేదు. ధనికుడు, నిర్లభుడు, కూలి, యజమాని, ఉత్తమకులము, నీచకులము, అస్పృశ్యత, దృష్టినిష్ఠము, తెలుపునలుపు రంగులు ఇక మానవసంఘమును విడిచి జాలవు. ఒకదాని నొకటి యగద్రోక్కలేదు. స్త్రీని అబలయని, నూర్తురాలని, స్వాతంత్ర్యములేనిదని నుడివి పంజరముందుండుకాలము దాటిపోయినది. స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమును హరించుటవలన గలిగిన నష్టమును పురుషు డిష్కడిప్పుడు గ్రహింపుచున్నాడు. ముఖ్యముగ మనదేశమందు స్త్రీని వదిలి పురుషుడే సచుస్తకార్యముల నొంటరిగజేయ గడంగుటవలన ఆయాకార్యముల నిర్వహింపబాలక మానవకోటి దృష్టికి నధముడాయెను. అందువలన గలిగిన నష్టము నిప్పుడు పురుషుడు గ్రహింపుచున్నాడు. స్త్రీబాణము నందింపుచుండినగాని వింటబాణమును సంధించి గురితప్పక కొట్టుటకు వీలులేదని పురుషుని యనుభవము నకు వచ్చెను. మానవకోటి వికాసమునకు స్త్రీ పురుషులిరువురు సమాన బాధ్యులని గ్రహించిన కొలదిని స్త్రీల బంధనములు పూర్వపంచలగుచున్నవి. వారీమణి తలయైత్తి యనంతకాళమువందలి గ్రహనక్షత్రముల దిలకించినకొలదిని హృదయ ముస్పౌంగ దివ్యగీతిముల బాడుచు మాతృపూజకు పుష్పదయన మొనర్చుచున్నది. కావున నీక బంధింపబడి యుండదు, ఉండరాదు, ఉంచలేదు.

గార్థి, మైత్రేయి, సత్యభామ, సావిత్రి, మాంబాయి, కుమ్మర మొల్ల మొగలగు మహానారీపణులు తిరిగి భూమండలమంద వసతిరించి విశ్వవేదనను హృదయంగము మొనర్చుకొని బృహత్తర మానవరూపము నుపలబ్ధిచేసి మృదుమధుర గీతానినాదము లొనర్చుచున్నారు. ఆగీతానినాదము మానవలోకమును బట్టి పీల్చి పిప్పిచేయుచున్న దుర్లుటనమస్థలకు స్వప్తిచెప్పుట కాదా? స్త్రీలు స్వకక్తిమీదనే యాధారపడుదురు. స్వీయాభివృద్ధికాటంకముల గలిగించు వాటినిన్నిటిని స్వకక్తితోడనే యెదుర్కొందురు. బాహ్యబల జ్ఞానబలముల నన్వీక్షియలై ప్రకాశించెదరు. ఆమానవదే మానవముండలియంద వస్థుటచూచినను గాన్పించుచున్నవి.

“ఇక నాకర్తవ్యమేమి? నాధర్మమెట్టిది? మహాకాల గర్భమునందు బడిపోవుచుండు కామధేనువునైనను రక్షించుటకు బ్రయత్నింపను; విచారింపను; చింతింపను. భగవద్విధానము నడ్డగించువాడెవ్వడు? కాలమే మృశ్యువు; కాలమే శీఘ్రము; కాలమే స్వర్గము; కాలమే యనంతపుష్పమున పరువిడుటకు రాజనాగము. పలురంగులు పలుకేర్లుగల చీట్లముక్కలను గలుపువాని యుద్దేశ్యమేమి? తిరిగి ప్రస్తరించుటకే గదా? జగజ్జనని మానవులందర గలుపుచున్నది. ఎందుకు? తిరిగి ప్రస్తరించుటకే గదా? ఆవికసనము పూర్తియగుటతోడ మానవత్వము పరిపూర్ణమగును. సార్థకత తెందును. తననంతరము -

“పండితాగ్ర గణ్యా! బొమ్మల పెండ్లిండ్లు చేతు మందురా? లేక ఈ మహాప్రళయమునండితీవ్రజమున భవిష్యత్తు నాకర్షించుటకు స్వేచ్ఛగా విహరింప నీయమందురా? తమ యోగ్యోద్దయమువలన హిందూసంఘ రక్షణకు, భారతవర్ష స్వరాజ్యప్రాప్తికి నా సర్వస్వ ముత్సర్గ మొనర్చితిని. అందు నాసంతాపము గూడ ఇమిడియున్నదని వేరుగ నుడువుట యనావశ్యకము. నాపుత్రికల కిర్వుర కిరువది వత్సరములు వచ్చువరకు తగిన నడవడి కను, కష్టపడి పనిచేయుటయును, స్వకక్తిమీద నాధారపడి లోకకల్యాణముకొఱకు నిరంగరము కృషిసంఘపు వారినిగ జేయుట నాకర్తవ్యము, నావిధి,

“ఇంతవరకు మనము ఖండసత్యమును దిలకించితిమి. ఇక పూర్ణసత్యమును దిలకింప వలయును. ఇందు “నేతి” యను పదమునకు తావులేదు. ఒకసంఘమును వీడి మరి యొకసంఘము, ఒకజాతిని వీడి వేరొకజాతి పూర్ణ సత్యమును గ్రహింప జాలదు, అట్లు గ్రహించితిమనుట మనః కల్పన; భ్రమ.

“గురువంశ్య! పరితపించుచున్న శిష్యున కిదమిస్థిమని చెప్పి కర్తవ్యమును జూపుట ధర్మముగాదా? నాపుత్రికలకు నేను వివాహము చేయను. వివాహమొనర్చుకొనవలచిన వలదనను. సాంఘిక రాజకీయ ఆర్థికనైతిక విషయజ్ఞానమును గల్గించుటకు బ్రయత్నించును. జాతీయ స్వోద్ధితియను యోచనపద్ధతియు నలవడునట్లులచూతును. నారీలోకోద్ధరణకు నాపుత్రికాద్యయము నర్పించుచున్నాను. అందుకు తగినట్లుల వర్తింపగలవారినిగ జేయుట కహోరాత్రములు పాటుబడుదును. ‘జ.న.జగన్నాథా’ నాననకోటి పాపభారమును నాశిరమున మోపుము. ఆభారమువలన క్రుంగి కృశించుచు సంతపింతును. పలు బాధలకులొనై పరితపింపబడు మానవులకు శాంతి గలుగును” అని తిరిగి గురుసంపతుల పదకములములమీరబడిరి. నాయనగారెల్లని ఆనందబాష్పముల నభిషేకమునర్చుచు “తిథాస్తు” అని ముమ్మారనిరి. సదస్యులు హర్షాశ్రువులు నిందిరి అప్రయత్నముగ జయజయని నాదము లొనిర్పిరి.

మీ బాపగారు కర్పూరమును పల్లెగమున చలిగించి శ్రీగామచంద్రమూర్తి సమ్మిళమున నిలుచుండ ఆయన కిరువైపుల నిర్వరుషిల్లులు నిలిచి మంగళహారతి బాడజొచ్చిరి. అప్పుడు అమృత నన్నుపిలిచి యెల్లని కుడి ప్రక్కను నిలుచుండబెట్టెను. నావెనుక నామె నిలుచుండెను. నాయనగారెల్లనివెనుక నిలిచిరి. అప్రయత్నముగ నేను “జయతి జగన్మంగళం హరేర్నామం” అను మహాగానమును బాడజొచ్చితిని. ఎల్లరును లేచి నిలిచి చప్పట్లు చరుచుచు మైసరచి హరినామస్మరణ జేయ జొచ్చిరి. పెంకాయలు గొట్టిరి. పరస్పరము కాగి లించుకొనిరి. హృదయముల విప్పి మాట్లాడుకొనిరి. ఒకరి

నొకరు దోష విరహితదృక్పథుల దిలకింపజొచ్చిరి. అప్పటికి సాయంతనము మాడుగంట లాయెను. మాగృహమున శాంతి తరంగములు మిన్నముట్టజొచ్చెను. మృత్యువును తృణప్రాయముగ మాడగలిగినవాడే గదా మృత్యుం జయు డగును. గరళమును చవిచూడగలిగినవాడే గదా యమృతమును చవిచూడగలుగును!

రాజ్యలక్ష్మీ! ఏమిచెప్పుదును; వ్రాయుటెట్లు? అప్పటి యానందము, ఆసంతసము- అనిర్వచనీయము! సాక్షాత్ అన్నపూర్ణనుభోలి యమ్మగారు జోనీనోట నవ్వుచు వంటయింట ప్రవేశించిరి. ఏడుగంటలకు వంట సిద్ధమాయెను. స్త్రీపురుషులు ముప్పదిమందివరకు భోజనమునకు హర్షుండిరి. పిల్లలిద్దరు స్నానమొనర్చి వ్రేలుముడులు వీపుమీద తాండవమాడుచుండ మోమునందలి చంద్రరేఖకు కాటుక కన్నులకు నీయకాంతి వన్నెచెచ్చుచుండ ప్రతియొక్కని సమ్మిళమునకు పింకితోడ అద్వైత శిష్యములను, షోడశదశపద్యములను రచించిరి. శిల్పనైపుణ్యముతోగూడిన హస్తకళలములన పదినిమిషములలో పద్యములుచేసిరి. వానిమీద విస్తళ్లు పరచితిని. ఇంతలో దేవతార్చనలు జపములు పూర్తియాయెను. వేదగానము జరిగెను. పిమ్మట మీ బాపగారు రామచంద్రమూర్తికి మహానైవేద్యమును బెట్టిరి. మంగళహారతులిచ్చిరి. భోజనమునకు గడంగిరి. వంతులుచేసికొని కృష్ణకర్ణామృతము, రామకర్ణామృతము, గీతగోవిందము, శ్రీకృష్ణలీలాతిరంగిణియందలి శ్లోకముల చదువుచుండిరి. ఇద్దరు పిల్లలును, మీ బాపగారును విసవకర్రలతోడ విసరుచు కానిలసినపదార్థముల నడుగుచు, సరిస సల్లాపములు చలోక్తులు మొదలగునాని ద్వారమున భగవానుని లీలావిలాసముల వర్ణించుచుండిరి. భగవన్నామ స్మరణవలన గృహమంతయు ప్రతిధ్వనింపుచుండెను. ఎల్లరును లేచి చేతులు కడుగుకొనివచ్చి పంచయరుగులమీద గూర్చుండిరి. దక్షిణ, తాంబూలముల నిచ్చినపిమ్మట మీ బాపగారును, పిల్లలును, మేమును భుజించితిమి.

అప్పటికి రాత్రి పదిగంటలు దాటెను. చంద్రోదయమాయెను. తమ మంతర్హిత మగుచుండెను. పనివాండ్రకు భోజనము పెట్టితిని. జోడుకోడల సవారిబండి సిద్ధ

ముగ నుండెను. లేగలతోడ నాలుగు పాడియావులను దోలుకొని యిద్దరు పాలేళ్లు బయలుదేరిరి. అప్పుడు నాయన మెడయందలి స్ఫటికహారమును సువర్ణరూద్రాక్షమాలను అల్లుని మెడయందు వైచిరి. చేతిసింహులలాటపు మరుగులు రెండుచేతులకు దగిలించిరి. చెరువుక్రింది పను నారు ఎకరములభూమిని ఇద్దరు పిల్లలకు నిచ్చితిమిని చెప్పి నాలుగు పాడియావులు నావని చెప్పిరి. రామచంద్రుడును వ్రేలికొక యుంగరమును బెట్టిరి. మేమిచ్చిన నూతనఖాదీప్రస్తుముల ధరించి బండ్లి యొక్కబోవుమ పిల్లలమువ్వుర నెత్తుకొని ముద్దాడి గూడనంబాష్టములు గురియ్యదుండ రామస్వర్ణరచేయుచు బండిమీదగూర్చుండిరి. చూచుచుండగ నే గూబండి పండువెన్నెలలయందెచ్చిత్యనూగును.

రాజ్యలక్ష్మీ! భగవల్లీల లచింత్యములుగదా! ఆదనమునుండియు నామనోవ్యాధి యంతరించినది. మీ బావగారు మానమును వీడి యాయనకడజేరుకారల కనేకవిషయములు చెప్పుచున్నారు. నేను నిశ్చింతగ కాలముగడుపుచున్నాను. పిల్లలనందముగ ఆడుకొనుచున్నారు. చదువుకొనుచున్నారు. పిల్లలవివాహవిషయము నాహ్వరయమునుండి తరలిపోయినది. సమస్తమునుభగవానున కర్పించినాను. బాలకృష్ణుని గాంచుచు కాశురతినొందుచున్నాను. కొలదిదినములలో భగవదుగ్రహములను బయలుదేరగల ననుకొనుచున్నాను.

“బయతి ఒగవ్యంగళం హరేర్నచం”.

ఇట్లు ఆశీర్వాదించు

పెద్దక్క రామలక్ష్మి,

[సి. ఏద్యావతీదేవి.]

దురదృష్టము

మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రి గారు

జ్ఞానసి యంకాన నేనున్న సమయమండె

కాంచి కామించి పొంచి వలించి మించి

యుగ దురదృష్టదేవత యోర్వలేక
ప్రేయసీ! వేరుజేసె నీరీతి మనం.

కనులకు గానరాకయే నను కరాళి

పినలోహార్థబోంబమాభీల నైజ

కరసహస్రమ్మనం చిగ్గ గొగిలించి

విమనకున్నది సర్వదా వెంటనంటి.

దేవి! యీ దృశముగ నాదు జీవితంబు

తావక మనోజ్ఞ బాహు బంధమున గాక

దుష్ట దురదృష్ట దేవతా చోస్సహస్ర

గాఢతర వీడనంబున గడువనాయె.

బాల్య యావన లహరీ ప్రపాత పూరి

మైన యిరువదినాలుగు హోయనముల

ప్రాయమును దాని కర్కశ బాహుబంధ

మున నెగతయించె నెన్నో బాములను బడుచు.

తత్కర విముక్తి గాంచు విధాన మేమొ?

లేమ! తెలియంగరాదు నా ప్రేమహృదికి

తావకీన దృఢాశ్లేష తన్మయత్వ

గరిమ సుఖయించు భాగ్యంబు గలుగకుంట.

(శ్రీ పుగానమా నుండి)

౧

మాది పండితవంశము. మా ముత్తాత ముత్తాత
రాజనాథ ఆస్థానపంతులుగారు, అపారధనము
నార్జించి, వంశీయులవశముచేసి మళ్ళీ దివికే గను. ఆయన
కుమారుడు జనసునికొక దీనిపాని ప్రతిభావంతుడైనను,
నేరంతాధ్యయనమునందు మనసు లగ్నముచేసి, దాన
ధర్మములకే తన సర్వస్వమును ధారణచేసి, పరిత్యాగము
చేయును. వీరి లగువాతినారు అట్ల విద్యానిష్ఠులకు
నోచుకొనవచ్చును, అంతటి ప్రజ్ఞానులకు సంశయముగా
మనుగర్వమును మాత్రము విడిచిపెట్టవలసింది. కష్ట
కట్టన పుట్టమునలె, మా సంశయ నిరతియు సుగుణాజన్య
ముల కాకరమై, ప్రజల మన్నింపలందుచుండెను.

మా పై సంశకర్తలలో రెండవవారు సమగ్రులు,
జ్ఞానసంపన్నులును. తమ వంశము లెన్నఁడును జన్మస్థానము
విడిచిపోవలదని వారు శాసించియు! వారిసూత్ర జనరూ
టకయే సామాన్యముగా మా మాటములోనివారు మెలం
కునొనర్చిరి. కుటుంబములు పెరిగి, మహిమాన్వయము
సన్నిగిల్లిన కొలఁదిన, ఈ గ్రామనివాస చుతిమర్కసము
గుచు వచ్చినను, మా సంశకులు 'అనశ్చ్యం పితరూచారం'
అను నాశ్లోక్తికి ననుసరించి యీపాటిసె యంటిపట్టు
కొని, యెటులా కీవిలగూత్ర నడిపుకొనుచున్నారు.

మా యీ పూర్వీకుండు లెవఁడు మిగిలిన ధనరాశి
నెనటనో నిశ్చయించి, అది తన వంశము వారికే లభింపఁజే
యుట కుద్దేశించి, వారి హృదయలతల కేకీభావమునంట్లు
గాఢప్రేమ సూత్రముగ నుండుటకే పై నియమ మేర్పఱ
చెననియు, కావున మా సంశమునా రెపుడును ఇంటిపట్టు
ననే యుండినచో, కర్మపరిపాకమైన తరుణమున మాఘా
ర్గికులధనము మరల మాకు చేరికొంగలవనియు, మావం
శమున గాఢవిశ్వాసము కలదు. కాని యెంత పరిశోధించి
నను, మాగృహములందు నిధినిత్యేపముల బాడలేమియు
గానరావయ్యెను!

౨

ఒకనాడు నే నిధిక మనస్తాపమున కగమైతిని.
నా సంశుకు వచ్చిన చిట్టెడువేలయు మువ్వురు మాత్రుల
పెండ్లికొఱకు కురునపెట్టితిని. ఇరువురుపుత్రులును చదువు
సంధ్యలులేక, నీకులందఱును మింగిరి. పట్టణమేగి యే
వీధి బడియొ పెట్టుకొందునని యొకఁడును, సారుగూరి
నందలి యే కాఫీశాలలోనో చేరి సాట్టుపోసికొందునని
యొకఁడును జెప్పి, కుమార్తె నా యముమితైక వేధింపఁ
జొచ్చిరి. ఇంటికొక గావలినన వస్తువులపట్టి, — గాత్తిరా
పమువలె ననంతమననం యొకటి, — గృహిణి నా మం
దుఁ బఱచెను! ప్రొత్తపరికిణీలు గట్టంపుమని గారాబు
మాడరును, వచ్చుమల సామీయియైన వెంకయ్యనెట్టి
యును దీర్ఘోపన్యాసములు గావించి యపుడె నిమ్మ
మించిరి.

ఈ కష్టములనుండి విముక్తి యెటులా యని విసిగి
కొని, ఏమియుఁ నోచక, ద్వారబంధపు కమ్మెమీఁద
చేయి వైచి, అందుండు నొక తాళపుత్ర గ్రంథమును దీసి
చదువఁజొచ్చితిని. ఈపుట అక్షరములమీఁద నున్నను,
మనస్సగూఢ్రము విభితి హరిణమువలె దిగ్భ్రమణము
చేయనాగెను. నిద్రపఁ పన్నముల యర్థము నాకు నచ్చ
కున్నను, మనోవేగము సరికట్టుటకును, నన్నావరించిన
కష్టములు మనస్సునందు రోపంబుండుటకును, పుస్తక
కాలక్షేపము నా కుపకరించెను. అంత నాకన్నులకు వింతి
స్ఫుల్కయైకటి గావించెను. ఒకానొకపుట చివరను
పన్నసంబంధములేని విడి యక్కర మొకటి యుండినను.
ఆ యక్షరమునకును, ముందువనుకటి పత్రములలోని సంగ
తులకును, బొత్తిగ సాక్షు కలియఁకుండుట కాశ్చర్యపరి
తిని. కథాసంవిధానమున నా మనస్సు లగ్నమై యుండి
నచో, ఆ విడియక్షరమును నాకన్నులు పరిశోధింప కుం
డెడివియె. కాని, వేరు పనిలేకుండిన హేతువున ఈ స్వ
ల్పవిషయమే నామనస్సుకు పట్టుకొని ప్రాచులూడుచుం

దేను. నవీనముద్రగ పుస్తకములవలె నీ ప్రాచీన తాళ పత్ర గ్రంథములు లేఖక ప్రమాదముల కంతగఁ జోటి యవు. కావున నా యాశ్చర్యము ద్విగుణమై నేనంత పత్రములు తిరుగవేసి, యిట్టి యసందర్భాత్మకము లింకె పటపై నఁ గలవాయని శోధింపఁజొచ్చితిని. అంత నా యాశ్చర్య మేమని చెప్పను? కొన్ని పుటలు దాటినవెనుక నింకొక విడి యక్కర మిట్టిదియో కాననయ్యెను. అంతట వెనుకకు పుటలు త్రిప్పి చూడఁగా నిట్టి యత్మరములె ప్రత్యక్షమయ్యెను. వీనియన్నిటి నొక పత్రమున వరుసగాఁ గూర్చి వ్రాసితిని. కాని యా యత్మర సమదాయము అగ్రరహితముగ నుండెను. ఈ సంజ్ఞాత్మకముల యగ్రపరిశోధనముననే నే నాదినము గపిసను, నాకు లాభమేమియుఁ గలుగలేదు. తమ కార్యార్థము నాయొద్దకు పలుమారు వచ్చి నాకు చిరాకు గల్పించెడి నా కుమారుల నంత నే జూచి, “మీ రీయత్మర సమామ్నాయమునకు సమన్వయముచేసి యగ్రము జేర్చితిరా, ఎట్లో మీ యభిప్రాయము నెరవేర్చెద!” నంటిని. అంత కొన్ని దినములపాటును తంత్రము, తనయులును ఈ క్రొత్త వ్యాన్మత్తిని మునిగి యుండెరి. ఈ లోపుగ మా యింటఁ గల తాటి యాకుల పుస్తకములన్నియు నేను తిరుగవేసితిని. ఎందును నిట్టి వ్యర్థాత్మక ప్రయోగము గానరాకుండెను. అంత నొకనాఁడు నా దిన్నపమారుఁడు ఈ యత్మరముల నిక్క విడఁదీయు నుపాయము మాకు చెప్పెను. మొదటియత్మరము పిమ్మట నొకయత్మరము, రెండవదానివెనుక రెండవయత్మరములు, మూడవసారి మూడవయత్మరములు, ఇవిధమున వరుసగా విడిచివైచినయెడల, మిగిలిన యత్మరములు అగ్రవంతమయ్యెను! అవి వరుసగా కూర్చఁగా నిటు లయ్యెను: “నిశ్చేపము పెరటిగుడిముందు పెద్దచింత్రక్రింద!”

గ్రంథపారాయణమున కథామధ్యమున నెవ్వరు గాని నిలువరు. ఆ మఱునాఁటినుండియు నా కుమార్తె ఈ నిశ్చేపాస్త్రేష్వర కార్యము సర్వవిధముల సాధింపఁబూనిరి. నాయొద్దనున్న తాటియాకుల పుస్తకము ఆసమగ్రముగ నుండెను. దాని రెండవభాగము మా బంధువు లలో నొకరి వంతునకు వచ్చియుండుటచేత, మా చిన్న

వాఁడు దాని నొకపరి చదువుటకుఁ బుచ్చుకొని, దాని లోఁగల యధికాత్మకముల నీవిష్ణుననే కూర్చి, మొత్తముమీఁద జేరిన అత్మరసమామ్నాయము నిట్లు చదివెను:

“నిశ్చేపము: పెరటిగుడిముందు పెద్దచింత్రక్రింద, తూర్పుదిక్కున తొమ్మిదిమూలదవ్వున!”

అప్పటినుండియు మా యింట నెన్నఁడును లేని యొకమత్తము సమసారెను. రేయుంబనట్లు మా హృదయములు ఈ నిశ్చేపాస్త్రేష్వరమున నెల్లప్పుడై యుండెను. మాకందఱికిని కొన్ని గవసములవఱకును కనులమందును, కలలందును ప్రాంతగుట్లు, బంగారు పెరట్లును నాట్యము పలుపసాగెను!

“పెరటిగుడి” అను పదసమస్త దుర్గ్రాహ్యముగ నుండెను. గుట్లగోపురములను పెరళ్లలో నుండునా? మా వెంకట వారలకు విశాలమగు పెరట్లు గ్రామమునఁ గలవు. వివి నందు దేవాలయములు లేవు. అగఁ గొన్ని గుట్లు గలవు కాని యవి యిండ్లకు మారమున పీఠులలో నుండు నట్టివియ. కావున మా కృషియంతయు వ్యర్థమై, యీ నిశ్చేపమును గుఱించి నభిజాత్మరములెపుడును భిజాత్మరములుగనే యుండవలసివచ్చునట్లు నోఁచెను! అంత గ్రామమునఁ నృధులగుకొరి నహఁగగా, పూర్వమొకప్పుడు ఈ గ్రామము వేరుప్రదేశమున నుండుచు వచ్చినట్లును, అగుట నేదోయొక విషయము సంభింపఁగా, జను లందుండి లేచివచ్చి, యిక్కడ నూతనగ్రామ మేర్పఱునుకొని రనియును, చాల కాలము క్రితము వఱకును గ్రామ ప్రదేశము “పాటిపెర” డని వ్యవహరింపఁబడు నుండెననియును దెలిసినది. కాని, యక్కడ గుట్లవియు లేవే! నే నొకనాఁ డాప్రదేశమున కేగి, నలుదెసలు పరకించి చూచితిని. ఎచటను పాడు గుడి జాడలు గానరాకుండెను. అంతట నొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి, యాలోచనలలో మునిగియుంటిని. చేరువ నుండి మేడలను మేపుచు ముసలిగొల్ల వాడొకఁడు పోవుచుండఁగా, నానితో ముచ్చటించఁదొడంగితిని. పాడు

గుడినిగుఱించి వానిని ప్రశ్నించితిని. శిథిలమైన గుడియొకటి చిరకాలముక్రిందట నిచట నుండెడిదని వాడు నాకొక

ప్రదేశము చూపించెను. అందిపుడు గుడి లేనన్నను, గు యానవాళ్లు లేకపోలేదు. పైరాళ్లన్నియు చెదరిపోయి అందిపుడు అచటచెట్లలముకొనియున్నను, కట్టతో గొట్టి నను, కత్తితో బాడినను, నేల కంకుమని మ్రోగ సాగను. అంత సేమ చింతను గుఱించి ప్రశ్నించితిని. తా నాచెట్టు చూడలేదుకాని, పెద్ద చింతయొకటి యచట పూర్వ ముండును వచ్చెనని చిన్నప్పుడు పెద్దలవలన విను చుంటినని యతడుచెప్పి నాకొకప్రదేశము చూపించెను.

ఎన్నడు నేను, నాపుత్రులు నింత బాగరూకతతోఁ బనులు నలుపుచుండువారము కాము. “వరిద్రునికి మనో రథము లధికము.” మనోరథసాఫల్యమే మా దారిద్ర్యవిచ్ఛేదమునకు ముఖ్యసాధనమని నమ్మి, మే మమితోత్సాహ మతో ఈనిక్షేపాస్వేదకార్యము సాధింపఁ బూనితిమి.

మా బూరుగపాడున కీ ప్రాంత పాటిపెరడు సుమారుక క్రోసుదురమున నున్నది. పాటిపెరడు, దానిచుట్టు నుండు ప్రదేశమును నేటివఱకును మా వంశపువారి భుక్తములో నుండినను, పగటిపూట బహిరంగముగ మే మచట శ్రవ్య వలను పడదుగదా. జ్ఞాతులు, లోపలును మాపని కడ్డంకులు వేయక పోయినను, దాని కనవసరమగు ప్రకటన గావించు రనుట స్పష్టము. అందువలన మా యుద్దేశమునకు విఘాతము సంభవింపఁగలదు. కావున రాక్షసులె మే మీకార్యమును సాధింపఁ జలించుకొంటిమి. మా కీవిషయమున నెంతో శ్రమగలిగెను. శ్రవ్యపని యొకపూటఁగో తెలుసునది కాదు. రాత్రిపూట పాటిపెరడు అరణ్యసదృశముగ కనఁబడినను, పగలు నేద్యగాండ్రు, పసులకాపరులను అచట సంచరించుచునే యుండురు. వీరందఱును అసంపూర్ణమగు మా పని కనిపెట్టరేని, తమ ప్రేక్షించుఁ జొప్పింపక పోయినను, ప్రజలకగ ప్రకటించురనుట స్పష్టము. పగటివలెనే వెన్నెలరాత్రులును మా పనికి విఘ్న కరమే. చీకటిరాత్రులందును మాకు చిక్కులు లేకపోలేదు-దీపము లేనిచో మొదట కనులే కనఁ బడవుకదా. పురుగు పుట్రలతో నిండియుండు నిర్జన ప్రదేశమున వెలుగురులేక పనియెట్లు సాగును? ఇక దీప ముండినచో దూరమననుండువారు సయితము

మాబాడలు గనిపెట్టరా? ఐనను ఎట్టి విషమసమస్యా పరిష్కారమునకైనను సాహసకార్యమే ప్రబలసాధనమని నేను కార్యనిర్వహణమునకుఁ గడంగితిని.

అమావాస్యనాడు రాత్రి రెండుజాములపుడు నాకునుశ్లతో గ్రామమునుండి బయలు దేరితిని. కాళ్లకు మెత్తని చెప్పులు తొడుగుకొని, చేతులందు శ్రవ్యపని మట్లు, కరసనాయిలుబుడ్డి, అగ్గిపెట్టెలు నుంచుకొంటిమి. మేముప్రాంతగుడిప్రదేశముఁజేరి మమ్రైవరై నఁ గనిపెట్టు చుండిరేమోయని యిటునటు పరికించితిమి. కాని చుట్టు ప్రక్కలంతటను నిశ్శబ్దముగ నుండెను. మేము దీపము వెలిగించి చూచితిమి. జిల్లేడు, కసింద, నేపాళము మొదలగు మొలకల యెండుటాకులు గల గల మనెను. నిద్దర కలఁతపడిన తొందలు, ఉడుతలు మొదలగు

కీటకము లిటునటు సారపోయెను. ఎవారి ప్రదేశము నకుఁ గొల్లలు దీపపుకాంతులచే నాకర్షింపఁబడినోమలు, నునుచును దీపపు బుడ్డిచుట్టునుమూగి, అత్యంతావీక్షింపఁడును నాని న్నివ్వయముననే తోడ్పడిన దగ్ధమయ్యెను. త్రవ్వఁగోలతో నేల నచ్చుటఁబట్టఁగొట్టి, వివచ్చితి మోతనుబట్టి మ్రొవినదేవాలయ స్థల నిర్ణయము చేసికొంటిమి. చెట్టుబాడలు గురైఁబడుటకై గొల్లవాఁడు చూపిన ప్రదేశమున మేము త్రవ్వమాచితిమి నాటను వేళ్ల గాననాళ్లు గానఁబడలేదు చిరకాలముగ పక్షిఁగవులచేత వేళ్లు మట్టిగ మాటపోయి యుండవచ్చు నని యను, లేనిచో నవి మొదలంట త్రవ్వవేయఁబడి యుండవచ్చు ననియును మేము నిర్ధారణ చేసికొంటిమి. ఆప్రదేశమున గుత్తర దక్షిణములందును త్రవ్వమాచితిమి. ఐన నెచ్చటను మా కేమియుఁ గానఁబడలేదు. అప్పటికి తూర్పు తల వారుసమయము కావచ్చినందున, నాటికి పని నిలిపివైచి పగటిపూట జనులకంటికి మాపని కాని పింపకుండునట్లు, త్రవ్విన మట్టి వెనుకటితావుననే చేర్చి, గోయి పూడ్చివైచి, బతులుదేజీ యింపఁసేరితిమి.

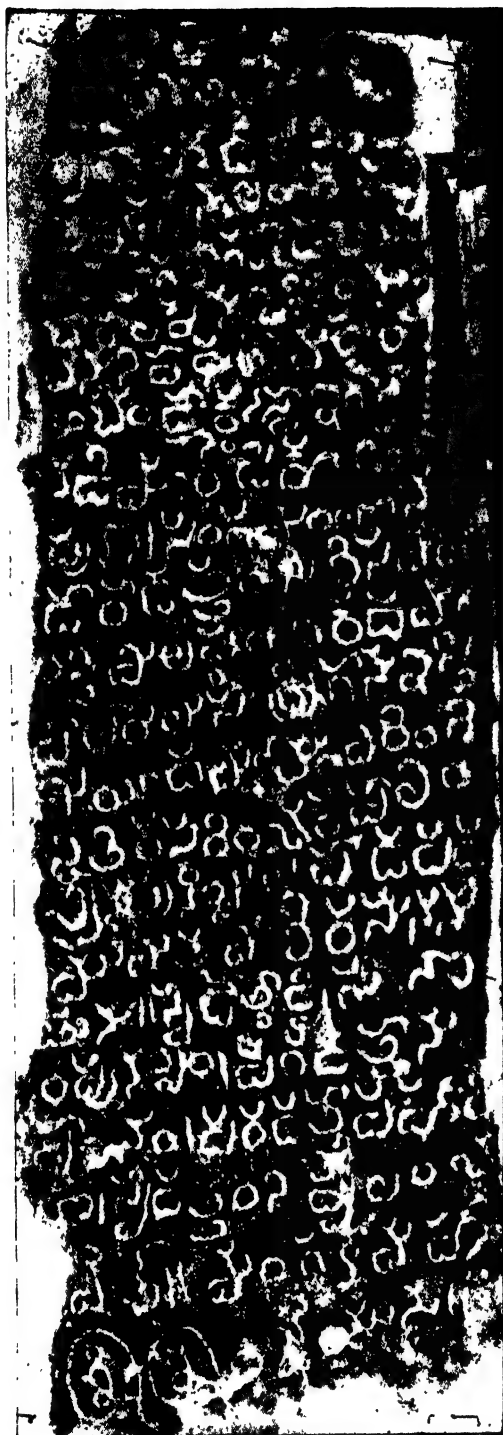
మఱునాటి రాత్రియు వదేసగుఱుమున మేము మువ్వరమును ఇలువెడలితిమి. కాని, యానాఁడు మా పిల్లవాడు నమరుగొడ్డిలికి విడుద్రదీపపు గొల్లము సంపాదించి, తనతోఁ గొనివచ్చెను. దానిసాహాయ్యమున మేము సుకరముగఁ బనులు చేయఁగలిగితిమి. వెలసినపుడు వెలుతురు, లేనపుడు చీకటి,—ఇవియొకదానిని పనికిపుడు కావలసిన పరిస్థితులు!

“నిజముగ నిశ్చేపమె యిటు నుంకినయెడల నేఁడది మన కనులఁ బడవలసినదే!” యని పిల్లవారిగుఱును రాక్షసులవలె నారేయి పనులు సాగించిరి. త్రవ్విత్రవ్వ, “ఇక భయము లేదు. తెల్ల వారునున్నది ఇంటికిఁ బోవుదము!” అని మే మనుకొనుచుండునపుడు చిన్నవాని గునపపుదేబ్బకు ‘కంగు’ మను నొకబిడ్డము నేలలో నుండి వివచ్చెను. అది విని యాశ్చర్యనందములు ముప్పిరిగొన మేము గోతిగోని కట్టె గొంగిరచాచితిమి.

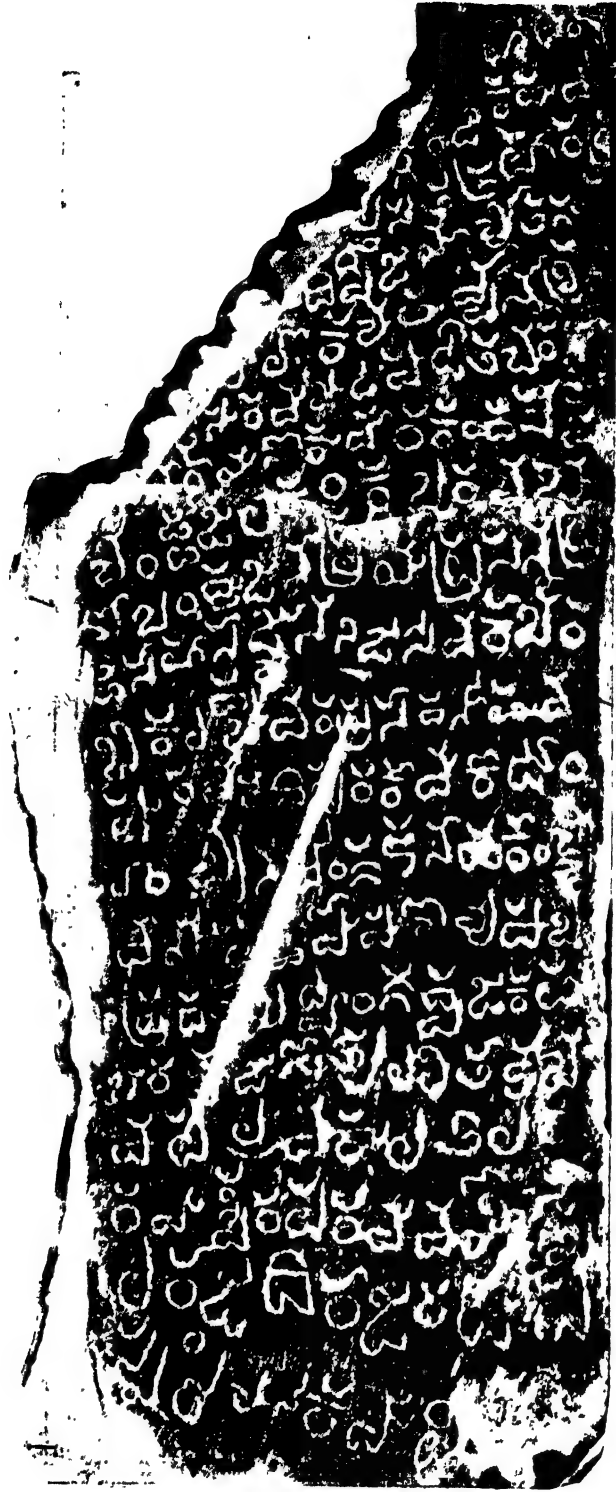
ఇంతలో నా కార్యమున కొకవిఘాతమొపాదిలెను. కొంతనేపటినుండి మా బాడలు తీయువాఁడెవఁడో దూరమున సొంచుని మాయమన్నట్లు మా పెద్దవాఁడనుమాన పడుచుండెను. అది వట్టిభ్రమయని మే మెంత చెప్పినను వాఁడు వినక, ఆచునుఘ్ననిచేపులు కనఁబడినవి యొక మాఱును, తల సొడగ టైవని యొకమాఱును, పలవించెను! ఈ కంగునును చిప్పుడు వినఁబడిన యొక నిమిషమునకే మా పెద్దవాఁడు అనుమాన పడుచుండిన దిక్కునుండి నా కొక్కకేక వినవచ్చి, నుండెలు జల్లుమనెను—“వేగముగ గోయిపూర్చు”డని యొకరమును, “మనుఘ్నని తరుమఁ”డని మఱి యొకరమును కేకలిడితిమి. అంత మాప్రయత్నము నుపరిహసించుటకా యనునట్లు, పదియఱి పుల్లకసారిగ వినవచ్చెను! టిరివారందఱును నా మీఁది నెత్తువచ్చినట్టుగఁ దోచి, భయభ్రాంతులమై నిశ్శేష్టులనై పోతిమి. కాని, యొకింత దైర్యము తెచ్చుకొని పరికింపఁగా ఈ యాఱు వివచి నక్కలని తేలినది. మే మంత పీరివేశమున రాళ్లురుల్ప, వానిని దరిమిలై చితిమి. ఈ క్షుద్రజంకములూ పురుషసింహులమగు మా పరాక్రమమును పారఁద్రోలఁ గలుగునవి!

౫

దీనికేమి గాని, గునపపుదేబ్బకు మ్రోగిన సెస్తువేమిటి? పదిమం మనుఘ్నలైనను మోయలేని బంగారు గాఱు దొరకునని మే మిన్నాళ్లు నువ్విరులూరుచుంటిమి మాఁడు పగునైదులు ముగిసిన ముడుతలమోము ముడుపలి మున్నెడునైనను, దొరకు ధనములోఁ దాను మోయఁగల బంగారు ముందుగ తన నగలకై వినియోగింతునని యింటియొకెయను, తమ వృత్తివ్యాపారములకు వలసినంతసామ్మ చెచ్చింతుమని తనయలును ఇన్నిదినములును ఇంట పాటలు పాడుచుండిరి! ఇక విరక్తిమార్గముఁ బట్టియున్న నా మనస్సు ఇట్టి పోయ విషయముల మీఁదకి బోవునా? ఐనను ఏకోశము నుండియో ఆకాపి కావను నా మీఁదఁ గూడ నుఱుక సాగెను. భూతుల పెండ్లి యప్పులు తీటిపోవులయు, చిరకాలమునుండి చేయుదమును క్రతువు సక్రమముగ సాగుటయు, కర్మము

పల్లవ శాసనము-సంగమేశ్వరము-మొదటి పక్క

పల్లవశాసనము-సంగమేశ్వరము-రెండవప్రక్క-
(చూడు, విభవ సం. కార్తికమాసపు భారతి, పుటలు ౭౯౭-౭౯౮)

పాణశాసనము-సన్నమూరు
 పాణశాసనము. కా. రికమాసపు భారతి, పుట ౧౯౬)

గి. విఘ్నాచిదేవత లుపు-నంద్యాల

లకు కాంచన కుండలములు చేకూరుటయు — ఇవియే మండ నడవిమొలకల యూదులు, కొమ్మలు నందుపైనఁ బడిచి, రాగిగొట్టము చేతఁ బుచ్చుకొనిరి. ఇప్పుడే దిశల నాకుఁగల కోరికలు!

మండ నడవిమొలకల యూదులు, కొమ్మలు నందుపైనఁ బడిచి, రాగిగొట్టము చేతఁ బుచ్చుకొనిరి. ఇప్పుడే దిశల

ఈ కోరికల కన్నిటికిని కల్పతరువు మహావస్తు విభుడు మాకనులఁ బడనున్నది. ఆపదార్థమెంత విస్తీర్ణ ముగనుండునో యని నివ్వెఱపకుచు, నలుదిక్కులను త్రవ్వి, దాని స్వైర్యకేలకు పెల్లగించితిమి. కాని, అది మా పిల్లవాని పిడికిలిలో నిమిడిపోయిన చిన్న రాగిగొట్టమే! ఈ యా శాధంగమునకుఁ గుప్పగూలింట్లు క్రుంగిపోతిమి. నే నంత ధైర్యమువలంబించి, "నాయనలారా! ఇంక చుట్టును మఱి యొకమాటు త్రవ్వి చూడండి. ఇంకే పెద్దవస్తువుగాని కానఁబడనియెడల, ఈ రాగిగొట్టమును యథాస్థానము నందు పూడ్చివేయుడు. దీనివలన మనకుఁ గాకపోయిన ముందువారికైనను మనస్సంతృప్తి గలుగవచ్చును!" అని నేను పిల్లలను హెచ్చరించితిని. నా మాటలు మాత్రము వారలకు నచ్చలేదు. వారు చుట్టును త్రవ్వి, మఱి యే వస్తువుగాని యచట లేదని నిశ్చయించుకొని, త్రవ్వినమట్టి యెనుకటి ప్రదేశమునఁ జేర్చి, ఇతరు లానవాలు పట్ట

కేఁగుచుండెడి చీకటి గములవలెనే మేమును చిన్నవోయి న మొగములతో నింటి మొగము పెట్టిరిమి.

ఇంకఁ జెప్పుటకేమున్నది? సామృంతయు వోరులు కొల్లగొని నప్పటివలె, ఆ దినమున మాయంబు నందఱును వివర్ణులగునై యుండిరి. నేను మాత్రము పూజ్యులగు మా పూర్వుకు లొసఁగిన యా రాగిగొట్టమున కభిషేకము చేసి విధ్యుక్తముగ దానికిఁ బూజా పురస్కారము లొన రించి, పిమ్మట దానిచీల లూడఁదీసి చూచితిని. చిన్న రాగిటింగచే గూర్చబడిన రెండు రాగిలేకు లందుఁ గాన వచ్చెను. ఆ రెండింటి మీఁదను ఈశ్లోకపాదములు చిత్రిం పఁబడియుండెను:—

“అకాశా పరం దుఃఖం”

“నిరాశా పరమం కుఖం”

మడిలోనున్న నా చేతినుండి చివాలన ఆ రాగి రేకులజత నూడఁజెటికి, నా చిన్న మాతరు "ఈతీగ వెండి దైనను, తిచ్చుట్లు చేయించుకొందును సుమీ!" యని దైన్యమున విలపించెను. ఎవరేమనుకొన్నను, నేను మాత్రము దిగులుపడక, మహేశ్వర్య సంపన్నుడైన మా పూర్వీకుఁడు సాహసమున తన ధనరాసులు దానధర్మములకు వినియోగించి, తన యమాత్యానుభవమును మాత్రము వంశమువారికి కాశ్వత కట్టుముగ నొసఁగి నందు కెంతయు కృతజ్ఞుఁడనై, ఈ కార్యసాఫల్య విషయమై నా ధర్మము నేఁ జేసి ధన్యుఁడ నైతి నని యుస్సొంగితిని. నేటికిని దేవతార్చనా సమయమున నే నాపవిత్రచేటి కను భక్తిశ్రద్ధలతో పూజించుచున్నాఁడను. మనకు పూర్వ లాసఁగు కాంచవాదులు క్షణభంగురములు; వారు చేసెడి ధర్మోపదేశము మాత్రము కాశ్వతశీవము గలిగి తదనుసారులగు వారలను తప్పక తరింపఁజేయును.

దశకంఠరావణత్వము

విక్రమదేవవర్మ గారు

ప్రమగురి గొంతులపగిది ధ్వనించుటన్ దశకంఠరావణ నామ మబ్బె

నగముపేరునుగూడ జగమున వాడుటన్ దశకంఠ యని నావణా యనుచును

బిలువంబుడుచు నుండ నల కంఠపర్యాయము లగు గ్రీవాకంఠరలును జేరెఁ

దరువాతఁ బదితల లిరువదిచేతులు కల్పించినాఁ డాదికవివరుండు

గానిచోఁ బాదయుగ మంతకాయభరము- మోయఁగల్గెనె? యటువంటిబూచిఁ గనిన

జనని మని మఱి పిల్లలం గనెనె జగతి? - నట్టిండు జనించిన నపుడ గిట్టకున్నె?

కొంతకాలం కిందట ఓ విమానం రాజమండ్రి వచ్చి గోదావరిలో దిగింది. ఇటీవల ఓ జోడా విమానాలువచ్చి గోదావరి తిప్పమీద వంతెనకి ఉత్తరంగా దయచేశాయి. వెనకటిది జలంమించి ఎగిరేదికాని, ఈ రెండూ భూమిమించి రాంబండుల్లాగ ఎగిరేరకం. అసలు విమానంలో దేవతలు బైటాయింపవలసిందిగాని, తీరా చూస్తే వొళ్లే ఉన్నారు. వర్ణసామ్యంబట్టి వొర్లు దేవతలే గా మరీ! ఆమాటకొస్తే విమానం ఎవరెక్కిన వారు నెత్తి మీది వారే అవుతారు. ఆ వచ్చినవారు వ్యాపారంమీద వచ్చినవారవడంచేత, ముందు రాజమండ్రిలో దిగుదామా, బైజాపూర్లో దిగుదామా, విశాఖపట్నం ములో దిగుదామా, అనంతపురం ములో దిగుదామా, ఖాళీవానంలో దిగుదామా అని గుణకారాలు ప్రారంభించుకోలేదు. వేర్వేరు గుణకారాలకి ఏకఫలితం ఉండడం చాలా అరుదు అనో, దీర్ఘాలోచనమీదట విమానంకంటే ముందు వ్యాపారమే ఎగిరిపోతుందనో గావును - ఏదో యేర్పాటుమీద వీలు చూసుకుని వారు రాజమండ్రిలో దిగేశారు. విమానం ఆకాశంలో వెనుకూన్నప్పుడు జనం చూస్తూవున్నందుకు మాత్రం వీరు టిక్కెట్టు పెట్టలేదు. అది నేలమీద వారి ఉన్నప్పుడు దాని దగ్గరికివెళ్లి దాన్ని పరకాయించడానికి ఓ పాపలా టిక్కెట్టు నిర్ణయించారు సర్జన్ జంతువుల్ని చూడడానికి వీలునుబట్టి ఓ అణా పెట్టినట్టు. ఇది గాక, చిన్న ఎగురుకి పదిరూపాయలూ, పెద్ద ఎగురుకి పాతికరూపాయలూ, ఇంకాకావలసే దామాషాయీని మైలుకి రెండున్నర రూపాయలూ - రేట్లతో వీరు చాలాందిని ఎగరేసి, తిప్పితిప్పి నేలమీద దిగబెడిచారు. చిన్న ఎగురు అయిదారు నిమిషాలు; పెద్దది పది పదిహేను - టిక్కెట్టురూపాయలు లెక్కచూసుకున్నంత నేపులేదు. దిగింది లంకమీద గనక పడవలకీ స్త్రీమరుకీ కొంత తడి తగిలింది. జనం తీర్థానికి ఇంత రద్దీగా వెళ్లరు. వెనక ఓలంకమీదికి దిగింబర స్వాములవారు వేంచేసినప్పుడు స్త్రీపురుషులు ఇంతకంటే భక్తితో వెళ్లినా, ఇంత తప్పనిసరిగా ముడుపు చెల్లించలేదు.

కొత్త పరిస్థితుల్లో, ధనంకంటే సాహసమే ముందుకొచ్చి పడుతుంది. అందుకని చాలాడబ్బున్నవాళ్లు, పొడుగుపాటి బేరాలుచేస్తూ ఆగిపోగా, సాహసులు - (వీరిలోకొందరు అణాబిల్ల మాత్రులు) మొదట్లోనే ఎక్కి పికారు తిరుగుతోచ్చాగు. స్త్రీలు కొద్దిమంది మాత్రమే ఎక్కవచ్చారట. ఒక ముసలమ్మ తన ప్రాణానికి తెగించి కర్రతోసహా ఎక్కిందట. ఆ "టిప్ప" లోనే ప్రమాదాలునచ్చి ముసలమ్మలు పోరు గదా అనే ధైర్యం కొద్దీ, ఇద్దరు ధీరులు చెబ్బలాడి యెక్కారట. లంకమీదికి వెళ్లలేనివాళ్లు, విమానం దిగుమీద తిరిగేటప్పుడు బయలుదేరే హోరుకి ఇవతలకి వచ్చి వైకిచూసి సంతోషించేవారు. అనగా, విమానం పూరేగ వచ్చేసరికి జనానికి ఊర్ధ్వదృష్టి, ఊర్ధ్వశ్వాసా బయలుదేరాయి. ఇది ఎన్నిసార్లుచూస్తే అంతఃసుత ఆమకుంటారని గావును, "అబ్బో! నేనప్పుడే పదోమాట ఇదిచూడడం!" అని కొందరు బడాయి కొడుతుండేవారు. పాలకొల్లుకేసి ఇది సబురు తిరిగేటప్పుడు ఇది ఒక గ్రామం మించి పోతుంటే, ఆక్కడ తద్దినం జరుగుతోందిట; భోక్తలు భక్ష్యాలు విరుస్తున్నారట, కర్ర పారణకలుపుతున్నారట, ఈవిమానపు హోరికి యజమాని వీధులోకి ఎగడి పక్షివతుగా ఎగిరి పోతున్న విమానాన్ని చూసి, పితృదేవస్థానంలో కూర్చున్న గోపాలాన్ని రెక్కలకించుకుని మెక్రో మెక్రో అంటూండగా చేతిలో గారెవళంగా ఆయన్ని నడివీధిలోకి ఈడుస్తూ, "ఇంకాచూస్తావేమిటి గోపాలం, ఎగిరిరాకా! తద్దినం మల్లీవచ్చేదే" అని కసురుకున్నారట. ఇది ఆకాస్త్రియం అంటే ఏంప్రమాదమో అని మంత్రం చెప్పే ఆయన, "ఇక్కడికి మీనాన్నగారి ఆత్మకి విమానదర్శనం చేయించారు, ఏమి పితృభక్తి" అని మెచ్చుకున్నారట. అల్లాగ్గా, అందరూకూడా ముందు దీన్నిచూసి, తరువాత మరోపని చేసుకునేవారు. ఇది ఒక అమృతాపావయింది. దాని ధ్వనిలాంటిధ్వని ఏది విసబడ్డానో, జనం ఇవతలకివచ్చి చూడడం పరిపాటై

పోయింది—రాజు రాజవీధిని ఏనుడెంచుకూంటే పుర స్త్రీలు ఏపనిలో ఉన్నవాళ్లు ఆమట్టుగానే వచ్చి అతణ్ణి తొంగి చూశారని ప్రబంధకవులు దొర్లించినట్లు ఇంట్లోంచి విమానంధ్వని విని కొందరు కొందరు తెమిలి వీధిలోకి వచ్చేటప్పటికి అప్పడే అది తోకమడిచేసి, ఇతర ఊళ్లు నించి కేసలం ఈపనిమీదే ఇక్కడికివచ్చి “వేరేప మండి వచ్చారెండి” అని ఉబాయిస్తూండడంకొంతమంది. రెండు మాడుతోజు లయేసరికి ఊళ్లో విమాన విశేషాలు విజృంభించాయి. “మనుష్యుల్ని అందులోకి ఎక్కించి గాను గెద్దుకి కట్టినట్టు కళ్లకి గంతులు కడతాగ్తు, ఏమీ కనిపించదుట, అల్లంటువ్వుడు ఇహ ఈ రకంవారీగాళ్లు ఎక్కి ఏం లాభమో!” అని ఒకరు. “మనిషిని తోలు పటగారెట్టి బిగదీసి రెక్కలు విరిచి విమానపు రెక్కలకి కట్టేస్తారట” అని ఒకరు. “పైకి వెళ్లడం అంటే పైకి వెళ్లడమే. ఎక్కడిమాట! ఈ ఎక్కేసేసుకులు విల్లు రానేసి మరీ ఎక్కడం మంచి” అని కొందరు జాగ్రత్త పరులు. “ధనిష్ఠాపంచకాల చిక్కులేమండా కాస్తా ఏకాదశి లాంటిది మాసుకుని ఎక్కడం వల్ల మోతుంకూడాను” అని కొందరు భక్తిపరులు. “ఇం ఇండాకా మాయంటిమించే వెడతా—దానికిందచెక్కినఅక్షరాలు కూడా చదవడానికి వీలైం. నేను ఇహ ఎక్కడల్లు కోలేదు” అని ఒక దర్జాపురుషుడు. “రేల్లు మరీ చురుకుగా ఉన్నాయి, నేను సగంరేల్లు అయింతరవాతిగాని ఎక్కును” అని ఒక బేరగాడు. “ఇం చీగిన లంకమీద ఇక్షాన్యూరెన్ను కంపెనీ ఏజెంట్లు మకాంచేశారట, వీళ్ల సందర్భాలు ఇదైపోనూ, ఓహూయిత్వంకుడాను! నా ఎడంకన్ను అదురుతోంది నేను రాను బాబూ!” అని ఒక కనుసప్రధాని. “మొన్న ఓకోమట్లబ్బాయి విమానం ఎక్కి అది కదలడోయేవేళకి భర్లునడోక్కున్నాట్టు, మృత్యు వంత పనిజరిగిందట, ఎందుకొచ్చిందో!” అని ఒక స్వర్ణకాలి. “డోక్టోర్లుండతో తెనుల్లేదుట” అనిఒక పెకిలిఅబ్బన్న. “అంచేతే ఆ ఆచ్చాయి దగ్గర మరీ పది రూపాయలు వసూలుచేశారట” అని ఒక ప్రత్యక్షవాద. “కుదసెగి నేలమీద కారెట్టిందాకా నమ్మకంలేదుట. ముందేడబ్బి వుండందడకేమో!” అని ఒక గడసరి తనన్నేహితుడికి

సలహా ఇవ్వగా, అన్నేహితుడు, “అల్లాగనక జరిగితే తరవాతే ఇస్తానంటాను ఎంతేస్తారేమిటి?” అన్నాడు. రాజవీధినిపోతూన్న విమానాన్ని మెడనెప్పెట్టే సరకూ చూసి, ఒక బాటసారి తనపక్కనున్న పెద్దమనిషితో, “ఏమండీ అయ్యా! పైకి వెళ్లేసరికి గాలి మారడంవల్ల ఎవడికో మూగాడికిమాటలు వచ్చాయంటున్నారు. ఏమిటి మీ ఊహ?” అన్నాడు. అంటే ఆపెద్దమనిషి, “ఏం? మీయింటో ఎవరికేనా మూగా?” అన్నాడు. అందుకు బాటసారి, “మరేనండి, మా యింట్లోదానికే” అని జబాబు ఇచ్చాడు. ఆపైన, పెద్దమనిషి, “అదృష్టవంతులే. ఇహను ఆదుర్గా ఎందుహ?” అన్నాడు. బాటసారి, “నయం అవుతుందంటారా?” అని అడిగాడు. పెద్దమనిషి, “ఏమేగాని, క్షణికసౌఖ్యానికి పాతాళానికి వలచిందంవల్ల వీగిన తత్తుగం మీకుహడా మాటపోతుంది.” అన్నాడు. ఈలాగ్గా చిత్రానుసారం వృత్తాంతాలు చెబుతేగి పాకడం ప్రారంభించాయి.

తరువాం వచ్చినప్పుడు ఉపన్యాసకుడు అమాంతం గా మొలుస్తాడు. ఎల్లానో సందుచేసుకుని ఒక సం దర్శములో నెనకయ్య అనే ఒకాయన విమానాన్ని గురించి తెచ్చున పేల్చాడు! “ఇప్పుడంటే ఎవరో ఆశేశపు ఘటాలు ‘ఈగి పేన్’, ‘ఈగి పేన్’ అంటూ ఎగ బడుతున్నారు గాని, మనస్వంతానిని రేపుబండీదోలేడు విమానాలూ? పురాణంలో లక్ష ఉన్నాయి. ఆదని, విశ్వకర్మకి చాలాతీరుబడిగా ఉన్నప్పుడు అతడిచేతి కత్తిలేని ఒక విమానరాజం బ్రహ్మచేయించాడు. ఆసంగతి కుబేరుడి చెవిని పడేసరికి అతడు బ్రహ్మగోంటికి వెళ్లి అభోజనం పడుకుని అతని దగ్గర్నించి అది కాస్తాచెల్లించు చక్కాపోయాడట. ఈమాట రావణాబ్రహ్మ విని కుబేరుణ్ణి పక్కలు విరగతెన్ని అది తనింటికి పట్టుకు పోయాడట. లంకలో ఆంజనేయవారు చూసింది అడట. ఆరావణాసురుడి తలకాయ లొంగక చివరికి వాడి వృద్ధ యం చీల్చిన తరువాత రాములువారు సీతామ్మవారితో కలిసి దానిమీదే అయోధ్య వెళ్లారట. ‘మల్లీకాపతిస్తే కార్డు ప్రాస్తాం పో’ అని రాముడు అన్నవిడట చోద కుడు లేకుండానే అది అలకాపురం నిష్క్రమించిందట.

అదీగాక, సకలలోకాలలోనూ ఉంటూండే జ్యోతి
తెలుసుగురావడానికి నారదులవారికి బ్రహ్మగారు ఓ
విమానపు లై సెన్సు మొదటింటి పాఠశాలరు—(కొడుకు
గనుక మామూలు లంచం లాగకుండానే ఇచ్చారట ఆ
లై సెన్సు మాత్రం). ఇంప్రజ్ఞులవారు మాయ చేశారం
టాదుగాని విమానంమించేట యుద్ధం గావించింది.
పూర్వం ఒక హిందూరాజుతో ఒకయవముడు పేచీపడి,
తరువాత మెత్తనిమటలుచెప్పి ఆరాజుని విమానపుషి
కారు చేయిస్తానని పైకి కొట్టుకెళ్లి, విమానం మాంచి
వేగంలో ఉన్నప్పుడు రాజునిబెడ్డముక్క గిరవేసినట్టు
కిందికి గిరవలేకాడట. వెనక మరొకరాజు పెళ్ళానికి పురు
డుకోజులట, అవిడ అక్కకి చాలాదూరాన్ని ఉన్న
ఒకచోటికి వెళితేగాని నీళ్ళాడనని మాచుందిట, అమ
ట్టున అతి వేగంగావెళ్లే వాయువిమానంకట్టి అవిణ్ణిప్ర
కారం చిటికెలో తీసుకువెళ్ వెలిసిందిగా ఆరాజు తన
ఆస్థానశిల్పర్ని ఆజ్ఞాపించాడు: భోజాదు పర్ణించినదా
ల్లోకూడా ఏజంతువు అకారంలోనైనా సరే విమానం
నిర్మించవచ్చునన్నీ, ఇనుపగుళికలో పావరసం ఎక్కించి
దాన్నివేచిచేస్తే యంత్రం పైకివెళ్లి, వేచితగ్గిస్తే కిందికి
చేరుతుందనిన్నీ ఉంది. వెనకట్లో మనవాళ్లు! సామా
న్యం అని చూస్తున్నారావీమిటి? హేం.”

ఇల్లా, చాలామంది వెనకమాపుమాసి హిందువుల
పూర్వప్రతిష్ఠ చెబుతుండగా, కొన్నికొన్ని చోట్ల,
విమానం ఎక్కినవచ్చినవాళ్లకీ ఎక్కిన వాళ్లకీ సంభాష
ణలు జరుగుతోచ్చాయి. విమానం ఎక్కినవాళ్లలో ఎవ
డైనా ఇతరగ్రామం వసుండి వెళ్లినప్పుడు అతగానిని
ఓపెద్దకథానాయకుడుగా కట్టి జనం విరగబడి చూడరా
వడం జరుగుతోచ్చింది—అతను అదెక్కినతరువాత అతని
ముఖంలో ఏమన్నా మార్పు ఉండేమో అన్నట్టు.
ఓక్కొక్కప్పుడు ఓక్కొక్కణ్ణిఇల్లామాస్తూంటారులెండి.
ఇదివరదాకా మోటారుడ్రైవింగ్ చిత్రధర్మణి మానెట్టు
చూడలేదా? ఇప్పుడంటే ఇల్లా అయిపోయిందిగాని,
ఇదివరదాకా బి. యే. లని సరస్వతీవిగ్రహాలని పొగడ
లేమా? అట్లానే ఇదీగావును. విమానం ఎక్కినవాడు కొండ
య్యతయిపోతే, ఎక్కినవాడు నేలయ్యగానే ఉంటాడు.

అట్లాంటివారికి ఈదినప స్రవగంలాంటివి నిగ్రహంగా
జరుగుతోచ్చాయి:—

నేలయ్య—తమరు మహా ఎగురుతున్నారట మన
ఉరుమీద, నిజమేనా?

కొండయ్య—ఎవడా అన్నది?

నే—అదిగాదయ్యా, విమానంలో కొండెక్కా
రటగా! విశేషాలు!

కొం—మీమా తెలిసిందీ, అప్పుడేమ?

నే—తెలియకేంశేస్తుంది! ఆకాశసంభవాలు రః
స్యంగా జరగవ.

కొం—అట్లాగేమరీ! నేమా విమానంకి ఎక్కి
దర్శించాడు, పదిరాళ్లు! అక్కడితోగాని తీరలేదు బుల
బాటం.

నే—ఎలాఉంది?

కొం—బాగానే ఉంది!

నే—అంటే?

కొం—ఏం జెప్పమా? ఆకాశంలో వెడుతున్న
ట్టుంది!

నే—ఏమిసినట్టేకం. అదికాదు, నీకు భయం
వెయ్యలేమా?

కొం—దానికేమిటి? అది, మనిషిని బట్టి ఉం
టుంది.

నే—అధమం, కళ్లేనా తిరగలేదా!

కొం—అదీ అంటే, కొందరికి అరుగెక్కి కిందికి
చూస్తే నే కళ్లు పచ్చలుగమ్మి చెవులు గిరియలడతాయట.
ఎక్కడికి?

నే—మదుపు ఏమాత్రం ఉంది?

కొం—కుదుపుకి మోటారుబస్సు పుట్టు. విమానా
నికి ఆమాత్రం ఎక్కడేసింది? విమానప్రయాణం పడవ
ప్రయాణముకంటే మెత్తన.

నే—అయితే, ఇది నేల వీరీతిగా వదులుంది?

కొం—మోటారులాగే నేలమీద ఓ అమ్మెలు
పాకి ఆవేగంలో నేల పదిలి కెట్టేసి లే-పోతుంది.

నే—అంతేగాని గాలిలోకి అట్ట గమ్ము మని నిటాగ్గా ఉన్నచోట్నుంచి ఎగరలేదా? ఇంతాచేసి వాటిదే?

కొం—నీదయవల్ల విమానకర్తలు ఇంకా అంత మట్టుకి రాలేదు.

నే—సరేగాని, పైనించి పెడుతుంటే నేను కన బడతానా?

కొం—ఆ సరిగ్గా నువ్వులానే కనపడ్డావు. అంతాకుడా అట్లాగే ఉన్నారు. జంతువులు నువ్వులానే ఉన్నాయి. ఇదివరకు నేను ఎరుగున్న బ్రాహ్మలూ అబ్రాహ్మలూ, హిందువులూ మహమ్మదీయులూ, పుని స్త్రీలూ పెద్దవయసుకంటే చిన్నవయసుకంటే లేకుండా కనిపించింది. పైకివెళ్లి కిందికి చూసేటప్పుటికి భూమిమీద మానవులు పెట్టుకునే లేదాలు నాచర్మ చక్కెరలకే అంతరించాయి. విమానంకేసి చూస్తూన్నప్పుడు మానవుడి అఖండత్వం, కిందికి చూస్తూన్నప్పుడు మానవుడి అల్పత్వం కనిపించాయి. నేను చేతిరుమాలు ఉగించాను నువ్వుమాళానా?

నే—లేదుగాని, లోపల గాలి ఉంటుందా?

కొం—చెమటగా ఉంటుంది కాని, పక్కల్ని ఉండే అద్దాలు ఒత్తిగించి వేలుబయటికి పెడితే గాలి యొక్కజోరుకి వేలు తెగిపోతుందా అనిపిస్తుంది.

నే—సరేకాని, విమానం ఎక్కడైనా మరుపు తిరిగేటప్పుడు రామస్మరణ మంచించటాడు, నిజమే?

కొం—కొంచెం ఒరుగుతుందికామామరీ, అందు చేత అలాఅంటారు. కాని, ప్రతీయంత్రంకూడా మరుపులో అంతే. ఈయంత్రం గురించి జనయొక్క పశ్చేకభయం ఏమిటంటే, ప్రమాదానంతరం కరీరమే కనపడదేమో ఆసుపత్రికి ఈడెడం దేన్నీ అని.

నే—పోనీ మనవ్రాగో పెద్దభవనం ఎల్లా ఉంది?

కొం—లక్కపిడతలా ఉంది.

నే—పెద్దబరి ఏరీతిగా ఉండుటంది?

కొం—సాక్ష్యంగా ఉంది.

నే—గోదావరి వంతెన?

కొం—భీముడిచేతులో ఉండే ధప్పశ్రు గంటి కాడలా ఉరుకుంది.

నే—లోపల జనం మాట్లాడుకో వచ్చా?

కొం—ఆ, చెవులో. ఊళ్లో వాళ్లకే అంతస్వని వినిపిస్తే అందులో వాళ్లకి నిశ్శబ్దంగా ఉంటుందా? అందుకనే, దమయంతీ స్వయంవచానికి ఇంద్రాదులు బంగారు విమానాలమీద భూమికి వారేటప్పుడు మేఘరంజనిలాంటి ధ్వని అయింది.

నే—అల్లాయిలే, విమానంలో పోతున్న రంభా నలకూబరులమాటలు కిందున్న కలభాషిణికి వినిపించాయి అని మారన్న రాకాడే? కోకాడన్నమాట!

కొం—పూర్తిగా కొయ్యలేదు. అందుకు గురు కారణం ఒకటి నేర్చుగా తగిలించి పర్దుకున్నాడు. మారన్న మీదికి అట్టే వెళ్లకు. అతడు, ఊహించో, గంధ్రాల్లో చూసో, పెద్దలవల్ల వినో రాసిన దూరదృష్టి దూర్త్రవ జాలు సిద్ధించలేదా నేడు? భోజాడుచెప్పిన విమానాల మాట అతిగానికి మనస్సులో ఉండి అల్లారాకాడేమో? వాటికి సూర్యులేదేమో!

నే—సరే, వీటికేం గాని, నువ్వు ఎక్కిచూసా చ్చావుగదా, భూమిగుండ్రంగా ఉండడం గురించి నువ్వు ఏమి “నెటర్” పరుచుకున్నావు?

కొం—ఎమో! ఈమాటు పూర్ణంగా చూడాలి.

నే—పోనీ, మూర్ఖుడు ఏనైజులో కనిపించాడు.

కొం—నాకుమాడా పనిలేదనుకున్నావా ఏమిటి?

నే—(వాడు వెళ్లి పోతుండగా) ఒహ్! ఎల్లాగైతేం; చూహ! ఇదంతా నామా తెలుసు. “మనశ్చైలంబులు బొమ్మ...”

ఈలాంటి ప్రశ్నోత్తరాలకి అంతలేదు. కిల్లి దాసు గారైన మాస్టే హితుడొకడు తన విమానంలో తిరుగు తూన్న సమయంలో కృష్ణానదీవే వాటకం ఏదీకుడా కింద జరుగుతూ ఉండదని తనకి తెలిసి ఉండడం లాభంలేదని ఉరుకున్నాడటగాని, లేకపోతే గయ్యడుతో చెప్పేసి ఓ నిష్పీచనం వేసేసి ఉండేవాడట. “ఇక కొన్ని ఏళ్లలో జనం యావమ్మండీకూడా పిగిరిపోడం రూఢి. ఈకోజాన నే అన్నాను చూడండి!” అని ఒక జోతి

మృగం సిద్ధాంతం చేశాడు. “విమానం వచ్చింది తరవాత ఇక మోటారుకారుకుక్కలు పోయినవన్నమాటే!” అని ఒక కారు వ్రాయుకు రుఖించాడు. “ఈవిమానం తాలూకుకుడా కొన్ని అంగ పదాలు తెలుగులో జోర పడి తెలుగు ఇంకాపాడుతుందిగాదా!” అని భాషా శ్రోత్రియుడు ఒకాయన ఆచమనం చేశాడు. “సృష్టించిన ప్రామిదరి నోటు కేసుల్లో ప్లే డరు సాక్షిని, ఆవేళ నువ్వ మీ ఊళ్లో ఉన్నానంటున్నావుగా, ఆవేళ అంత దూరాన్ని ఉన్న ఊళ్లో సంతకం ఎలా చేశావు?” అని అడగలేదు ఇకమీదట” అన్నాడు ఒక కోర్టు గవ్వలం.

జలనం జీవనూచకం. గమనం ఇంకా ఎక్కువ జీవానికి తార్కాణం. గమనవేగం మరీ ఎక్కువ జీవానికి లక్షణం. గమనవేగాంతరం ఆతీతమైన శక్తికి చిహ్నం. జంతువులలో వేగంలేడిది, పక్షులలో మహావేగం వాన కోయిలది. అది గంటకి 200 మైళ్లు. మోటారుకారు యొక్క మహత్తమవేగం, ఇంతవరకు, గంటకి 207 మైళ్లు. వాయువేగం గంటకి 250 మైళ్లు (సుమారు). విమానం యొక్క మహత్తమ వేగం గంటకి 818 మైళ్లు. కాలం యొక్క ప్రాధాన్యమును గణించడం నాగరికతకు తెలుసును కాబట్టి అది ఎప్పుడూ వేగమే కోరుతుంది. బలం దేశాన్ని జయించగలదేకాని, వేగం దేశకాలాల్ని జయిస్తుంది. వేగనిడికి యంత్రమే నిస్సర్. వెనకటి మాటలటించి, ఇప్పుడు యంత్రం హైందవేతిగల సామ్యు. అందువల్ల, ఇతరులు గమనవేగంకోసం నిరంతర యత్నం చేసి, విశేషధనం వెచ్చించి, నూతన యంత్రాలు నిర్మించి, తంటాలు పడుతూన్నమాట నిజం. ఆయంత్రాలలో ఈ విమానం ఒకటి. ఇప్పుడు ఇతర దేశాల్లో విమానాల మీద పడకలు, భోజనాలు, అల్పహార విందులు, పురుళ్లు, తెన్నిసు ఆటలు, యుద్ధాలు, జననవ్వంహడా అవుతూన్న విలాసయుద్ధాలు — ఇల్లాగ్గా సమస్తమూ జరిగిపోతున్నాయి. ప్రస్తుతకాల హైందవులు మాటలు చెప్పుకుని గాలిమేడలు కడుతుంటే, నేటి ఇతరదేశీయులు గాలి మీడలు కట్టుకుని మూడేసి వందలమంది ఒకే సారిగా ప్రయాణాలు వెడుతున్నారు. కాని, మనం

ఇల్లా అనుకోవచ్చురెండి, “నాళ్ల దేశం ఇరుకు గనక నాళ్లు దేవుడా అని పైకి రేచిపోతున్నారు. మన దేశం విశాలం గనక — (కొందరు అను కంటున్నారు) మనం కాళ్లు పారబాచుకుని హాకోవచ్చు!” అని. ఏమైలేం, ఇంకా ఎక్కువ వేగం సంపాదించాలని ఇతరులు శ్రమ పడుతున్నారు. గంటకి వెయ్యి మైళ్ల పైచిలుకు వేగం సిద్ధించితే ధూప్రపక్షిణం ఒక్కగోజులో చెయ్యడం మీంపడునుగా అని కొందరు చూస్తున్నారు. ఇందులో ఖర్చు పడేటటువంటి “పెట్రోలు” విసర్జించి ప్రమాదాలు కూడా లేకుండా అయస్కాంతంతో పని జరిగేటట్టు కల్పనలు కొందరు చేస్తున్నారు. రాత్రికాలంలో విమాన ప్రయాణం మీలుగా ఉండేటందుకు కొన్ని మైళ్ల కాంతి స్తంభాన్ని నిటానుగా ప్రసరింపజేసేటట్టి వాయువుని ఒకాయన కనిపెట్టాడు. కొందరు ఉత్తర దక్షిణాధ్రు వాలదగ్గరికి విమానాలమీద వెళ్లాలని చూస్తున్నారు. “అక్కడేమిందీ, బావుకోడానికి! వీళ్ల మొహం! ఇంట్లో కూచోవడమా, ఏదో ఇంతతీసి!” అని ఒక ముసలాడున కొట్టొచ్చాడు ఈసంగతి ఆయనతో చెప్పేసరికి. చాలమంది ఎవరెట్టు శిఖరం లాంటివి ఎక్కాలని చూస్తున్నారు. “వీళ్లు తీరాచచ్చి చెడి ఎక్కేసరికి, అక్కడ ఏ అయ్యో కాఫీ హాటల్లో ఉంటుంది. ఎందుకు వీళ్లకి శ్రమ!” అని కొందరు చప్పరించేశారు. మరి కొందరు ధూమి పాలి పైకి ఎంతవాకా వెళ్లగలమా అని చూస్తున్నారు. ఒకాయన నాలుగు మైళ్ల ఎత్తుకి వెళ్లే సరికి, అక్కడగారి పీల్చుకునేటందుకు చాలక, ఆయనకి ఉక్కిరి బిక్కిరి అయిందిటగాని విమానం మాత్రం ఇంకా ఎగబాకుతూనే ఉందిట. ప్రాణ వాయువు సహజవేగంత్రం చేత్తో పటుసని మల్లీ ఎక్కిక మానసుగా అనుకుని ఆయన దగి పోయాడట. వాయువులేని చోటకుడా విమానం వెళ్లగలిగినా, లేక గాలిలేనిచోట వెళ్లగల యంత్రం మరోటి ఎదేనా బయలుదేరినా, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు మానవుడు ఇతర గ్రహాల్ని ఓ దెబ్బతీస్తాడు, అది ఆక్రమించుకోడానికి విరోధీయులంతా కాట్లాడు కంటారు. ఆదెబ్బతోటి, నరుకికి గ్రహచారం ఎదలిపోయి, గ్రహానికి నరచారం

పట్టుకుంటుంది. విమానోపయంతోటి మానవులకి కొండకి ధూమికీతాళం అన్నంత ఆస్తికలిసి నట్టుంది.

ఇది చుట్టూ పక్కల సంగతులు. మనదేశంలో విమానపు లైసెన్సులు ఇంకా ఇస్తాలో ఇవ్వరోట. హిందువులు ఇంకా కొంకాలం కోకలిబండ్లగా నేల బారుగానే బతికనలసిని వాళ్లైతే వీళ్లకి విమానపు లైసెన్సులు ఇవ్వవలసిందిగా అందుకని, టిక్కెట్టు కొను

క్కుని దొర్లతెచ్చిన అడ్డ విమానం ఎక్కడమో, లేక, విమానం ఎగురుతూన్నప్పుడల్లా తెల్లపోయి చూస్తూ, మాటలలోమాత్రం, “మామా ఊండేదిట. మా పకోవర్గ ముత్తానికి ఇంకొక్కని విమానం ఉండేదిట. అందులో ఆమన పికారు వల్లేనాట్ట. నేను మా విమానాలు ఎగక్లేం? బోలెడు చూశాను మాపుస్తకాల్లో” అని చెప్పుకుంటూ మురియడమో, వీరికిపట్టిన అవ్వవంటా కనిపిస్తోంది, ఇన్నాళ్లకి. (15-9-28)

చెఱకు

ఉభయభాషాప్రసీద మిన్నికంటి గురునాథశర్మ గారు

నజరంగం సగుం దండెతుండెములుగా నజ్జెస్వరూపం బఱన్

గఱకు గానుగ వైవఁగావలయు నిష్కార్యుతం గానివో
చెఱకా! బెల్లము పెట్టు మంచు సరుఁడుం జే సాఁవఁగాఁ బెట్టుదే?
చెఱపుం గొల్పినఁ గాక సామమున నుర్విం గార్యముల్ సాగునే?

ఒరులకుఁ గాఁగ బాధపడుదుండి వికారశరీర మైన నె
వ్వరికిని నాంఛనీయ వయి భంగములందునుగూడ మాధురీ
స్ఫురణము పూని పొల్చెదవు పో! చెఱకా! మరుభూమి నృద్ధిని
దొరయవ టన్న నెవ్వరిది దోసి? మహాత్రిపు నేల దయ్యెడిన్.

భళిచే! ఇటువ! స్వస్వరూపమున సర్వప్రాణులం జ్ఞోతువన్
పలు కట్టుంచు, కఠోరచిత్తులు నినున్ బాధించుచున్నన్ రిసో
జ్వల రూపంబును, ఘణితాకృతి గుడంచచ్చర్కరా కారముల్
పెలయం దాలించి మేలు నేసెడి భవద్వృత్తిం బ్రశంసించెదన్.

ఓరీ శూన్యహృదయ! త్వ-క్సారా! నేఁగూడఁ దుంగకాయుండ నని ఛీ
సీగంధ్ర మృగనంత - స్సారము గల చెఱకుతోడ జగడంబటరా!

కట్టిఁడి నల్వచెయ్యలకుఁ గారణముల్ గనుపట్టకుండుఁగా
అట్టి రసార్ధచిత్తునకు, నట్టి మహోన్నతభావశీలికిన్
బుట్టుకఁదొట్టి మానవసమూహసవర్యులఁ జేయునట్టి నీ
కొట్టిడినట్టు లో చెఱక! యొక్కఫలంబును నీయఁడాయెఁగా!

పాప మిరుగుపొరుగువారలం జూచి య-ట్టైన ఫలము గల్గునన్నయాస
చే “రసాల” మన్న పేరుదాల్చితి వట్టు-లైనఁగూడ ఫలము నందవైతి.

(అడవిపూలు)

గుప ఉజాశలనే తన నారి మోక చుకి నేత గాడీ రహీ ఘో |
 మోతినహార సిగంకియే ఘోజే బార త్రియపర దీన సహీ ఘో |
 రుప సుబాస భనీ సునీ చిత ఉదాస సదా పియ ధ్యాన గహీ ఘో |
 యాచిద సో మాలకోసకి రాగనీ గోడీ సదా యహ నామ కహీ ఘో ||

[జయపురచిత్రము : దినాన్ బహమారు సత్కర్మ జదాసుగో. ౦౨దాసుగారి యనుమతిని.]

౧

అక్కరు పాదుమా ఊద్యానవనము

[అక్కరుసమక్షమున గాయనీగాయకులు పాడుచుందురు.

తా నేను ప్రవేశించును

దాపున రసాలముపై కోకిల కూయును.]

అక్కరు

ఓయువకుడా! ఎవరవు నీవు?

తా నేను

రసికవతంసులు పాదుమావారిని దర్శించి
దీప్తి యొక గానకళార్చకుడను.

అక్కరు

నీపేరేమి?

తా నేను

నన్ను 'తా నేను' అందురు.

అక్కరు

ఓహో! నీవేనా! — ఏదీ, నీవైపుణ్యమింత
చవిచూపుము.

[కోకిల కూయును.]

[తా నేను పాడును. సభయంతయు పాఠవశ్యమున
మున్గును.]

‘ఏ యవృతపు బోత తెరిగె నీ యపవనముల్
ఈయెడ నెఱకలుము లొలుక నెలయు కవనముల్
కనుమూతలపడియుపడవు నునువాతము లొడలనడర
తనివోయిన మనసు తడియు తడవ తడవకున్
అందమ్ములు తావిగములు నక్కజపుంగులుకుడములు
విందు లొలయ విసురించెడి విభువరు నొకనిన్.’

[నిశ్శబ్దత]

అక్కరు

(గల్గె దిగి, తా నేనుచేతులు పట్టుకొని)

గాయకాగ్రణివై నాయాస్థాని నలంకరింపుము
తా నేన్!

[కోకిల కూయును.]

[తా నేను స్వీకారము మాపును, కోకిల ఎగిరిపోవును.]

అక్కరు

ఓ ధన్యుడా! నీగురు వెవ్వరు? నీగానమే
యింతమధురము: నీగురుని గాన మెంతలలిత
మోహనమో కదా! నీగురు వెవ్వరు?

తా నేను

హరిదాసస్వామి మా గురువు. వారు
బృందావన ప్రాంతమున వసించురు. వారి
కీలోక మలఁతి. వారి గానము స్వర్గతుల్యము.

అక్కరు

నా కానందము గూర్చి నొల్లరా వారు?

తా నేను

దేవా, యెట్లు?

అక్కరు

ఇట నేతెంచి.

తా నేను

దేవా, అది ఏలుపడదు. ఒకరాజు నానతి
కడకువ దాల్చిని యమేయ ప్రభవము. నా
గురునిది.

అక్కరు

నేనే వచ్చిన?

తాస్సేను

అట్లయినను సందియమే ప్రభూ! రాజ
దర్శన మాతపోదర్శమును రెచ్చగొట్టగలదు.

అక్కరు

మాటునేసమున నీ బానిసగా వచ్చిన ?

తాస్సేను

చక్రవర్తి!—కిపాయాంతర మగపడదు!

బృందావనప్రాంతము

పసరుచెట్టు, పూడినలు నలంకరించిన

యమునాతట పసప్రదేశము

[తాస్సేను, సేనకునివలె గుఱ్ఱమును నిడపించుచు
అక్కరును వత్తురు. ప్రకాంత నిశ్చలదృష్టితో శూన్యము
జూచుచు నిలిచియున్న హరిదాసస్వామి పాదముల కిగు
వురు నెఱుంగుదురు. అతడు వారిని దీవించును.]

తాస్సేను

(అంజలిబద్ధుడై, తల వంచి) నృప్తికంత
కును దీవనయైన తమజీవనామృత పూరమున
నాకొక మునుక లభించినది: ధన్యుడను. పాట
తీపుల కలరి ప్రకృతి సాగిలి మొక్కు మృదుల
పదపల్లవము లంటుభాగ్యము గలిగె, మరల
నెన్నార్ల కో!

[పాదము లంటును]

నాద నిధానము, రసపరిష్కృతము, ఈశ్వ
రుని వాత్సల్య ప్రవాహ మన వెలయు మధుర
గానము మరల వినవలచి వచ్చిన యీ యంతే
వాసింసనుగ్రహింపుడు.

హరిదాసస్వామి

(అక్కరుడైన జూచుచు) అక్కరు వేటొక
వేషమున వచ్చిన నాయాత్మ ప్రసన్నము

గాకుండెడిది. ఆతని వినయము నచ్చినది.

వచ్చినకోర్కె నెఱవేఱగలదు.

[నిండైన నిశ్శబ్దక ప్రబలము. కొంతవడికి జమ్మను
తుమ్మెదవొడవలె నొక యుచ్చైర్మానము వెలువడును.
స్వామి కంఠము 'మాల్కోడు' రాగ మాలిపింపఁ
దొడఁగును.

యమునాతరంగిణి అంగిపోవును. ఆకసము
నిర్మల మగును వెనుకారి సన్నగిలిపోవును. పిట్టల
పాటలు సద్దానిపోవును. అడవిజంతువులు స్తబ్ధములై
పోవును. అక్కరు తాస్సేనులు మైచుఱిపోవుదురు,
హరిదాసస్వామి వేలివేలి కేలి, అబృశ్యుడై పోవును.]

* * * *

అక్కరు

ప్రకృతిని శాసించినారు - యథార్థమగు
చక్రవర్తి వీరు!

[తాస్సేను గుఱ్ఱమును నడపును; ఇరువురును వెవరి
పోవుదురు.]

3

అక్కరు జనానా

[నాట్యము]

‘నీ ధరహానితము నిలుపు పాలుపుగన

మనమున మొనకొను రావలపుల్

జిలిబిలి పలుకుల జిలుగు నెలలలో

జలజలజల నైదు మలగి చనున్

(ఝూణ ఝూణ ఝూణ ఝూణ ఝూణం) ప్రియా త్వ

ద్దుణగణగణనము సంబర మా

ఫణి ఫణా రుచిర చుణిగణస్సవులె

అణగి మణగి జోహారు లిడున్

(తకతై తకతై) లీలా లలితా!

మధుర విలసన ముదాకలితా!—నీ

లాలన పాలన భేలనములు హృదీ

గలయగఁ బులకలు చిలుకుఁ బ్రియా!

చిటు వెలుంగుగమి తరంగలు గ ట్టెడు

చిటు చిటు వెలుతురు లురులు విరులవలె

నీ యహంగముల నిరతిము నరవర

[ప్రణయపు టేటులు పాటునుగా!

ఇలఁ గల మృగు కోమలతలునకలము

జీవకలితములు నీలానన్

కరఁగి కరఁగి యొడఁ లెటుఁగక యాడెడు

చిటులకన్నియులు జే జే జే

[తాస్సేను గాయకబృందముతో ప్రవేశింపును.]

అక్కరు

తాస్సేన్ ! మీ గురునివలె నొక్కటి

పాడుము.

[తాస్సేన్ 'మల్క్-సు' పాడును.

అక్కగతక్క నందఱును పరపతు లగుదురు.]

[నిశ్చబ్దత]

అక్కరు

మీ గురుని వలె నంతటి యానంద మేల
కూర్చును?

తాస్సేను

హుజూర్! నేను మీ కొఱకై పాడు
దును. నా గురువు పరమేశ్వరుని కొఱకై
పాడును.

అక్కరు

తాస్సేన్! 'దీపక' రాగము పాడుము.

తాస్సేను

దేవా! అది అగ్నిమయము, తమిం
పుఁడు.

అక్కరు

ఆ చిత్రము చూతము, ఏదీ!

తాస్సేను

ప్రభూ! అది విఘ్నేభావహము!

అక్కరు

వినను వినవలతును.

[తాస్సేను గురునిఁ దలఁచుకొని 'దీపక' రాగము
పాడ మొదలిడును. పైని ప్రేరణించుచున్న గురేబులలోని
వస్తులన్నియు వెలిగి, కాంతులు వేర్వేల కపాలముల
ప్రతిబింబించును. క్రమముగా తాస్సేనుహృదయమున
నగ్ని రగిలి యొడల మంటలు వెలువడును.]

తాస్సేను

ఓహో! ఇది సౌందర్య దేవతయూ, ప్రళ
యదేవతయూ!

(నడలిపోవును.)

౪

నదియాడ్డస నించుకదూరముగ నొకిబావి

[తాస్సేను మంటలతో వచ్చును. నగరస్త్రీలు
బిండలతో నదికి వచ్చుచు పోవుచుందురు. కన్య మీరా
తన చెలికత్తెతో తొలుతి నదియందు స్నానమాడి పిదప
బావికడకు వచ్చును. చెలికత్తె మీరా బిండ నీళ్లతో
నింపును. తాస్సేను నూలికడకు వచ్చి నీరిడుమని వేడు
కొనును. మీరా బావిగొని యాతని చూచిన దోసిట
నీరు పోయును. మంటలకు జడిసి చెలికత్తె మీరా
నీవలకు లాగఁబోవును. తాస్సేను మీరా సౌందర్యము
నచ్చెరువుతోఁ గాంచుచుండును. మీరా చల్లనిచూడ్కు
లతో ప్రత్యుత్తర మిడుచుండును.]

చెలికత్తె

(తత్తటతో) మీరా! ఇక్కడ జాగు
చేసెద వేల ? ఈతఁ డిట్లు మండుచున్నాఁ
డెందుచేత?

మీరా

(బావిలో) 'దీపక' రాగాన్నిచే మండు
చున్నట్టున్నాఁడు, పోము.

భా. ర. ౧

చెలికత్తె

ఐన నీవు 'మలహరి' పాడి శమింపజేయ
రాదా?

మీరా

సూర్యునివలె ప్రకాశించుచున్నాడి
తండు: చిన్నదానను, నేనేమి చేయగలను?

చెలికత్తె

భయములేదు మీరా! ఈతండు సూర్యుని
నివలె ప్రకాశించుచో నీవు చందమామ
వలె వెలుంగుచున్నావు.

[తుద కామి పాప నంగీకరించి నూతి మెట్లపై గూరు
చుండి, చెలికత్తె మెడకు చేతులు చుట్టి, 'మలహరి' ఆల
పించును. తాస్సేను తన్మయుడై వినుచుండును. మేఘ
మలు గడిలుకొనును. ఉలుము లులుమును. మెఱుపులు
మెఱయును. నాన కురియును. మంట లంతకంతకు
నల్లారిపోవును.]

తాస్సేను

(మీరా యొద్దకు వచ్చి) తిరుణీ! నీ ఋ
ణము తీర్చుకొన నాకడ నేమియు లేదు. నా
యీ ఆర్థహృదయము మాత్ర మిక
సేయదయ్యే.

[మీరా సిగ్గుతో మెత్తిపడి కండ్లు వాల్చును.]

చెలికత్తె

అట్లు పలుకునేమి యతండు?

[తాస్సే నింకను సిగ్గుతో మీరా చిన్ని పాద మంట
జోవును. మీరా విషయమున నారించును. ఆతడ కామి
చేయి ముద్దుకొని తనయొరమున నిద్దుకొనును. మీరా
సిగ్గుబగవున మొగ మావలికి ద్రిష్టకొనును. చెలికత్తె
కంఠాపడి యతినును. పారులు వచ్చి చూతురు.]

పారులు

ఋషికన్యవలె నుండు మీరాయే యిది!
మీరా బంధువులు

ఎంతపని!

[మీరా ఒకచేతితో ముగము గప్పుకొనును.
చెలికత్తె ఒకచేత నామెను బట్టుకొని, రెండవచేత కోప
ముతో తాస్సేనును జూపును. పాగు లాతని చుట్టు చుట్టు
దురు. తాస్సేను వారి నాఁపును. ఇంతలో మఱికొందఱు
వత్తురు. నా రెల్లరు తాస్సేనును బాధింప సమకట్టుదురు.
మీరా చెలికత్తెచేతులందు చూర్చియును. ఇంతలో
అక్కరు తాస్సేనును చెదక బంపిన నేవకు న చేరుకొని
పారుల బోధించి, తాస్సేనును గోనిపోవుదురు.]

[తేజనవెనుక మీరాను చెలికత్తె తీసికొనిపోవును.]

౧

ద్వారక: శృష్టాలయము

[సన్నాహిని మీరా ప్రార్థన పలుపుచుండును

'నీ కంటికొసల నే నేరిన జా

లులె నా యెడఁద వెలుంగులు దేవా!

నీ యూర్పు కొస మునింగిన నా గా

నము తీపులు కాన్క గొనుము దేవా!

నీ తాకిన మధు నిధృతి మధురభా

వసుమము లివి యప్పనములు దేవా!

ఈ మరీమసపు పెడఁద యద్దమున

నీ యందము గమనింపుము దేవా!

[తాస్సేను వచ్చును.]

'ఎటఁ జూచిన నీ యిద్ద లేజమే

దోబూముల కాంతు లాలుకు దేవా!

కడు భూతకోటి గండురొదల నీ

నగు మంతనము వినంబడు దేవా!

నీదు రూపులేని మహాస్థితికి ను

పాధి వెదకు వెదభావము దేవా!

లోన నెలకొను వెలుంగుల చాయలు

వలె గని మది పలవించును దేవా!'

తా. నే. న.

(మెల్లగ) ఓ సన్నాస్యసిని!

మీరా

‘సంద్రముల పఱపు సామీ, నీ కృప!

దినమణుల దొంతి దేవా, నీ దుచి!

చెన్నెలలగుట్ట విధూ, నీ చలువ!

నీ సేవను మది నిలుచుటే నా సిరి!...’

తా. నే. న.

ఓ సన్నాస్యసిని!- మీరా నా కెక్కడ
లభించునో దివ్యదృష్టిని జూచి యెఱిగించి
పుణ్యము గట్టుకొమ్ము!

మీరా

(తా. నే. నును గుర్తించి, ఒక తుణకా
లము కండ్లు మూసికొని, నెమ్మదిగ) మీరా
చనిపోయినది.

తా. నే. న.

(చకితుడై, ఒట్టూర్పు పుచ్చి) హా!-మీరా
లేని యీబ్రదుకు వ్యర్థము.- నేనుకూడ మీరా
కడకే పోయెదను.

మీరా

ఎట్లు పోగలవు?

తా. నే. న.

మృత్యుద్వారమున.

మీరా

అటు నీకు మీరా చేకురుదు.

తా. నే. న.

మతెట్లు చేకురును? మరణించిన
మీరాను బ్రదికి యెట్లు పడయగలను? నన్ను
మరణము తానే పొందునట్లున్నది.

మీరా

ఊరక మరణము నేల యుపాసించెదవు?

తా. నే. న.

మీరా కొఱకు.

మీరా

దాని మీరా మఱింత దూరమగును.
నీ జీవితమును వెచ్చించి, కొనఁ దగినది
మీరాసాన్నిధ్యము గాదు.

తా. నే. న.

మఱేమి? ఇంక నేను బ్రదికి చేయఁదగిన
దేమి?

మీరా

నీవు మీరా నెఱుంగకపూర్వము మీరా
కొఱకే జీవితము నర్పింప నెంచితివా?

తా. నే. న.

జ్ఞప్తిలేదు. మీరాను నే నెఱుంగని దెప్పు
హో జ్ఞప్తిలేదు. మీరా నా కెట్లు లభించును?
మీరా లేక నాబ్రదుకెందులకు?

మీరా

విశ్వవిధునిసేవకై నీ జీవితము నర్పింపుము
తా. నే. న.

తా. నే. న.

(మీరా మాట లించుక మననముచేసి
కొని) ఓ యోగిని! నీ ఆశయ మేమి?

మీరా

తా. నే. న.! ఈ జీవితము నీది కాదు. నీవు
నీవాడవని చెప్పుకొనుటకు నీ కేమధికార ము
న్నది? పుట్టకపూర్వము నీవు నీ వాడవా?
చచ్చినవెనుక నీవాడ వగుదువా?

తాస్సేను

నే నెవ్వరివాడను? ఏల జన్మించితిని?

మీరా

నీ ప్రభువు విశ్వమంతకును ప్రభువైన వాడు. ఆతని యిచ్చాపూర్తికై నీవు జన్మించితివి.

తాస్సేను

నాయిచ్చాపూర్తికై జన్మించలేదా నేను?

మీరా

నీ యిచ్చాపూర్తికై నీవు జన్మించితివేని నీకు మీరా దక్కియేయుండును. — నీ యిచ్చ ఆతని యిచ్చపరు గందుకొనఁ జాలదు.

తాస్సేను

(హృదయము కరఁగి) ఓ దేవీ! ఆ పరమేశ్వరుని యిచ్చ పవిత్రముగ నెఱవేర్చుటకే నాకు దారిఁ జూపుము! ఇట్లుపై స్వార్థమునకై జీవించను.

మీరా

(కాషాయ వస్త్రము నిచ్చుచు) ఈ వినయవేషము దాల్చుము. ధనికులు నీ దారిద్ర్యమునకే మచ్చరింతురు గాక! దర్పవిలాసములు నీ సారశ్యపదముల ముద్దడుకొనుఁ గాక! బ్రదుకుము పరమేశునకై!

[తాస్సేను తల వాంచును. మీరా కాషాయ వస్త్రమును, రుద్రాక్షమాలికను అతినిపై నుంచి దీపసగానతని భుజముపై చేయింతును.]

ఇక నిన్ను మిథ్యాజీవనము తాఁకదు. శాశ్వత సత్యజీవనము నీకు చేకూరినది! — మీరా నీకు దవ్వన లేదు; నీ వామెను

విడిచిలేవు: కన్నెత్తి చూడుము — ఇదిగో మీరా! — నీవు భౌతిక జీవనమునకు చచ్చి నవాడవు కానియెడల చచ్చి బ్రదికెడు దాని నెఱుంగఁజాలియుండవు.

[సన్న్యాసులవలె నా రొండొరుల గారవించు కొందురు. ఇంతలో అక్కరు వచ్చును.]

అక్కరు

ఓ హా! — తాస్సేన్! — గాన విపోనిధి, ఇంకొక హరిదాసస్వామి!

(నమస్కరించును.)

[మీరా సన్న్యాసమునూట విని యామెబంధువు లామెను జూడవస్తురు. పూజచేసి మీరా పాడును. నిశ్చలుఁ డగు తాస్సేను హృదయమున మీరా పాట ప్రతిధ్వనించును.]

‘పితా! దేవ దేవా!

నీ రూపంబు అపారము భావజ

గం బక్షరగతిఁ గనియె నిరూపణ

నీ రూపుడవు అపారుఁడ వగు నీ

న్నీరూపంబున నిటు నేనింతుఁ! —

నా గాఢీస్థురి పోవఁజాల దిఁక

నీ వేణుపదము నేములు దాల్చుఁ

నా యెద భావ విహాయస పరిని

స్థిత భవదంఘ్రి స్పృశించియు ఆఁగుఁ! —

పారవశ్యముల భూరిపయోధుల

నీ మహోమయత నీడలు గ్రక్కుఁ

ఆద మఱచి నా పేదయాత్మ నీ

రుచులఁ గరఁగి నిర్మూలకత చెలుఁగుఁ! —

తాస్సేను

‘భావాతీతా! పావనమహిమా!

ప్రేమనిధీ! భవ విదళనసేతా!

విశ్వతాతా! శాశ్వత సర్వా

తీరి నిరవధిక దివ్యప్రతిభా!’ —

[ఎల్లరును మైచుఱుకురు.]

[దూరమున కోకిల గొంతెత్తి హయన.]

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

అయ్యా! తొల్లిటిపున్నెపుం బలిమి నీ కాతిభ్యము నల్పి నా
నెయ్యంబు బ్రకటించు భాగ్య మొదవె నేడీగతి న్నీవిక
డయ్యంగాఁ బనిలేదు నీదగునభీష్టం బెద్దియో చెప్పితే
నియ్యంబుం డనువైన సాయమునో దా నింపారఁ గావించెడిక.

మానవునకుఁ బులుఁ గేచం - దానన్ దోడ్పడు నటంచుఁ దర్కింఁకుమీ
మానవ మృగ ఖగ నగ మయ - మైన జగం బెల్ల నీశ్వరాంశంబ కదా.

ఈశ్వరునిశక్తి నాయందు నింతొయంతొ - కలదును మృట్లగుట నిట్లు వలుకు బొదవె
వెండియుఁ భారతొర్విలో నెలయుశిలయు - నతిభిఘ్నజాఁ రాయణం బగుట వినవె.

జాతి మత కుల గుణాదుల - నీతటి నరయం బనేమి యెవ్వనికైనన్
జేతనగు మేలు సల్పుట - పాతకహరణంబు చువ్వె సరికింపంగన్.

నావుడు నక్కరాతుఁడు మనంబున నెంతయు సంతసించి యో
హో వెఱఁ గయ్యెడిక ఖగకులోత్తమ, నీ చరితంబు! పాపం
ద్రోవలఁ ద్రొక్కి మిమ్మొపుడుఁ ద్రుంచు దురాత్ముని నన్ను నిట్లు సం
భావనఁజేసి మంత్రే తగుభంగి నినుం గొనియాడ నేర్తునే.

జడివానం దడిసితిఁ జలి - గడగడ వడఁకించుచుండెఁ గాయ మృకటా!
ముడుచుకొనిపోయె నియ్యది - విడివడున ట్లాచరింపవే! వెర వున్నన్.

నీ వీసాయ మొనర్చిన - జీవించెద నిష్ఠ; డట్లు సిద్ధింపనివోఁ
బావనగుగాఢ్య, నాకుం - జావది తప్పక ఘటిల్లు శుణకాలములోక.

అని ప్రార్థించుటయు నక్కపోతరాజంబు వానికిం దగు ధైర్యంబు చెప్పి “యిదె వ
చెప్పెద నుండు మన్నా” యని.

చట్టుప లట్టై విప్పి రభసంబు భృశం బూనరించి చెట్టులఁ
గుట్టల దాటి తుట్టతుదకు న్నది కవ్వలిచక్కి నున్న పె
పట్టణ మొందు నేరి వెలిపట్టున గిట్టినచెట్టు మింటికిం
దొట్టి వెలుంగుచుండఁ గని తోడన వాలె దదంతికంబునఁ.

వాలినవేడుక నచటఁ - వ్రాలి తుదిన్మందు నింధనంబును నానఁ
గీలించి యార్ద్రత - లాలన కేతెంచి తన కులాయమ్మునకుఁ.

ఎంచుంజిదుగుల నీటఁ - నిండినవనసీమఁ బడఘనరక వెర వొ
క్కొందును దోఁమి భగవం - తుండా! యిపు డేమి నేయుదు నటంచు మదిఁ.

కొంతతడవు వితర్కించి తుట్టతుద “కో హో! పొరఁడితి నెట్టయెదుట నున్న
గూటి న్మఱచి యెంచుబుల్లలకు నల్లాడు నా వెట్టి నేమనవచ్చు? నార్ద్రతఁ
బునకంటె నిక్కులాయంబు నా కెక్కుడే? ఎలయునే నిట్టి గూఢులం బెక్కింటి
నొక్కదినంబున నిర్మింపనేర్తునని తలంచి, నీడంబు దొట్టనుండి క్రిందికిఁ బడ
నెట్టి, యందు మెత్తగా నమర్చియున్న చెత్తం దాఁ చెచ్చిన కొఱవి నిడి యూది మం
టఁ జేసి, దానిం గులాయేంధనములఁ గడుంగడు నడరించి కిరాతుం గాంచి.

అన్నా! దురంత శీతా - నన్నుడ వై నీవు వగవఁ బని లే దిదె మం
ట నిగిడిచితి లే మ్మికఁ - గ్రన్ననఁజలిఁ బొపుకొమ్ము గడగడలడఁగఁ.

అనిన విని పుల్లుపల్కులు - తనడెందంబునకు నవసుధాధారాపా
తనిభంబు లగుడు బోయం - డనూన హర్షమున మున్గి యల్లన లేచెఁ.

ఇట్లు లేచి మెల్లమెల్లన మంటం దఱిసి.

“అహహ”రవంబు “లిహిహి” - “యుహుహూ” నాదములు సెలఁగనొడ లున్నతినం
ద, హుతాశనకీలలఁ బా - దహస్తములఁ గాంచికొనె నతండు కడంకఁ.

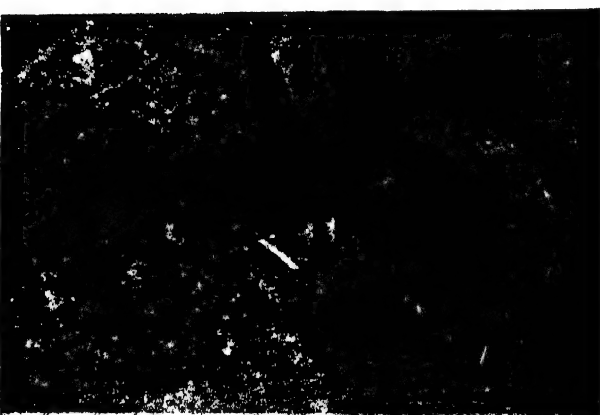
వెచ్చుడె నొడలు, నీతువు - విచ్చె, నమస్తాంగకములు విడివడి మోదం
బెచ్చె గిరాతున కత్తఱి; - నచ్చపుడెందమునఁ బుల్లు నాతఁడు మెచ్చెఁ.

పావుర మపు డిట్లనె న - య్యా! వొగడం దగినవాడనా నే? నస్మత్
ప్రవీణ్య మొందు సెపుమా - నా విధి నేఁ జేయకున్న నవ్వరె లోకుల్?

గోమనుప్రభువు

ఆంగ్లేషవిశ్వకళాపరిషత్తు ద్వితీయ స్నాతకసభయందు
బోర్డు ఆఫ్ లెటర్స్, గౌరవవిరుదము నొందిరి.

సి. వి. రామమూర్తి

ఆంగ్లేషవిశ్వకళాపరిషత్తు
ద్వితీయ స్నాతకసభాపరీక్ష మొనరిరి

తాడిపత్రి రామవార్యమూర్తిలు

సంస్కృత ఆంగ్లేషవిశ్వకళాపరిషత్తు
బోర్డు ఆఫ్ లెటర్స్, విరుదము నొందిరి.

చిలుకూరి వీరభద్రచావుగారు

సంద్యాల ఆంధ్రసుహాసభకు 'ఆంధ్రనిత్రా చతురానన' బిరుదును బహిరి.

డి. బలరామకృష్ణయ్య చౌదరిగారు
సంద్యాల ఆంధ్రసుహాసభకు
'శాధ వాచియ బ్రహ్మ' బిరుదును బహిరి.

ఓయన్న! చలి యడంగెనే? - నీ యంగము స్వాస్థ్యముం గనియెనే? హర్ష
శ్రీయుతుండ వైతే? నా కిక - నేయానతి నిత్తు, వేగ నెఱిగింపంగదే?

అనుటయుం గిరాతుండు వినయావనత మస్తకుం డై.

ఏ గతి నీ ఋణభారం - బీదగదనో సదుపకార మిట్లు సలిపి నా
యీ గండముఁ దప్పించితి - నీ గొప్పదనంబు నెన్న నేరఁ బరత్రీ.

ఈ చిదుగు లెట్లు వడసితి? - వీచి చెట్ట లభ్యమయ్యె? నిందులకై నీ
వేచిక్కులఁ జిక్కితివో! - నీచాత్మకు నివ్వఁగి గరుణింతువె నన్ను?

జ్ఞానము నుపకారేచ్ఛయు - మానవగణమందె కాదు మఱియుఁ భగవం
తానమునందుం గల వని - నే నెఱిగితి నేడు నీపునీతచరిత్ర.

కొంగరవోయిన నాన - ర్వాంగంబులుఁ దిన్ననయ్యె నలజడి యడఁగె
భంగంబు నందె నీతు వి - కం గోరికి నా కొకండు గలదు భగంబా.

నీకొలఁది యే నెఱిగియు - నా కక్కుఱితిం దలంచి నయభూషణ! ని
న్నీకొర్కి కోరఁ దొడఁగితి - నేకరణిఁ దీనిఁ దీర్చి కృపఁ జూపెదవో.

అనిన నక్కపోత మబ్బోయ కిట్లనె - నేల సంశయింప, నెఱుఁగమిన్న!
ఎద్ది నీయభీష్ట మెఱిగింపు మద్దాని - దీర్తు నిపుడ పానఁగు తెరువ యున్న.

అనుటయు నతండు పారావతంబునకు.

వందన మాచరించి శ్రితవత్సల! యేమని విన్నవెంతు మత్
తుండమునం దమందగతితోఁ జెలరేగె శ్శుభానలంబు దీ
నిం దగురీతి నార్చి కరుణింపుము పెంపుము నీయశంబు నే
మందును మేర కన్నదద, యానకు నన్ని విధాలఁ జూచినక.

రవి నభోమధ్యసీమఁ జేరకయమున్న - వేట నుడిగి తొల్లిటియట్ల వెడలఁ దలచి
కుడువకయ వచ్చితిం జల్లికూటివైనఁ - దుదకు నాకొర్కితీవ లిట్లు దెగిపోయె.

“తా నొకరీతిం దలఁచిన - మానక - దైవంబు వేఱు మార్గముద్రొక్కుక;
దీని నెఱుంగు” డటంచు ను - ధీనిధు లను పల్కు గుణనిధి! వృథయగునే?

అదరమేదురబుద్ధి - నా దీపము వెలుగఁ జేసినాడ విపుడు నీ
వో దీపబంధు! దీని - బ్రోది యొనర్పఁగదె యాటిపోవక యుండఁ!

అనవుడు నద్దీనునిమొఱ - విని గుండె “గుభాలు” మనఁగ విహగము
బును గోల్పడి గద్దదికా - స్వనమున నీరీతిఁ బల్కె శబరునితోడఁ.

మా కూడును మాగుడ్డయు - మా కలిమియు మా కొలంబు మరియాద లయో
నీ కెఱుక లేక యున్నవె? - యీ కోరికి నెట్లు తీర్పు నిత్తటి నతిథి!

ఏయెడఁ జిక్కినమేఠల - నాయెడఁ గబళించి యచట నచ్చట మడుగుం
దోయములఁ ద్రావి గూటికి - హాయిగ నేతెంచుగద విహంగములెఱుఁ.

ఏపూటకూటి విషయం - బాపూటన తలఁచు గాని “యవ్వలిపూటఁ
లోపంబు లేక గడపుట - యే పగిది” నటంచు బుల్లు లెంచునె? చెఱుమా.

ఏవేళ యెట్టిదో యని - భావంబున నెంచి గూటఁ బట్టెడెర్క జే
కావలి యుంతుమే?మే మ - ప్పా వినవో, కనవో, మాదు బండ్డారంబు?

తాఁ దిన “దేహి”యటం చను - పేదకు వడ్డింప నతిభిన్నందమునం ద
త్యాదరము సూప నెల్లర - కాదరువై వెలయ నితఁడు హాలికుఁ డొక్కో.

ఎండకు వానకు జంకక - పండించిన ధాన్యమెల్లఁ బాఠలండుఁ
నిండించి తినుచుఁ బెట్టుచు - నుండెడి కర్షకుడ ధన్యుఁ డూహింపంగఁ.

అయ్యయి మ్రాఁకులకుం జని - తియ్యని పండులను ద్రుంచి తెచ్చుట కకటా,
యియ్యది జడికారుకదా - యెయ్యది కర్తవ్య మిష్ట జెఱిగిం పవనా.

ఏదారిఁ ద్రొక్కియొనఁ - నీదు బుభుక్షానివృత్తి నెఱవనిచో నఁ
గా దంచు నిందసేయరొ - కో ధర్మాధర్మవిదు లకుంతిరీతిఁ.

కలరవరాజ మిట్టులు మొగంబున దైన్యము దోఁప నాకటఁ
“మలమల”మాఁడుచున్న కసుమాలపు బోయకు విన్నవించి తాఁ
దలఁపున నివ్వెఱిం దలఁచె “దైవమ! యేవగ నీ విషన్ను నాఁ
కలి దొలఁగింపనేర్తు? దగు - కర్ష మిఁకెయ్యది పూని నేయఁగఁ.

ఇట్టలంబగు నాఁకంట నట్టుమెట్టు - నతిథికిం దగు నన్నపానాదు లొనఁగి
లేశమేనియు మే లేనయలేని యనద - బ్రదిమి యేటికిఁ బుడమికి బరువుచేటు.

అతిథుల నాదరించి శరణార్థుల భీతిఁ దొలంచి దీననం
తతిఁ గరుణించి బాంధవజనంబులఁ బెంచి రహించువాని వౌ
బ్రతుకు భవంబు వంశమును భాగ్యము భోగము యోగముఁ జగత్
త్రితయము మెచ్చు వానిన వరించెడు ముక్తివహూవతంసముఁ.

గూట నెర లేదు; వేటాక చోటికి - జని దానిఁ దేరఁ జొప్పడ దంచుఁ
గూటి కిటు దేవురించు వ - నాటు హతాశుని బానర్ప ననుచితము గదా.

కావునఁ దప్పక వీనికి, నీ వలె - నాహార మిష్ట డిందులకై యొ
క్కావంతయుఁ జింతింప క - నావిలభావంబుతో మదంగము నిర్తుఁ.

ఉర్విని బెక్కునాళు లిటు లున్నను గల్గుఫలం బదేమి? నీ,
చర్వితచర్వణంబ కద, సంస్మృతి; మిత్తియు వెంట నంటి తా
గర్వము మీఱ మ్రొంగుటకుఁ గాచియ యున్నది భీకరాస్యముఁ
సర్వము విప్పి; రేపయినఁ జావున కొల్లక డాఁగవచ్చునే.

మలభూయిష్టం బతిచం - చలమగుమేనఁ బవిత్రశాశ్వతతమ కీ
ర్తి లభించు నితకంటె - గలదే లాభంబు, చక్కఁగాఁ దలపోయఁ.

ఋహితమున కెవ్వఁడు దన - శరీర మర్పించు నతఁడె శాశ్వతలోక
స్థిరవాసి యంచు ధార్మిక - శిరోమణులు సెప్పరే? విశిష్టచరిత్రుల్.

ఇట్లు నిశ్చయించి తన ప్రాణప్రయాణసన్నాహంబు నర్థాంగికిం దెలుప నెంచి వాగురా
బద్ధ యై తన మొగమ్మునంద చూడ్కి నిలిపియున్న యిల్లాళిం జూచి.

ప్రేయసి! బోయవాంఛితము వింటివె? నీతు వడంపఁ గూటికిం
దోయిలి సాఁచె వీఁ డితని దుర్భరపుం గొదఁ దీర్ప గూటియం
దేయశనంబు లేదుగద! యింటికి వచ్చిన నిందు నిస్సృహఁ
బోయిన సర్వపుణ్యములుఁ బోవక నిల్చునొకో తలంపఁగ!

అట్లగుట నిశ్చి-రాతు నాహారమునకు-నష్టన మొనర్తు నాదు హేయంపుఁదనువు
వగవకుము నా వియోగంబు వగచి వగచి-పరమధర్మజ్ఞ! నీకుఁ జెప్పం బనేమి?

ఓ వనిత! బోయచే నీ-వేదిధమున నేని నమసె దిపుడోరేపో
కావున నా వెనువెంటన-నీవును రాఁగలవు నీకు నెగులించేలా?

అస్మ దక్షిద్వయ్యాగళితాశ్రుకణము-లబల! నీ కెఱిగించు నా యరుగునరణి
లలితలావణ్యముక్తాఫలంబులట్లు-చెలుపు గుల్కుచు లేతపచ్చికబయళ్లు.

అనిన నప్పెంటిగువ్వ దుస్సహ దురంత దుద్దాంత భర్తృమరణ వృత్తాంతంబు నాలించి
వెనువెంటన.

అతిదుఃఖప్రభవంబును - బ్రతిబద్ధేంద్రియము నగుచు భాసీలు మూర్ఛ
బతిమరణంబుం జూడక-స్మృతి చెడి పడియెన్ గృతోపకృతిచందమునన్.

అంత నమ్మగపావురం బిదియ యదనని తలంచి యతిథిం బూడఁగాంచి వానికి ట్లనియె.

అన్నా! తోచె నుపాయ మొండు భవదీయ త్సుద్వర్థ దీర్ఘని
క నీ విండుకయుం దలంకకుము నాకాయంబు నర్పించి యా
పన్నున్ నిన్నలరింప నెంచితిఁ గృపాభావంబునన్ దీనిఁ గొ
మ్మొన్నం డే నిటువంటి వంటకము నీ కేరే నమర్పించిరే.

అని పల్కి.

తడయక మండునగ్గిఁ బ్రదక్షిణపూర్వకమైన వందనం
బిడి భవబంధము లైగ నొకించుక జంకును గొంకు లేక న
ల్లడలను దేఱి చూచి విహగంబు “గుభాలు”న మంటలోపలం
బడె, వనవృక్షకోటి హిమబాష్పకణంబుల విజ్ఞ రాల్పంగన్.

సర్పవలయాబ్జభవ కం-దర్పగురుప్రముఖ దేవతాగణ ముబ్రం
బేర్పడ మెచ్చ భగం బా-త్మార్పణ మొనరించె నిట్లు లతిథికి నదిరా!

(సశేషము)

ఇరువదేండ్లు తడకదృష్టితో కృషిసల్పి, అంతః కలహముల దిగవిడిచి, హోరాహోరిని పోరాడిన పిమ్మట చీనాయందలి జాతీయపక్షము ఉత్తర భాగమును గూడ జయించి, పికింగు నగరము నాక్రమించి జాతీయప్రభుత్వమును స్థాపింపగల్గెను. ఇంతవరకు అంతఃకలములకు ప్రాతాన హ మొసంగుచు, సాంతవ్యాపారముల సంతక్షణపేరిట నై న్యములను సిద్ధపరచి ఆర్జుటముచేయుచుండిన విదేశ ప్రభుత్వములు ఇప్పు డీచీనా ప్రభుత్వమును గుర్తించి తా మిదివరకు అనుసరించుచున్న సంధిమరతులను మార్చుకొని, ప్రత్యేక సౌకర్యములను విడుదలచేసిన అగత్యము కల్గెను.

ఉత్తరదేశ దండయాత్ర

పికింగునందు 'మంచు నంశ'పు రాజ్యపరిపాలన అంత రింపజేసి ప్రజాపరిపాలన స్థాపించిన డా॥ సమయటు నేనుగారి జాతీయపక్షము దక్షిణమున కాంటను నగరము కేంద్రస్థానముగ జేసికొని, సామాన్య ప్రజలయందు జాతీయ ప్రబోధము కల్పించి, కార్మిక కృషీవలుల సహాయము పొంది, యావద్దేశకృత్యమునకును, ఏక ప్రభుత్వ సంస్థాపనకును ప్రతిబంధకముగనున్న ఉత్తరదేశ నేనాసుల నోడించి, ఎన్నటికైన చీనాయంతటిని వశపరచుకొని జాతీయప్రభుత్వ సంస్థాపన మొనర్చి, విదేశీయ ప్రభుత్వముల నిరంకుశ చర్యలకు స్వస్తిజెప్పి, చీనా భాగ్యాభివృద్ధికి తోడ్పడవలెనను పరిత్రోదేశముతో కృషిసల్పుచుండెను. ఈ కృషి యంతయు నిదివర కీఖత్రికలో మున్నొకసారి వివరించుట యైనది.*

కాంటను జాతీయ ప్రభుత్వముక్రింద మొదట దక్షిణ భాగమునందలి మూడు రాష్ట్రములే యుండెను. ఈ ప్రభుత్వ నేనానియగు చియాంగు కాయుషేకుగారు కడు నిపుణులు. వీరు ఉత్తరదిక్కునకు దండెత్తిపోయి

క్రమేణ ముఖ్యనగరములన్నింటిని ఆక్రమించుకొనిరి. గత వత్సరమున వీరు అత్యద్భుత విజయమును బడసిరి. నిరుడు జనవరి మాసమున బ్రిటిషువారి స్వాధీనమునం దుండిన హాంకౌనగరము వీరి వశమయ్యెను. అచ్చటనున్న బ్రిటిషు అధికారులు పురమును పూర్తిగ ఒప్పగించి పోయిరి. బ్రిటిషు ప్రతినిధియగు ఒరుల్లేగారు కాంటను ప్రధానియగు యాజనుచేనుగారు మార్చిలో నొక ఒడంబడిక గావించుకొనిరి. పిదప జాతీయ ప్రభుత్వ నేనలు నాంకింగు నగరము నాక్రమించినవి. నాంకింగు నాక్రమించినపుడు అచ్చటనున్న బ్రిటిషు ప్రతినిధికారాలయమును జాతీయ పక్షనేనలు ముట్టడిచేయుటలో బ్రిటిషు వారికి చాలనష్టము కలిగెను. కొందరు బ్రిటిషువారు గూడ చరపబడిరి. నాంకింగు దుర్గయములవలన కలిగిన నష్టపరిహార విషయమున బ్రిటిషువారికిని, నాంకింగు ప్రభుత్వమువారికిని సంధిసన్నాహములు ఒక సంవత్సరమువరకు జరుగుచునే యుండెను. చియాంగుకాయుషేకుగారు నాంకింగునందు జాతీయప్రభుత్వమును స్థాపించి, యిక ఉత్తరదేశ ప్రభుత్వసంహారమునకు యత్నించుచుండిరి. హాంకౌయందున్న అధికారవర్గమువారు జాతీయపక్షమునకు చెందినవారే అయ్యెను, రషియా కనుకూలముగు అతివాదుల తెగవారగుటచే హాంకౌ నాంకింగు ప్రభుత్వముల మధ్య చీలికగడము బయలుదేసినది. ఇది యదనుగ గొని విదేశీయులు రెంటికిని చైరము పెంపొందింపజూచిరి. కాని అధిక నైన్యాధికారము గల చియాంగుకాయుషేకుగారి మాటయే నెగ్గెను.

నాంకింగునందు స్థావర మేర్పరచుకొనిన పిదప నింకను అధికబలము చేకూర్చుకొని వీరు ఉత్తరదేశ ముపై దండెత్తుటకు ఈవత్సరము ఏప్రిలుమాసమున ప్రారంభించిరి. హెన్సిరాష్ట్ర నా య కు డ గు యను పియానుగారును, హోనాను నాయకుడగు ఫెంగుయా

సియాంగుగారును చియాంగుకాయ పేతుగారికి తోడ్పడిరి. ఉత్తర భాగమున పికింగు నగరాధికారమునందున్న మంచూరియా నాయకుడగు చాంగ్ ట్సాలిను సేనాని వీరి ముఖ్యశక్తువు. ఇతనికి జాపాను ప్రభుత్వ సహాయము గలదు. చియాంగుకాయ పేతుగారి పోకడల కనిపెట్టి, జాపాను ప్రభుత్వము స్వదేశీయుల సంగతుల జాగ్రత్తను తగు సిబ్బందిని పాంతుంగు నగరమున కంపెను. ట్సినానుపూ నగరమునందు జాతీయపక్ష సేనలకును, జాపాను సేనలకును గొప్ప యుద్ధము జరిగెను. చివరకు ఫెంగుయుసి కూంగు గారు ఆనగరమును విశేషరచుకొనగల్గిరి. జాపానువారు ఇంకను అధికముగ సేనలను చీనాకు పంపుచుండిరి. జాపాను చీనావిషయములందు తటస్థముగ నుండునట్లు ప్రకటించెను. అట్టియొడ మితిమీరిన సేనలను పంపుట చైనీయులకు భీతిగల్గించెను. జాపాను సేనల దుర్గములు నాంకింగు ప్రభుత్వమువారికేకాక, పికింగు ప్రభుత్వమువారికిగూడ రోత కల్పించుటచే, ఉభయ ప్రభుత్వములు గలసి నిరసనపత్రిక నంపి, జాతిసమితి వారికి విన్నవించుకొనిరి. చాంగ్ ట్సాలినుగారుగూడ అవసరముగ చోతాము అంతః కలహములు మానెదమనియు ట్సినాను నగరమునందలి జాపానీయుల దారుణకృత్యముల గూర్చి యేదో విధముగ తెగ డెంపులుజేయవలెననియు ప్రకటించిరి. అంతట జాపాను చెనుకుకు తగ్గి, పాంతుంగునందలి సైన్యమును ఉపసంహరించుకొనెను.

పికింగునగరము వశమగుట

జాపాను అంతటితో మారకుండక, జాతీయపక్ష విజయము నరికట్టుటకై మరల చాంగ్ ట్సాలినుగారిని రహస్యముగ బుజ్జింపసాగెను. అయినను నాంకింగు ప్రభుత్వ సేనల దాడికి అడ్డులేకుండెను. వారి విజయపరంపరకు వెరచి ఉత్తర భాగపు సేనలు తీవ్రసంఘటనమునకు గడంగకయే తావిచ్చుచుండెను. ట్సినాను వశమైన పిదప, టింట్సిను నగరము జాతీయ సేనల వశమాయెను. అచ్చట నున్న చాంగ్ ట్సాలినుగారిని తుడగు సమచంగుఫాంగు సేనాని తన అధికారపదవికి రాజీనామా నిచ్చి వెడలి పోయెను. అంతట పికింగునగరము ముట్టడి అతిసులభము

యెను. జూలై మాసమున జాతీయ సేన లొకవైపునుండి పికింగునగరమున ప్రవేశించుచుండ, త్రిత్యభవగు చాంగ్ ట్సాలినుగారు వేరొక మార్గమునుండి సైన్యపరివార సమేతముగ అధికార పరిత్యాగ మొనర్చి మంచూరియా యందున్న ముక్డను నగరమునకు వెడలిపోవుచుండెను. ఆ సమయమున వారిరైలుపై సెవరో బాంబు విసరిరి. వారు గాయపడి పిమ్మట కొన్నాళ్లకు మరణించిరి. చాంగ్ ట్సాలినుగారు అంతరించుటతో చీనాయందు సేనాధిపతుల అధికార మంతరించినదని చెప్పవచ్చును. చియాంగుకాయ పేతు గారు పికింగు నగరమున జాతీయ ప్రభుత్వ సంస్థాపన మొనర్చి, నూతన రాజ్యాంగ విధాన మేర్పాటుజేసిరి. పాంషియందు యనుషియానుగారు, హో నానునందు ఫెంగుయుసియాంగుగారు వీరికి సామంత ప్రభువులుగ నుండిరి. దక్షిణభాగ మదివరకే వీరిదయ్యెను. ఎట్లకేలకు చీనాయందు దేశ ప్రభుత్వము స్థాపింపబడెను. పదునెనిమిది రాష్ట్రములందు జాతీయపతాక మెగురుచున్నది. అనతి కాలములో తక్కిన మూడు రాష్ట్రములు, జాపానీయుల ప్రాబల్య మధికముగనున్న మంచూరియాతో సహా, ప్రభుత్వముక్రింద చేరగలవు.

నూతన రాజ్యాంగ నిర్మాణము

అక్టోబరు మాసమున స్థాపింపబడిన యీ నూతన ప్రజాప్రభుత్వముయొక్క అధ్యక్షుడు చియాంగుకాయ పేతుగారు. వీరి సేనానాయకులుగూడను. కార్యనిర్వాహక, కాసననిర్వాహ, న్యాయ, పరిశ్చ, అధికారకాఖలు “యువాను”లను పేర విడుండును. పండ్రెండు లేక పదునైదుమంది ప్రేటుకొన్నిలరు లనబడు సభ్యులుండురు. వారిలోనుండి యీ విషయాఖిలకు అధ్యక్షులు, ఉపాధ్యక్షులు ఎన్నుకొనబడుదురు. కార్యనిర్వాహక కాఖ తక్కినవానికన్న ముఖ్యమైనది. ఇదియే మంత్రి వర్గముల సేర్పరచును. కాసన నిర్వాహకాఖయిందు ఆర్థిక విషయములు, యుద్ధము సంధివిషయములు మున్నగునవి నిర్ణయింపబడును. న్యాయకాఖవారు న్యాయపరిపాలన జాతురు. పరిశ్చకాఖ ప్రభుత్వోద్వేగమునకు తగిన వారిని పరీక్షింపి యెంచును. అధికార నిర్వాహకాఖ

వారు ఆడిటు, శిక్షల నమలు బరువులు మున్నగు పనుల నిర్వహింతురు. సలహాసభ్యులగ నియమింపబడిన పదు నైదుగురిలో చాంప్స్ లిసుగారి కుమారుడగు చాంగుఘలియాంగు లియాంగుగారినిగూడ ఒక సభ్యునిగా చియాంకాయ పేరుగారు నియమించిరి.

విదేశ ప్రభుత్వముల సంపర్కము

చీనాయందలి ప్రతి అంతరంగిక పరివర్తనకును అంతర్జాతీయ ప్రాముఖ్యముగలదు. పెకింగునగరము ముట్టడి చీనాలో సంబంధముగల జాపాను, ఇంగ్లాండు, అమెరికాలకు కలవర పెట్టెను. ముఖ్యముగ జాపాను సన్నిహిత రాజ్యమగుటచే యొక్క వజోక్యము కలిగించుకొనెను. దాక్షిణాత్యులు వచ్చుచున్నారని విన్నతోడనే వారి దండయాత్ర నిరీక్షింపబడుటకు నేనల సంపియు, చాంప్స్ లిసుగారిని ప్రోత్సహించియు, నిరంకుశదారుణ చర్యలకు గడంగి చివర కలుల విఫలమై యెల్లరిచే నిరసింపబడినదియు పైని జూచియున్నాము. కాని జాపాను దేశస్థినిబట్టిచూచిన వేదాకరీతిని జేయుటకు వీలులేదని తోచకమానదు. జాపాను బాగుగ నభివృద్ధిచెందిన యొక్క జనసంఖ్యగల చిన్నరాజ్యము. అందుచేతనే కొరియా నాక్రమించుకొనెను. ఆదిమండియు మంచూరి యాయందు కొంతభాగము సంపాదించి, కొంత జనసంఖ్య నక్కడ కనుమరిజేయుటకు జూచెను. కాని జాపానీయుల కచ్చటిదేశపరిస్థితులు సరిపడక ప్రభుత్వమువారి యత్నములకు తగుచేయూత నొసంగకుండిరి. కావున అధికముగనున్న జనమునకు తగు జీవితాధారము కల్పించుటకై వర్తక వాణిజ్యము లభివృద్ధి జేసికొనవలసియున్నది. అందుకొరకు మంచూరియాను, చీనాలో వీలగు నన్ని నగరములను తమనిశ్చయనం దుంచుకొని ప్రత్యేక సౌకర్యము లనుభవించుచున్నారు. మంచూరియానుందు సొంతముగ నొక రైలుమార్గమునుగూడ నిర్మించుకొనిరి. చీనాయందు జాతీయ ప్రభుత్వము స్థాపింపబడినచో, తమ ప్రత్యేక సౌకర్యములకు భంగము వాటిలకుండుటకై జాతీయపక్ష విజయమునకు జాపాను ప్రతిబంధము లేర్పరచు చుండెను. చాంప్స్ లిసుగారు చనిపోయిన

పిమ్మటగూడ, వారి కుమారుడగు చాంగుఘలియాంగు గారిని సేనానిగ జేసి జాతీయ ప్రభుత్వముతో చేరకుండుటకు ప్రోత్సహించెను. కాని అతడు వారి మాయలకు లోనుగాలేదు. తనతండ్రికి పరమ శత్రువగు చియాంగు గారి ప్రభుత్వమునందే ఒక సభ్యుడుగ నెన్నుకొనబడెను.

చాంగుఘలియాంగుగారు

ఇకమిదటగూడ జాపాను చై నియుల అగ్రహమునకు గురియగుట భాష్యముగాదని యెంచి గౌరవహీనరేని సంధి మరతుల కంగీకరించి, తన స్వాధీనమునందున్న మూడు రాష్ట్రముల ఫలమునైన అనుభవించుటకు సుముఖియై యున్నట్లు తెలియుచున్నది.

భారతదేశమునకు ఈస్టిండియా కంపెనీవారు వచ్చిన పిదప దేశీయసంస్థానములతో బ్రిటిషువారు చేసికొనిన సంధినియమములనలె, చీనా చారిత్రయందుగూడ అచ్చట వర్తకమునకై పోయి స్థావర మేర్పరచుకొనిన అమెరికా, ఇంగ్లాండు, ఫ్రాంసు, రషియా మున్నగు పాశ్చాత్యదేశములుగూడ కొన్ని సంధి నియమము లేర్పరచుకొనెను. పిదప యుద్ధానంతరము వాషింగుటను సంధి సంప్రతింపు

లలోగూడ చీనా విషయమే ప్రాముఖ్యము వహించెను. ఆవరకు లిప్పటిపరిస్థితుల కనుగుణ్యమైనవి కావు. నాటికి నేటికి చీనాయందె చాలమార్పులు జరిగెను. జాతీయ పక్షప్రబోధమువలన ప్రజలందరు మేల్కొంచిరి. ప్రభాకర్తి 'ధనరు' విదేశ వ్యాపారసామ్రాజ్యధికారులకు గూడ తగిలెను. అందుచే సంధివరకులు మార్పవలెనని విదేశ ప్రభుత్వములు గూడ సంగీకరించినవి. పాశ్చాత్యదేశము లలోకెల్ల రషియా అధికముందు తన ప్రత్యేక హక్కులను విడనాడి ప్రభాపక్షము వహించి, యితర సామ్రాజ్యాధికారముల పడగొట్టుటకు విశేషకృషి సలిపెను. ఏకప్రభుత్వము లేనందున వరకులు మార్పుటనుగూర్చి యెవరితో సంప్రదించుటయు తెలియదను విషయచే ఆలస్యముజేయుచు, లోలోన అంతఃకలహముల పెంపొందించుచు, ఇంగ్లాండు కాలము గడుపుచుండెను. ఇప్పుడు చియాంగుగారి ప్రభుత్వస్థాపన జరిగిన పిదప జూలయి 15 లేదీని పరరాజ్యములకు సంధివరకుల మార్పవలసిన దనియు, నికముందు తమ్ము సరిసమానులుగ జూచుకొనవలెననియు గోరుచు జాతీయప్రభుత్వమువారు ఇతర ప్రభుత్వములకు, తాకిడు నంపిరి.

పరరాజ్యములకు గల ప్రత్యేక హక్కులలోకెల్ల ఆర్థికసౌకర్యములు ప్రాముఖ్యమయినవి. చీనా యిత్రుడు పునరుద్ధరణకు గడంగినందున ఆర్థికసమర్థత లేకున్న పని గాదు. అందుచే టారిఫ్ (స్వదేశపరిశ్రమాభివృద్ధికయి నేయబడు పన్ను) విధించు హక్కు విదేశీయులనుండి జాతీయప్రభుత్వమునకు మారవలసియున్నది. దీనితో పాటు దిగుమతిపన్ను, సుంకములు విధించు అధికారము గూడను. ఈ రెండు చేజిక్కిన ఆర్థిక సంస్కారమునకు గడంగి తగు విధానమేర్పరచుటకు ఆర్థికమంత్రి టి. వి. నూంగుగారు సిద్ధముగ నున్నారు. ఈవిషయమునజాతీయ ప్రభుత్వము చాల యుక్తిజూపెను. అమెరికాప్రభుత్వము టీంట్రిసునం దుంచిన తననేనలో 15,000 మందిని తగ్గించి, సంధివరకుల మార్పుటకు సిద్ధముగనున్నామని తెలియజేసెను. జూలయి 25 లేదీని పింగులో సంధిపంథకములైనవి. అమెరికా చీనాకు సంపూర్ణముగ టారిఫ్ స్వాతంత్ర్యము (1929 జనవరి నుండి) ఒసంగుచు, జాతీయ

ప్రభుత్వమును స్థిరప్రభుత్వముగ గుర్తించెను. ముందుగ ధర్మపథముననుసరించెనను గౌరవము అమెరికాకుజేంచెను. అంతవరకు ఆలోచించుచునేయుండి, 1927 మార్చిలో నాంకింగు దుర్గయుముల ప్రతిహారము గూర్చియే సాధించుచుండిన ఇంగ్లాండు, అమెరికా యిట్టిసంధి గావింపగనే, ఆగస్టు మాసమున తాను గూడ చీనాప్రభుత్వముతో రెండు ఒడంబడికలు గావించుకొనెను. మొదటిది నాంకింగు వ్యవహారముగూర్చినది, రెండవది ప్రాతసంధివరకుల మార్పుటకు ఒప్పన్నము.

దేశపరిపాలన పునరుద్ధరణయందు జాతీయప్రభుత్వము అధికారము చేజిక్కినదాది అభిలాషజాత్రుమనేయుండెను. ఆర్థికసభయొక్కటి నాంకింగులో జరిపి ఆనవసర నేనల తగ్గించుట, పెంట్టలు బ్యాంకు స్థాపించుట, నాణెముల విధానము లికినపన్ను తీగివేయుట మున్నగు విషయము లాలోచించెను. రైళ్లు, రోడ్లు నీటిసరఫరాలు, విమానసౌకర్యములు, ఇరిగేషను మున్నగు విషయములన్నింటినీగూర్చి తగు నేర్పాటులు జరుగుచున్నవి.

భావి సూచనలు

ఈ ప్రభుత్వ స్థిరతనుగూర్చి పలుతావులందు సందేహము కలుగుచున్నది. "కుమింగుటాంగు" అను పేర ఈ జాతీయపక్షము అదని డా॥ సమయటు నేనుగారిచే నేర్పాటు చేయబడినది. డా॥ సమగారు నిర్ణయించిన ముఖ్యాదర్శములు మూడు: (1) జాత్యైక్యము, (2) జ్ఞాతికార నిర్వహణము, (3) సుఖజీవనము. ఈ ఆదర్శముల బడయుటకు వారు నూచించిన పద్ధతులు మూడు గలవు: (1) సోవియటు రషియాతో సహకారము, (2) చీనాకమ్యూనిష్టులతో (సాంఘికసమానత్వముగోరువారు) సహకారము, (3) కార్మిక కృషీవలల ఉద్యమముల బలపరచుట. ఈ పక్షముయొక్క జీవితము, మాట్పులు ప్రక్షుతస్థితి జెప్పవలెనన్న వేరొకవ్యాసమగును. కావున ఇప్పటికివసరమగునంత క్లృప్తముగ వివరింతును.

కుమింగుటాంగుపక్ష మధికారమునందున్న కంటకుప్రభుత్వమునం దివన్నియు అనుసరింపబడుచుండెను. సమయటు నేనుగారి సతీ పుత్రులు, ప్రధాని యుజును

ఏల మీరు కామినియాతైలమునుమాత్రమే వాడవలెను ?

(రిజిస్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా :

కామినియాతైలము వెంట్రుకలకు చాలలాభకరమైంది
కామినియాతైలము వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆపును,
కామినియాతైలము వెంట్రుకలు పాడివుగాను, దళము
గాను కాంతిగాను పెరుగుటకు
తోడ్పడును.

కామినియాతైలము కువాసనతైలము మాత్రమే కాదు.
అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు
కావలసిన ఓషధులు ఇందులో
గలవు.

కామినియాతైలము పుట్టెకు చల్లదనమును గలిగించి మే
దకుకు విక్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు,

ఆలోచింపుడు,

ఆర్థిరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్మర్స్ పత్రిక తెలిపినది:—“అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే
పంపబడిన ఆ తైలము, వాసనతైలములు విభజింపబడి, పరీక్ష చేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులూ
లేదని దృఢీకృతమైనది. కామినియా వాసనతైలమునందు మనోహరమైన అత్తిరు చేర్చబడినది. మెదడుకు
చిలవను గలిగించును.”

సి. యు. ఆర్. కార్పొరేషన్, ఎస్. ఏ. స్టర్లను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:—“కామినియాతైలము
మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సందేహముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా చుండుకు, పుట్టెకు
త్యరలో గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా తోగులకందరికిని దీనిని శిఫార్సుచేసితిని.”

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1-0-0

వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0-6-0

బుడ్డు 3 కి ధర రూ. 2-10-0

,, ,, ,, 0-12-0

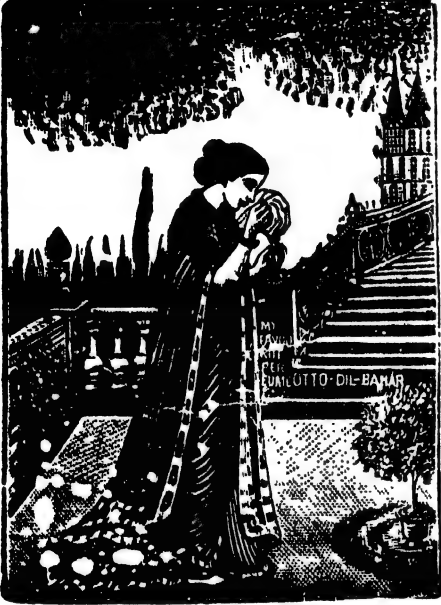
వాచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న కుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామి
నియాతైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతనిచేరును మాకు
తెలుపుచూ, ఆర్డరును మాకు సేరుగా పంపును. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి కేరళని
వర్తకుగణులు గలవి, తక్కువరకముని “శ్రేష్ఠమైనదని” తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను నిమ్మి మోప
జూకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియాతైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుకు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

388, జమ్మామనీదు, బొంబాయి.

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావాలేనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు ఆట్రోడిట్ బహార్ ను పుపయోగించుడు

కొన్ని దిండుపులను మీ చేరుమాలపై చిలికినతోడనే యింపుగు, పుష్పసంబంధముగు సువాసన నీచుట్టుపట్టవ్యాపించును.

ఇంతటిరమ్యమైన, మనోహరమైన సువాసనను నీవు బహుళముగాను యితర అత్తరులలో సాందజాలవు.

‘ఆట్రోడిట్ బహార్’ అను పేరును యిప్పుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమా రుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, కాశ్యోతమైన సువాసనకు తన్మయత్వమును చెందుదువు.

1/2 టేనుస్ బుడ్డి	వల	రు.	2-0-0
1/2 ” ” ”	రు.	1-4-0	
1 ట్రాము ” ”	రు.	0-12-0	
మాదిరిసీసా ” ”	రు.	0-2-0	
సువాసనగలకార్డులు	రు.	0-1-0	

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి ‘ఆట్రోడిట్ బహార్’ అను పేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్ని గోట్లను అమ్ముబడును. సోద ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ, 285, జమ్మనుసీదు బజారు, హొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైనను సరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైనను సరే, చేపా మన యితరచోట్లనైనను సరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడికిము, గొంతు రాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

‘ఆడమేన్స్ వైరైన్ సాల్ట్’

అనుచానిచే మాన్యవచ్చును. ఇది పుష్కాంతికర మగు అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన వైరము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులు మొదలంబుపొయి తత్త గమే నిన్ను ఆనొప్పియొక్క బాధనుండి తొలగించును. బేలకువేలు దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ అత్యద్భుతమగు బాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద పేర్కొనిన అంగడినుండి 2 అణా అకు క్యాంపిలుడబ్బీ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మొన్నయ్య:—వి. పార్కె, 289, నైజాబజారు, హుద్రాను.

సోద ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

285, జమ్మనుసీదు బజారు, హొంబాయి.

చెనుగారు మున్నగువారు ఈ ఆదర్శములను, పద్ధతులను తూ చా విడువకుండ అనుసరింపజేసినారు. కాని అట్లును సరించుటవలన సోవియటురషియాప్రాబల్య మధిక మయ్యెను. చైనీయుల స్వతశ్చక్తి అంతరించునను భయము కలిగెను. దౌర్జన్య మధికమయ్యెను. రషియా యితర దేశములన్నింటిచే నిరసింపబడుచున్నందున, నితర దేశములతో నెక్కువ సంపర్కముగల చీనాగూడ, కేవలము రషియాపై నాధారపడి అన్ని దేశముల నెదుర్కొనవలసివచ్చినచో, తమ కార్యము నెరవేరదని చైనీయులలో నెక్కువమందికి అభిప్రాయము గలిగెను. చియాంగ్ కాయీ షేకునేనాని గూడ ఈ తెగలోని వాడే. వీరిట్లునూరుటకు ఆంగ్లేయుల ప్రోద్బలము గూడ కొంతవరకు కారణమందురు. ఎట్లయినను సరే, మంచికో చెడ్డకో—మంచికేయని చెప్పువచ్చును—చియాంగ్ గారు మితవాదులైరి. వీరు వైస్వాధిపత్యమునందుండటచే అల్పసంఖ్యాకులగు అతి

చియాంగ్ కాయీ షేకుగారు - నూతన ప్రభుత్వస్థాపకులు

వాదు లెదుర్కొన లేకపోయిరి. సమయము నేనుగారి భార్యయు, యుజనుచెనుగారును గూడ రషియాకు వెడలిపోయిరి. నిజము గుర్తించి, యావ ద్దేశైక్యమే ముఖ్యముగ నెంచి, కాలానుగుణ్యముగ ప్రవర్తించునని చియాంగ్ గారు కీ॥ శే॥ డా॥ సనుగారి ఆదర్శపద్ధతులలో ఆదర్శములకే యెక్కువ ప్రాముఖ్యము నొసంగి, వారిపద్ధతులను మార్చి ప్రవర్తించు సాగిరి. నాంకింగు ప్రభుత్వము స్థాపించినప్పటి నుండియు వీరు రషియా కమ్యూనిష్టు పద్ధతుల తీవ్రముగ నెదుర్కొనుచు, అతి వాదవర్గముల ఆందోళన అణచివైచి, ముఖ్యముగ తన వైస్వభలముచేతనే విజయము గాంచగల్గిరి. కుమింగు టాంగుపక్షమునందున్న యువజనులు కార్యాచరణకన్న ఆలోచనా సామర్థ్య మెక్కువ గలవారగుటచేతను ఉన్న తాదర్శములు గల్గియు, అనుభవము తక్కువగుటచే అనుకూలపద్ధతుల నెరుంగకయు, నూరపుకొండలు నునుప న్నుట్లు అవ్యక్తముగ సోవియటు రష్యావిధాన వ్యామోహితులై చియాంగ్ గారి పద్ధతులతో సంతృప్తిచెంద పున్నారు. అధికారము నేనానాయకుని చేజిక్కినందున నితడు గూడ వేరొక నిరంకుశప్రభు వగునను భయము కొందరికి గలదు. కాని అతడు కేవలము వైనికుడేయని యెంచుటకు వీలులేదు. వారి యితర సమర్థులను జాతీయ ప్రభుత్వనిర్వహణమే మున్నందు రుజువుజేయు గలదు.

విదేశీయులు స్వార్థపరతతో లోపములను గోరంతిలు కొండంతలుచేసి పత్రికలద్వారా ప్రతిపాల ప్రచారము జేసి నిరుత్సాహమును పెంపొందించుచు న్నారు. కాని, అధికారము చేజిక్కిన పిదప పీఠాధిపత్యము వహించువ్యక్తి యుక్తిపరుడును, సమర్థుడును, శక్తివంతుడు నగుటచే నిట్టిని సరకుచేయక తనయధికారమునకు స్థిరత చేపూర్చుకొని, వికమత్యము పెంపొందించి దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడుననియే యెంచవచ్చును.

నీటి కి నేడు

పింగళి లక్ష్మీకాంతం గారు

కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు గారు

ఎన్నడు పాడుకొంటిమొ గదే! ప్రమదావన దర్శనంబునన్
స్వీన్నము లై, కరంగి, వికసించు నెడందలు కౌగిలింతలన్
గన్నులు మోడ్చి సొక్క దొలుకారున, నీ పువ్వు జప్పరమ్మునన్
గిన్నెర మీటి నీవు చిలికింపంగఁ బెంజడి పూవుఁదేనియల్.

నవనవలాడుచున్ వికసనం బొకయింతయుఁ గోలుపోక, పా
డవికల మై తపింపక, కృపాఁగిపూర్ణము తొచుఁ, పితలన్
జవుకక, రెక్కలున్న మనచిత్తము లట్టులు సాఁగి మింటికిన్
దివుటలు పెంచుకొన్న యల దివ్యముహూర్తము లెందుఁ బోయెనో?

చింతలపెల్లునన్ జివికి చేడ్పడి యున్న మనంబునంగు, వా
సంతిక పెండ్లిముచ్చటలు, జక్కవ తొయ్యలి యూటడింపు, సగ
క్రాంతివినోదముల్ తలఁపురా, గుఱుతించియుఁ బోల్చలేక, జ
న్మాంతర వృత్తనంబురణ లా! యని నివ్వెట్టపాటు తోచెడిన్.

దుమదుమ చిన్నుఁ దుంపురులతోఁ దొలుకా రెపు డేఁగె, శారదా
గమములు నెన్ని వోయె, సుమకాలము లెన్ని గతింప, వెండి, న
ర్న మొ, మఱి మేఘగర్జన మొ, చంద్రికయో, చివురించుటో, కటా!
సమసను సర్వమున్; మదికిఁ జక్కిలిగింతయె రా దొకప్పుడున్.

సోలినమోముతో, నిదురచొక్కులు వ్రేలేడి కన్నుదోయిలో
రేలుఁబవల్ వృథా పలవరించుచు నుంటిని, నికనైన, ను
స్థీలనసుందరమృయిన నీముఖమండల చంద్రికాప్రభ
జాలము నింపి, యంధతమసచ్చటలన్ విరియింపఁ జెల్లదే?

ఏల విలంబనమ్ము, హరియించెడి ప్రాయపుడీపు, లెన్నఁడో
కాలమునాఁడు మూల నిడి, గౌసన గప్పిన యా విపంచికన్
ధూళి విదల్చి కైకొనుము; తొల్లిటి సుస్వరమేళనక్రియా
పాలనఁ జాలియున్నదొ, యప్రశుతు లీనునో, చూడఁగావలెన్.

రషియా పరిస్థితులను గూర్చి చాలవరకు ప్రతికూలముగనే వినుచున్నారము. ఏ జవ హరులూ నెహురూగారో, పండితమోతీలాలు నెహురూగారో, శ్రీనివాసయ్యంగారో ప్రత్యక్షముగ జూపివచ్చినవారు నిజపరిస్థితులను చెలిపినను, వారు పాక్షికబుద్ధితో చెలుపుచున్నారని ఇంపీరియలిస్టుల వాదము. రష్యా అంత భూలోకస్వర్గము గాకున్నను, అచ్చటి వారు సర్వసాధారణముగ దుర్యోధనసంపదతో తులదూగుచున్నారని చెప్పటకు ఆధారములు లేకపోలేదు. దీనిని నిరూపించుటకు నాకున్న ఆధారప్రమాణములు డబ్ల్యూ. జే. బ్రవునుగారి వ్రాతలే. నేటివరకు ఇంపీరియలిస్టు ప్రభుత్వము వారు ఎవరును వాటిని అబద్ధమని ఆక్షేపింపలేదు. ఆ వ్రాతలను బహిష్కరింపలేదు. కాన విశ్వసింపరాదని ప్రకటింపబడువరకు వాటిని మనము విశ్వసింపవచ్చును.

వేతనములు

కార్మికసమస్య లన్నిటికిని వేతనములే ప్రధానబీజమని వేరుగ జెప్పనక్కరలేదు. ఆ వేతనములు న్యాయముగ లేకపోవుటచేతనే గదా, ప్రపంచములో ఏ మూలజూచినను సమ్మెలను, లాకపుటులను కని వినుచున్నారము. లాకపుటులనగా, యజమానులు పనివాండ్రు

కోర్కెల సంగీకరింపనపుడు వారిని పనిలోనికి రానీయకుండ కర్మాగారములను మూసివేయుట. పనివాండ్రు లోబడువరకు అటులనే యుంచెదరు. ఒక్క ఇటలీలో మాత్రము నీనీరు ముసోలినిగారి ధర్మమాయని సమ్మెలు, లాకపుటులు అక్రమములని నిర్వచింపబడి శిక్షార్హముగ శాసింపబడినవి.

రషియాలో వేతనములు

ప్రభుత్వమువారే కనీసపు వేతనములను నిశ్చయించెదరు. అంతకు తక్కువగా ఎవరును వేతనము లీయరాదు. మామూలుకంటె ఎక్కువ గంటలు పనిచేయువారికి మామూలుగ పనిచేయునపుడు ఇచ్చు వేతనముకంటె మొదటి రెండుగంటల అదనపుపనికి $1\frac{1}{2}$ రెట్లు వేతనముల నిచ్చెదరు. ఆ తరువాతగూడ పనిచేయుచో ఎంతకాలమైననుసరే రెండురెట్లు ఇచ్చెదరు. సెలవురోజులలో పనిచేసిననుసరే, ఇదే ప్రకారము ఇచ్చెదరు. ప్రతి సంవత్సరము పనివాండ్రకు సెలవుల నిచ్చుటకు ముందుగనే వేతనము లొసంగబడును. చిల్లరగా పనిచేయువారికి (చిన్నపనులకు) మామూలుగా పనిచేయునపుడు ఇచ్చు వేతనముల చొప్పుననే ఇచ్చెదరు. అంతకు ఎక్కువయున్న ఊడవచ్చును గాని తక్కువగామాత్రము ఇవ్వరాదు.

పనివాండ్రను బడలాయించుట

పనివాండ్రను ఒకయూరినుండి ఇంకొక గ్రామమునకుగాని, స్థలమునకుగాని బడలాయించినపుడు ఆ ప్రదేశమునకు బోవుటకు ఖర్చులను యజమానులే భరింపవలెను.

క్రొత్తప్రదేశములందు బట్టలు, పాదరక్షలు త్వరగా చినిగిపోవుట, అరిగిపోవుట వంటి స్థిమత్ యజమానులే వారికి వస్త్రములను పాదరక్షలను సస్థయిచేయుచుండవలెను. లేదా వాటిని కొనుక్కొనుటకు వాటికగు డబ్బునైన వారి కీయవలెను. ఏ కర్మాగారమువారైనను పనిని కట్టిపెట్టుచో కట్టిపెట్టినవిదన మూములువేతనములను పనివాండ్రకు ఒకనెల వరకు ఇచ్చుచునేయుదురు.

శక్తి ఉడిగినవారు

పనివాండ్రకు పనిజేయుశక్తి ఉడిగినపుడు, రెండునెలలవరకు వారికి వేతనముల నీయవలసినదే. ఆ విదన వారిని ప్రభుత్వమువారే పోషింతురు.

గర్భిణీస్త్రీలు-పురిటాండ్రు

గర్భిణీస్త్రీలకును ప్రసవించిన స్త్రీలకును నాలుగునెలలుజీతముమీద సెలవునీయవలెను. కచ్చేరిలో పనిచేయువారికి మూడునెలలు సెలవు నిచ్చెదరు. ఇట్టివర్గాలు లుండుటచేతనే గదా రషియాలో, పనిలేనివాండ్ర సమస్యనే మనము ఎన్నడును వినుటలేదు. శక్తి ఉడిగిన పనివాండ్రను ప్రభుత్వమువారే పోషించు

ఏర్పాటు ఉండుట ఎంతక్షేమకరమో వేరుగ జెప్పవలెనా?

పనిలేనపుడు వేతనములు

పనిలేనపుడు కార్మికులకు సాధారణముగ 6 నెలలు వేతనము నిచ్చెదరు. అవసరమైన 9 నెలలవరకు గాని అంత కెక్కువకాలముకూడ గాని ఇచ్చుటయు కలదు.

వ్యాధిగ్రస్తులైనట్టిగాని, కుంటివారైనట్టిగాని, నృద్ధావ్యము వచ్చినట్టిగాని పనివాండ్రకు సాంఘికపు భీమాసామ్మ నిచ్చెదరు. దీనినే “సోషలు ఇన్సూరెన్సు” అందురు. స్త్రీ గర్భవతియగుచో తొమ్మిది నెలలు నిండి పురుడు పోసికొని మరల బయటకువచ్చువరకు మూడు నెలలు నిడుచితముతో సెలవు నిచ్చెదరు.

ఇంగ్లండులో స్త్రీలు వివాహితలైన వెంటనే సివిలుసర్వీసు విడిచిపెట్టవలెను. సనిలో ఉండరాదట. ఆమె ప్రేమించిన మనిషితో కాపురముజేయుచున్నచో పనిలోనుండి తీసివేసెదరట. రషియాలో స్త్రీపురుషులనుభేదమును పాటించక అన్నివిధముల పనులందు సమానముగ పనిచేయనిచ్చెదరట. స్త్రీపురుషులు సమానులు వీరి ఎక్కువ వారి శక్కువ యనునది లేదు. స్త్రీపురుషుల సంబంధము స్వేచ్ఛతోను సహజమగు ఇష్టముతోను గూడుకొన్నది.

స్త్రీయందు ఎక్కువ వివశ్రుత కలదు.

స్త్రీపురుషుల ప్రవర్తనము చాలకట్టుదిట్టములతో నిబంధనలతో గూడుకొన్నది. వారు

విచ్చలవిడిగా తిరుగరు. ముద్దుబెట్టుకొనుట సినీమాలలోగాని నాటకరంగమునగాని కన్పించదట. కొగిలింతలుగూడ కానరావట.

వివాహము

ఇందు ప్రభుత్వమువారి రెట్టి సంబంధమును బెట్టుకొనరు. వివాహితుల పిల్లలవిషయమున మాత్రము ప్రభుత్వమువారు జోక్యమును గలుగజేసికొనెదరు. ఇష్టమున్నచో దేవళమున (చర్చిలో) పరిణయమాడవచ్చును. లేదా రిజిస్టరుకార్యాలయమున అసగా పెండ్లిండ్ల కొర్రుకేర్పడిన కార్యాలయమునకు బోయి పెండ్లియాడవచ్చును. స్త్రీ పెండ్లిజేసికొన్నను చిన్ననాటి తనపేరు త్యజింపదు. తనపేరు నల్ల డించుకొని భర్తపేరును గూడ దానికి జేర్చుకొనును.

ఎంతకాలము భార్యభర్తలుగ నుండువలెనని గోరెదరో అంతవరకు ఆస్తికారమే ప్రవర్తింపవచ్చును. ఆ విధం వివాహమును వదలుకొనవచ్చును.

“మన వివాహమును రద్దుజేసుకొనెదమ” ను చిన్న ప్రకటనమును గావించి వారు విడిపోయెదరు. అమెరికా ఇంగ్లండు మున్నగు దేశములందువలె రచ్చకెక్క నక్కరలేదు. ప్రతికలలో వివాహవిచ్ఛేదమునకు సంబంధించిన

చిన అభియోగపు విచారణలు కన్పింపవు. వివాహబంధమును తెంపుకొనినట్లు ప్రతికలలో ప్రకటనము పడిన చాలును. అట్టి విచ్ఛేదన ప్రకటనమునకు ఒక రౌలులు (నాణెము) నీయవలెను. వారిలో పెండ్లి ఒక ఆచారము గాదు. పెండ్లి ఆయినతరువాతగూడ భార్యభర్తలు వారి పూర్వవ్యాపారములు చేసికొనుచునే యుండువచ్చును. పిల్లలు పుట్టిన మాత్రమున స్త్రీలు అదివరకు చేయుచున్న పనులు మానుకొన నక్కరలేదు.

వివాహమును వదులుకొన్నవిధం భర్త భార్య పుత్రాదులకు జీవనభృతిని ఆతని ఆదాయములో 1/3 వంతు ఇవ్వవలెను. వివాహవిచ్ఛేదము బహుసంకృతు.

రషీయాలో వ్యభిచారములేదు. మనోదౌర్భాగ్యముచే చిత్తిచాపల్యముచే స్త్రీపురుషులు ఒండులు కలిసిరేసి వారిని భార్యభర్తలుగనే ప్రభుత్వమువారు భావించెదరు.

పరస్త్రిగమనముపర పురుషగమనము సాధారణముగ కన్పించవు. చాలతక్కువ.

ఫ్యాక్టరీలో పిల్లలను సంరక్షించుబాధ్యత ప్రభుత్వమువారిదే. ఇతరత్ర యజమానుల కొలువులో ఉన్నపనివాండ్ర పిల్లల డేమమును ఆరయు బాధ్యత యజమానులదే.

క దసకంఠీరవ కాంతార మన నొప్పు మహారాష్ట్రమెవ్వని మాతృభూమి
 నీతఁ బోలిన వీరమాత జిజాబాయి కడుపార నెవ్వనిఁ గన్నతల్లి
 స్వామికార్యహితైక చరితుఁ డైన శహజిజనపాలుఁ డెవ్వని యనుఁగుఁదండ్రీ
 భీమక్రియారంగవిభ్రాజి సంభాజి భూపాలుఁ డెవ్వని పూర్వజుండు
 సాధు దాదోజి యెవ్వని సద్గురుండు-అట్టి మహారాష్ట్రరాజ్య విఖ్యాతవిభుండు
 విజయలక్ష్మీ ప్రసన్నగంభీరభుజుండు-(శ్రీ) శివాజీమహారాజశేఖరుండు!

పవిత్రనంబునఁ దల్లిపాలతోఁ బోసిన వీరరసాయనసారమహిమ
 శైశవంబునగురుసాన్నిధ్యమునఁ గన్న వైరివిచ్చేదన పాటవంబు
 భక్తవత్సల దుర్గ వరముచేఁ బడసిన విజయసంధాన వివేకగరిమ
 అనశరింపక మున్నె యంకురార్పణ మైన యవనసంహార సంసవనదీక్ష
 దినదినాభ్యుదయంబునఁ దేజరిల్లి - భారత స్వరాజ్యరమణీ పాదపీఠి
 జీవ మర్పించియును జిరింజీవి యయ్యె - (శ్రీ)శివాజీమహారాజశేఖరుండు.

పరదార పరధనాపహరణ దురితంబు లనఁ ద్రికరణశుద్ధి యగువిరక్తి
 దుర్జయ దుర్ధష్ట దుర్గమ దుర్గముల్ దుర్జేయముగ గెల్పు దుర్గభక్తి
 దుర్వార దుస్థిత్ర సూర్త తురుష్కులఁ ద్రుటిలోనఁ దూలించఁ దోచుముక్తి
 అరివీరభటకోటి సల్పసైన్యంబుతో మోహరింపఁగఁ జాలు బాహుశక్తి
 తనర, మాతృదేశ దాస్యబంధ విముక్తి - చేయ దీక్షఁ బూని యాయువంత
 ధారవోసినట్టి ధన్యమానవమూర్తి - ఛత్రపతి! శివాజీచక్రవర్తి!

సతతంబు పాదుషా సహకారు లగుచున్న సామంతరాజుల నసి యడంచి,
 వ్రోహబుద్ధి గలిగి స్నేహంబుఁ జేసిన ఖానుసేనానినిఁ గాటి కంపి,
 మొగలాయిపాదుషా పగవాడ నని నిల్చి పక్కలో బల్లెంబుపగిది మసలి,
 దుష్టతురుష్కుల దుండగంబుల మాన్చి హైందవయువతుల యార్జిఁ బాపి,
 శిష్టరక్షణంబును దుష్ట శిక్షణంబు - జేయ శివనేరి వెలసిన శివుఁ డనంగఁ
 బరఁగె నమ్మహారాష్ట్ర భూపాలకుండు - (శ్రీ)శివాజీ మహారాష్ట్ర శేఖరుండు!

తోరణదుర్గంబుఁ దోడ్తోడ గెల్చి, స్వా రాజ్యరథమునఁ దోరణముఁ గట్టి,
 రామదాసస్వామి ప్రేమోపదేశముల్ దద్దయు భక్తి నొదల ధరించి,
 నెఱజాణ తనముతోఁ జెఱ వీడి శత్రుల నుగ్రశౌర్యాన్ని కాహుతి యొనర్చి,
 మొగలాయిసామ్రాజ్య మూలంబు ఛేదించి కూఁకటిచేళ్లతోఁ గుంగఁ జేసి,
 అభినవాభిమన్యుఁ డనఁగ నవని మించి - కీర్తికాంతాపరివ్వంగ ఫలనమున
 జన్మసాఫల్యమును గన్న చక్రవర్తి - (శ్రీ)శివాజీమహారాజశేఖరుండు!

మహేంద్రవమ్మ

సింహవమ్మ

అక్కవమ్మ

⋮

ఉగ్రవమ్మ

⋮

సింహవిఘ్న

శంభవమ్మ

సింహవమ్మ

గుంటూరుజిల్లానుందలి అమరావతి యను గ్రామమునుండి తేబడిన శాసనముకట్టి చెన్నపురి వస్తుప్రదర్శనశాలయందున్నది. ఇది పల్లవంశీకుడైన సింహవర్మ యను రాజుచే వేయింపఁబడినది. అందు లెన పూర్వీకులను సింహవర్మ యిట్లు వర్ణించుకొని యున్నాడు:

మహేంద్రవమ్మేతి తతః క్షీరీశః

శూరస్తతోజాయతి సింహవమ్మ

తతోక్కవమ్మ తదనుగ్రవమ్మ

శ్రీసింహవిష్ణురథ నందివమ్మ.

అనేకరాజన్య శిరోమణిప్రభా

విభాతికల్పయిత శార్వరాస్థితిః

ససింహవమ్మ సమభూద్యుత్యతే

నాయద్విసాప్తా దళలక్ష్మీజనైః.

తరువాత మహేంద్రవమ్మ రాజయెను. ఆతనికి కూరుడగు సింహవమ్మ పుట్టెను. పిమ్మట అక్కవమ్మయు, ఉగ్రవమ్మయు, శ్రీ సింహవిష్ణునకు (పుత్రుడైన) నద్రివమ్మయు (రాజులైరి). అనేకరాజుల కిరీటములలోని మణులయొక్క కాంతులచే వెడలగొట్టబడిన చీకట్లుగల సభాసానము గలవాడును, పనునెనిమిది లక్షల గజతురగపదాతులకు నాధుడని ప్రజలచే బిల్వబడువాడును అగు సింహవమ్మ పుట్టెను.¹

పై వెంశవృక్షములోని రాజులకున్న సంబంధము సంపూర్ణముగ వర్ణింపఁబడి యుండలేదు. మహేంద్రవమ్మ పుత్రుడు సింహవమ్మ, సింహవిష్ణుని పుత్రుడు షండివమ్మయని మాత్రము తెలియుచున్నది. తక్కిన రాజులకును వీరికిని, వారిలో నొండొరులకును గలిగిన సంబంధమెట్టిదో తెలియరాదు. ఈపల్లవంశమెప్పటిది?

ఈ రాజులు ఎచ్చట ప్రభుత్వము చేసిరి? అను నీప్రశ్నలకు దృష్టికరమైన సమాధానము జెప్పుటకు సాధ్యముకాదు. తగినంత సామగ్రిలేదు. అట్టిసామగ్రి పరిశోధనవల్ల బయల్పడునందాక నిశ్చయ మిదియని ఖండితముగ జెప్పుటకు వీలులేదు. అయినను వీరి పూర్వోత్తర మిట్టిదని మనకు లభించియుండు శాసనసామగ్రి ధారపరచుకొని యూహించుటకు అవకాశము గలదు.

ఇతర శాసనములయందు వర్ణింపబడిన పల్లవవంశములకును దీనికి నేలాటిసంబంధమును గన్పించదు. ఇందలి కేర్లు పల్లవుల సంస్కృతి శాసనములలోని పేర్లను బోలియున్నవి. ఈ శాసనము వేయించిన సింహవమ్మ అతని ప్రభుత్వస్థాన మేదో, కాలమెప్పుడో చెప్పుట కష్టసాధ్యమైనపని. అందువల్ల నే పరిశోధక పండితశ్రేష్ఠులగు హూల్ట్సుగారు “చరిత్రనిర్మాణమున ఇది మిక్కిలి జాగరూకతతో నుపయోగింప దగిన”దని² నుడివియున్నారు. ఈవాక్యము ననుసంధించుకొని పరిశోధకులు దీనివిషయమై మానమును వహించియున్నారు. ఈ శాసన

నపుదాతయగు సింహవర్మ చరిత్రమును సాధ్యమైనంత వఱకు దెలిసికొనుట యావశ్యకము.

లిపిస్వభావమును బట్టి, ఈ శాసనకాలము క్రీ. శ. ౧౧౦౦ గ మండునని హూబ్‌ట్సుగారు నుపివియున్నారు. ఇంక నూటయేబది యేండ్లకు దరువాతిదని నూ యభిప్రాయము. కాకతీ గణపతిశాసనముల లిపియు దీని లిపియు, ఇంచుమించుగ నొక్కతెఱుగున నుంటున్నచే, ఇవిరెండును ఏకకాలపువై యుండవలయునని తలచుచున్నాము. కావున సింహవర్మయు క్రీ. శ. ౧౨౫౦ ని సంవత్సర ప్రాంతపు వాడేనని యూహా.

శాసనమున అతడు తన్ను గురించి యిట్లు చెప్పుకొని యున్నాడు. ఒకానొకప్పుడు సకలమాణ్డలికులును, సామంతులును, యుద్ధపీఠులును, మండటను, పిరుందను, ఇరు పాక్ష్యములను గొలిచిరాగ, ద్విజబియాజితమును స్వక్తిర్ని సుమేధుపవత శిఖరమున స్థాపించుటకై యచ్చితికి జనియెను. మరలివచ్చునప్పుడు భాగీరథిగౌతమీ కృష్ణులనుదాటి ధాన్యఘటమున నగరమున వీతరాగభట్టారకుని బొడగాంచెను. చూచి, కుతూహలముతో క్షేత్రరక్షనియుక్తాధిదేవతలను సవినయుడై సమీపించి ననుస్మరించి ధర్మోపన్యాసమును విన్నెను. 1

ఇంచువల్ల సింహవర్మను గురించి మనకు ఈక్రింది విషయములు దెలియుచున్నవి:—

౧. అతడు అనేకులగు సామంతుల చేతను, మాణ్డలికులచేతను ఊడిగమునేయించుకొను స్థితియందున్నవాడు.

౨. ద్విజేశ్వర; పరాక్రమశాలి; స్వక్తిర్ని మేరు శిఖరమున నెలకొల్పుటకై దక్షిణమునండి యుత్తరదేశమునకు బోయినవాడు.

౩. ఆంధ్రుడు గాడు. ఆంధ్రుడైన ధాన్యఘట నగరమున వీతరాగ భట్టారకు డుండుట అప్పటివఱకును దెలియకుండుట సంభవింపదు.

౪. ఇంతియగాక, అతడు ద్రవిడదేశముడని నూగ నలు శాసనమునం దున్నవి. ధాన్యకటమును ధాన్యఘట

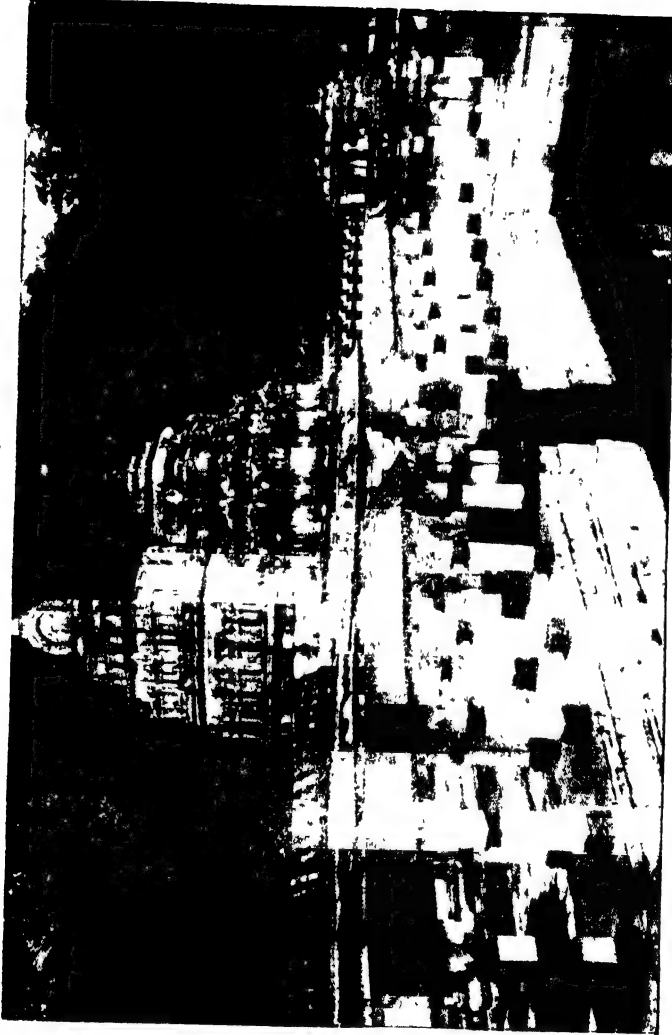
మనియు; ధాన్యకటకమును ధాన్యఘటకమనియు వ్రాసి యుండుట సింహవర్మయొక్క ద్రావిడత్వమును సూచించుచున్నది. హూబ్‌ట్సుగారున్నట్లు “క” కుబడులు “ఘ”ను వ్రాసినందుకు రెండచ్చులమధ్య వచ్చు పరుషము లను సరళములుగ నుచ్చరించు ద్రావిడాచారమే కారణముగ నుండవలయును”. 2 పై చర్చవల్ల తేలిక విషయము: సింహవర్మ ద్రవిడదేశముడగు పల్లవరాజు, అనేక సామంతులును, మాణ్డలికులును అతని నేవించుచుండిరి. గొప్పవైద్యముతో నానాదేశములను జయించి స్వక్తిర్ని మేరువుపై స్థాపించుటకై యుత్తరదేశమునకు పోయెను. మరలివచ్చునప్పుడు కృష్ణులదాటి ధాన్యఘటమున వీతరాగ భట్టారకునికడ ధర్మోపదేశమును బొంది ప్రస్తుత శాసనమును శిలాస్తంభముపై జెక్కించి నిలిపెను. ఇతడు క్రీ. శ. ౧౩ వ శతాబ్దమునం దున్నవాడు.

ఇంక ద్రావిడదేశమును క్రీ. శ. ౧౩ వ శతాబ్దమున బాలించిన పల్లవరాజులెవ్వరో, వారియందు సింహవర్మయనువాడు కలడేమో విచారించవలసి యున్నది. ఆ కాలపు శాసనములను బరిశోధించి చూడగా నప్పుడు ద్రవిడదేశమున కావేరికి ఉత్తరభాగమున తిరుక్కోవి లూరు ప్రాంతములయందు పల్లవరాజులు రాజ్యము నేయుచున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈదేశమునకు అప్పుడు చేదదేశమని పేరు. దీనిపై కాడవులనబడు పల్లవ రాజుల ప్రభుత్వము సాగుచుండెను. వీరియందు ముఖ్యులు ఇద్దరు. వీరిద్దఱును కొప్పెరుక్షింగ నామధారులు. ఈ మాటకు అర్థము ఏమన: కొ=రాజు; పెరుక్ష=పెద్ద సింగ=సింహ. కావున, కొప్పెరుంజింగడన్న మాటకు రాజు పెద్ద సింగడని కాని, పెద్దరాజు సింగడనికాని యర్థము చెప్పకొనవచ్చును. మహారాజసింహయను దీని స్థాన స్మృతరూపము శాసనములయందు గాన్పించుచున్నది. ఇది అరవమాటకు సరియైన తర్జునాకాదు. మహాసింహ రాజయనిగాని, రాజమహాసింహ యనిగాని యుండవలయును. ‘సింహ’ యనునదియే పేరనుటకు శాసనములలోని ‘పృథుసింహస్య శాసనం’ అనువాక్యమే నిదర్శ

4 2

1 1 2

1

౨. దేవాలయపు కోనేరుచుట్టునున్న మంటపము

నము. ఆరురావతిలోని శిలాస్తంభ కాసనకర్తయగు సింహానమ్మ ఈ కొప్పెరుకోజింగలలో నొక్కడని మాయభిప్రాయము. కావున వీరి పుట్టు ప్రాగ్జ్యోత్తరముల నిండుక యారయవలసి యున్నది.

9

క్రీ.శ. ౧౩ వ శతాబ్దమున దక్షిణదేశముపై నిరంకుశప్రభుత్వము నేయుచున్న చోళచక్రవర్తుల పరాక్రమము సన్నగిలుటచేత వారి సామ్రాజ్యము ఖీణింప దొడగెను. సామంతరాజులును, మాండలికులును స్వతంత్రులగుటకు బ్రయత్నములు నేయదొడగిరి. క్రీ. శ. 1177 మొదలు క్రీ. శ. 1215 పర్యంతము రాజ్యముచేసిన ముమ్మడి మళోత్తుంగుని కాలముననే ఈ ఖీణదశ యారంభమయ్యెను. తదనంతరము చోళసింహాసనము నధిష్ఠించిన మూడవ రాజరాజు (క్రీ. శ. ౧౨౧౬-౧౨౪౨) కాలమున మండలాధిపులు చక్రవర్తి కెదురుతిరిగి కయ్యము నేయదొడగిరి. వారిలో ముఖ్యులు (౧) పాండ్యరాజులు: మారనమ్మకు సుందరపాండ్యుడు, జటావమ్మకు సుందరపాండ్యుడు. (౨) చేది (ఇప్పటి ఉత్తర ఆంధ్రా) దేశముపై బ్రభుత్వము నేయుచుండిన కాడవ వంశజులగు పల్లవరాజులు: అలియశీయ-కొప్పెరుంజింగడు, మహారాజసింహ-కొప్పెరుంజింగడు. (౩) కార్వేటి నగరసమీపభూముల నేలుచుండిన పల్లవ వంశజులగు సాంబునరాయలు. (౪) నెల్లూరు కడపమండలములపై, విక్రమసింహపురమును రాజధానిగ జేసుకొని, రాజ్యమునేయుచుండిన ఆంగ్రచోడరాజులు: మొదటితిక్కరాజు, రెండవమునుమిద్ది. వీరందరును స్వాతంత్ర్యస్థాపనమునకును, సామ్రాజ్యపదమును బొందుటకును చోళరాజుతో నిరంతరము యుద్ధము నేయుచుండిరి. ఇట్లు పోరు సామంతరాజులు తమయందు తమకు వికమత్యములేక యెండొగులతో పోరజొచ్చిరి. తిత్తారణమున కొందఱు చోళుని ధిక్కరించి చివ్వకు బిల్వ తక్కినవా రాతనికి బాసటగ నిల్చి పోరుచు, చోళసామనాచార్యులను బిరుదును ధరింప మొదలిడిరి.

ఇంతియకాక నెల్లూరు చోడరాజ్యమునకు ఉత్తరమున కాకతీయరాజ్యము ప్రబలమగుచుండెను. మహాపరాక్రమశాలియైన గణపతి దక్షిణ దిశయందు దనరాజ్యమును విస్తరింపజేయుటకు దగిన ప్రయత్నములు నేయుచుండెను. చోళసామ్రాజ్యమునకు బళ్ళిచుమున కర్ణాటదేశమున హొయసళరాజ్యము ఉన్నతస్థితియందుండెను. ఈ కర్ణాట రాజులకు చోళచక్రవర్తులతో బంధుత్వమేర్పడెను. రెండవ నరసింహుని పుత్రికను మూడవరాజరాజు వివాహమాడెను. కావున దుర్బలుడైన తన యల్లునిరక్షించుటకై కర్ణాటభూపాలుడు చోళరాజ్యాంతరంగిక విషయములయందు జోక్యము గలిగించుకొనవలసివచ్చెను. కాలక్రమమున చోళరాజ్యమునందు కొన్ని మండలముల నాక్రమించుకొని, కర్ణాట రాజులు చోళదేశముననే మాతనరాజధానిని నిర్మించుకొని రాజ్యము నేయదొడగిరి.

చోళరాజు కుటుంబమున అంతఃకలహము లభిశయింప, సింహాసనమునకై చోళరాజపుత్రు లాండోరులతో బోరాడవారంభించిరి. ఈ పోరాటము మొదటి మళోత్తుంగుని నాడె యంతురించెను. మూడవ కులోత్తుంగుని సింహాసనారోహణము వాయాదులను జయించిన పిమ్మటనే జరిగినట్లు తోచుచున్నది. మూడవ రాజరాజును సింహాసనమునుండి దిగువకు లాగి మూడవరాజేంద్ర చోళుడు సింహాసనమును స్వయం మధిష్ఠించెను.

ఇది క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దమునందలి చోళరాజ్య పరిస్థితి. ఈ రాజకీయ వాతావరణమున లేగి చోళరాజ్య మహీరుహమును ఉజ్జ్ఞాపి సమూలముగ ఔకలింప నుద్యమించిన ప్రధంజనుడు కొప్పెరుంజింగదేవుడు.

3

క్రీ. శ. ౧౩ వ శతాబ్దముందు ద్రావిడదేశమున “కొప్పెరుంజింగ” నామధారులగు రాజు లిరువురు గలరని యింతకు పూర్వము వచించియున్నాము. వీరు పితా పుత్రులు. తండ్రియొక్క సంపూర్ణ నామము అలియశీయ-కొప్పెరుంజింగదేవుడు. అవనియోళ్పిరందా కొప్పెరుంజింగదేవుడు.

ఇతనినే కొన్ని కాసనములు “ జీయమహిపతి ” యని పేర్కొనుచున్నది. ఇతని ధర్మపత్ని పేరు శీలవతి.¹

ఈ రాజు నామము ప్రప్రథమమున మూడవ కుశోత్తుంగుని కాసనములయందు గాన్పించుచున్నది. ఇతడు చోళసామంతులలో నొకడు. మూడవ కుశోత్తుంగుని కాలముననే చోళరాజ్యముయొక్కయంత్ర్యవస్థ యారంభమయినది నైన వ్రాసియున్నాము. క్రీ. శ. ౧౨౧౬వ సంవత్సరమున సర్వహీనుడగు మూడవ రాజరాజు చోళరాజ్యమునకంతటికిని పట్టాభిషిక్తుడాయెను. అది మొదలు అలగియశీయ-పెరుంజంగడు స్వతంత్రుడగుటకు దగిన ప్రయత్నములు నేయఁ దొడఁగెను. ఇతడు తనకాసనములయందు చోళ, పాండ్య, కర్ణాట రాజులను జయించితిని చెప్పకొని యున్నాడు.² కాలక్రమమున నితని బల మతిశయించెను. క్రీ. శ. ౧౨౨౨ లో దన ప్రభువగు మూడవ రాజరాజుపై తిరుగబడి తెన్నూరు అనుచోట ఆతనిని యుద్ధమునం దోడించి, బందినిచేసి³ కొల్లడమును దాటి తంజావూరు మండలములోని అనేకముఖ్యస్థలములను స్వాధీనము చేసుకొని యచ్చటచ్చట కోటలనుగట్టి తాను నూతనముగ నాక్రమించుకొన్న దేశమును బలపరచెను.⁴ ఇట్లు చోళరాజు బంధీకృతుడగుటను ఆతని నామయగు హూయసళరాజు రెండవరసింహు డెరిగి అట్లనిచెరనుండి విముక్తుని జేయుటకై గొప్పనైయ్యముతో బయలువెడలి శ్రీరంగపట్టణముపై నడిచి, దానిని స్వాధీనపరచుకొనెను.⁵ అటుపిమ్మట కొప్పెరుంజంగునితో నాతనికి గయ్యము సంప్రాప్తమాయెను. ఈయుద్ధమున కొప్పెరుంజంగడు పరాజితుడు కాగా, చోళరాజు చెరనుండి విడువబడి, రాజ్యమును మునుపటియ క్షేల దొడగెను. పరాజితుడైన కాడవరాజు మరల చోళసామంతుడై యాతని గొలువవలసినవా డాయెను ఇట్లై చోళకాలము గడవలేను. క్రీ. శ. ౧౨౩౦ వ సంవత్సరమున ఇతడు చోళరాజుపై మరల తిరుగుబాటు చేసెను. రెండవంగళ6 మనుచోట జరిగినయుద్ధములో చోళరాజు మరల పరాజితుడుకాగా, కొప్పెరుంజంగడు ఆతని మంత్రులతో గూడ బంధించి రాజదీప్తుముల నన్నిటిని ఒడుచుకొనెను.⁷ కర్ణాటక నరసింహుడు ఆతని చెరనుండి విడిపించి చోళరాజ్యమున సంస్థాపన నేయ మరల దండెత్తాలనవచ్చెను. పల్లవరా జీపర్యాయమగూడ పరాజయము నందినది.⁸ తరువాత చిరకాలమునకే హూయసళ వీరనరసింహుడు మృతినందినది. ఆతనికుమారుడు “కర్ణాటసోమేశుడు” కర్ణాటరాజ్యము నకు బ్రభువాయెను.

అలగనీయునికి నెల్లూరు చోడరాజుగు తిక్కరాజుతో క్రీ. శ. ౧౨౩౨ వ సంవత్సర ప్రాంతమున యుద్ధము పాపగను. తిక్కరాజు మూడవరాజరాజు నకు సాయముచేయుటకు ద్రావిడదేశమునకు బోయి నట్లున్నది.

అలగనీయునికి నెల్లూరు చోడరాజుగు తిక్కరాజుతో క్రీ. శ. ౧౨౩౨ వ సంవత్సర ప్రాంతమున యుద్ధము పాపగను. తిక్కరాజు మూడవరాజరాజు నకు సాయముచేయుటకు ద్రావిడదేశమునకు బోయి నట్లున్నది.

“శంభురాజాది ప్రకస్తారిమండలకము జెర్పి యేలడె కంచిపురము”⁹

అను నిర్వచనోత్తరరామాయణ పద్యపాద మీసందర్భమున సంస్మరణీయము. ఇందు “అరిమండలకము” అను మాటచే అనేక శత్రువులు ఏకీభవించిరిని తెలియుచున్నది. ఈ “యరిమండలకము” ‘ప్రకస్తము.’ అందు ముఖ్యుడు సాంబువరాయడు. ఇతరశత్రువు లెవ్వరై యందురు? కాడవపతి యొకడు, కర్ణాటసోమేశుడు మఱియొకడు, పాండ్యరాజు మూడవవాడు. తిక్కరాజునకు నీ “ప్రకస్తారి మండలకము”తో యుద్ధముపాపగుటకు గారణమును విచారింపవలసి యున్నది. ఈవిషయమున తిక్కన గా రేమేని చెప్పదురో చూడము :

- 1 Epi. Rep. of 1906, p. 64.
- 2 Epi. Rep. of 1923, p. 96.
- 3 Ibid.
- 4 Epi. Rep. of 1919, p. 105.
- 5 Epi. Rep. of 1923, p. 96.

- 6 Ibid.
- 7 Ibid.
- 8 Ibid.
- 9 Nirv. U. R.

“కమలాప్రప్రతిమాన మూర్తియగు నా
కర్ణాట సోమేశుడు
ర్షమదోర్గర్షము రూఢమాపి నిజద
ర్షంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిం జోగుని భూమిపై నిలిపి చో
శస్థాపనాచార్య నా
మము దక్కంగొని తిక్కభూవిభుడు నా
మర్శ్యంబు చెల్లించడే” 1.

మఱియు, “ద్రవిడమాండలికు లండల దక్కగెల్చి చోడని
నిజరాజ్య పీఠమున నిలిపె” 2 నని కేతన వల్కుచున్నాడు.

‘కర్ణాట సోమేశు’ ని ‘ద్రవిడమండలికులందఱి’
తో ‘గెల్చు’ట ‘చోడని నిజరాజ్య పీఠమున నిల్పు’టకే.
తత్ఫలము ‘చోశస్థాపనాచార్య’ నామము దక్కంగొను
టయే.

ఇందుల మన మనుమానింప దగ్గది యేదనగా,—

కర్ణాట నరసింహుని సురణానంతరము, మూడవ
రాజరాజుపై కొప్పెరుంజంగడు, సాంబువరాయడు
ముదలగు ద్రవిడమండలిక సామంతులందఱు తిరుగుబాటు
చేసిరి. వీరికి నాయకుడు సాంబువరాయడు. కర్ణాట
సోమేశుడు వీరిని గూడెను. తిక్కరాజు వీరినందఱిని
చంపాపురముకడ జరిగిన యుద్ధముందు పరాజితులకుజేసి,
మూడవరాజరాజును ‘నిజరాజ్యమున నిలిపి’ చోడస్థా
పనాచార్యుడను నామమున ధరించెను. ఇంతియకాక
చోగుని కల్లప్పుడును సమీపమున నంగరక్షకునివలె
గాలియుండుటకేమొ కంచి నాక్రమించుకొనెను.
“పాండ్యునిచేత గప్పంబు గొనియె.” 3 “చేదిమండల
మనుగాసిగజేసి” స్వాతంత్ర్యస్థాపనయందు నిరంతర దీక్ష
గొని పాటుపడుచున్న “కాడవపతిని” ‘పలచమునకు’
‘ఇయ్యకొలిపెను.’ 4

పలుమారు పరాజితుడగుచు వచ్చినను అరిగియ
నీయ-కొప్పెరుంజంగడు స్వాతంత్ర్యస్థును ద్యజింపలేదు.
తిక్కరాజు కుమారుడును మనుమసిద్ధితో నాతడు వోరి
నట్లు తోచుచున్నది. నిర్వచనోత్తరరామాయణములోని
యీక్రింది పద్య మీవిషయమును సూచించుచున్నది:—

“ద్రవిడోర్వీపతిగర్వముం దునిమి శా

ర్వంబొప్పు గర్లాటద

ర్పవిఘాతంబు నొనర్చి వైరి మనుజేం

ద్రశ్రేణికిం గొంగ నా

నవనిం బేర్కొనియున్నట్టి విజయ

హృదీశ్వరుం గాసిగా

నరిచెం శోశనమనృసిద్ధి యని ప్రా

యేటం బ్రగాఢోద్దతి” 5

‘అరిగియనీయ’ లోని ‘నీయ’ కాసనములలో
“జీయ” 6 గా పరిణామము నంది, యీపైపద్యమునందు
“విజయ” శబ్దముగ మారినది. ‘పలచయారు’ అను ఏతా
కటి కుంభకోణమునకు సమీపమున బ్రవహించుచున్నది.
కొప్పెరుంజంగనిరాజ్య మంతవఱకు వ్యాపించెననుట
కాధారము లున్నవి 6. మనుమసిద్ధి విజయమ్మనాథుని
ఓడించిన ‘ప్రాయేరు’ అనునది యీపలచయారుగ నుండు
నేమో!

క్రి. శ. ౧౨౪౦వ సంవత్సరము ప్రాంతమున
చోళరాజ్యమున సంతకలహములు పావనూపెను.
చోళరాజకుటుంబమునకు సంబంధించిన రాజేంద్రచోళు
డనువాడు మూడవరాజరాజుపై దిరుగబడి యుద్ధము
నేయ దొడగెను. ఈ యుద్ధమున కర్ణాటసోమేశుడు మొ
దట రాజరాజుపక్ష ములంబించి యుద్ధము జేసెను.
పిమ్మట రాజేంద్రచోళుని కనుకూలుడై యాతని సింహా
సనము నధిష్ఠింపజేసెను. 7 ఈసంగ్రామమున కొప్పెరుం
జంగ డేవతమున నున్నదియు తెలియదు. ఇతఁడు

1 Nirv. U. R.

2 Dasakumaracharitra.

3 Ibid

4 N. U. R.

5 Ibid

6 Epi. Rep. 1906, p. 64.

7 Ibid.

క్రీ.శ. ౧౨౪౩కు పూర్వమెప్పుడో మృతినందినట్లుతోచుచున్నది. ఏలన, అతని కుమారుడు మహారాజసింహుకొప్పెరుంజంగదేవుడు క్రీ.శ. ౧౨౪౩ లో సకలభువనచక్రవర్తి యను బిరుదును ధరించి స్వతంత్రుడగుటను బాడచోళరాజ్యమున బొడసూపిన యంతఃకలహములు ఇతని స్వాతంత్ర్యస్థాపనకు మిక్కిలియు ననుకూలములైనట్లు తోచుచున్నది.

రెండవకొప్పెరుంజంగరు

ఇతని సంపూర్ణ నామము అననియాశప్పిరందకొప్పెరుంజంగదేవుడు: దీనికి అర్థము అవని నేల బుట్టిన రాజు పెడసింగదేవుడు అని. సంస్కృతపు కాసనములలోని "అనన్యనోద్భవః మహారాజసింహ" 1 యనునది దీని సాంస్కృతికరణము. స్వాతంత్ర్యసాధకమగు సకలభువనచక్రవర్తి యను బిరుదు ఈతని పేరుననుం దన్ని కాసనముల యందును గాన్పించుచున్నది. ఇదిగాక, క్షీరాపగా దక్షిణనాయక, పెన్నానదీనాథ, కావేరీకాముక, యను బిరుదులు ఇతనిరాజ్యముయొక్క వైశాల్యమును దెల్పుచున్నవి. కనకనభాపతి సర్వకార్య సర్వకాలనిర్వాహక, యనునది చిదంబరేశ్వరునియం దీతనికిగల భక్తిని; ఖడ్గమల కృంకమల్ల, హొబిలప్పెరుమాళ్ 2 అనునవి యాతని పరాక్రమమును; 'ధరతమల్ల', 'సాహిత్యరత్నాకర' అనునవి ఇతని పాండిత్యమును దెలుపుచున్నవి 3.

స్వతంత్రుడై క్రీ.శ. ౧౨౪౩లో రాజ్యాభిషేకము జేసికొన్న మహారాజ సింహుడు, చిరకాలము స్వాతంత్ర్యము ననుభవించెడు. అచిరకాలముననే కాకతీయ ప్రతాపహరీని కంఠమున బ్రహించి, చోళసామ్రాజ్యమునుండి వేర్పడి స్వతంత్రములైన రాష్ట్రములను ముంబవేసినది. అంతఃకలహములవల్ల నెల్లూరు చోడరాజులపట్టిను తగ్గెను. మనుమసిద్ధి దాయాదులచే స్వరాష్ట్రమునుండి వెడలకొట్టుటకు. తిక్కన సోమయాజి ఓరుగంటి కేగి గణపతిదేవు నాశ్రయించి, ఆతనిసహాయమును

బడసి, తన ప్రభువుయొక్క శత్రువులను వారహారి, యాతని మరల సింహాసనాసీనుని జేసెనని తెల్పు గాథ యొకటికలదు. దీని నాశ్రయించుకొని పరిశోధకపండితులు మనుమసిద్ధికి సాయమునీయ దక్షిణమునకు నడచిన కాకతీయ సైన్య మట్లే కంచికి బోయి దాని నాక్రమించుకొనెనని దలచుచున్నార. ఇది విచారణీయము.

క్రీ. శ ౧౨౪౯లో తత్పూర్వమే గణపతి కంచిని స్వాధీనపరచుకొన్నది నిజము 4. అప్పటికి అది నెల్లూరు చోడరాజుల స్వాధీనమున నుండియుండవలయును. మనుమసిద్ధికొరకు నెల్లూరును జయించి యాతని కిచ్చి, కంచికి బోయెననుట వాస్తవముగాదు. ఏలన, క్రీ. శ. ౧౨౫౭లో నందలూరు నందు వేయించిన కాసనములో, మనుమసిద్ధితాను "గణపతితోడి మైత్రి వార్ధింప నిచ్చగించుచున్నాడ"నని చెప్పుకొనియున్నాడు. ఇంతియ కాక, తాను మూడురాజేంద్రచోళుని సాహుతుడననియు చెప్పుకొనియున్నాడు. 5 క్రీ. శ ౧౨౫౭లో మనుమసిద్ధికి గణపతితో మైత్రి గురురకున్న దత్పూర్వము క్రీ.శ. ౧౨౪౯లో మైత్రి గుదిరియుంట యసంభవముగా! కాబట్టి గణపతిదేవుని దక్షిణదండయాత్రకును మనుమసిద్ధికిని నేటాటి సంబంధ మున్నట్లగపడదు. క్రీ. శ ౧౨౪౯ ముందే మనుమసిద్ధి దాయాదనృపతులచే నెల్లూరు నుండి దళమబడి యుండినలయును. వీరికిని, ఆమలూరు కడ తిక్కరాజున నిర్బంధబడిన దాయాదనృపతులకును నేదో సంబంధ మున్నట్లు గోచరుచున్నది. గణపతి దన కాసనములయం దాంద్రచోడరాజులను జయించినట్లు చెప్పుకొనియున్నాడు. ఏరు కందుమూరు రాజధానిగ పాకనాటి నేలిన చోళరాజులుగ నుండవలయును. వీరే మనుమసిద్ధియొక్క దాయాదులుగ నుండినను నుండవచ్చును. గణపతితో మనుమసిద్ధికి మైత్రి క్రీ. శ. ౧౨౫౭ ననుకనే గుదిరియుండవలయును.

ఇక కాకతీయుల దక్షిణదేశపు దండయాత్రకును గాడవరాజుగుమహారాజసింహకొప్పెరుంజంగనికని నేడని

1 Epi. Rep. of 1922, p. 107.

2 Epi. Rep. of 1906, p. 64.

3 Ibid.

4 K. V. S. Iyer, Anc. Deccan, p. 285.

5 Epi. Rep. of 1908.

6 Dasakumaracharitra.

సంబంధము గలదేము విచారితము. ఈతడు గణ పతిసైన్యములచే నిర్జితుడాయెను గణపతికి సామంతుడై కప్పముగట్టెను. ఈవాక్యము లొకవేళ విరుద్ధములుగ గాన్పించినను గాన్పించవచ్చును. అయినను, అవి వాస్తవార్థమును సూచించు చున్నవి. మహారాజసింహ కొప్పెరుంజింగడు దన కాపనములలో పాండ్యవోళ కర్ణాటాంధ్ర రాజులను జయించితినిని చెప్పుకొనుటచేతిను.¹ ఇతనికుమారుడు “ఉత్తరముననే నశించునట్లు తెలుంగు వారిని ఉత్తరమునకు వెడలగొట్టితినిని”² ప్రగల్భములు పలుకుటచేతను భ్రమపడి పరిశోధకులు దాక్షారామము లోని యీతనికాపనములను ఆంధ్రరాజును ఈతడో డించినందుకు నిదర్శనములుగ గొనుచున్నారు. ఇది పొర పాటు. మహారాజసింహు డాంధ్రరాజు నోడించియుం డవచ్చును. దాక్షారామకాపనములు మాత్ర మట్టివిజ యమునకు సాక్షులుగావు. వీనిని బరిశీలించిన మహారాజ సింహుడు గణపతి నాశ్రయించియుండిన సామంతు డనుట తెల్లమగును.

“కకతి...దారవిండ్ల మధుకరాయమానమాన సేన”³ అని మహారాజసింహు డీకాపనములలో తిన్న గూర్చి చెప్పుకొనియున్నాడు. ఈవాక్యములలోని శిథిల మైన భాగ మిట్లుండిన నుండవచ్చును: “కకతి [గణపతి పా] దారవిండ్ల మధుకరాయమానమానసేన” అని, మఱియు కాపనాంతమున “గణపతి మహారాజస్యాజ్ఞాం ప్రవర్తయతావరాంసు చరితని”⁴ అని యున్నది. ఇందు పల్ల మహారాజసింహుడు గణపతిదేవుని నాశ్రయించి యుండిన సామంతుడనుట స్పష్టము. కాకతీయ గణపతి దేవుడు క్రీ. శ. ౧౨౬౧ లో మృతినొందెను. రుద్రమదేవి ఓరుగంటి సింహాసనమున నాసంవత్సరముననే యధిష్ఠిం చెను. క. ౧౧౮౪ అనగా క్రీ. శ. ౧౨౬౨ వ సంవత్స రమున మహారాజసింహుడు దాక్షారామభిమేళ్యరునికి బంగారుప్రభునిచ్చి కాపనమును⁵ చేయించియున్నాడు.

అందుగూడ“ప్రాదా త్కాకతి భూపతేస్స...”అనియుం డుటచేత రుద్రదేవి రాజ్యాభిషేకమైనపిమ్మట రెండుసం వత్సరముల పర్యంతము మహారాజసింహ కొప్పెరుంజిం గడు కాకతీయులకు లొంగిన సామంతుడుగ నుండినని యూహించుట కవకాశముకలదు.

గణపతిదేవుని మరణమునకు పూర్వమే ద్రవిడ దేశమునందు కాకతీయుల ప్రభుత్వమునకు భంగము కలి గెను. మధురరాజును మొదటిజటావర్మ సుందరపాండ్యుడు ఉద్బంధుడై వోళ ద్రవిడ దేశములపై దండువెడలి యా యాదేశముల రాజులను మర్దింపఁజొచ్చెను ఇతడు“కంచి ప్రభువగు గణపతియను మృగకాబకమునకు సింహమువంటి వాడనని”⁶ చెప్పికొనియున్నాడు; అనగా గణపతిని కంచినించి వెడలనడచి తత్పురమును స్వాధీనపరచు కొనెను. ఇట్లు కాకతీయప్రతాపమునకు భంగము కలు గగా, మహారాజసింహుడు స్వతింతుడుగాక కాకతీయు లకు క్రీ.శ. ౧౨౬౨ వఱకు నేల సామంతుడుగా నుండిను? అను ప్రశ్నయొకటి రావచ్చును. దాని కీసమాధానమును చెప్పుచున్నాము.

జటాపాండ్యుడు యుద్ధముజేసి పరాజితులం జేసిన రాజులలో మహారాజసింహు డొక్కఁడు. “కాతకనృపు డును గజమునకు జ్వరము”⁷ వంటివాడననియు, “పల్లవ రాజు భయకలపితుడగునట్లు యుద్ధము సల్పి, పుష్కల ముగ ధాన్యము పండుదేశమును పై మరాఘలను అనేక ముక్తగజములను హయములను గొని మరల (నాటినికై) యిచ్చితి”⁸ క ననియు ఆతడుచెప్పుకొనియున్నాడు. కావున పల్లవరాజు మహారాజసింహుడు జటాపాండ్యునికి మొదట శత్రువు, పిమ్మటమిత్రుడు. తాను గెల్చిన భూమిని, ధన మును, గజహయములను పాండ్యు డేల పల్లవరాజున కిచ్చెను? అతనితోడ మైత్రి నేలకోరెను? ఇచ్చట నేదియో రహస్య మున్నది. కాకతీయులను కంచినండి వెడల గొట్టినదానితో దృప్తినందక పాండ్యరాజు ఆంధ్రదేశ

1 Epi. Rep of 1906, p. 60.

2 Ibid.

3 S. I. I. IV No. 1342, P.

4 Ibid.

5 S. I. I. IV No. 1341.

6 Ancient Deccan - K. V. S. Iyer, p. 165.

7 Ibid.

8 Ibid.

ముపై దండయాత్ర నేయగోరియుండును. మహాపరాక్రమశాలియు, బలసంపన్నుడును నైన కాడవరాజును దనపీఠుండ విడచి యుత్తరదేశముపై దాడి పెడలుట శ్రేయస్కరముగాదని యెఱింగి యాతనిమైత్రిని గోరి యుండును. అట్టిమైత్రి గుదురునంతఃజను కాడవనర పతి కాకతీయులకు సామంతుడుగ నటించుచు, తదనంతరము పాండుర్ని గలిసి యాంధ్రరాజ్యముపై దండు పెడలి యుండవలయును. పైజెప్పిన విషయములు నిజమలగు పక్షమున జటాపాండుర్ని యాంధ్రదేశ దండయాత్ర క్రీ. శ. ౧౨౬౦ నకు పిమ్మట సాగియుండవలయును.

ఈదండయాత్రయందు దాక్షిణాత్యులకే జయము కలుగుచునచ్చెను. జటాపాండుర్ని నెల్లూర వీరాభిషేకమును జేసుకొనెను కాడవ పాండ్యరాజులు కృష్ణానది పర్యంతముగల భూమిని జయించినట్లు తోచుచున్నది. ఈయనధ్వజములలో నెప్పుడో పల్లవరాజు అమరావతియందలి శిలాస్తంభశాసనమును వేయించియుండునని మాయూనా. గుప్తమదేవి గాజ్యకాలమున కాడవరాజుకాడు కాకతీయులకు బ్రబలశత్రు డుండెను. అతడు మునుగుంజ గోపాలుని నెల్లూరునుండి వెడల నడిచి అతని రాజ్యము నాక్రమించుకొనినట్లున్నది. ఈకాడవరాయని నిర్ణయించి మునుగుంజ గోపాలునికి విక్రమసింహపుర రాజ్యము నిచ్చితినిని గుప్తమదేవి నేనానాయకులలో నొక డగు అంబదేవుడు జెప్పుకొని యున్నాడు. 1 మహారాజ సింహుడు కాకతీయులను గిరురించెనని ఇందువల్ల స్పష్టమగుచున్నది.

తరువాత మహారాజసింహుడు స్వతంత్రముగ కొంతకాలము పర్యంతము రాజ్యముజేసి మృతినొందెను.

౪

అమరావతి శిలాస్తంభశాసనమున వర్ణింపబడిన సింహవర్మనలె మహారాజసింహులొప్పెరుంజంగడు పల్లవ వంశజుడు. మహానైన్యముతో నాంధ్రదేశమెల్ల సంచరించినవాడు. అనేకరాజులను జయించితినినియు వారు

తనకు పాదాక్రాంతులై కొల్చిరనియు జెప్పుకొనియు న్నాడు. సామంతులను, మండలికులను, గొలువ పడునెనిమిది లక్షల నైన్యముతో ఉత్తరదేశమున సంచారము నేయ బయలుపెడలి సహవర్మయుక్త లక్షణములు మహారాజ సింహునియందు గాన్పించుచున్నవి. ఇద్దరి పేర్లకును భేదము విశేషములేదు. ఒకనిపేరు సింహవర్మ; మఱి యొకని పేరు పృథుసింహుడు. మహారాజసింహునిశాసనములు అమరావతికి సమీపముననుండు దాక్షిణాత్యములో గాన్పించుట; క్రీ. శ. ౧౧౧౦లో ద్రవిడాంధ్ర దేశములయం దెచ్చుటను బలవంతుడగు పల్లవరాజు లేక పోవుట; అమరావతి శాసనపులిపి కాకతి గణపతి శాసనముల లిపిని బోలియుంట—వీనినిన్నిటిని తర్కించినవాడ అమరావతి శాసన కర్తయగు సింహవర్మయ్య, మహారాజ సింహులొప్పెరుంజంగడును నొక్కపురుషుడను బుద్ధి కలుగుచున్నది.

అయినను దీనిని ఖండితముగ జెప్పుటకు వీలులేదు: ఈపై సమన్వయమునకు బలమైన యాక్షేపము లున్నవి. (౧) మహారాజసింహుడు పల్లవుడైనను తనశాసనములయం దెచ్చుటను పల్లవుడైనని చెప్పుకొనలేదు. అరవశాసనములలో దనిది 'కాడి' వంశమనియు, సంస్కృత శాసనములయందు 'కాళక' వంశమనియు చెప్పుకొనియున్నాడు. మహారాజసింహుడే అమరావతి శాసనకర్తయైన ఇందున శ్రమ తనది పల్లవవంశ మనియు, పేరు సింహవర్మయనియు చెప్పుకొనుటకు గారణమేమి? (౨) అమరావతి శాసనపు సింహవర్మ పూర్వీకుల నామములకును, మహారాజసింహుని పూర్వీకుల నామములకును సంబంధమున్నట్లగపడదు. సింహవర్మ మహారాజసింహు యనునవి ఒక్కపురుషుని నామములైన, ఈ భేదముగలుగుటకు గతమే య్యది? ఈయాక్షేపములకు శృప్తికరమగు సమాధానముల నీయకపోయిన నీపై సమన్వయమునకు బలము లేదు. ఈవ్యాసమును వ్రాయుటయందు మాయుడైకేమేమన పరిశోధకుల దృక్పథమునకు దీనిని దెచ్చుటయే. పరిశోధకులు తమదృష్టిని ఈయమరావతి శాసనముపై సారించి, దానికిని ఇతరపల్లవ శాసనములకును గల సంబంధమును వెల్లడిపరతురని కోరుచున్నాము.

పిలుపు

ప్రతివాడి భయంకరం రంగాచార్యులు గారు

అంతమే లేనట్టి రాతిరి

నంతరించిన యంధుమది వె

న్నెలల వెదజల్లే; గగనము

నెలపు దప్పి చనెన్.

పటునిదాఘచ్ఛటా భగభగ

ఘటితధారల గలిసి యమృతపు

మధురిమలు గురిసెన్; భువనము

మాయ మైపోయెన్.

తల్లిముద్దులచలువతరగల

వెల్లువల మరియొక్కరి నా

మనసు మునిగిచనెన్ ; వెలుగుల

గనులు మూతవడెన్.

నీరసపుటెడదను దహించెడి

నీరవత తన నిర్మలతలో

కరగిపో నురిమెన్ పిలు పది;

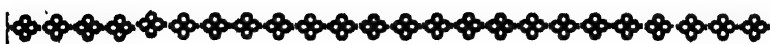
కరుణ వరదలిడెన్.

భార మెరుగని తరుమహాన్నతి

దూర మెరుగని గగననీలిమ

బిలుపు నే వింటి; పిలిచిన

విశ్వమయు గంటి.

౧

మొగలుల దాడి దౌర్జన్యముల నలిగి నామమాత్రావశిష్టమైయున్న పతాను సామ్రాజ్యమున స్వతంత్రత గన్న సీమలలో ఎంగడేశమే మొదటిది. పృథ్వీరాజును గలిచి మహమ్మదుఘోరీ యేనాడు డిల్లీలో మహమ్మదీయపాలనకుబునాదిపై చెనో, ఆనాడే భక్తియారభిల్లియను ఘోరీబానిస యొకడు బంగారము నాక్రమించి గానిని కూడ తురకల యేలుబడికి దచ్చెను. కాని, యానాటి నుండి పతానసామ్రాజ్య మంతమగునాటివరకు నీవంగ భూమి కేరసకుమాత్రమే సామంతసీమ నుండి, సర్వ స్వతంత్రమై విరాజిల్లుచుం డెడిదని చెప్పవచ్చును. పతాను పాదుషాల ఏలుబడి సీమలో నొక మారుమూల నుండి వారి దాడులకై వేళ్ల గురియగుచు, నీపుడయిదేలికలు నిజ స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను అంతఃకలహముల పెంపొందజేయదగు మతద్వేషాది అసహనచర్యలకు నెట్టుకొనక, పాలితప్రజల సమదృష్టి నాదరించుచు మన్నించుచుండిరి. ఈ తురక ప్రభువుల కొలువున పరమచాందసులగు హైందవులు కూడ నున్నతోద్యోగముల జేయుచు భ్యాతిగడించుచుండిరి. అట్టి మహాత్మ్యప్రపదవులలో నొక్కటగు సర్వసేనాధిపత్యమున నె మన కథానాయకుని తిండి నయనచంద్రరాయలు తన తీవితమును గడపెను.

నేటి గాజసాహి జిల్లాలోని బిరాజయా యను గ్రామమున నయనచంద్రుడు జగదానందరాయడను శివభక్తుని కడుపునబుట్టి భక్తిశ్రద్ధల బెరిగి పేర్వడసిలక్కావలి లేక గౌరునాబరగు నాటిరాజధాని పాలకుడగు సురైమానుని కొల్లున ప్రవేశించెను. అతడు తన బుద్ధి చాతుర్యములచే నాప్రభువు ననుగ్రహమునకు బాత్రుడై, సర్వసేనాధిపతియై, యకాలపుత్యునాతి బడినంతన యెల్లర మనంబులకు వెలిలి గలిగించినవాడయ్యె. అతని నిర్భాగ్యకాలమునకు కాలచంద్రుడు బాలుడై యుండెను. 4వారో అను ముద్దుపేర తలినంద్రుల లాలనకు పాత్రు

డైన యాచిన్నికందు కాలచంద్రుడే తలినంద్రుల యొక సంతానము. అన్నెము పున్నె మెరుంగక, తనకు గలిగిన మహాపదనైన గ్రహింపదగు జ్ఞానము లేకయున్న యాబాలునితల్లితోగూడ మాతామహుడు తన యింటికి గొంపోయెను.

నానాటికి పెరిగి పెద్దయగుచు గాలచంద్రుడు తాతగారింటనె విద్యలనెల్ల నేర్చి సరివారల మెప్పు వడయుచుండెను. పరమవైష్ణవుడును, భక్తుడునగు తాత క్రమశిక్షను “రాజు” దైవారాధన విధుల నేర్చి సంస్కృత మెరుగకుండినను, పూజార్చనలకమంత్రోచ్చారణ లల ఎరచుకొనియెను. మాతృభాషయగు బంగారీయును, రాజభాషయగు పెర్షియనును చదువను, వ్రాయును నేర్చుకొనెను. అట్టితండ్రికొడుకు సాము గరిడీల వారి కేరి మె స్సొంచెనని వేరే ప్రాయశేలః పల్లెటూరి పంతులయొడిని పొంతులనేర్చిన నేర్పరి, పంచాంగము జూచి గ్రహ తారల గమనికలు గుణించి తత్ఫలము జెప్పగలిగెనని యొరుకపరన వెలయునా? స్ఫురద్రూపియు, సుశిక్షితుడును, ధీశాలియు, అజానుబాహుండును, ఔచార్యశీలుడునగు కాలచంద్రుడు సహపాతులలోన ఒక్కల మధ్య చంద్రునట్లే చూప టైనట్ట. అట్టి దిన దిన ప్రగర్థమానుని అల్లునిగ జేసుకొనుటే మహాభాగ్యమని తలచి రాధా మోహనుడను ఆపురమందలి సంపన్నగృహస్థు డొకడు తన కుమార్తెల నిర్వర నిచ్చి కాలచంద్రునకు వివాహము జేసెను. “రాజు” మరిరెండేండ్లు తాతగారింటనే భార్యలతోగూడ నుండి, తరుపరి ఒక్కరిపై నింక నాధారపడి యుంట భావ్యము కాదని తలచి తల్లితోగూడ లక్కావలియందలి నిజగృహమున కేగెను. సుల్తాన్ సురైమాన్ కాలచంద్రు నుచితరీతి మన్నించి, తనకొలువున జేర్చుకొనెను. “పాప మీనాటికి రాయలింట దీపముజెట్టు గౌరవము నిలబెట్టు దగువాడు కలిగె” నని నల్వరసుకొన మరల పిలయ్యెను.

నిర్భాగ్యుడగు కాలచంద్రుని దెట్టి పాతయోకాని, యామాత్రపునీరియు, కాంతియుగూడ నానావపునిధికి

కనుకట్టిపట్టయ్యె. నిత్యకర్మనిరతుడగు నా యువకుడు కొలుకుటలమును వీడి యేనాడును ద్విజార్థ కర్మల జేయ మరుసకుండెను. అతడు కాల్యకృత్యముల దీర్చుకొని గంగాస్నాన మొనరించుకొని, శుచియై, రాజ్యపాపాదపరి సరమార్గమున వచ్చుచుండ నొకనాడు రాజకుమారియగు “దలాల్ బీబీ” కంటబడెను. అవివాహితయు, నవయావన విలాసవతియునగు నారాకొమరిత యతనిగాంచి మోహపర వశయై, తనదాసీజనములనుండి యతని స్వత్రాంతమెరిగి, నిజే స్వస్థుల తలిదండ్రులు గ్రహించునట్లు చేసెను. సులయిమా నదివిని కాలచంద్రుని పిలిపించి తనకట్లుని గమ్మని చెప్పెను కాని పరమన్నైప్తిమడగు “రాజు”న కిట్టి సంబంధము నచ్చు టెట్లుగనయమునను, భయముననుకూడ నాన్విజుని మొగ్గింప వీలు గానక సులైమా నలిగి తనయాజ్ఞ నిట్లు ధిక్కరించు కాలచంద్రుని కొరతనేయ నాజ్ఞాపించెను. ఆ బాల్య పరిచితాచార విగ్రహమున కార్యమున కొడంబడుటకన్న ప్రాణము లర్పించుట యెక్కువ కాదని తలంచి నిశ్చింతగ రాజాజ్ఞ శిరసానహించి కాలచంద్రు డారాత్రి చెర కేగి మరునా డుసురు లుడుగ నుండెను. దలాల్ దా నలచిన వాడింతటిధీరు డని విని, యట్టి మహామహునితో నాకొ రతనె తానుకూడ సమసిన ధన్య నగుదునని భావించి మరు నా డుదయముననే వధ్యభూమికి దాసును బోయి తన నిశ్చయమును దలారులకు దెలిపెను. రాజకుమారి యద్వి తీయలావణ్యము, ననివార్యప్రేమయును, త్యాగసౌశీల్య మును గాంచి కాలచంద్రుని మనసు కరగి, యామెను పరిణయమాడ నొప్పుకొనెను. సుల్తాను ఆనందమునకు మేర లేకుండెను. తాను మహమ్మదీయ మతమును స్వీక రింపకయే కాలచంద్రుడు దలాల్ కుమారి పాణిని గ్రహిం చెను. కాని తురకబిడ్డను బెండ్లాడిన యాయువకు నెవ్వ రును దరిజేరనీయకుండిరి. రాజాగ్రహమునకు బాక్రుడై వధ్యనీమకేగునాడు రహస్యముననైన కంట తడిచెట్టిన వ్యక్తులే నే డాతని ననరాని మాటలాడి, పడరాని పాట్ల బెట్ట మొదలిడిరి. సంఘదూకుడై నెలిబెట్టబడిన కాలచంద్రునికి రాజానుగ్రహ ముండియు జీవయాత్ర గడపుట దుర్భరమయ్యెను. “ఓకేమ్య, ఓకేక్క” యను అమ్మలక్కల గుసగుసలకు, కుమిలి కుల్లెడు తల్లి కన్నీటి

కాల్యలకు తాళలేక, కాలచంద్రుడు నియమితప్రాయ శ్చిత్తములకు లొంగియు, నలయు నన్నివిధులకు తలయొ గ్గియు, సంఘాదరణపాశ్రమము కా లేకపోయెను. వీరితనిసం ఘము తన్ననుగ్రహించుమాగ్గము గానక దీనబంధుడగు జగ న్నాధుడే శరణ్యుని యెంచి అతడు పూరీక్షేత్రమునకేగి, యట నాడేవు నారాధింప దలంచెను. అవటి పూజా రులు కులకళంకితుడని యాతని నటనుండి వెడలదరిమి, నాడు ప్రఖ్యాత హిందూ సార్వభౌముడని వన్నెకె క్కిన ముకుందదేవ గజపతి పండితసభామధ్యమున నీకు దగురీతి సహాయము దొరకునని తెల్పిరి.

ఆన్విజుడు కటకపురిని సార్వభౌమదర్శనభాగ్య ముబ్బని కారణమున హతాశుడై, వానికై హుగ్గితీర మున కేగి, యచ్చలను తిరస్కృతుడయ్యెను. భగ్న మనోరథుడగు కాలచంద్రున కింకేదియు దోపక పట్టరా నంత కోపమువచ్చి, త న్నింతగా వేధించుసంఘమును, దాని పూజలందుకొనువేల్పులను యాపుమాపికపిడిర్చుకొన నలయు ననెడికోర్కె పుట్టి అతడు అందులకు తగు యత్నము సేయసమకటైను. నందులు పరిభవింప కసిదీ ర్చుకొన నాడు చాణక్యుడు ప్రతినపట్టినయట్లు నేడు కాలచంద్రుడును హైందవసంఘ విధ్వంసమునకు దృఢసం కల్ప డయ్యెను.

3.

బలాధికారి సమన్వితుండును, కొరి మాత్రు నిచ్చి యుచితరీతి గారవించినవాడును, తనకేలికయు నగు సుల్తాను సులయిమాను ఇష్టట్ల నీక్రోధమయ్యునౌదయు నకు ఏకమాత్రశరణ్యముగ గన్వటైను. అంతేకాదు, కసిదీర్చుకొని తన పరితప్త హృదయానలమును జల్లార్చుకొనుటకు స్వమతమారుడగు సుల్తాన్ ఎల్ల విధముల దగిన వాడని యతనికి తోచెను. ద్వేషపూరితమానసమున కాయేలికమత మెంతయు రుచించెను. రాజ్యమేలు రాకొమరిత కేమత మంతగా ప్రేమాంజలిగ త్యాగబుద్ధి బుట్టించెనో, యేమతమర్యాదను సామంతులును, సామాన్యులునుగూడ నంతగా కలసిమెలసి యుండుటకు వీలయ్యెనో, ఏమతావలంబులలో నొకని యాధిక్యము నిం

కొకని యుద్ధానీనతయు తన కేమాత్రము గానరాకుం
డెకో అట్టి ముసల్మానుమతమే కాలచంద్రున కప్పట్టున
పరమావలంబనీయముగ దోచె.

అప్పటి స్థితిని సంశయించుటకును, వేరొందురీతి
న రించుటకును కాలచంద్రునికి సమయమా? లక్ష్మణునికి
చేరినంతనె యామధ్యసంకల్పించు రాచనగరు కేగి తన
నిల్లితాభిప్రాయమును సుల్తానున కెరింగించెను. సులయి
నూన్ అల్లునిగోనిమార్పు గని పరమానందభరితుడయ్యెను.
స్వయతమున నుచితరీతిని జేరిన జామాతకు అతడు వలయు
నైస్వస్వహాయము నిచ్చి, విజయుడై రా నాకీర్వదించి,
అతినిని ఉత్కలౌక్రమమున కంపెను. అల్లునిగోల్పె
జెల్లించుటయు, ప్రఖ్యాతిశ్రుదేశము నాక్రమించు
టయు దిలవనితలంపుగ లభింప నెవ్వడు మరియకుండును!

౪

గంగాతీరమున స్త్రీయనామాంకిత ఘట్టనిర్మాణ
నియుక్తుడై యుత్కలౌక్సామ్రాజ్యనేతి శ్రీముకుంద దేవ
గజపతి ప్రమత్తుడుగ నుండెను. గంగాగోదావరీ మధ్యస్థ
మగు తనరాజ్యమును నిజపరాక్రమమున నెంతయు విస్త
రింపజేసి శత్రుభీకరు డనుఖ్యాతిగడించిన యాహింయాప్ర
భువు, మొగలు ప్రైయూరుదాడిని నలిగియున్న యుత్తర
సీమలనుండి యిట్లురుములేని పిడుగు అనతికాలముననె
తనపై బడునని యెట్లు దలంచియుండును? పటిమ చెడి
పరానుసామ్రాజ్యము భగ్నమగుటచే, సామంతసీమలు నిజ
స్వతంత్రతాస్థాపనకు గృహింపలుపుచు నొండొంటితో గల
హించుచుండ, నవి తన్ను బోలిన బలవంతునితో గయ్యము
నకు కాలదువ్వనని యాతడు కలనైన నూహింపలేదు.
కాని తన రాజ్యసీమనె సంఘనిరాదరణ మనువేడిమిని
నావిర్భవించిన యొకద్యుజవిద్యేష మేపుము, హుగ్లీనదీ
తటమునందలి తన విడిదిలోని పండితమాన్యుల తిరస్కర
ణమున చెదరిపోయియు 'గాడ' రాజాదరణను బలయు
తమై యొక్కుచున్నది తిరిగి క్రిందికి దిగి తనను, దనరాజ్య
మునుకూడ ముంచియెత్తి కుడుచుకొని పోవునని ఆతడు
కల గనుటెట్లు!

రాగాలేనికటకపురిరాణిచే నన్నియోదినములు కాపా
డబడియు, తుదకు కాలచంద్రునికి కరగతమయ్యెను. కని
తప్ప అన్య మెరుంగని యాకరకుమానిసి విధి విరామము
లేక గజపతుల రాచనగరును పీనుగులపెంటుగ జేసి విడి
చెను. ఆయాసముగ నింతటి జయము గలిగిననెను
సంతసమున నాతురక సైనికు లుత్సాహపూరితులై రాజ్య
మెల్ల కొల్లగొట్టుచు విజృంభించిరి. తా బడిన చిత్తసం
క్షోభమున మొరడువారిని కాలచంద్రుని హృదయమున
దయాదాక్షిణ్యముల కువోట్టను దాపు లేకుండెను.
వయోలింగభేదముల బాటెంపకయై చేజిక్కిన యాహిం
యాసామ్రాజ్య ప్రజనెల్ల నాసేనాధిపుడును, సైనికులును
కత్తుల కెరజేసివైచిరి. పంటభూముల పెంటకుప్ప
లుగ జేసివైచిరి. కలకలలాడు జనపదముల మలమలమాడు
మంటల జెట్టివైచిరి. వేయేల? తైయారుదోపిడినెనుక
పాంచాలమైన కొంత విశ్రాంతి నొందెగానికాలచంద్రుని
దాడి తరువాత నుత్కలౌము మరి యుసురుకొనలే దం
దురు. ఆతనివర్యుల జూచినవా రెవ్వరును కాలచంద్రుని
“కాళాపహాడ” అని తప్ప వేరొందులేర బలిచి యెరుం
గరట! సాధారణముగ ఘోరకృత్యములకు వెనుదీయని
ఆతని సైనికులే యొక్కొక్కతరి ఆతని సహారకార్య
మును జూచి నిశ్చేష్టులై యిట్టిఘోరములకు వెనుదీయని
యీతడును మానవుడేనా? యని సంశయించుచుండిరి.

కటకపురితోడ శ్రీ జగన్నాథుని యాలయమును,
కోడారమును, భువనేశ్వరుని కోవలయు మొదలుగాగల
ఎన్నియో దివ్యక్షేత్రములు కాళాపహాడుకని కాహుతి
యయ్యెను. మహాక్షేత్రముల యగ్నకులే యాతని కోపా
నలమున కింధనము లైరి. క్షేత్రనేతల యాలయములే
యాతని ద్వేషాగ్నిని వధ్యమందిరములుగ మారె! అనేకపురు
షాంతరములనుండి పూజలందెడి మహాసాలగ్రామములే
యాతని మాత్రవిపర్జన పాత్రను మురుగవలసినచ్యే. ఏమని
వ్రాయను! చూరింతయాపు కడుపు కొని యాచర్య
మతో మూయబడిన యాతని రణభేరి మోత విని,
భయమున శ్రీజగన్నాథుడే పర్యురేడి వచ్చి యాతగడ
జమిందారిలో ఉన్న మధురాగ్రామములో
దలదాయకొనెనని చెప్పుదురు. నేటికిని తామధురలో

నున్న దేవళమున మూడుకూన్యాసనములకు శ్రీజగన్నాథమునందువోలె భోగరాగాదులు జరుపుదురు. కాళోపహాడ్ పోయినదాక అట విడిసియుండి పిమ్మట నామూర్తులు పూరీ వేంచేసినవని చెప్పుదురు.

ఆనాటి తల్లులు తమపిల్లలను కాళోపహాడ్ కిచ్చేదమని చెప్పి నిద్రపుచ్చేడివారట! ఎంతటి ధీరులును ఆపేరు వినంతనే గడగడ హాకుచు తలదాచుకొన నేయడవులకైన పరుచెత్తిపోయెడివారట! ఆపేరుపెట్టుకొని ఎంతయోకాలము దుర్మార్గులు తమదౌర్జన్యములనెల్ల నిర్భీతిని అడ్డులేక జరిపిరట.

ఇట్లు వీరవిహార మొనరించుచు దనసీను నెల్ల ధ్వంస మొనరించుచున్న కాళోపహాడు నెదుర్కొని ముకుంద దేవుడును రణనిహతుడయ్యె. ఇప్పటి కానేకాక్రమణము పూర్తియయ్యెనని తలచి ‘గోపా’ నేనాని గృహలోన్ముఖుడయ్యెను. త్రోవపాడుగునను నీహిందూమత ధూమకేతువున కేదియు బచ్చగనుంట నచ్చినది కాదు. కాని, చిన్నతనమున దన్ను దెచ్చి మాతామహుడు పెంచి పెద్దచేసిన యాపల్లెలోమాత్ర మాతని సహార కార్యమునకు ఒక యాటంకము వచ్చెను. తా నన్యమతావలంబుడైపోయిననాడతని తల్లిని, భార్యలను మొదటి మామగారగు రాధామోహనుడు కొనివచ్చి తనయింట బెంచుచుండెను.

నేడాతని విధ్వంసనాంధ కాగ్రామమున నంత రాయము గలిగించిన దతనిమాతృమూర్తియే. కొమరుని రుద్రమూర్తిని గని శోకావిలమాననయై కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చుచు, నెదరుపడు తల్లిని గనినంతనే కాళోపహాడు స్తంభించిపోయెను. చేష్టలుడిగిన యాతనిరాతిగుండె నింక నెట్టి సరళత్వ ముండెనోకాని, వేడినిట్టూర్పు విడిచి, ‘రాజా’ అపల్లెపై నేరును చేయిజేసికొనసద్దని కఠినముగాజెప్పి తిన్నగా లక్ష్మీని కలికి మరలెను.

యదృఢబిలిక పదలినపిదప మాట్లాడవచ్చునని సులైమాన్ అల్లుని విక్రాంతికి భంగము గావించలేదు. కాళోపహాడు విక్రాంతి యెట్టిదోకాని, అహర్నిశము లాహారనిద్రలనైన తిన్నగ గానక, అనతికాలముననే

యాతడు తూర్పుననున్న హిందూరాజ్యములగు అస్సాము (కామరూపము) మొదలగు వాటిపై దాడిచెడల సుల్తాను ననుజ్ఞ వేడెను. ఎంత బ్రతిమాలినను వినకొల్లని కాళోపహాడునకు కాదననేరక, సుల్తాను తన సమ్మతి నిచ్చెను.

౫

నాడు సైమూరుచే విధ్వంస మొనరింపబడగా మిగిలియున్న పరామనామ్రాజ్యమును బలాలు లోడి యను నాత డేలుచు నెట్లైన మరల గోల్పోయిన ప్రతిష్ఠ నార్జింపధిగీరధయత్న ములజేయుచుండెను మాళవ, ఘోర్జరములతోపాటు జానుపుర, బంగాళములుకూడ స్వతంత్రసీమలై యుండుటండేసియు, దనకు రావలసినకప్పములు రాకుండుటండేసియు, బాదుషా సమీపమున నున్న జానుపురపాలకుని లొంగదీయ యత్నించు చుండెను. జానుపుర పాలకుడుగు బరబఖ్ష డిల్లీదాడుల నెదిరించుచు గాచుకొనుచుండెను. కాళీ, ప్రయాగ, అయోధ్య మొదలగు ప్రఖ్యాత హిందూక్షేత్రము లెన్నియో గల జానుపురరాజ్య మెప్పటికైన హిందూమత విద్యేషియు, అప్రతిహత శౌర్యరాశియు నగు కాళోపహాడుని కంట బడక తప్పదని బరబఖ్ష గ్రహించెను. అనల డిల్లీకి తోడుగ నీవల లక్ష్మీని కలియు దనుపై గత్తికట్టిన మనుట కష్టమని యాతడు తలచెను. కాన నతడు యుక్తియు క్రమముగ కాళోపహాడునకు డిల్లీ సార్వభౌముడు తన చేతగానితనమున ముసల్మాన్వేషులగు హిందువులకు నెంతయు ననుకూలుడుగ నుండెనయ్యు, నట్టివాని దంపించి యర్హుడగు వాని డిల్లీ సామ్రాజ్యసింహాసీతినభిషేకించుటధర్మమనియు, ముసల్మానుల గౌరవప్రతిష్ఠల గాపాడుట తన యట్టి ధీరునకు దగినపనియనియు కబురంపెను! ఒరబఖ్ష యాహ్వానము నాలకించి కాళోపహాడు జాన్మరమునకు బయనమయ్యెను.

ఈసమాచార మెరిగి బలాత్ లోడి, కాళోపహాడును జాన్మరమేగి బరబఖ్షను ఎట్లయిన కలియకుండ జేసి, త్రోవ గాచి వానిని డిల్లీకి దోడ్కొనిరా నిపుణులగు తన మంత్రి సయ్యుదనువానికి చేయిపైనికుల నిచ్చి

పంపెను. చతురమతియగు సయ్యదు నదీతీరమున కాళా పహాడు రాకకై వేచి, యాతడు వచ్చు పడవలు జాన్వర ప్రాంతము చేరకుండగనె సమీపించి తానె బరబక్ష పంపిన దూతనని తెలిపి, కాళాపహాడునకు రహస్యముగ “జిల్లీ నేన లసంఖ్యాకములుగ వచ్చి త్రోవగాచి యున్న వినియోగిగి, బరబక్ష మిమ్ము పదిమందిపైనికులతోడ నాప డవల విడిచి నాటుబాటు పల్లకిలో రిమ్మనుమని వేడి బంపె” నని చెప్పెను. కాళాపహాడున కింతటిచెరపాండుపల సిన యవసర మంతగ గానరాకున్నను, బరబక్షతోల్లె నేల తీర్చరాని అతనికి తోచెను. కాని యాడుదానిసలె నతడు పల్లకినెక్కిపోవుటకు సమ్మతింపక నమ్మినబంట్లు పదిమందితోడ నత్యాయాధుడై సయ్యదు ననుసరించెను. అతనికిగాని, యాతని ‘గాడాయోధులకు గాని యాచంద్రి గొంపాయెడి ప్రోవయే తెలియదయ్యెను. మైత్రి నాంధ్రులు బలూలలోడీ చేయు సన్మానములవలనను, అతనిమంత్రి సంభావనముల వలనను ఈవంగనేనానికి పతానుల ద్రోహము గ్రహింప నినువంతయు వీలు కలుగ నరయ్య. సయ్యదు చేచు సవర్ణుల సంతృప్తుడైన కాళా పహాడు జిల్లీ జేగి నిజ మెరిగినపిమ్మట చాచుచు చేసిన ద్రోహమున కరిసి నిందింప సాహసించుకొండెను. సామ్రా జ్యనేత్రయగు లోడీయ. కాళాపహాడునకు నిందింప నవ కాళ మీయకు, ప్రఖ్యాతయశస్కుడగు నాతనిం దనకొమ రిత పలచియున్న కారణమున నిట్లు మోసగించితి ననియు, తుమించి పున్నించ పలయుననియు జెప్ప నాతడు మారు మాటాడలేకుండెను.

పంక్తికుమారుడై సుప్రాప్తుచున్నచల నందుచు మనుగుడుపు లారగించుచు గూర్చుండుటకు కాళాపహాడు నకు మనము నిలుచుటెట్లు? తన్నంతగ పరాధివించిన హిందూసంఘ మింక సంతగ మిగిలి ప్రబలుచుండ నా క్రోధకూర్తి మానసమునకు శాంతి చేహరు టెట్లు?

కాళాపహాడునకు విశ్రాంతిగొన వాంధ గలిగినను, జాన్వర విధ్వంసవాంఛను తన కొమార్తె నాతనికిచ్చి పెం డి చేసిన బల్లలోడీ మిన్నకుండఁ టెట్లు? జాన్వరపాలకా ధరణమున హాయిగనున్న హిందూమహాక్షేత్రములపై కాళాపహాడుని దృష్టి మరల్చుటకు డిల్లీ రాజ్యాంగవేత్తల

కంత కష్ట మునిపింపలేదు. సామ్రాజ్య సేనానాహిని కధినేతయై సార్వభౌముని జామాత వరలః దనమారణ క్రియలకు మొదలిడెను. ఉత్కల సంహారకూర్తి కామ రూపాదినీమల వైభవము మట్టిలో కలిపిన పదాఘాత మున సార్వభౌమరతున గల హిందూజాతి కెల్ల నంత్య కాల మాసన్నమైనటుల తోచెను. తా నొకటి దలప దైవ మొకటి చేసెనే యని విలపించుచు బరబక్ష యుద్ధభూమిని ప్రాణము లర్పించెను. గియ, ప్రయాగ, అయోధ్య మొదలుగాగల ప్రఖ్యాతపావనభూముల దగుల బెట్టి కాళాపహాడు కాశీ కేగెను. అట నాతనిపైనికులు విచ్చలవిడి చేలకేగి ఆతాలగోపాల మెల్లర మానప్రాణముల గొనతోచ్చిరి. కాళాపహాడు అటగల దివ్యాలయములనేక ముల జొచ్చి, లోని విగ్రహములనెల్ల ధ్వంసమొనరించి, తుట్టుకుదకు విశ్వేశ్వరు నాలయమున జొర నుకించెను. కాని యాయాలయద్వారము చెంగటి కేగుసరికి నొకస్త్రీ వ్యక్తి “అకులశంకు డేదీ? అకులపాంసను డేదీ?” యని గద్దించుచు, సందతాడిత భుజంగంబువోలె తోచుచు రిచ్చున పచ్చి యాతని నామహస్తముబట్టి నిలువబెట్టి, పలయు నంతగ దట్టి, “నన్ను గుర్తించితివే? నీనాడు నాయన్న కడుపు చెరప బుట్టితివో యానాడే యింతటి సంతా లుడ నొరువని యెరింగిన, అల్లారుముద్దుగ బెంచి లాలించిన నా యీచేతులనె నీ యశువుల గొనియుందును. మాన గండైనది. కులపద్రవకుడువని యెంచి పెంచిననీవు పులకశంకుడవైతి వేమిరా? నీతండ్రితో బాట్టి హత భాగినినై శ్రీవిశ్వేశ్వరు సేవించుచు నీరీతి గాలము గడి పఁచెంచిన న స్త్రీవిశ్వక్షేత్రమునగూడ పడియుండనీక, నీరాకాసిముకలు పరిధివింప గంగగర్భము జొచ్చి యాత్మహత్య జేసుకొని జూడవచ్చిన ప్రతాపవంతుడవు: ఇకనైన సంతసించు! మాతుల నిచ్చి నీచే నిచ్చ వచ్చిన దాస్యము జేయించుకొని యింట గూర్చుండి గునియు మామలకు ఇకబోయి నీప్రతాపవిశేషములు నచ్చజెప్పు. తురకబూబుల సాంగత్యమునకై మాతాపితరుల సుతమర్యా దలను మంటబెట్టిన నూనహీనుని మహమ్మదీయస్వర్గ మైన నెట్లు చేరరానిచ్చు ననుకొనుచుంటివి? సామ్మ! పాపి! సామ్మ!!” అనుచు, విశ్వేష్వుడై స్తంభించి యపై

చూచుచున్న కాళాపహాడును వదలి పడిపడిబోయి గంగా నదీగర్భమున జొచ్చెను. అప్పటికి నా నేనాధిపుడు లేరుకొనలేదు. ఆవిశ్వేశ్వరాలయద్వారసన్నిధిని కొయ్యబొమ్మవలె నిలిచి నిలిచి, తన్నట్లు మందలించి పోయిన రోషాయతశేత్రబాడసే చూచిచూచి, యేగును వరచి తన్ను చేరరాని కారణమున గొంతవడికి దనుకు దానె తెప్పిరిల్లి, కాళాపహాడు మారుమూటాడకుండా చన విడిదిగుడారమున కేగి తెర వెచుకొనెను.

మరునాడుదయమున నేవకు డెట్టకేలకు సాహసించి గుడారములోని కేగి, కాళాపహాడు మరిగాన రాడయ్యె; ఏమయ్యెనో ఆకాలమూర్తికే యెరుక! లోడిరోకుమారి గర్భమున గలిగిన ఫాతిమా తప్ప వేరెట్టి సంతానమును బడయకయో కాళాపహాడు అంతర్ధాన మయ్యెను. సప్తమాటని రాజనీతియొ, కాశీదేవాలయార్చకుల నైపుణ్యమో, లేక మేనత్తమందలింపునేషిమియొ, యాతని కథావిశేషుని జేసెను.

పారిజాతము

చిర్రావూరు కామేశ్వరరావు గారు

త్రైగుణశాఖాగ్రమునఁజక్కఁదనము లొలుకు
పరమసుకుమార నాట్యసుందరివి నీవు
పారిజాతమా! సౌందర్యభాగ్య మెల్లఁ
జూఱఁగొంటివి, నినువంటిచోద్య మేద?
వలపు ప్రసరించి వెన్నెలతళుకుసందఁ
గలికితన మొల్కు నీ సోయగము నుతింపఁ
బలుకునేరువు నా కలవడఁగ లేదు:—
భరతశాస్త్రము నీ కేరు గఱపినారు?
పరమనిశ్చయసంగీత వరము నీ కె
వఁడు ప్రసాదించె?—సొతటి భాగ్యవతివి!

మలయనూరుల వీచిక లొలయునపుడు
తెల్లనవ్వులమో మటు ద్రుప్ప, చంద్ర
కాంతిలో డాఁగి యిసుమంత గానఁబడవు!
నీవు తెచ్చిన దన్యసందేశ మేమి?
అనధి లేదె, మనోహరమైన నీవి
లాస విన్యాస యుత మృదుహాసమునకు?—
జేల! ఈ పరమానందలీల లెల్ల
అంతరించిపోవు నని నీయాత్మ కెఱుక
లేదె?—తెల్ల వాఱినయంత లెక్క లేని
చక్కఁదనములు ధూళిఘాసరితము లగు!

ఇంద్రవర్మ తామ్రశాసనమా?

రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారి, యం. ఏ., యల్. టి.

కడచిన అషాఢమాసపు భారతిలో “అనంతవర్మ కుమారుడు ఇంద్రవర్మయొక్క తామ్రశాసనము” అనుపేరల వ్యాసమొకటి ప్రకటింపబడినది. ఈశాసనపు ప్రతిబింబములను గడచిన సం. డిశంబరునెలలో టెక్నాలజీమిందారుగారగు శ్రీ యల్. యన్. దేవుగారు నాకు పంపి దాని పాఠములను వారికి పంపగోరిరి. అట్లే చేసితిని. తర్వాత పల్లకిమిడి నివాసులగు సత్యనారాయణరాజ గురువుగారు “నందవర్మ సాంతోబాంవాలి తామ్రశాసనము” అనుపేరిట ఇదే శాసనపు ప్రతిబింబములను, పాఠములను వ్రాసి పంపి, ఆంధ్రదేశీయేతిహాస పరిశోధకమండలివారి ఆంగ్లత్రైమాసికపత్రికయందు ప్రకటింప గోరిరి. అట్లే అవి ప్రకటింపబడినవి. * ఆషాఢమాసపు భారతియందు నాపాఠములను తెలుగున ప్రకటింప యత్నించితిని. కాని వీలు లేకపోయెను. అయినను శ్రీరాజావారే ఆ శాసనమును ప్రకటింపగా జడివి తిని. అనేక విషయములందు మాకు అభిప్రాయభేదములుండుటచేతను, శాసనపు ప్రతిబింబములందలి విషయములను, ప్రకటింపబడిన పాఠములను అనేకచోట్ల సరిగాకపోవుటచేతను తిరిగి నా వ్యాసములోని కొంతభాగమును ప్రకటించి నా పాఠములను, నాకును, శ్రీరాజావారికిని గల అభిప్రాయభేదములను ఈక్రింద పొందుపరచుచున్నాడను. ఈ శాసనముయొక్క ఆకారాదివిషయములు, లిపి, భాష మొదలగువానిని గురించి తిరిగి వ్రాయ నక్కరలేదు. కాని శాసనమునందలి భాషనుగురించి కొన్ని విషయములు మాత్రము వ్రాసెదను.

చిట్టచివరనున్న రెండువ్యాసగీతములు తప్ప, మిగిలిన శాసనమంతయు గద్యరూపమున నున్నది. ‘ల’ కారము నకున్న, ‘ళ’ కారమునకున్న తేడా లేదు. ప్రస్తుతము

మనము అనుస్వార ముపయోగించునెడల శాసనమునందు అనువాసిక మే లిఖింపబడినది. ఇందులకు ఉదాహరణములు:—కళింగ, మహీష్ఠి, కళాజ్యు, కలహ్లో, తరజ్జ, మజ్జరీ, పుష్క, రజ్జిత, క్రీమానన్దవర్మ.—మరియు “సంవత్సర” అని వ్రాయుటకు బదులుగా శాసనమునందు “సంవగ్గర” అని ప్రాకృతపదము వాడబడినది. “వ”, “ఓ” లకు భేదము లేకుండుటయు, ఉండవలసినచోట్ల అనుస్వారముగాని, విసర్గగాని, సంధిగాని యుండకపోవుటయు ఈశాసనపు భాషయందలి విశేషములు.

శాసనవృత్తాంతము

ఈశాసనము పూర్వగాంగవంశీకుడును, శ్రీ అనంతవర్మసూనుడును అగు శ్రీమానన్దవర్మ మహారాజు యున్నది. పూర్వగాంగవంశీపు రాజుల చిరుదములన్నియు ఇందునూ గలవు. ఈరాజు తన పరిపాలనమునందున్న “చిఖ్లిక” గ్రామనివాసులగు భౌగిక (ఆదాయపుపన్ను నిమూలుచేసేవారు) వారికి (నీటి తీరువా నిమూలుచేసేవారు) ప్రముఖులనందరిని సమహర్షి కుటుంబినులను (వ్యవసాయదారులను) ఆజ్ఞాపించుట వీరునగా:—“వీరికు తెలియబడుగాక! శ్రీమానన్దవర్మయైన మేము ఈ(చిఖ్లిక) గ్రామమునందు సూర్యగ్రహణకాలమందు (మా) పుణ్యాభివృద్ధికొరకు రాజపుత్రుడైన ‘ఖాలి’ అను పేరుగలవాని (సమక్షమున) ‘ధూపత్రక’ నివేశనసహితముగను, కాండిన్యస గోత్రులున్న, బ్రాహ్మణులున్న అగు ఆదిత్యశర్మ, మాత్రుశర్మ, దుగ్గశర్మలకు సర్వవిధములైన పన్నులు, ఇతర ఆటంకములు తప్పించి ఆచంద్రాగ్ర స్థాయిగా ఇవ్వబడినది.”

* ఆం. ఇ. ప. మం. వారి త్రైమాసికపత్రికరెండవసంపుటము, రి, 4, సంచికలు, 188-188 పుటలు చూడుడు.

దానమిచ్చిన భూమియొక్క పరిహద్దులు ఈక్రిం
ధివిధముగా చెప్పబడినవి:—తూర్పు, దోల్లంగి యను
పేరుగల సరిహద్దు, దక్షిణం, దక్షిణముగా పారుచున్న
(కాలువ) దక్షిణపుసరిహద్దు. పశ్చిమదక్షిణముల పా
ణము, పశ్చిమం దిగుడుబావి. ఉత్తర పశ్చిమముల పా
ణము. ఉత్తరమున కాలువతూర్పుగా పారుచున్నది.

రాజులకు ఆజ్ఞాపించుట వీరునగా:—

“సీరాజులారా ! ఇతరులు (దానము) ఇచ్చినా
రని, ఫలం లేదని సంశయించవద్దు. ఇతరులు దానంచేసిన
దానిని రక్షించుట స్వదానఫలంకన్న మెచ్చు. సగరాది
ప్రకృత్యులు అనేకమంది భూమిని దానంచేసినారు.
ఎప్పుడు ఎవరికి భూమి దానంచేస్తే, అప్పుడు వారికి
అంతఫలం.”

దానముచేసిన గ్రామము

దానముచేసిన “చిఖల్లిక” యను గ్రామమిప్పుడు
“చిక్కాలవలస” యను గ్రామమై యుండును. ఇది గం
జాంజిల్లాలోని ఉర్లాంగ్రామమునకు సమీపముననున్నది.

శాసనకాలనిర్ణయము

శాసనకాలము “ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవ
త్సరశకే, 221” అని నిర్ణయింపబడినది. ఆంధ్రదేశీయేతి
హాస పరిశోధకమండలివారి త్రైమాసికపత్రిక, రెండవసం
పుటము, రెండవభాగమున, 158 పుటలో ఈశాసన కా
లము “ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరశకే” అనియు,
అనగా, గాంగేయశకము 100 సంవత్సరము లని,
వ్రాసియుంటిని. అప్పుడు శాసనకాలమును చెలుపు
గుర్తును శాసనాంతపు చిహ్నముగా భావించియుంటిని.
కాని దానినిగురించి సంశయము తీరక, లెక్కలిజమిం
దారుగారికి వ్రాయగా, వారు అది 221 అని వ్రాసి
పంపిరి. శ్రీ సత్యనారాయణరాజు గురువుగారును వారి
వ్యాసమున అట్లే వ్రాసిపంపిరి. కనుక ఇదివరలో నేను

మాచించిన యభిప్రాయమును మార్చుకొని ఈశాసనము
యొక్కకాలము గాంగేయశకము 221 గా భావించెదను.

ఈశాసనకర్త ఎవరు?

188, 195 గాంగేయశక సంవత్సరములలో గుణార్ణ
వుని కొడుకు దేవేంద్రవర్మ రెండుదానశాసనముల నిచ్చెను.
అతనికి జయవర్మ, అనంతవర్మయని ఇరువురు కొమార్తెలు.
అంగు అనంతవర్మ 204 గాంగేయశక సంవత్సరములో
ఆతనిసోదరుడైన జయవర్మసలహాపైని వివాహసమయము
నందు క్రోష్టుకవర్తనియందలి తాళజేరియను గ్రామ
మును కామరూపవిషయ నివాసియగు విష్ణుసోమాచార్యు
నకు దానముచేసెను. ఈతని కొమారుడొకడు దేవేంద్ర
వర్మ యనునతడు 251, 254 గాంగేయశకసంవత్సరము
లలో దానములుచేసెను. ప్రస్తుతపు శాసనకర్తయగు
మహారాజ శ్రీ మానవంద్య 221 సంవత్సరములో దానము
చేయుటవలన 204 గాం. శ. సం. న దానముచేసిన
అనంతవర్మయొక్క శ్రేష్ఠకుమారుడున్న, 251, 254 గాం.
శ. సం. లలో దానములుచేసిన శ్రీదేవేంద్రవర్మకు శ్రేష్ఠ
సోదరుడును కావలెను. శ్రీమానవంద్యయు, శ్రీదేవేంద్ర
వర్మయు శ్రీఅనంతవర్మ మహారాజయొక్క కొడుకులే.
ఈశాసనమునందు రెండవొట్ల రాజయొక్కపేరు
“శ్రీమానవంద్య” యనియే యున్నది. అయినను శ్రీస
త్యనారాయణ రాజగురువుగారు “శ్రీమాన్ నవంద్య”
యని యుండవలెననియు, శ్రీమాన్ ఆనుచొట్ల నకా
రపు పొల్ల లేఖకుని సారపాటుపల్ల లోపించినదనియు
అభిప్రాయపడిరి.* శ్రీ లెక్కలి జమిందారుగారు
నేను పైని చదివిన పాఠము తప్పనియు, “శ్రీమానింద్ర
వర్మ”యని యుండవలెననియు, సంధి విడదీయనప్పుడు
శ్రీమాన్ + ఇంద్రవర్మ యగుననియు తెలిపియున్నారు.†
కాని, పై యభిప్రాయములు సరియైనవి కావనియు,
లేఖక ప్రమాదములు రెండుచొట్ల దాతయగు రాజు
పేరు వ్రాయునప్పుడు జరుగనేరవనియు, శాసనాధార

* ఆంధ్రదేశీయేతిహాస పరిశోధకమండలి త్రైమాసిక పత్రిక రెండవసంపుటము, మూడు వాల్లు సంచికలు,
188-189 పుటలు.

† భారతి విభవ సం. ఆషాఢమాసము, 111-116 పుటలు.

మునుపటి “శ్రీమానందవర్మ” యనియే చదునవలసియుండుననియు నా అభిప్రాయము. మరియు ఇదివరకు నేను చదివిన పూర్వగాంగరాజుల శాసనములలో “శ్రీమాన్” అను బిరుదుము కనబడలేదు. “శ్రీ” అని మాత్రము వ్రాయుట కలదు. “శ్రీమానందవర్మ” యనియే శాసనమునందు చెప్పబడినట్లు స్పష్టముగా ఉన్నను, శ్రీ యత్. యన్. వారిచేసిన జగదైవు రాజాబుద్ధి గావారు

శ్రీమాన్ + ఇంద్రవర్మ యని చదువుటకు గల కారణమేమో? చదువరుల యుపయోగార్థమై నేను చదువగల్గిన గీతని మూలమును తిరిగి వ్రాసినాను. ఇదివరలో శ్రీరాజావారు ఆపాద భారతియందు ఇచ్చిన శాసనపు మూలమునకును, దీనికిని చాలా తేడాలుగలవు. పైభారతియందు దివ్యబసిన శాసనపు ప్రతిబింబములను చూడవచ్చును.

మూలము *

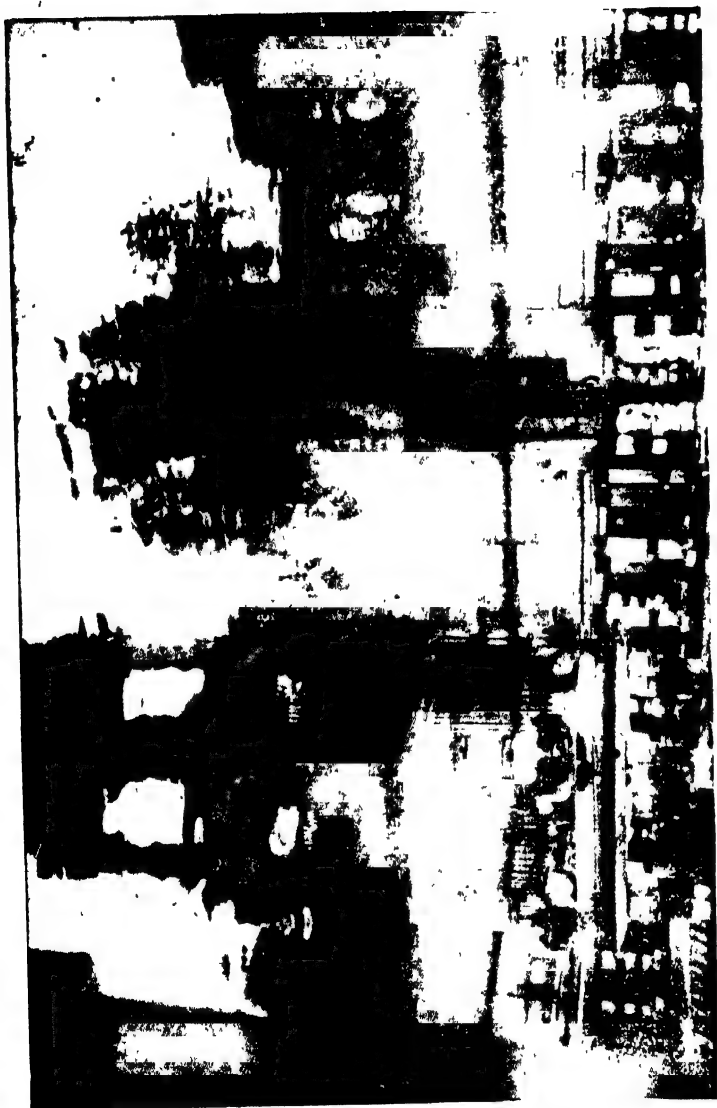
మొదటిరేకు : రెండవస్కంధము

౧. ఓం! స్వస్త్వమరపురానుకారిణి? సర్వస్తుసుఖరమణీయా
౨. ద్విజయవతశ్రీకలిజ్జనగరావాసకామహేంద్రాచలా
౩. మలశిఖరప్రతిష్ఠితస్య⁴ చరాచరగుహోసకల⁵
౪. భువననిర్మాణైకసూత్రధారస్యశశాంజుచుక్షా⁶
౫. మణిర్భగవతోగోకర్ణస్వామినశ్చరణకమ
౬. లయుగలప్రణామాదపాస్తసకలకలికలజ్జో⁷
౭. గంగామలకులోద్భవనిజనిమ్మశో⁸ ధారోపార్జితనక
౮. లకలిష్టాధిరాజ్యప్రవితతచతురుదధిసరజ్జమేఖ

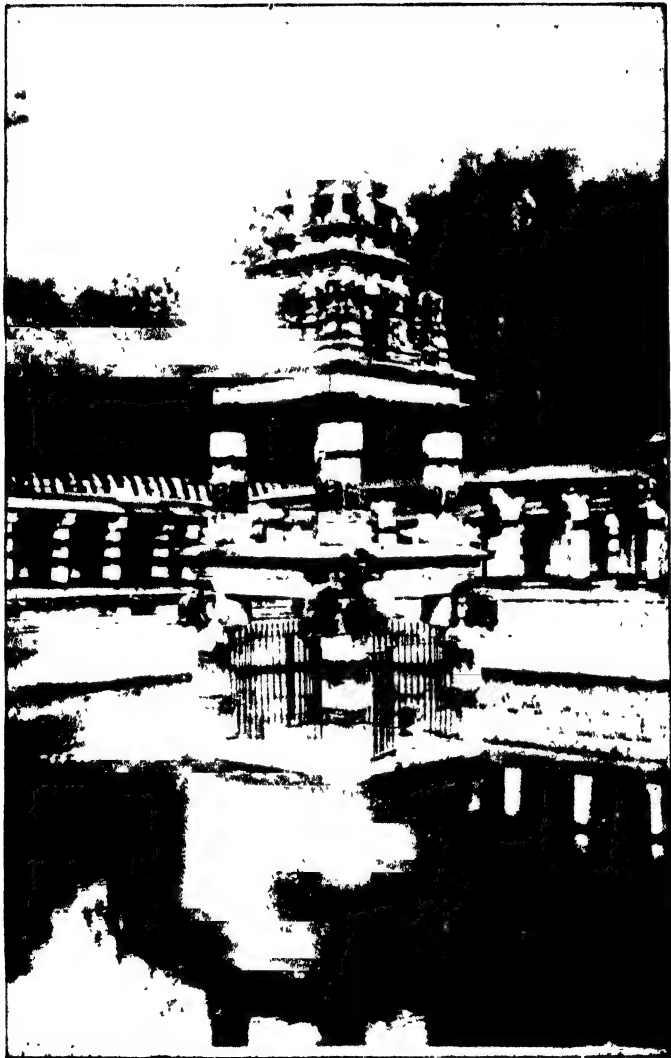
రెండవరేకు : మొదటిస్కంధము

౯. లావనితలామలయశాలనేకోసంక్షోభజని
౧౦. తజయశబ్దః ప్రతాపావనత్సమస్తసామస్తచక్ర
౧౧. చూడామణి ప్రభామణ్డరీపుష్పరజ్జితచరణపర
౧౨. మమహీశ్వరోమాతాపితృపాదానుభ్యాతోనయవి
౧౩. నయదయదాక్షిణ్యశౌర్యాదార్య సత్యత్యాగా
౧౪. దిగుణసంపదామాధార శ్రీలనస్తవర్మసూనుమహారా

* నానంద మన్న శాసనపు ప్రతిబింబములనుండి వ్రాయబడినది. 1. శంఖమునంటి గుర్తు చే చూపబడినది. 2. కారిణి అని సమవేశము. 3. వాసకా అని. 4. ప్రతిష్ఠితస్య అని. 5. గుహోస్థకల అని. 6. చూడా అని. 7. నిష్క్రింత అని. 8. యశానేక అని.

3. దేవాలయపు కోనేరు

౪. కోనేరులోని మంటపము

౧౫. జశ్రీమానద్వవమ్మూ ఫరేయభుక్తిః పాతిచిఖల్లి కాగ్రా
౧౬. మసినో⁹భోగికవారికప్రముఖనర్వసమవేతాం

రెండవరేకు : రెండవప్రక్క

౧౭. కుమ్మిన¹⁰సమాజ్ఞాపయతి విదితమస్తువోయధాస్మిన్ గ్రా
౧౮. మే¹¹స్సాభిశ్రీమానద్వవమ్మూ సూర్యోపరాగే పుణ్యాభివృ
౧౯. ధ్యయే రాజపుత్రఖాలినామాభూపటకః నివేశ
౨౦. నసహితా కపిలమన్దపయమలేప్లో విత
౨౧. కౌనన్దిల్య¹²సగోత్రాయ భ్రాహ్మణాదిత్యశర్మణే మాత్రు
౨౨. శర్మణే దుగ్గశర్మణేచ సర్వకరభరైః పరిహృత్యా
౨౩. చంద్రార్కప్రతిష్ఠప్రతిపాదిత ఇతి పూర్వేణ దోల్లంగినామ

మూడవరేకు : మొదటిప్రక్క

౨౪. గర్తా నీమానీతు దక్షిణేనప్రవహతి దక్షిణేననీమా
౨౫. సేతుపశ్చిమదక్షిణకోణే పాషాణ పశ్చిమేణవాపీ
౨౬. ఉత్తరపశ్చిమకోణే పాషాణఉత్తరేణకాణగర్తాపు
౨౭. ర్వేణ ప్రవహతిరాజ్ఞః ప్రజ్ఞాపయతి మాభూద
౨౮. ఫలశఙ్కవః పరదత్తేతిపార్థివాస్వదానాఫల¹³
౨౯. మానన్త్య¹⁴ పరదానానుపాలనం బహుభిర్వసుధాదత్తారాజా
౩౦. భి¹⁵ సగరాదిభి¹⁶ యస్యయస్యయదాభూమితస్యతస్య
౩౧. తదాఫలమితి ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవచ్చర¹⁷ శతే ౨౨౧
౩౨. ఆపాధదినపణ్ణమి ఉత్కీర్ణ¹⁸శాసన¹⁹

9. గ్రామవాసిన్ అని. 10. కుటుంబిని అని. 11. యథాస్మిన్ స్థానమే అని. 12. కౌనన్దిల్య అని. 13. స్వదానాత్ ఫల అని. 14. మానన్త్యం అని. 15. రాజాభిః 16 సగరాదిభిః. 17. సంవత్సర అని. 18. ఉత్కీర్ణం అని. 19. శాసనం అని.

చ్యుతి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

ఇది పరానుక్త మగుచు నాయెద జనించి

తావకాలయ ఘంటికాధ్వనపథము
లందుఁ బడి యభ్రవీధుల యంచు లెఱుంగు
తలఁపు—వేసింపఁబడెద నిత్యంబు నాథ!

నీగుడి ప్రమాణమును చేరనీక తరిమి
నారు భస్మధారు లగు పూజారివారు
నా వదననీమ బత్తి యన్నది కనంబ
డదఁట! నావంటివారు కూడరఁట యచట!

నీదుగుడి వెన్నతట్టున నేల కొరిగి
పోవుచున్న ప్రాకారపు పొరియ దాగి
యాలయపురస్థలంబి ఘంటారవములు
వినుటపై మాసనము నిల్పి వేచి యుంటి.

ఆనినాదంబు లేగగనానిలములు
మోచుకొనిపోయెనో! కాక నాచెవులకు
చెప్పరాని వినకరాని చేటు కలిగె
నో! ప్రతీక్ష ప్రతీక్షగా నుండిపోతి.

ఆనినాదాల కంకితమైన నాదు
పేదగుండె ఆమ్రోతలు వినుట యనుచు
కలదో! వీనాటికైన ఈ గండశిల
యందు నేఁగొడ నొకశిల యగునో! కాక.

నక్షత్రములు

సూర్యుడు సంచార మొనర్చేడి క్రాంతివృత్తము (Ecliptic) ఇరువదియేడు లేక యిరువదియేనిమిది భాగములుగ విభజింపబడి యందొక్కొక్క భాగమున కొక్కొక నక్షత్రముయొక్క పేరుపెట్టబడెనని ప్రాచీన గ్రంథములందు కావచ్చుచున్నది. నక్షత్రములు చంద్రుని రాసులని కొన్నిచోట్ల నుదాహరింపబడి యున్నది. అవి సోమని—అనగా, చంద్రుని—భార్యలని మహా భారతము [IX-35 (45)] ను, తైత్తిరీయసంహిత [ii-8 (5)] యను చెప్పుచున్నవి. ఋగ్వేదమునందు తివ్య (సూర్యుడు?), అఘాన్ (మఘ), అగ్ని (శల్గిని) నక్షత్రములు తప్ప నింకేమియు నగుపడుటలేదని యంతకు బూర్వమే వివరించి యున్నాము. 1 వ ఆధ్యాయము 162 (18) ఋక్కునందు 27 నక్షత్రములకు నూచన యున్నదని కొందరు వ్యాఖ్యాతలు తలచుచున్నారు. అధర్వవేదము [XIX-7], తైత్తిరీయసంహిత [IV-4-10], కథాసంహిత [XXXIX-13], మైత్రాయణీ సంహిత [ii-13 (20)], శతపథబ్రాహ్మణము [X, 5-4, 5 (5)] మొదలగు గ్రంథములను నక్షత్రనామములను వివరించి యున్నవి. ఈషేర్లలో వ్యత్యాసములు అరుదుగా నున్నవి. కాని నక్షత్రసంఖ్య మాత్రము కొన్నిటియందు 27 గను, మరి కొన్నిటియందు 28 గను నున్నది. అధర్వవేదమును, మైత్రాయణీసంహిత యను 28 నక్షత్రములను పేర్కొను చున్నవి. తైత్తిరీయ సంహిత, శతపథబ్రాహ్మణము మొదలగునవి 27 నక్షత్రములను మాత్రమే పేర్కొని యున్నవి. వేద కాలానంతర గ్రంథములకూడ నక్షత్రములు 27 అని కొన్నియు, 28 అని మరికొన్నియు తెలుపు చున్నవి.

జ్యోతిష వేదాంగము, సూర్యసిద్ధాంతము [ii-84] లందు 27 మాత్రమే కలవు. సూర్యప్రజ్ఞప్తి, బ్రహ్మసూక్తు సిద్ధాంతము, సూర్యసిద్ధాంతము [VIII-I-f] లందు 28 యున్నవి. కావున ఆదిని 27 ఉండెనో, 28 ఉండెనో, యిదమిత్థమని చెప్పజాలము. ఈ యిరువది యేని మిదవ నక్షత్రము అభిజిత్తు అయి యుండవలెనని జ్యోతిష్కులు అభిప్రాయ పడుచున్నారు. అభిజిత్తు నక్షత్రము తారావర్గములోనుండి లోలగిహయైనని మహా భారతము [III-230-11] న విచిత్రముగు నొక గాథ కలదు. కాని ఇది నక్షత్రవర్గములో ఎచ్చిచేరిన నూతననక్షత్రమని తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము [i-5-2 (8)] తెలుపుచున్నది. కావున ఆదిని నక్షత్రములు 27 గా నుండి తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమునందు వివరింపబడిన రీతిని అభిజిత్తు నక్షత్రముయొక్క ఆగమనమువలన 28 అయ్యెనో, లేక ఆదినే 28 గా నుండి మహాభారతము నందున్నటుల అభిజిత్తు జారిపోవుటచే 27 అయ్యెనో నిర్ణయింపజాలము. అరేబియా దేశీయుల మనాజీత్ నందును, చైనాదేశీయుల సియూ (Sieou) నందును, బాల్టియనుల గణితమునందును 28 నక్షత్రరాసులే కనబడుచున్నవి. వానికిని హైందవ జ్యోతిష్కాస్త్రము నందలి నక్షత్రరాసులకును గల సంబంధమును గూర్చి అనేక వివాదములు ప్రబలియున్నవి.

నక్షత్రములసంఖ్య యిట్లు భేదించుటకు గల కారణమును ఎవరును ఇంతవరకు నిర్ణయించి యుండలేదు. పూర్వకాలమున అభిజిత్తును విడిచి, 27 నక్షత్రములనే వాడుకొనుచుండిరిని పెక్కుమంది కాస్త్రజ్ఞులు ఊహించుచున్నారు. 8 సంఖ్యను 8 సార్లు పెంచిన 27 వచ్చుచున్నది. కావున నీసంఖ్యయందు కొంతగూడార్థముం

* ఈవ్యాసముయొక్క ప్రథమభాగము ఆషాఢమాస సంచికయందున్నది.

యుండవచ్చును. పూజాపీఠమును 756 ఇటుకలతో కట్టవలెనని శతపథ బ్రాహ్మణము [X-5-4 (5)] విధించుచున్నది. ఈ సంఖ్య 27 ను 28 చే గుణింపగా వచ్చునదగుటచే నిందును ఏదో విశేష ముండెనేమో యను అపోహము కలుగుచున్నది. నక్షత్ర నామములలో నింకొక విశేషమును మనము గమనింపవలసి యున్నది. 27 లేక 28 నక్షత్రములలోను పూర్వోత్తర ఫల్గుణి, పూర్వోత్తరాషాఢ, పూర్వోత్తరాభాద్ర పదములను కూడదీసిన యెడల 24 లేక 25 ప్రత్యేకనామములు మాత్రమే కనబడుచున్నవి. హిందువులు మొట్టమొదట క్రాంతి వృత్తమును 6 భాగములుగా విభజించి యుండిరేమోయని అర్థిరూని అనుమానపడి యున్నాడు. [ఇండియా, i. 358 పేజీ మా.] ఈ 6 భాగములును తరుపరి 12 రాసులుగా మారినట్లే, ఈ 12 రాసులును 24 అర్ధరాసులు (హారలు) గా మరి ప్రత్యేకనక్షత్ర నామములను గ్రహించి యుండవచ్చుననియెడి వేరొక అపోహమునకు కూడ తావు కలదు. అదియేగాక, పూర్ణిమయందు సుమారుగా చంద్రుడేనక్షత్రమునం దుండునో ఆనక్షత్ర నామమునుండియే మాసనామము సంక్రమించి యుండినందువలన నీయపోహమునకు కొంత ఆధారము ఏర్పడుచున్నది. నక్షత్రనామములకును, మాసనామములకును గల సన్నిహిత సంబంధము ప్రత్యక్షముగ నగుపించుచునే యున్నది. చైత్రము—చిత్ర; వైశాఖము—విశాఖ; జ్యేష్ఠము—జ్యేష్ఠ; ఆషాఢము—ఆషాఢ; శ్రావణము—శ్రవణము; భాద్రపదము—భాద్ర; ఆశ్వయుజము—అశ్వినీ కార్తికము—కృత్తిక; మార్గశిరము—మృగశిర; పుష్యము—పుష్యమి; మాఘము—మఘ; ఫాల్గుణము—ఫల్గుణి.

నక్షత్రములు ఆకాశమున నుండు స్థానములను పూర్వగ్రంథము లెవ్వియూ నూచించి యుండిలేదు. వరాహమిహిరూని కాలమునాటి కై నను (క్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దము) ఈ విషయమున నుపయోగ కరములగు నూతనాంశము లెవ్వియు లభింపలేదు. పంచాంగిదాంతికము నందు ఏడునక్షత్రములకు మాత్రము యోగతారలు నూచింపబడి యున్నవి. కాని యిదియొక నర్దుష్టముగ నున్నవని చెప్పబడుట వీలులేదు. ఈ నక్షత్రముల స్థాన

ములను స్పష్టముగా నిర్ణయించుటకు మనపూర్వీకులు పూనుకొని యుండినట్లగపడుట లేదు. అర్థిరూని [ఇండియా, II, 88] యిటుల వ్రాసియుండెను: “నీరనక్షత్రములను గూర్చి హిందువులకు బోధిగా తేలియదు. చంద్రస్థానములైన యోగతారలను గుర్తించి, వేరితో నాకు చూపగలిగినవా రెవరును నాకు తెలుపముకాలేదు.” నూర్యచంద్రుల సంచారమార్గము నాధారము చేసికొని ప్రాచీనగ్రంథములు నక్షత్ర స్థానములను నిర్ణయించుచున్నవి. ప్రతినక్షత్రమునందును యోగతారలస్థానము నిర్ణయింప వలసియుండెను. పంచసిద్ధాంతికమున చెప్పబడిన యేడునక్షత్రముల స్థానములు నిట్లు నిర్ణయింపబడి యున్నవి: “కృత్తికయొక్క యోగతార ఆరవఅంశకు చివరను, క్రాంతివృత్తమున కుత్తరమున మూడున్నర హస్తముల దూరమున నున్నది. కోహిణియొక్క యోగతార యెనిమిదవ అంశకుదిని, క్రాంతివృత్తమునకు దక్షిణమున ఐదున్నర హస్తముల దూరమున నున్నది.” [XIV, 84]. “పునర్వసులోని నక్షత్రద్వయము అష్టమాంశాంతమున క్రాంతివృత్తమున కిరుపార్శ్వముల (అనగా సుత్తరదక్షిణముల) నొండొంటికి నెనిమిదిహస్తముల దూరములో నున్నవి. పుష్యమి చతుర్థాంశయందు, మూడున్నర హస్తములు ఉత్తరమునకు నున్నది. ఆశ్లేషలో దక్షిణ నక్షత్రము ప్రథమాంశ యందొకహస్తము దక్షిణమున నున్నది. అటులే మఘలోని ఉత్తర నక్షత్రముకూడ, క్రాంతివృత్తముపైని షష్ఠాంశమున నున్నది. చిత్ర యేడున్నర అంశలలో మూడుహస్తములు దక్షిణమున నున్నది.”—ఇందు 860 అంశాలు 27 నక్షత్రములకు పంచగా వొక్కొక్క నక్షత్రమునకు 18 $\frac{1}{3}$ అంశాలు లభించును. హస్తమునగా నెంతయో స్పష్టముగా నిర్ణయించుటకు వీలులేకున్నది. హస్తమునకు 24 అంగుళము లుండుటచేతను, 82 మినిట్లు వ్యాసరేఖ (Diameter) గల చంద్రమండలము 15 అంగుళములు వ్యాసరేఖ గలదిగా నెంచబడుటచేతను, 1 అంగుళమునకు 2 మినిట్లు 8 సెకండ్లు, అనగా, 1 హస్తమునకు 81 మినిట్లు 12 సెకండ్లు వచ్చుచున్నవి. 60 మిగిల్లు అయినచో 1 అంశ (డిగ్రీ) యగును. ఇరువది యెనిమిది నక్షత్ర

రాసులయొక్క యోగతారల స్థానములను, ఇంకను ఏడు సిరనక్షత్రములయొక్క స్థానములను సూర్యసిద్ధాంతము నూనించుచున్నది. ఏది యెటులైనను, ఆధునిక కాలమున నక్షత్రగోళముల కీయబడిన నామములు ప్రాచీనములు 'వనిమాత్రము విశేషమగుచునే యున్నది. క్రీ. శ. 1000 వ సంవత్సర ప్రాంతముల క్రాంతివృత్తము లేవరి రాశియందరి ముఖ్యనక్షత్రముతో నారంభించిన టుల హైంవజ్యోతిష్కు లెంచుచుండిరని నిర్ణయములు గలవు.

నియమిత సమయములయందు సూర్యచంద్రు లేనక్షత్రరాశియందుండితో తెలియజేయు ప్రశంకములు ప్రాచీన గ్రంథములందు లేకపోలేదు. "చంద్రుడు ఘటనియందుండెను." మొదలగువాక్యములు అట్టి గ్రంథములయందు తరచుగ నగపడుచునే యున్నవి. కాని "జ్యోతిషవేదాంగము"నకు బూర్వము నక్షత్రమానము నిర్ణయింపబడినటు లెన్నటను కనబడుటలేదు. ఆగ్రంథము క్రాంతివృత్తము 27 సమభాగములుగా విభజింపబడినట్లును, ధనిష్ఠ నక్షత్రము మకరరాశియందు మొట్టమొదట నున్నటులును తెలుపుచున్నది. ఈ విషయమై మునుముందు విపులముగ చర్చింతము. "సూర్యప్రజ్ఞప్తి" యందు క్రాంతివృత్తము 27 21/67(4) భాగములు చేయబడియున్నది. ఇందు నక్షత్రమున కొక్కొక్కటికి అర్థ భాగముచొప్పున 6 నక్షత్రములకును, ఒకసంపూర్ణ భాగము చొప్పున 15 టికిని, ఒకటివర్సర భాగము చొప్పున 6 టికిని, మిగిలిన 21/67 భాగము అభిజిత్తునకును చెందుచున్నవి. సూర్యుడు అభిజిత్తునందున్నపుడే మకరసంక్రమణము కలుగుచుండినటులు కూడ తెలియుచున్నది. మాసములకును, నక్షత్రములకును నొకవిధమగు పరస్పరసంబంధ మేదో యొకకాలమున నుండినటులును విదిత మగుచునే యున్నది.

కాని, నక్షత్రములు క్రాంతివృత్తము యొక్క భాగములు మాత్రమే అయియుండి, ఆకాశమున ప్రత్యక్షముగ నగుపించు జ్యోతిర్గోళముల గురుతిందుట తేర్చదిన కేర్లుగా అదిని ఉద్దేశింప బడియుండక పోవచ్చు

ననుకొనుటకు బిలు కలదు. ఈవిషయమున విశేషమగు పరిశోధనము జరుగలేదు. కాని నూతనాశీము లనేకము లట్టి పరిశోధనము వలన మనకు లభింపవచ్చును. గ్రీకుల జ్యోతిషకాస్త్రమున నాడబడిన రాసుల నామములు క్రాంతివృత్తమునందరి పశ్చేక నక్షత్రగోళముల కీయబడినవేరులై యుండెను. కాని యీశేగులు కొలది కాల మైనపిదప, గ్రీష్మవిషువక్తు మొదలుకొని క్రాంతివృత్తమును పండ్డెందు పాళ్లుగా విభజింపగా వచ్చిన భాగమునకే నాడబడుచు వచ్చినవి. విషువత్తులయొక్క తిరోభిగమము (Precession of the Equinoxes) వలన క్రాంతివృత్తముయొక్క భాగముల వేరులకు, నక్షత్ర రాసుల వేరులకు నుండిన సంబంధము లొల్గిపోయినది. గ్రీష్మ విషువద్దిందువు మొదలుకొని 80 డిగ్రీలు తూర్పునకు మేషమును, అటపిమ్మట 80 డిగ్రీలు వృషభమును— ఈరీతిగా పండ్డెందు రాసులును 860 డిగ్రీలలో నిమిడి యున్నవి.

ప్రాచీన గ్రంథములయందరి నక్షత్రనామములు కృత్తికతో నారంభించుచున్నవి. ఈనక్షత్రము నేడు మనము గుఱకొయ్యలు, లేక పిల్లలతోడి అని పిలుచు (Pleiades) రాశియేయని యెంచినచో, నేటికి గుమారు 3,200 సంవత్సరములక్రిందట గ్రీష్మ విషువద్దిందు బీనక్షత్రమున నుండియుండవచ్చును. నక్షత్రముల నామములు జ్యోతిష వేదాంగమున ధనిష్ఠతోను, మహాభారతమున శ్రవణముతోను, సూర్యసిద్ధాంతమున అశ్వినితోను, సూర్యప్రజ్ఞప్తియందు అభిజిత్తుతోను ఆరంభించు చున్నవి. విషువత్తులయొక్క వక్రగమనమువలన నీనక్షత్రముల యొక్క ప్రథమస్థానము కృత్తిక కడనుండి అశ్వినివద్దకు మార్చబడిన వచ్చెనని చూచినతోడనే మన మెంచుదుము. కాని యీ యూహకు చాల ప్రతిబంధకములు కలవని తిలకు, ప్లేటమున్నగువారు నూచించి యుండిరి. కృత్తికతో నారంభించుటకు దైవత పూజావిషయిక మైనట్టి కాని, లేక జ్యోతిషపు విషయికమైనట్టి కాని వేరొక యంతరార్థ ముండనేమోయని వారు అభిప్రాయపడియుండిరి. పూజావిధులకు కృత్తిక మొదలనియు, కాలమానమునకు ధనిష్ఠ మొదలనియు గర్భదు కాసింపెనని తిలకు

నూచించియుండెను. నక్షత్రములు కృత్తికతో నారంభించుటకు కారణము హిందువుల పూజా విధానములే కాని, నూర్యుడు గ్రీష్మ విభువర్తనం దారాళియందుంటాడని డాక్టరు ఫీటు నిరూపింప నెంచి యుండెను.

బ్రాహ్మణములు

బ్రాహ్మణములయందు జ్యోతిషవిషయములు చాల నదురుగ నగపడుచున్నవి. ముప్పదియైదు, లేక, ముప్పది యారుదినములు గల పదుమూడవమాసము సంవత్సరమున వచ్చుచున్నటు లందు నూచనలు గలవు. కృత్తికలు తూర్పుదిశను, సప్తర్షులు ఉత్తరమునను ఉదయించుచున్నటు లది యుదాహరించు చున్నది. కృత్తికలు (గుఱియ్యలు అని మనము పిలుచు నక్షత్రములు) తూర్పున నుదయించునెడల విభువద్విందు వచటనే యుండి యుండవలెనని యెంచినచో, విభువద్విందువు అశ్విని రాశిని చేరుట కగుకాలమును గుణించి, బ్రాహ్మణములు క్రీ. పూ. 8000 సంవత్సరముల క్రిందట (అనగా నేటికి ఋషుమారు 5,000 సం.లక్రింద) వ్రాయబడినవి నిర్ధారణ చేయబడెను. ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున నోహిణితారను గూర్చిన యొక విచిత్రముగ కథయు కలగు. [III-89-5 చూ.]

ఉపనిషత్తులు

మైత్రాయన బ్రాహ్మణోపనిషత్తునందు [1-4] ధ్రువనక్షత్రమును గూర్చిన ప్రస్తావనతప్ప జ్యోతిషవిషయము లికచ్చట నగపడవు. 360 డిగ్రీల పరిమాణముగల క్రాంతి వృత్తమును (Ecliptic) 27 సమభాగములుగా నొనర్చి, 13¹/₂ డిగ్రీలు పరిమాణముగల యొక్కొక్క భాగమునం దొక్కొక్కనక్షత్ర మున్నటు లుపనిషత్తులు చూపుచున్నవి. కేళ, గ్రహముల చేరుల నవి యుదాహరించు చున్నవి. కాని, జ్యోతిషపరముగ వర్ధి మేమియు వాపదములయం దిమిడి యున్న ట్లగపడుటలేదు.

జాతకములు

భావి ఫలములను, గ్రహాగ సమయములను నిర్ణయించు జ్యోతిష్కములను బాధ్యమశ్రగంధములు తీవ్రముగ

నిరసించియున్నవని ప్రభుమమున వివరించి యుంటిని. కాని జాతకములయందుమాత్రము జ్యోతిషవిషయములు తరచుగ నున్నవి. కల్పము, లేక, యుగమునందు నాల్గవచిత్రములు కలుగుననియు, నంచు మొదటిది చంద్రబింబమున చెవులపిల్లి యుండుట యనియు, నది కల్పాంతమువరకు నుండుననియు నిరుపదియవ జాతకమునం దున్నది. 518వ జాతకమునం దీవిషయమున నీరీతి నున్నది:

పేదబాపని రీతి నొప్పిన కేచీంద్రు

గాంచి కుండే లాకండు “నా కాయ మిదుగొ:

ఆరగించి తృధాగ్ని చల్లార్చుకొనుము”

అనుచు వేడగ సురపతి యలరి దాని

యాకృతి సుధాంశు మండలంబందు నునిచె.

48వ జాతకమునం దొకమంత్ర మొక గ్రహహుతిమి యందు పఠింపవలసి యుండినటులను, ఆగ్రహహుతిమి తింగి యొక సంవత్సరమునకుగాని సందర్భించదని మంత్ర వేత్త యనినటులను వ్రాయబడియున్నది. 474 జాతకమునం దిటు లున్నది:

“కాల మియ్యది మంచిది కాను. కాన

నాగుమీ మాడు దనుక గ్రహంబులు దివి.”

481, 522 జాతకములయందుమాడ గ్రహహుతి మినిగూర్చిన ప్రస్తావనలు కలవు. 481 యందు రాక్షసి యొకటి రాజపుత్రిని వదలివేయుచు “రాహువుయొక్క కోరలనుండి తప్పించుకొనిపోయెడి చంద్రునివలెనే, నీవును నాచేతులలో నుండి వారిసాము” అని చెప్పినటుల నున్నది. ఈగ్రహాగ రాక్షసులను 25, 490, 587 జాతకములమాడ నూచింపుచున్నవి.

మహాభారతము

సంస్కృతభారతము క్రీస్తునకు ముందు వెనుకల 400 సంవత్సరముల నడుమ రచింపబడి యుండవలెనని నిర్ణయింపబడియున్నది. పంచవర్ష చక్రమునందు అయిదు సంవత్సరములలో రెండు మాసములును, 18 సంవత్సరములలో రెండుమాసములకి దినములును పెచ్చునచ్చుచుండు

నట. మూర్త్యచంద్రులును, బృహస్పతియు పువ్యమీ నక్షత్రమునందు కలిసికొనునపుడు కృతయుగము ప్రారంభమగునని తృతీయపర్వము (190-90) నందున్నది. పువ్యమీ నక్షత్రము కర్కటకరాశియందున్నది. గ్రహములు కర్కటకరాశియందు కలిసికొన్నపుడు జగములు భగ్నములగునని బ్రోసెస్ (Brookes) అను సనాతన పాశ్చాత్యకాస్త్రజ్ఞుడుకూడ నూచించి యుండెను.

ఈ గ్రంథమున గొన్ని సందర్భములలో 28 నక్షత్రములున్నటుల వ్రాయబడినను, సాధారణముగానవి 27 అనియే వాడబడియున్నవి. అభిజిత్తనక్షత్రము అన్యత్రోమైనటుల నొక గాధ కలదు. “రోహిణియొక్క అనుంగు చెల్లెలయిన అభిజిత్తు రోహిణికి ప్రాంతయై కానలకేసి గిహగరిష్ఠురాలై యున్నది. పతితమయిన యీ నక్షత్రముయొక్క స్థానమున నింకొకదానిని నిర్మించుటకు నాకు దుస్సాధ్యముగ నున్నది.” (iii, 280, 2 మా.) ధనిష్ఠతో కాలమానము నారంభింపనలెనని బ్రహ్మదేవుడు కాపించెను. (iii, 280-10). కాని “విశ్వామిత్రుడు రోహిణిరేకమున, రెండవలోకమును, క్రాంతిగో నారంభించెడి యసంఖ్యాకములగు నక్షత్రములను సృజించుట వలన,” క్రాంతిగో మొదట పెట్టబడినవియైనవి (xi, 44-2) చెప్పబడియున్నది. చాంద్రమాసము శుక్ల పక్షముతో నారంభించుచున్నది. పక్షమునకు 14, 15 లేక 16 దినములుమాడ నుండవచ్చును. త్రయోదశినాడు గ్రహములు కలిగినటుల నొకచోట నూచన కలదు. (vi, 31-32.) గ్రహములు చరుసగ నీక్రమమున బేర్కొనబడియున్నవి: “(1) శుక్రుడు (2) బృహస్పతి (3) బుధుడు (4) అంగారకుడు (5) కిని (6) రాహువు (7) ఇతర గ్రహములు” (ii, 11-87) నక్షత్రములు దూరస్థములగుటచే చిన్నవిగా నగపడినను, చాల పెద్దవియైయున్నవని తృతీయపర్వమునం (42-24) దున్నది. ఈ గ్రంథములలో నెల్ల నీవిషయము కర్కటక నక్షత్రద్భుతమున జ్యోతిషరహస్యమని పాశ్చాత్యకాస్త్రజ్ఞులెంచుచున్నారు. సనాతన యవన (గ్రీకు) గురువగు హెరాక్లిడిసు క్రీ. పూ. 350 సంవత్సర ప్రాంతము లందే ప్రతి నక్షత్రము నాకాశమునందు ప్రలాడిచి గోళమనియో, నందు ప్రతివానియందును భూమి, వా

యువు, ఆకాశము మావీయుండుననియు, శిష్యులకు బోధించియుండెను.

రామాయణము

వార్హగి మహర్షి ప్రాక్తమగు రామాయణము క్రీ. పూ. 8, 4 శతాబ్దములందు గచింపబడి యుండవచ్చును. కాని మనకు నేడు లభించెడి గ్రంథమున నాధునికకాలమున వ్రాయబడి యందు కేర్పబడిన భాగములు కొన్ని లేకపోలేదు. జ్యోతిషసాంప్రదాయములు గల గాధలనేకము లందు కలవు. రోహిణిచంద్రులకథ తరచుగ నం దగపడుచున్నది. చంద్రునియొక్క స్థానమును దెలిపెడి నక్షత్రనామములు పెక్కులందు కేర్పొనబడియున్నవి. పువ్యమీ నక్షత్రము మీనరాశియందున్నదని యొకక్కోకము (i కాం. 19 శ్లో.) స్ఫురింపజేయుచున్నది. సప్తరిమండలమును గూర్చియు, త్రిశంకు స్వర్గమును గూర్చియు ప్రస్తావన లిందు కలవు. అంగారకుడు, బుధుడు, బృహస్పతి, శుక్రుడు అను గ్రహముల కేర్పడు కలవు. అగస్త్యుడు శ్రీరామునకు మూర్త్యప్రభావమును నర్ణించుటయు, ఆదిత్యహృదయమును మహామంత్రము నుపదేశించుటయు యుద్దకాండమున నొకయోగ్యాసమున వర్ణింపబడియున్నది. (గోపీ నాథరామాయణము 20 సంపుటమున 781 పుట మాడ చూడుడు.) చంద్రుడు రాహుగ్రస్తుడగునటలకూడ నున్నది కాని కేతుగ్రహ మిం దుదాహరింపబడినట్లగ పడదు. వింధ్య, హిమవన్నగములకంటె మేరు పర్వతము మైనదనియు నందు గలదు.

విష్ణు పురాణము

ఈ గ్రంథమునం దొక భాగమును సంక్షిప్తముగ నిటవ్రాయుచున్నాను: “సప్తర్షిపములును సప్తసమద్రములచే పరివృతములై యున్నవి. వీనిలో జంబూద్వీపము ప్రధమమన నున్నది. ఈద్వీపము నడుమను స్వర్ణమయ మేరుపర్వత మున్నది. ఆమేరు పర్వతము భూమిపై 84,000 యోజనములయెత్తునకును, భూగర్భములో 16,000 యోజనముల లోతునకును విస్తరించి యున్నది. కృంకమున వ్యాసము (Diameter) 82,000 యోజనములును, భూసమప్రదేశమున 16,000 యోజనములు నుండుటవలన

నాపర్యతము పద్మగర్భమందలి దిమ్మయొక్క ఆకారము గలిగియున్నది. నూర్యుడు సంచరించెడి కక్ష్య భూమికి 1,00,000 యోజనముల దూరమున నున్నది. నూర్యునకు బైన నంతయేదూరమున చంద్రమండల మున్నది. చంద్రునకు బైన నంతయేదూరమున నక్షత్రమండలము లున్నవి. అ పైన 2,00,000 యోజనములలో బుధుడును, అటు పిమ్మట 2,00,000 యోజనములకు శుక్రుడును, 2,00,000 యోజనములకు అంగారకుడును, 2,00,000 యోజనములకు బృహస్పతియు, నాగోళమును గడచిన పిదప 2,50,000 యోజనములకు శనిగోళము నున్నది. అంతకు బైన 1,00,000 యోజనములలో సప్తర్షులు సంచరించెడి ఖగోళ మున్నది. ఇంకను బైన నంతయేదూరములలో గ్రహచక్రమునకు కేంద్రస్థానమున ధ్రువతార యున్నది. ధ్రువునకు బైన నాల్గుస్వర్గలోకము లున్నవి. సప్తగ్రహములును, మేఘములును ధ్రువతారపై నాధార పడియున్నవి. ధ్రువతార తిరుగుచుండుటవలన చంద్రుడు, నూర్యుడు, నక్షత్రములునుమాడ తిరుగునటుల దోచుచున్నవి. వెలయాకారమున నున్నదాని (ధ్రువ తారయొక్క)మార్గమును నక్షత్రములు అనుగమించును. ఏలయన జ్యోతిర్లోళము లన్నియు ధ్రువ నక్షత్రమునకు వాయు సరిబంధములచే కట్టిబడియున్నవి." ఈ లెక్క ప్రకారము ఈగోళములు భూమి కంటెంత దూరము లోనున్నవియు నీక్రింది పథకమువలన తెలియనగును. —

నూర్యుడు	1,00,000	యోజనములు
చంద్రుడు	2,00,000	"
నక్షత్రములు	8,00,000	"
బుధుడు	5,00,000	"
శుక్రుడు	7,00,000	"
అంగారకుడు	9,00,000	"
బృహస్పతి	11,00,000	"
శని	13,50,000	"
సప్తర్షులు	14,50,000	"
ధ్రువతార	15,50,000	"

తరువాత గ్రంథములలో నీవరుసక్రమము కొంతవరకు మార్పుచేయబడినది. నూర్యునకును గ్రహములకును గల పర

స్పర సరిబంధమును నూచించుచు దూరస్థమగు గ్రహము కంటెను నక్షత్రములు దూరముగ నున్నటులు కొన్ని గ్రంథములు తెలుపుచున్నవి. బుధుడు, శుక్రుడు, అంగారకుడు బృహస్పతి, శని, రాహువు, కేతువు అను సప్తగ్రహములును అష్టాక్షములచే నీవ్యవధెడు రథములపై సంచారము చేయుచుండునని విష్ణుపురాణమున కలదు. (ii-12మా.)

ఉత్తరాయణము మాఘమాసారంభమునందును, విషువత్తు కృత్తికాయందునో విశాఖాయందునో సంభవించు ననియు నాగ్రంథమునం దొకభాగము (ij-8) స్ఫురింపజేయుచున్నది. మహాభారతమునందు వ్రాయబడిన రీతిసే కృతయుగారంభ మగుననియు నొకచో డెలుపబడిన్నది.

సప్తర్షులు:—సప్తర్షి మండలమును గూర్చినప్రస్తావనలు హైందవజ్యోతిష వాఙ్మయమునందు విరివిగ నగపడుచున్నవి. ఒకపురాణమున నిటు లున్నది: “ప్రదీపుడు రాక్షాయున్న కాలములో పుష్యమితారకు సమ దూరమున సప్తర్షి మండల ముండెను. తదనంతరము ఇరువదియేడవ శతాబ్దాంతముం దుండు ఆంధ్రాంతమునందు తిరిగియు నీచక్రము ప్రారంభమగును. సప్తర్షులును నక్షత్రచక్రమున తిరుగుచుండురు. ఆచక్రముయొక్క పరిధి యందు 27నక్షత్రము లున్నవి. సప్తర్షులు ఒక్కొక్క నక్షత్రమునందు నూరేసి సంవత్సరములచొప్పున నుండురు. ఇదియే సప్తర్షి చక్రము. దీనిపరిమాణము 7దేవతా సంవత్సరములు 6 దేవతా మాసములు. (ఒకదేవతా సంవత్సర మనగా 360 కలిసంవత్సరములు.)” అనగా 2,700 సంవత్సరములు.

ఈనూత్రమునకు సంతృప్తికరమగు సవనవ్యయార్థము నేటివరకును మనకు లభింపలేదు. పాశ్చాత్యులరాశిచక్రము (Zodiac) వలెనే నక్షత్రమానముకూడ విషువద్విందువులతోపాటు కదలుచుండునని యెంచి, సప్తర్షి మండలముయొక్క సంచలనమునకు గారణము విషువద్విందువుల వక్రగమనమని (Precession of Equinoxes) సమాధానము చెప్పవచ్చును, కాని 2,700 సంవత్సరములు పరిమాణముగల కాలచక్రమున కెట్టిసరిబంధ మున్నది

వెండిసామానులు

బంగారుసామానులు

పరిశుద్ధమైన ట్టియు అందమైన ట్టియు

ఉపయోగకరమైన ట్టియు వస్తువులు

పరిశుద్ధత—కలితీలేని వెండిని అనగా చాదీవెగిడిని కాసులబంగారమును మాత్రమే యుపయోగించెదము. మేము తయారుచేసిన ప్రతివిస్తువైనను మా డయమండు ప్రేమమార్కు తప్పకుండ నుండును.

అందము—మా నమూనాలు అన్నియును క్రొత్తరకముగాను బహుసౌగంధుగాను యుండును. ఈకాలమునందలి నవనాగరీకులు ఆమోదింపబడిన పద్ధతులపైని వెండిసామానులను సాటిలేని నూతనస్వరూపములతో తయారుచేయించుచున్నాము.

ఉపయోగము—కలితీలేని వెండిసామానులను కొనుటవలన ధనవృద్ధి మేమియును కలుగదని వేరుగాచెప్ప నక్కరలేదు. “ఏది శ్రేష్ఠమైనదో అనియే యెల్లప్పుడును చెప్పబడినది” అను సామెతప్రకారము వస్తువును కొనునప్పుడు అది యెన్నియేండ్లు మన్ను ననువిషయమునుబట్టియే ధరను నిర్ణయింపవలసియుండును.

మీరు మీయింట నుంచుకొనుటకును ఒకరి కిచ్చుటకునుగూడ చూచినంతమాత్రముననే మీ కాళ కలిగింపగల వెండిసామానులు మావద్ద నున్నవి.

అన్నివిధములైన సామానులను మావద్ద సమృద్ధిగా నున్నవి. వానిలో వంచించానిని మీ రెన్నుకొనుటలో మీరు కోరినచో నిపుణులగువారు మీకు సలహానిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుందురు. బహుమతిచేయుటకు యేరకము వెండిసామానులు కావలసినను అనుకూలమైనవానిని యెన్నుకొనుటలో మే మన్నిసౌకర్యములను కలుగజేసెదము.

మా పద్ధతి—సవరత్నముల వ్యాపారమునందు మే మేపద్ధతి నవలంబించియున్నామో ఆపద్ధతిని వెండి బంగారు సామానుల వ్యాపారమునందుగూడ మే మవలంబించియున్నాము. మోసము లేకుండను కిమ్మకుచేయు నట్టియు సరుకులను యిచ్చుటయే మాపద్ధతి!

ఎస్టిమేటులు—ఏరకము వస్తువులకైనను మేము నమూనాలును సిద్ధపరిచి కోరినవారి నమూనాలను ఎస్టిమేటులను పంపించెదము.

మీ ఆదరిణును కోరుచున్నాము.

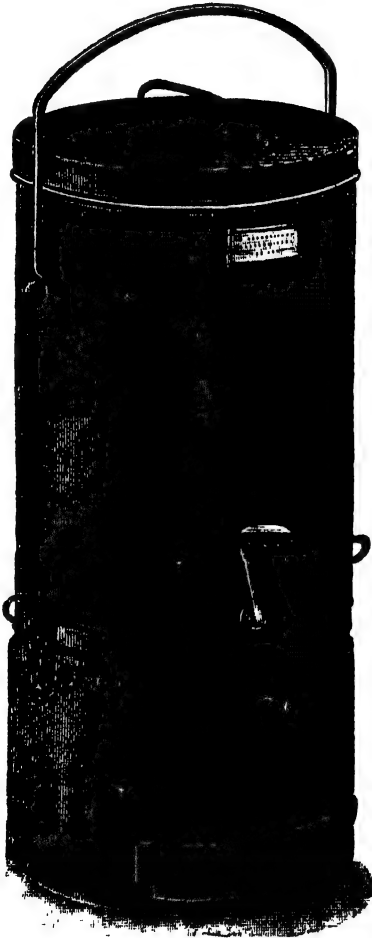
సురాజ్ మల్ లక్ష్మీభాయ్ అండు కో,

డయిమండు మర్చెంటు అండు జ్యాయలర్సు,

గోల్డు అండు సిల్వరు స్ట్రీటు,

‘వా పి ని’

వేటెంటు అభివృద్ధి చేయబడిన ఆవిరి కుక్కరు

కుక్కరులన్నిటిలోను ‘వాపిని’ అనునదియే కడప టిడి. దీనికై మిరందరును వేచియున్నారు. దీనిని చూచినంత మాత్రముననే ఒకటి మిషన్ యుండవలెనని మీరు తప్పక కోరెదరు.

బాయిలరు నలె గట్టిగానుండి, ఆభరణమువలె ప్రకాశించుచు, అన్నియు పూర్తిగా గల వంటసామానులు. పై భాగమంతయు ఇత్తడితో తయారు చేయబడినది. లోనగలపాత్రలు అలుమూనియముతో తయారుకాబడి యున్నవి. మాయంట సులభము, పరిశుద్ధముచేయుట సులభము.

నీరు ఎంతవరకుండునది కనబడుచునే యుండును. ఇతర కుక్కరులయందుండు లోపములేవియు ‘వాపిని’ యందు లేదు. ఇది చక్కగా పనికి ఉపయోగించుటకే తయారు చేయబడినది కాని అటవస్తువుమాత్రము కాదు. ఏరకము మంటవస్తువులు అనగా బొగ్గు లేక స్పిరిట్ లేక గ్యాసు లేక కిరసెన్ పాయిన్ మొదలగువాటిలో దేనినైనను ఉపయోగించవచ్చును.

ధర రూ 12-8-0 నుండి రూ 25 ల వరకు గలదు.

పూర్తివివరములకు వ్రాయుడు.

బెంగాల్ కెమికల్ అండు ఫర్మాటికల్ వర్కుసు,

లిమిటెడ్; కలకత్తా.

యో తెలియుటలేదు. విషువద్విందువు క్రాంతిపలయమును చుట్టి వచ్చుటకు 25,696 సంవత్సరములు పట్టును. మన జ్యోతిషగ్రంథము లీకాలమును 24,000 సంవత్సరములుగ నుదాహరింపుచున్నది. సప్తమండలము ప్రతి నక్షత్రరాశియందును 600 సంవత్సరములవరకు నుండునని వరాహమిహిరుడు వ్రాసినటుల అర్థమైచెప్పుచున్నాడు. అటులయినచో 27 నక్షత్రరాశులను చుట్టి

వచ్చుటకు $27 \times 600 = 16,200$ సంవత్సరములు చాలు. కాశాసమాధానమువలననయినను ప్రయోజనముగపడుటలేదు. కాని 27ను 900చే గుణింపగా 24,300 వచ్చుచున్నది. పెని నివరింపబడిన పురాణనూత్రముయొక్క నిజమగు వర్ధపేదయో కాస్త్రజ్ఞులు నిర్ధారణ చేయవలసియున్నది.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ చందాదారుసంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారులసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది.

చందాదారులకు భారతి ౧౦వ తేదీ
లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే
తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును
శ్రీ శ్రీ లోప గోరెదము. —భారతి శ్రీ

అభివృద్ధి

మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు చిన్ననైజాకాగితములపై ఒక
నైపున మాత్రమే విడితక్షరములతో బంతుల్ల దూర
దూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండా, తిన్నగా వ్రాసి
పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రాకార్యములయందు
మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచి
పోవునని మనవి.

క్రాంతిపాత (Equinoctial point) పరిజోలనము (Pendulum) గా నిరూపించునదా? లేక పశ్చాద్ధతిని జోవుచున్నదా? సదా మారుటకు గారణమేమి? అను నంతములు విచారణీయములై యున్నవి.

క్రాంతిపాత యనగా విషువత్క్రాంతిస్పృతస్వ యసంపాతము (Equinoctial point).

ఇంగుసుగురించి మకరసంక్రాంతి లేదీవిషయమైనాచే వ్రాయబడిన వ్యాసములో క్రాంతిపాతగతి అవసరమైనందున కొంతవరకు పరిశీలించితిని గాని యది గొప్పయంతకుగుటనుబట్టి విద్వాంసులపైని విడిచిపెట్ట వలసినదనిచిన్నది.

ఏల యన:— సౌరసిద్ధాంతమున క్రాంతిపాతము గూర్చి.

“శ్లో. త్రింశత్కృత్వోయ్యంభానాం
చక్రం ప్రాకృతిలంబతే,
తద్గుణాభూదిన్దైర్భక్తా
ద్యుగజాద్యభిసంపృతే.
తద్ధో స్త్రిష్ణూదకాపాంశా
విజ్ఞేయా అయనాభిధాః.

భానాం చక్రం, రాశీనాం వృత్తం, క్రాంతివృత్తం. స్వస్వవిజ్ఞేయవిశేషకాగ్రప్రాత నక్షత్రగణై ర్యుక్త మిత్యర్థః; యుగే, మహాయుగే, ప్రాక్, పూర్వివిభాగే, త్రింశత్కృత్య త్రింశత్సంఖ్యాకాకృతి ర్వింశతిః, మట్టత మిత్యర్థః; పరిలంబతే, ద్రువాధారభగోళస్థానా త్తద్వార మవలంబతే, అత్ర పరిలంబత ఇత్యసేన భవక్రపర్ణభ్రమణాభావ ఉక్తోఽన్యధాగ్రహ భగణప్రసంగేన మధ్యాధికార ఏవ తదుక్తం స్యాత్, తథాచ, తద్వార మవలంబనోక్త్యా పరావర్త్య యథాస్థితం భవ తీత్యాగతం, తత్రాపి స్వస్థానా త్తక్షేన పశ్చిమతో పథ

లంబత ఇతి సూచితం; ఏవం చ భవక్రం పశ్చిమత ఈశ్వరేచ్ఛయా ప్రథమతః కఠిచిద్భాగై శ్చలతి, తతః పరావృత్యా యథా స్థితం భూతి తతోఽపి తద్భాగైః క్రమేణ పూర్వత శ్చలతి. తతోఽపి పరావృత్యే యథా స్థిత మిత్య కో విలక్షణో భగణః, లేన ప్రాగిత్థ్యపలక్షణం. పశ్చిమావలంబనా నుక్తిస్తు సంవాదకారే తి దిభావాత్. అత్ర త్రింశత్కృత్వేతి పాతః ప్రామాదికః.

శ్లో. యుగే మట్టతకృత్వో హి
భవక్రం ప్రాగ్విలంబతే.

ఇతి సోమసిద్ధాంతవిరోధాత్. తత్పశ్చాచ్ఛ్చలితం నక్రమితి బ్రహ్మసిద్ధాంతోక్తశ్చ.”

ఇటుల చెప్పటవలన క్రాంతిపాత సృష్ట్యాదిని మేషాదిబిందువులలో నుండి సంవత్సరమునకు ఏబడినాల్గు గువికలలు గలిగిరి ప్రాగ్గతితో పదునెనిమిదివందల సంవత్సరములకు సదరు మేషాదిబిందువునకు యేడవదేడు భాగలమారమున సంపాతము నొంది, పిమ్మట పశ్చిమగతితో పదునెనిమిదివందల సంవత్సరములకు మేషాదిబిందువును కలిసి, మరి పదునెనిమిదివందల సంవత్సరములకు సదరు బిందువునకు పడమరవైపు యేడవదేడుభాగల మారమున సంపాతము నొంది, తిరిగి ప్రాగ్గతితో మేషాదిబిందువుతో సంపాతము నొందును. ఈప్రకారము 3,600 (మప్పదియారువందల) సంవత్సరములు ప్రాగ్గతితోను, తిరిగి 3600 ల సంవత్సరములు పశ్చాద్ధతితోను మహాయుగమునకు (800) ఆరువందల పర్యాయములు చలించుచుండుననియు కనబడుచున్నది.

బ్రహ్మసిద్ధాంతమునందలి—
“శ్లో. ప్రత్య కృలస్య మేషాదా
కులాదా ప్రాకృలో భవత్,
కర్కాశ్చిదిస్థా మృగాదిస్థా
సృష్టి రుదగపాశ్చుఖమ్.

ప్రత్యజ్ఞం యాంతి యామోద్ధ
గ్గమనే విహితాపి యత్,
తత్త్వాచ్చ చ్చరితం చక్రం
ఉపచాకోఽయ మిత్యపి.

తతః పశ్చాత్తలక్రాంతి
ప్రసంగా ద్విద్యుగ్ల వాత్,

తతోఽన్యథాథ ప్రత్యజ్ఞం
కించి త్కించి ద్రవ్యజంత్యపి.

పశ్చిమాంశక్రమప్రాప్తి
ప్రాక్చక్రం చరితం హి న,
యావత్సప్తాద్యి నిరిప్తే
స్థానం తావ ద్ప్రవృజంతి తే."

అనువచనములు సారసిద్ధాంతమును బలపర్చుచున్నవి.

ఇదిగాక సోమసిద్ధాంతము మొదలగు దైవార
సిద్ధాంతములు సారమతమును స్థిరపర్చుచున్నటుల గను
పడును.

ఈయంతములనుబట్టి క్రాంతిపాఠ పరిడోలనముగ
దిగుగుచున్నటుల వ్యక్తమగుచున్నది. మనయూర్యులలో
ముంజాలాదులు క్రాంతిపాఠ ఇతిగ్రహపాఠలవలె వక్ర
ముగనే భగవాన్మూర్తి జేయుచున్న దనిరి.

భాస్కరులవారు—

"శ్లో. అయనగులనం యగుక్తం
ముంజాలాద్యై స్స ఏనామం,
తత్ప్రజ్ఞే తద్భగవాః
కల్పే గోంగ ద్ద్రుచంవగోచంద్రాః.

వా. యే, అయనవలనభాగాః ప్రసిద్ధాః తమేవ
విలోమగన్య క్రాంతిపాఠస్య భాగాః, మేషాదేః పృథ
తః తావ ద్భాగాంతరే క్రాంతిసృష్టే విభువప్యవక్తం
లగ్న మిత్యర్థః. తం విలోమగం క్రాంతిపాఠం—"

అని సిద్ధాంతశిరోమణియగు వ్రాసినందున, క్రాం
తిపాఠ సదా పశ్చిమగతితో దిగుగుచున్నటుల ముంజా
లాదులు భగవాన్ భవభూర్వకముగ దివిరి.

ఇంతియకాక మీరు—

"శ్లో. విభవత్క్రాంతివలయో
స్సంపాతః క్రాంతిపాఠ స్సాన్యత్
తద్భగవాన్ స్సాన్యోక్తాః
వ్యస్తా అయుతక్రయం కల్పే."

అని చెప్పుటవలన వీరికాలమున సారమునందు
క్రాంతిపాఠకు సదా వక్రగతి కలదనెడు పాఠ మున్నటు
లును, అందు తద్భగవాములు మహాయుగమునకు ముప్పదిగ
జెప్పబడియున్నటులును వ్యక్తమగుచున్నది. అందు వక్ర
భ్రమణ మనునది సరియైనదనియు, ముప్పదిభగవాము లను
నది సరియైనది కావనియు వీరి యభిప్రాయమైనటుల
వ్యక్త మగుచున్నది.

గుంజాలాప్రకాశకారుల కాలమునకు—

"శ్లో. త్రింశ త్కృత్వా యుగే భానాం."
అను పాఠ మున్నటు లగపడుచున్నది గాని వక్రగతిని
దెలియజేయు పాఠ మున్నటు లగపడదు.

పాశ్చాత్యజ్యోతిసిసిద్ధాంతులు సంపాతము కైని
వ్రాసినరీతిని పెండ్ల్యలమువలె దిగుకక సదా ప్రత్యగ్గ
తితో దీర్ఘవృత్తమునందు 25,000 ల సంవత్సరములకు
ఒకమారు భగవాన్మూర్తిజేయుచున్నదని చెప్పెదరు. ఇందు
నుబట్టి దీనిగతి సంవత్సరమునకు ౫౦ చక్ర వికలలు గల
దైయున్నది. దీనిగతి సంవత్సరమునకు 52 వికలలనియు,
ప్రకృతము 50 వికలలకు పెంబడియున్నదనియు జెప్పె
వరు. బ్రహ్మసిద్ధాంతము మొదలగునవి సారమతమును
బలపర్చుచున్నది.

భాస్కర, ముంజాలాదులు పాశ్చాత్యమతమునే
యవలంబించిరో, పాశ్చాత్య సిద్ధాంతులు ముంజాలాది
మతమునే తీసికొనిరో తెలియదు, గాని యం దొకరిను
తము రెండవనారి మతమున కుపప్తంబకముగ నున్నది.

సాయనులవారు గవామయనము మొదలగు
సక్రమముల జ్ఞేయకాలమును నిర్ణయించుచు, వానిలో
వచ్చెడి ఏకాష్టదినము విషయమై తాండ్యబ్రాహ్మణము
లోని (౫-౮) శ్రుతి "చైత్రపూర్ణిమానే దీక్షేరన్. చతు
ర్వా ఏత త్సంవత్సరస్య య చైచిత్ర పూర్ణిమాసో ముఖ

తో నై చక్షుః ముఖత ఏవ తత, స్సంవత్సర మారభ్య దీక్షంతే తస్య న నిర్వాంతి." అను శ్రుతికి తైత్తిర్యార్ణిమ నాటి రాత్రి సంవత్సరారంభ మనగా ఉత్తరాయణ మారంభమైనదని వ్రాసిరి. ఇందునుబట్టి క్రాంతిపాత పునర్యమనో నున్నటుల గాన్పించుచున్నది.

శతపథబ్రాహ్మణములో (౯-౨-౨-౧౮) శ్రుతి: "ఏషా వై సంవత్సరస్య ప్రథమా రాత్రిః. యత్ ఫల్లణీ పార్ణమాసీ." తైత్తిరియ బ్రాహ్మణం. (౧-౧-౨-౮)- "ఏషావై ప్రథమారాత్రిః-సంవత్సరస్యయదు త్తరే ఫల్లణీ." సాంఖ్యాయన బ్రాహ్మణం (౪-౪)- "ముఖంవా ఏత త్సంవత్సరస్య యత్ఫల్లణీమ-సి" అను శ్రుతికి సాయనుల నారు శ్రు. ఉత్తరయో రాత్రిధీతిః ఏషావై ప్రథమారాత్రిః, సంవత్సరస్య యదుత్తరే ఫల్లణీ- అను ఆధాన బ్రాహ్మణములోని శ్రుతిని వ్రాయుచు ఫాల్గుణపూర్ణిమ నాటి రాత్రి ఉత్తరాయణపారంభమని వ్రాసిరి. ఇందు నుబట్టి మిగియొకకాలమనకు క్రాంతిపాత మృగశిర్షానక్షత్రములో నున్నటుల వ్యక్తమగుచున్నది.

గోపథబ్రాహ్మణం (౧-౧౯) శ్రు. "ముఖము త్తరే ఫల్లణ్యా పుష్పం పూర్వే త ద్భూతా ప్రస్ఫుత్తస్యాంతే సమేతాస్యాతం. ఏవ మేత త్సంవత్సరస్యాంతౌ సమే తౌ భవతి". ఈశ్రుతుల ప్రకారము ఉత్తర పూర్వఫల్లణీనక్షత్రములు సంవత్సరముయొక్క ఆర్యంతములనియు, ఫాల్గుణపూర్ణిమనాటిరాత్రి ఉత్తరాయణ జారంభమనియు వ్రాయుచు, గణితరీతిని ఉత్తరాయణ ప్రవేశము ఉత్తరా భాద్రపదపూర్ణిమాంతం, మేషాయనం ఆర్ద్రాది పాదారంభమను మృగశిర్షాంతం, దక్షిణాయనం ఉత్తరఫల్లణీ పదియవభాగము, తులాయనం మూలా ద్వితీయనరణాంతం, అనను గాన అశ్వినీ ప్రథమకళారంభమనకు ౬౩ (ఆరు వదియూడు) భాగలనూరముగల మృగశిర్షానక్షత్రములో పాత యున్నటుల స్వ్య క్షపరచిరి. భారతయుగధాతమును విమర్శించునపుడు, ఆ యుగధాతమునకు క్రాంతిపాత కృత్తికాచతుర్థపాదములో నున్నటు లగపడినది. వీనిని బట్టి సౌరాది సిద్ధాంతములయందు జెప్పబడిన ప్రకారము క్రాంతి పరిధోలనగమన మనుటకు అనకాశమియ్యదు.

సౌరాదులందు క్రాంతిపాత సమగతితో పరిధోలనముగా దిరుగుచున్నటుల వ్యక్తమగుచున్నది. సమగతితో బోవునపుడు పరావృత్తి యనుపపన్నము. ప్రతి ఘాత ముండునపుడు పరావృత్తియుండును గాని ద్వితీయాది పరివర్తనలయందు సమగతి విరుద్ధము—ప్రతిఘాతము చుర్చియాప్యము. ఇదిగాక ఇతరగ్రహపాతలకు పశ్చిమగతి జెప్పుచు సంపాతమునకు మాత్రము పరిధోలనము చెప్పుటకు కారణ మగపడదు.

క్రాంతిపాత సక్రముగనే భిచ్చక్రమణము జేయు నెడల కాలక్రమమున మకరసంక్రమణము, పుష్యమాసము నూర్చుడు త్తరమునుండి దక్షిణమునకు మరలునపుడు కావలసివచ్చును. అటులయినచో, "మధుశ్చ మాధ వశ్చి వాఙ్మతాకావ్యతూ" ఈమొదలగు శ్రుతివాక్యములు విరుద్ధములుగ ఋతువులు మారవలసివచ్చును.

ఈపై సుదాహరించిన యంశములనుబట్టి ద్వివిధగతులలో నేది నిర్ణయించుటకు అనకాశమియ్యలేదు.

సంపాత గమనమునకు గూఢార్థప్రకాశికయందు ఈశ్వరేశ్వయే కారణమని వ్రాసిరి. ఇందువిషయమై యొచించ నవసరము లేదు. ద్రువకడంబముల పరస్పర మతస్సికార భ్రమణములన పరిధోలనగతి గలిగినదని కొంద రనిరి.

ద్రువమునకు ఎలనమెటులసంభవించునో, మతస్సికారము పరిధోలన మెట్లుగునో యొచింపవలసియున్నది.

భ్రమించుచున్న పృథ్విపై సూర్యాక్షగ్గణ పడట నుబట్టి యాధుభ్రమణమునకు ఎంపుగలుగుటలన సదా పశ్చిమగతి గలిగినదని పాశ్చాత్యజ్యోతిషిద్ధాంతజ్ఞు లనిరి. భ్రమించుచున్న భూమిపై బడి సూర్యాక్షగ్గణలన గలుగునంపు క్రాంతికక్షత్రయొక్క ఎంపు అయియుండునచ్చును గాని సంపాతగమనకారణ మెట్లుగునో తెలియదు.

ఈయంశములనుబట్టి సంపాతగమనకారణాదుల యథాస్థితి సంపూర్ణముగ దెలియనందున సిరపర్చుటకు వీలులేకపోయినది. కాన నిందువిషయమై పద్వ్యంసులు పరిశీలించి యథార్థమును సయుక్తికప్రమాణముగ దెలియజేయ వేడుచున్నాడను.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

సర్ కె. వి. రెడ్డినాయుడుగారు

దక్షిణాఫ్రికాయందు ఇండియాప్రభుత్వపు ఏజంటుగ నున్న లైటు హోనరబులు శ్రీనివాసకాశ్రస్త్రి గారు 1929 సంవత్సరము ప్రారంభమున ఉద్యోగము నువలనుద్దేశము తెలిపిరి. ఈ ఉద్యోగమును అనధికారులకే ఇవ్వ నలయునని ఇండియా ప్రభుత్వమువారు తీర్మానించుకొని సర్ కె. వి. రెడ్డినాయుడుగారిని ఇండియాప్రభుత్వపు ఏజంటుగ ప్రభుత్వమువారు నియమించిరి. ఈసంవత్సరము (1928) ముగియగానే రెడ్డినాయుడు దక్షిణాఫ్రికాకు ప్రయాణమై వెళ్లెదరు.

ఏచూరి నరసింహము పంతులుగారు
విజయనగర సంస్థానమున పురల దివానుగా నియమితులైరి.

ఏచూరి నరసింహము పంతులుగారు, య. ఏవీ.

(విజయనగర సంస్థాన మంత్రిశేఖరులు)

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

(పంచరత్నములు)

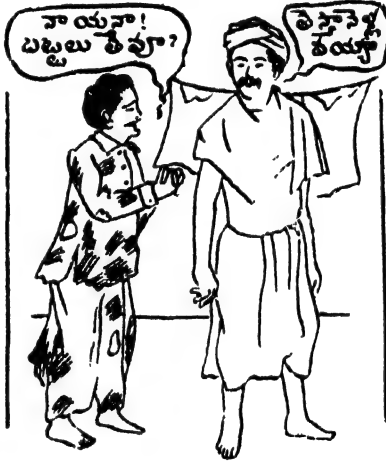
శ్రీ యున్ భూమియు నంక భాగముల భాసిల్ల శ్రితశ్రేణికి
శ్రేయోదాయకుఁ డై జగత్త్రితయముఁ జేమించుదైవంబు తా
నాయుర్వృద్ధి యశస్సమృద్ధియును నిత్యంబుం బ్రసాదించుతఁ
మా యేచూరి నృసింహ సూరినుత సన్మార్గైక సంచారికి.

క్రమ మేపార సమస్తకార్యములు చక్కం గూర్చి పట్టాభిషే
కము గావించితి వీవ రాజనకుఁ బ్రక్కఁ; మంత్రి వై తప; మేలే
సమయంబు గనిపెట్టి యింకఁ గవితాసామ్రాజ్య పట్టాభిషే
కముపైతమ్ము స్వయమ్ముగా నృపునకుం గావింపు మంత్రిశ్వరా!

రాజులేమంత్రులె పూర్వ మాంధ్రకవితా రాజ్యంబుఁ గాపాడి రా
జోజుల్నోయెఁ గవిత్వతత్త్వకలనా రూఢు నినుం బూషవా
ప్రాజామాత్యునిఁగాఁగ వాణిపతితోడం జెప్పి చేయించె మీ
రాజామాత్యు లదే సుమీ కవితభారం బింక మంత్రిశ్వరా!

యతులుఁ బ్రాసలు హాజరుల్ మనవిసేయఁ సర్వశాస్త్రార్థసం
గతులుఁ మేల్పరివార మై కొలువ, శృంగారాది నానారస
ప్రసాదుల్ కార్య భరంబు దీర్చు, గవితారాజ్యంబు పాలించు ధీ
యతులఁ సత్కవిరాజులన్ మఱవ వీ నోహో, యమాత్యాగ్రహి!

స్తోత్రపాత్రం బైన పత్రికఁ గాలేజి యశము భాసిలఁ జేసినట్టికలము
అంగలోపాధ్యాయు లులర వేతనముల సధికంబు గావించినట్టికలము
సవ్యకావ్యధురీణు నను మహారాజున కాస్థానకివిఁ జేసినట్టికలము
బహుకుటుంబంబుం కహరహంబును జీవనాధారములఁ గూర్చునట్టికలము
ధరణిఁ గలకాలమును నిట్లు తావకీన-కరమునంగ్రాలుచుండెడుఁ గాక యనుచుఁ
బ్రజలు వాంఛింతు సజ్జనప్రతివినుత-మహితగుణధుర్య, నరసింహమంత్రివర్య!

పరిశిష్ట రామారావు.

కీ. శే. లాలా లజపతిరాయి

బాల్యదశ, విద్యాభ్యాసము

పాంచాల రాష్ట్రమున లూడియానా మండలమున జగ్గనాథు అను పట్టణమందు ౧౮౬౫ సం. లాలాజీ జననమొందెను. ఈతడు అగర్వాలాజాతి వైశ్యుడు. ఈతని కుటుంబికులు ధనికులు కాకపోయినను చాల గౌరవముగ నుండిరి. తండ్రియగు లాలా రాధాకృష్ణగారు మొదట ప్రభుత్వ పాఠశాలలో ఉరుదు పండితుడుగ నుండిరి. ౧౮౭౭ లో స్వామివర్యానంద సరస్వతిపట్ల రాధాకృష్ణగారి కార్యధికమగు భక్తి కువించెను. లాలాజీతల్లి గూడగొప్పశీలవతి. ఆడంబరరాహిత్యము, మితవ్యయము మున్నగునవి ఆమెలననే లాలాజీ నేర్చుకొనెను. రాధాకృష్ణగారు ఉపాధ్యాయుడు డనుటచేతను, విద్యాభిమాని యగుటచేతను లాలాజీకి ఉత్తమ విద్యను చాల శ్రద్ధతో నేర్పించిరి. లాహోరులోని ప్రభుత్వకళాశాలయందు లాలాజీ రెండేండ్లు విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థివేతనమును బహు విద్య నభ్యసించెను. ౧౮౮౫ లో న్యాయశాస్త్ర ఉన్నతపరీక్షయందు లాలాజీ కృతార్థుడయి, హిస్సార్ అను పురమున న్యాయవాద వృత్తి ప్రారంభించెను.

ఆంగ్ల వేదకళాశాల

యనంద ఉద్యమమునుగూర్చి గట్టిపట్టుదలతో పనిచేసిన యువకులు ముగ్గురు: లాలా లజపతిరాయి, పండిత హన్సరాజు, పండిత గురుదత్త విద్యార్థిగారు.

౧౮౮౬-౧౮౮౬ తేదీని వీరు మువ్వరును లాహోరు నగరమున యనంద ఆంగ్ల వేదకళాశాలను స్థాపించిరి. అందిపుడు ఎం. ఏ. డిగ్రీసరకుకు విద్య నేర్పబడుచున్నది. ప్రారంభకాలమున ఆ కళాశాలలో జాతీయ విద్యను నేర్పవలెనని వీరు సంకల్పించిరి. హిందీ, సంస్కృతము, ఆంగ్లము అను నీ మూడు భాషలను, సాంకేతిక విద్యలను నేర్పుటకు అపు డాకళాశాల యేర్పరుపబడినది.

అప్పటి కిం హిస్సార్లోనే యుండెను. సమరంబుచే న్యాయవాద బాల్యము

చుచుండెను. అచట మాడేండ్లు మునిసిపల్ స్కూలునకు కార్యదర్శిగ నుండి చాల మేలుచేసెను. ౧౮౯౨లో తన నివాసమును లాహోరునకు మార్చుకొని అచట న్యాయవాదిగ పనిచేయు నారంభించెను.

మాతృదేశాభిమానము, రాజకీయము

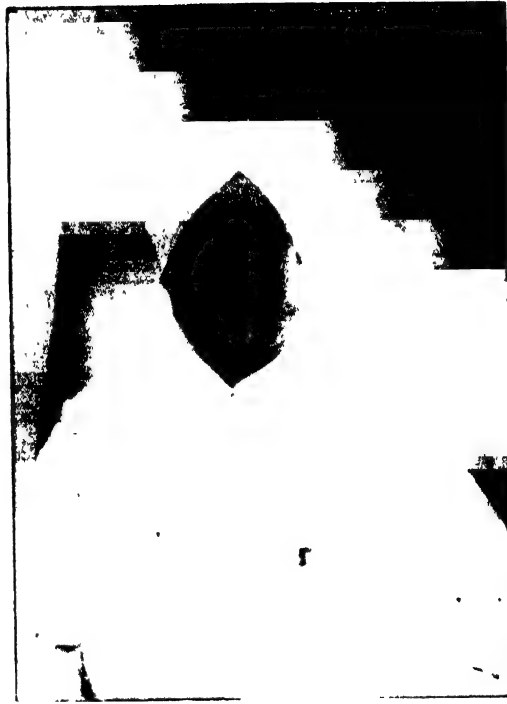
అప్పటినుండి లాలాజీ రాజకీయములందును, స్వేచ్ఛాయందును మిక్కిలి పాల్గొన నారంభించెను. సర్ సయ్యద్ అహమ్మదుగారు రాజకీయములందు తిరుతి దినములలో మాసిన భావపరివర్తనమును విమర్శించుచు లాలాజీ పెక్కు బహిరంగ లేఖలను వ్రాసెను. ఆసంవత్సరముననే అలహాబాదులో జరిగిన కాంగ్రెసు సభకు లాలాజీ వెళ్లెను.

అనాధ నేవ

౧౮౯౭ లో కఱవు పుట్టినపుడు లాలాజీ లాహోరులో అనాధరక్షణోద్యమము ప్రారంభించెను. ౧౮౯౯-౧౯౦౦లో గూడ మరల అట్టి ఉద్యమమునే సాగించెను. మధ్యరాష్ట్రమునను, రాజపుత్రస్థానమునను, తూర్పుబెంగళమునను ౨,౦౦౦ అనాధజనులను ఈతడు పోషింపగల్గెను. ఫిరోజ్ పూరులో నొక గొప్ప హిందూ అనాధశరణాలయమును, మిరట్సులో నొక వైశ్య అనాధ శరణాలయమును స్థాపించి తానే కార్యదర్శిగ నుండి కొనసాగించెను.

ఆంగ్ల దేశ యాత్ర

౧౯౦౫ సం. అంతమున లాలాజీ ఆరోగ్యము చాల చెడిపోయెను. అపుడు ఆంగ్ల దేశమున కేగి భారతదేశ స్థితిని దెలుపుటకు లాలాజీయు, గోఖలేగారును ప్రతినిధులుగ నెన్నుకొనబడిరి. అపుడే లాలాజీ ఆంగ్ల దేశమున కేగెను. అందుచలన ఆరోగ్యమును కుదిరెను. ఆంగ్లదేశమున పెక్కుతావుల గొప్పగొప్ప సభలయందు లాలాజీ గంభీరోపన్యాసముల నొసంగెను. పిమ్మట అమెరికా విద్యాసంస్థలను పరిశీలించెను.

హి. శ్రీ. లాలా లక్ష్మణరావుగారు

అమెరికాలోని మరల అంగ దేశమున గల గ్రామములలో
గలగలమును భారతదేశమున గలగలమును
గాదిమును పెట్టినారు విద్యార్థులకు చరిత్రనుగూర్చి
ఉపనామముల నొసంగెను.

ప్రవిషయమున లాలాజి చాల నేపచేసెను.
కళాశాలకు ఉపాధ్యక్షుడుగ నుండుటయే
కొండపాటు గౌరవ కార్యదర్శిగకూడ నుండెను.
అటు చాల ధనముగూడ నొసంగెను. జలంధరు
స్మృతి కళాశాలకుగూడ లాలాజి కార్యదర్శిగ

ప్రవాసము

అక్కడ జరిగిన స్యదేశోద్ధ్యయమునందు అత్యధికముగ
ఈ ఉద్యమమునం దభిమానము గలిగియుం
దేశభక్తికి ముఖ్యనిద్యనవుని లాలాజి నుడువు
గంపం. కాశీలో కాంగ్రెసు జరిగినపుడు
ప్రముఖులందరి కతివశాసనముల గూర్చి లాలాజి
ఉపన్యాస మొసంగెను అప్పు డతడు ప్రభు
నిజ్జిభయము లేక విమర్శించెను కాని అత
నట్టమునకు విరుద్ధముగ ఏపనిని జేసియుం
ంగోఁడెయిన పత్రికలు నిరంతరమును దొ
ప్రాతానాపరచుచుండుటచే ౧౯౦౭ లో సర్
ట్టనుగారి అధికారముక్రింద పంజాబుదొరతన
లాలాజీని అతిరహస్యముగను, అత్యాకస్మికము
శిములకు పంపియిరి.

రాజనీతిజ్ఞత

జీవితములందు లాలాజికి అనుభవకం యెన్న
డున అతడు కార్యకూరుడుగాని వాచ్మరుడు
కని రాజకీయములు నిర్మాణకములగాని నిర్మా
లక. గావు. కార్యదీక్ష లేని వాచాలత నతడు నిర
సిండును. ౧౯౦౬ సం. కలకత్తాలో కాంగ్రెసు జరిగి
నపుడు పరమపూజ్యుడగు నాలోజీ నిరూపించిన స్వరా
శాసనము అతని లక్షణము.

సంస్కారము
లందుగూడ లాలాజి అధికముగ పనిచేసెను. సంస్కారం
మును ప్రోత్సహపరచున ట్టుపన్యసిండు
నిరసింపదగిన కపటనర్తనములను లాలాజి క్షిప్ర విమ
ర్శించుచుండెను.

వాగ్ధాటి-గ్రంథరచన

నిండు సభలలో నుపన్యసిండుటం
లగువారిలో నొకడుగ లాలాజి భావింపబడు
పాంచాలమున ఉద్భవములో నుపన్యసింపగఁ
లాలాజి ఒకడు. గ్రంథములలో వీరిశైలి కఠ
గను, పటిష్ఠముగ నుండును. వాదములందు
లోపములను గుర్తించి ఖండించుటలో వీరు
ణులు. లాలాజి ఉద్భావములో చాలమంది
శ్రమ వ్రాసెను. ఇట్టి భారతదేశములంద
మానుల చరిత్రలను దేశభావలలో వ్రాసెను.
మాసపత్రికలలో ఆంగ్ల భాషయందు
చుండెను. బ్రిటిషు, అమెరికా దేశములపత్రి
తరుచు వ్రాయుచుండెను. ఆర్యసమా
గోష్ఠగ్రంథమును వ్రాసెను. చిరకాలమున
మాజమున కతడు చాల నేపచేయుచుండెను.
దేశపు అనుభవములనుగూర్చి "అమెరికా" య
నతడు వ్రాసెను. యుద్ధమునకులూర్వము
అమెరికాకు పోయినపుడు అచట విప్రుల
ప్రచారము జేసెను. 'మిస్ మేయో'కు జబాబు
వ్రాసిన "అన్ హాపీ ఇండియా" అనుగ్రంథ
రచన సమర్థతను వెల్లడిచేయుచున్నది.

అమెరికాయందు

యుద్ధసమయమున లాలాజి భారతదేశ
కాని భారతసేనను రంగరంగమునకు బం
ప్రభువు నిశ్చయించెనని వినుటవలన అ
కలిగి, వైకుంఠాచార్యును ప్రకటించుచు వెళ్ళుచు
యొకడు భారతదేశపు

డింపబడినను, యుద్ధము ముగియవరకు అతడు భారత దేశమునకు వచ్చుటకు దొరతనమునా రంగీకరింపలేదు. కావున అచ్చట పెక్కుసంవత్సరము బండ్లమనిషివచ్చెను. అచ్చట నున్నపుడు భారతదేశముగూర్చి పదిలకల లేఖలను లాలాజి ప్రకటించెనని తెలియుచున్నది. 'అచ్చట ఇండియాను బీకో' యను సంఘము శిర్వరచి, 'యంగు ఇండియా' అను పత్రికను ప్రకటించుచుండెను. దాని వమెరికావారు శ్రద్ధగ చదువుచుండిరి.

ఇండియాకు వచ్చుట-కాంగ్రెసు అధ్యక్షుల

౨౮-౧౧-౧౮౯౧ లో న్యూయార్కునందు లాలాజి బిడ్కోలు సందర్శమున గొప్పసభ జరిగెను. అమెరికావారు పలువురు ప్రతంసించుచు సుపన్యసింబిరి. సార్వభౌముని ప్రకటనమన లాలాజి తిరిగివచ్చుట కభ్యంతరము లొలగిపోయెను. ౨౦-౨-౧౯౨౦ లే. లాలాజి అమెరికా నుండి బొంబాయి వచ్చినపుడు ఆ శేషప్రజలు లాలాజికి నిరుపమానముగ స్వాగతమును చెప్పిరి. ౧౯౨౧ సం. కల కత్తాలో జరిగిన ప్రత్యేక కాంగ్రెసుసభకు లాలాజి అధ్యక్షుల వహించెను. ఆసభలోనే గాంధీమహాత్ముని అసహాయోద్యమ తీర్మానము అమోదించబడెను. అటు పిమ్మట పాంచాల సింహముయొక్క గంభీరగగ్గనలు, వ్రాతలు, భారతదేశ సంచారములు, హిందూసభాసంస్థాపనలు మున్నగు కార్యములు సువిచితములు. మొనగ్గి మొన్న లాహోరులో వైసుమసంఘ బహిష్కారము నుద్దేశించి లాలాజి మున్నగు ప్రముఖుల నాయకత్వమున జరిగిన మహాత్మునిమన పోలీసుల లాఠీఛెట్టలు తగిలిన నాడు మొదలుకొని క్రమముగ ఆరోగ్యము నశించి, చివర ౧౭-౧౧-౧౯౨౨ నాడు లాలాజి పరమపదించెను.

లజవతిస్త్రీ

చల్లా పిచ్చయ్యకాశ్రీ గారు

ధరతమాతృకయెదం బరఁగు నాయకరత్నలలితహారములోని కొలికిపూస
దేశసౌఖ్యోద్యాన ధీపుష్పవికసన మహితకళాచంద్ర మండలంబు
శమవజ్రకవచంబు నవదరించి నతంబు సకలదిశల్ కొన్న శౌర్యశాలి
బాల్యమాదిగ నేటివఱకును హైందవ ప్రథితిలోఁ జనిన పురాణమూర్తి
ప్రణుతిపుష్పంబులను దన వైనఁ జల్లు-భారతీయుల హృదయప్రపంచముందు
నదిగో! పాంచాలలోక పంచాననంబు-తాను పోలేదు "లజవతి" ధరణి నిండె.

ఈదేశ నేనాధురంధరుని హతాస్థరణము భారతదేశమును దుఃఖసముద్రమున ముంచివైచినది.

యన్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు, సర్. సి. పి. రామస్వామి అయ్యయ, డాక్టరు పట్టభిషిత్ రామయ్య, సామి వేంకటాచలచెట్టి, అబ్దుల్ హమీద్ ఖాన్, జోష యా సి. నెడ్జిపుడ్, జమల్ మహమద్ సాహేబు, దివాన్ బహదూర్ టి. రంగాచారియర్, డాక్టరు నరదరాజులు, ఏ. రామస్వామిమొదలియారు, మహాత్మాగాంధీ, పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూ, డా. బిసెంటు, పండిత మదనమోహనమాలవీయ, యమ్. ఏ. జన్నా, జే. యన్. బసు, మాలానాషాకల్ ఆరి, మహమ్మద్ యాకుబ్, దివాన్ చమన్ లాల్, మిసెస్ సి. ఆర్. దాస్, డా. మహమ్మద్ ఇక్బాల్, సర్ పి. రామోదాస్, సర్ పి. సెఖ్నా, హజరత్ మోహని, సర్ యమ్. హఫీ, కే. సంతానం, సర్. ఏ. కాదర్, కలనల్ క్రాఫర్డు, సర్ ఏ. రహీమ్, ఏ. ఆర్. ఆయ్యంగారు, సత్యమూర్తి, బి. బి. జోగయ్య, సర్ టి. బి. సప్ర, సి. బై. చింతామణి, రామ్మోహన్ దాస్, నేన్ గుప్త, సుభాష్ చంద్రబోస్, ఆనందబిల్ బి. రామ దాసు, ఏ రంగనాథమొదలియారు, జమ్నా దాస్ మహతా, జయకర్, జి. డి. బిర్లా, డి. పి. ఖైతర్, ఆర్. ఛటర్జీ, గిరీరిలాల్, డా. జి. నరంగ్, డా. యమ్. అలమ్, ఏ. హెచ్. ఘజ్జుబీ, కే. యస్. రామ్, బి. యల్. రల్లియరామ్, యస్. సింహ, యనోహరలాల్, ఎమ్. కే. ఆచార్య, బి. ఏ. సయ్యద్, బి. శివరావు, మాలానా అబుల్ కలామ్ ఆజాద్, బిహన్ బాబు, పోలక్, పెద్దియిల్ లారెన్సు, ఫెర్నర్ బ్రాక్ వే, భార్గవ—ఈ మొదలైన వారు శ్రీ లాలా లజపతిరాయగారి నిర్యాణమునకు సంతాపము దెలిపిరి.

భారతీయ మహిళామండలి

శ్రీమతి చెరియన్ జాకోబ్ సతి

కోయంబత్తూరు మునిసిపాలిటీ క్రొత్త సభ్యురాలు.

శ్రీమతి మాయా దేవి గారు

కలకత్తా వాస్తవ్యురాలు. భారతీయ స్త్రీలపక్షమున పైచునుసంఘమునకు నివేదిక పంపినది.

శ్రీమతి డి. శ్రీవాస్తవ సతి గారు

జబ్బల్పూరు మునిసిపాలిటీ క్రొత్త సభ్యురాలు.

శ్రీమతి జార్జి డి' సిల్వా సతి గారు

సింహళమున స్త్రీలకు గూడ వోటింగు అధికారము కావలెనని పాటుపడుచున్నది.

శ్రీమతి శారదా గౌరీమేహతా గారు

బరోడా సంస్థాన ప్రాచ్యమహాసభ స్వాగతకారిణి సమితి కథ్యక్తురాలు.

శ్రీమతి గంగూబాయి పట్వర్ధన్ గారు

పూనా వాస్తవ్యు. ఇంగ్లండునందు 'కిండరుగార్డెను' విషయమున ప్రత్యేకాధ్యయనము కావించి ఈ పుస్తకమునే రిరిగి వచ్చినది.

శ్రీమతి నయనాదేవి గారు

లిహార్ ప్రత్యేక సంస్థానవేతనము పొందినది: జనీబా యందు జరుగు అంతర్జాతీయ మహిళామహాసభకు హాజరు కావినది.

శ్రీమతి ఎమ్. కేట్కారుకన్య

పూనా వాస్తవ్యు. ఈ త్రమవిద్యాభ్యసనమునకై బరోడా వెళ్ళినది.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు (ద్వితీయ స్నాతకసభ యందు) బి.ఎ. పట్టముల బడసిన ప్రథమ స్త్రీలు: శ్రీమతులు కాకర్ల రుక్మిణమ్మగారు; దేవళ పార్వతీబాయిగారు; నాన్సీ శిఖామణిగారు; జి. రోనానం గంగారు; రా. వెం. సుబ్బమ్మగారు.

శ్రీమతి రామునిగారు

బళ్లారి పురపాలక సంఘసభ్యురాలుగ నియమింప జిన ప్రథమస్త్రీ.

శ్రీమతి రామ్మారి వెంకటసుబ్బమ్మగారు

ఈనడుము జరిగిన ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రథమ సభ యందు ఈ భయభాషా ప్రవీణతను పట్టమును బాంధేను. ఈ పరిషత్తునందు ప్రాచ్యపట్టభద్రులగు ప్రథమమున బాంధిన ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు. ఈ మెయిపుడు విశాఖపట్నము మేరీ హైస్కూలు నందు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయగనున్నది. ఈ మె సుప్రసిద్ధ వాఙ్మయనిష్ఠాతులగు శ్రీచిలకమర్తి లక్ష్మీవరసింహముగారి మేనగోడలు. ఈ మెభర్తగారు బజవాడలో డాక్టరుగ నుండెడివారు; క్షీణిశేషులైరి.

శ్రీమతి దిగుమర్తి జానకిబాయిమ్మగారు

విశాఖపట్నము జిల్లా విద్యాసంఘసభ్యురాలు. విశాఖపట్నము పిచ్చిఆసుపత్రి, ఘోషాతసుపత్రుల పరిశీలనసంఘమున సభ్యురాలు. ఆ జిల్లాయందు సంఘసంస్థా గణున పాలానుదున్న విద్యుషీమణి.

కలువకన్నె

పువ్వాడ శేషగిరిరావుగారు, చోడవరపు జానకిరామయ్య గార్లు

నీకన్నుంగవసాంపు నీలములు కానీ; పేర్ని తేకెత్తి నీ
 తేకుల్ తీయని తేనియల్ కురియనీ; బృందావనమృంతయున్
 వాకల్ కట్టి భవత్కృపారసము పైపై బాటనీ; యెన్నఁడో
 నీకై చేసిన నాతకమ్ము ఫలియించెన్ నేడు నీలాలకా.
 నెలబాటుండు భవన్మతంబు మఱిలించెన్ గాక ము న్నెన్నఁడే
 గలదే యిట్టి తెఱంగు? - మోము ముడువంగా నేల? - నీకోసమై
 తొలికారై సాబగీను జవ్వనముకై తోతెంచికెన్ నీప్రభా
 మలవీచి నికురుంబమందు వెలయింపన్ నీకళానందముల్.
 నీకై దివ్యఃకానురక్తి వరియించెన్ నన్ను - నీకోసమై
 నా కీసన్వయసన ప్రసక్తియును - ఉన్మాదంబు నీకోసమే;
 నా కీజన్నియ వట్టి యుండుటయు చానా, నీకుఁగా వచ్చె - నీ
 కై కాతూహలవృత్తి యేటి కుదయంబయ్యెన్ సరళకన్యకా!
 సారెకుసారెకున్ బరవసమ్మున నీతొలిజవ్వనంబుకై
 కోరి భవన్మనోజ్ఞురచి కోరకమైన దినమ్ము లాదిగా
 నారసి యేఁగుచుంటి వగపై పగలంతయు పోవుచున్నఁ గా
 సారము నీమొగమ్ము చిలు సొరులు చిమ్మ దదేమి చిత్రమో!
 (?) ఆనీలంపున్ దెలిమబ్బువెన్క సగమై యందంకు తారాడువాఁ
 డా నీమోహపువన్నె కాఁడు? - గురుభార్యాసంగ మాపేక్షచే
 మనన్ వస్త్రములేక మింటఁబడి 'పేర్ని నూలుపో' గిచ్చువాఁ
 డైనన్ గానఁ బడం' డటన్న వగ నింతైనాఁడుసూ! కోమలీ!
 అది యుదయావసాన సమయమ్మున వాయువు తెచ్చి యిడ్డసూ
 డిద, కొన తేల సాఁగిన మిళింద కుమారిక సన్నగొంతుతో
 పదనయి కమ్మనై చెవికి పండువు చేసెడి గాలిపాటలో
 వదనములాని చొక్కి రసవంతముగా సుఖయింతు మో సఖి!

ఆంధ్రసభలు-నంద్యాల-౧౯౨౮ : తీర్మానములు

ఆంధ్రమహాసభ

ప్రయత్నము లికనైన సత్వరముగ గావించబడునని యీ సభవారు విశ్వసించుచున్నారు.

౧

ఆంధ్రరాష్ట్ర దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్యగారి ఆకాలమరణమునకు ఈ సభవారు చింతించుచు వారి యాత్మకు శాంతినొసంగ నీశ్వరుని బ్రార్థించుచు, వారా రంభించిన రామదండు ఉద్యమమును నెలకొల్పి చలె ననియు వారు దలపెట్టియుండిన, రామాలయ నిర్మాణ మును నెరవేర్చులెననియు నీసభవారి ఆంధ్రదేశసోదరు లను హెచ్చరించుచున్నారు.

౧

ఆంధ్ర సేనలువారును, కాసనసభ సెలెట్టుకమితే వారును తీర్మానించిన ప్రకారము ఆంధ్ర విశ్వవిద్యా లయకేంద్రస్థానము అంతర్భురముగా సంగీకృతము కావ లయునని నిర్ణయించుచు నీ సభవారి రీవిషయమును కాసనసభా సభ్యులకు నిర్వహణీయముగ నిరూపించు చున్నారు.

దత్తమండల వాస్తవ్యులై యుండి యటు పిమ్మట కృష్ణామండల మందలి తునికేగి యసహాయోద్యమమున క్కప్పిచేసి కారాగార ప్రాపించి పలు ఇడుపులబడి యిట్టివల ననువులగోల్పోయిన రాళ్ల పల్లి కాళన్నగారి మరణమునకై చింతించుచు, వారి యాత్మకు శాంతి నొసంగ నీశ్వరుని బ్రార్థించుచు దమ యసహాయము నీసభవారు కీర్తి శేషుల సటుంబమునకు దలుపుచున్నారు.

ఖిర్గిపూర్ మున్నగు ప్రాంతములలోని ఆంధ్ర కార్మికు లనుభవించుచుండు కష్టములకు నీ సభవారు హృదయ పరితాపము గనుపఱచుచు, వారి స్వాతంత్ర్య సంరక్షణకుగా సర్వవిధముల వాంఛులెల్లరు దోడ్పడవలె నని కోరుచున్నారు. నాయకత్వము వహించి వారిపర ముగా పాటుబడుచుండు శ్రీయుతులు వి. వి. గిరిగా రిని, పున్నవ రామలింగం గారిని ఈ సభవారి రభించించు చున్నారు.

ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమునుగురించి మద్రాసు కాసన సభవారు తీర్మానముచేసియు హడ నది ఫలోన్ముఖము కాలేదు. కనుక ఇండియా కాసనసభలోని ప్రతినిధులు వెంటనే దర్య పుచ్చుకొనవలసినదని ఈసభవారు కోరు చున్నారు.

౨

బొంబాయి తదితరములైన రాష్ట్రములలో వాం ధ్రులసంఖ్య హెచ్చుగనుండియు వారికి పాఠశాలలలోను, పాఠశాలలలోను వారి మాతృభాషను నేర్పుటకు దగిన యవకాశముల నింకను గల్పించనందుకుదించుచు, అట్టి

ఆంధ్రుల చరిత్రను తిపక్రమించి వ్రాసి కీర్తి గ డించిన శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారికి 'ఆంధ్రచరిత్ర చతురానన' విరుదమును; ప్రపంచములోని నాటకరంగ ములందంతట నవలగ చేరుపొందిన తాడివత్తి రాఘవా చార్యులవారికి 'నాట్యకళాప్రపూర్ణ' విరుదమును; బొద్ధ చరిత్ర నిర్మాణ విఖ్యాతి వహించిన దుగ్గిరాల బలరామ కృష్ణయ్య చాదరిగారికి 'ఆంధ్రబొద్ధనాట్యయ బ్రహ్మ' విరుదము నొసంగి వారి నీసభవారు సన్మానించు చున్నారు.

గతసంవత్సర మాంధ్రస్థాయి సంఘమువారు ధన లోపముచే తాము నిర్ణయించుకొనియుండిన ప్రణాళిక యందలి యంశములలో కొక్కదానినైన సెరవేర్పలేక పోయిరి. ఈ సంవత్సరమయినను మాంధ్రమహాజనులు తగు రీతిని ద్రవ్యసహాయముచేసి స్థాయిసంఘముచే నేవ నేయించుకొనగలరని యీ సంఘమువారు విశ్వసించు చున్నారు.

రాజకీయేతర సభలకు, వైశోద్ధునారి తీర్పును పాటింపక, నైజాం ప్రభుత్వమువారు ఏటేట చేబకీ హుకుమత్తు కావలెననుట, హుకుమత్ కోరబడినపుడు సరియైన సమయమునకు దాని నందజేయక పోవుట, నైజాంరాష్ట్రమందలి యాంధ్రోద్ధమవాగ్దాప్తి నరికట్టు చున్నవని యీ సభవారు అభిప్రాయపడుచు, నికనైన అట్టి సభలను గావించుటకు చేబకీ హుకుమత్తును పొందవలసిన యనసరము లేనట్లు ఉత్తరువు చేయవలయునని యీ సభవారు ఘనతపపించిన నైజాం ప్రభుత్వము వారిని కోరుచున్నారు.

౧౦

తమలో పరస్పరసహృదయ నెలకొల్పుటకును, లోక కళ్యాణమునకు సహాయపడుకొనుటకును, పరస్పర సహావేళ సంభాషణము లవసరములగుటచే రాష్ట్రేతర రాంధ్రులెల్లరు నేటేటనొకచో రాష్ట్రేతరరాంధ్ర మహా సభ యను పేర నొక్క సభను సమావేశ పరచుచు, నైక కంఠ్యములగు తీర్మానముల మూలమున జనసామాన్యమున కాంధ్రత్వోద్బోధన మొనరింపవలయునని యీ మహా సభవారు రాష్ట్రేతరరాంధ్రులను హెచ్చరించుచున్నారు.

౧౧

ఈ క్రింద పేర్కొనబడిన వారి మహాసభచే నాంధ్ర స్థాయిసంఘ సభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి.

- 1 ఓ. లక్ష్మణస్వామిరావుగారు
- 2 కే. నాగేశ్వరరావుగారు
- 3 మద్దూరి అన్నపూర్ణయ్యగారు
- 4 గాడిచర్ల హరినర్సోత్తమరావుగారు
- 5 వి. యల్. కాప్రేమిగారు
- 6 కలవచీడు వెంకటరమణాచార్యులుగారు
- 7 కె. కోటిరెడ్డిగారు
- 8 బులుసు సాంబమూర్తిగారు
- 9 ఎరి లక్ష్మరాజు నాయుడుగారు, ఖర్గపురం
- 10 కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు

ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహాసభ

౧

కీర్తిశేషులగు మగన్లాల గాంధీ, దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, హాకీం అజములుఖాన్, గోపబంధు దాసుగార్లు పరమపదప్రాప్తి నందుటచే దేశమునకు గలిగిన లోటును కీసభవా రంతయు విచారమును దెలుపు చున్నారు.

సైహూకమియీ నివేదికపై ఢిల్లీ యందు సమావేశమైన అఖిలభారత జాతీయోప సంఘమువారు కావించిన తీర్మానము నీ సభవా రామోదించుచున్నారు.

లోగడ బెజవాడలో ఏర్పడిన సైమన్లకమిషన్ బహిష్కార ఉపసంఘమువారు వెంటనే సమావేశమై కార్యక్రమమును నిర్ధారణచేసి తీవ్రమైన బహిష్కార ప్రచారమును జరుపవలెనని కోరడమైనది.

౪

తూర్పు గోదావరి, విశాఖపట్టణం జిల్లాలలో గొప్పవర్ష ములవలనను, గొప్పవరదలవలనను కలిగిన తీరని

ఈసభవారు ఆపజలయందలి సు
దలియబరుచు చున్నారు. ఇంట్లు
నీడలకు తగుసహాయము వెంటనే చేయ
ందునను, పంటలు నష్టమైపోయినందున విత్త
గైరా రైతులకు సర్పరా చేయవలసియున్నందు
ఇంకను యితరవిధములను తోడ్పడవలసియు
ందునను యీకార్యసానుకూల్యమునకై ఆంధ్రమహా
జను లెల్లరును, ఆంధ్రసంస్థలన్నియును ధనసహాయము
విరివిగా చేయవలెనని, ఐరదలవల్ల నష్టపడినవారికి
పన్నులను మినహాయింపుచేయవలయునని ప్రభుత్వమువా
రిని, జమీందారులను ఈ సభవారు కోరుచున్నారు.

౫

ఇదివరకే ఎక్కువ పన్నులభారముచేతను, ఋణ
బాగలచేతను క్రుంగుచున్న కృష్ణా, గోదావరిజిల్లాల
రయితలమీద రీసెటివ్ మెంటు అనుపేర ఎక్కువపన్ను
లు వేయుటకు గవర్న మెంటువారు ప్రయత్నించుట ఆక్ర
మమనియు, అన్యాయమనియు ఈసభవారు ఖండించు
చున్నారు.

సంద్యాలాంధ్రసభ జరుగుటకు ముందుగా లజపతిరాయగారి మరణవార్త తెలిసినతోడనే అవసరసభ యొక్కటి
జరుపబడి యీక్రింది తీర్మానము కావించబడెను:

ఆజన్మాంతము మాతృదేశ స్వాతంత్ర్యమునకై తన సర్వస్వము నర్పించి నేవయ్యెనర్చిన త్యాగమూర్తియగు
లాలాబజపతిరాయగారు హృద్రోగముచే నాకస్మికమరణముపాలగుటయు, నైపునుకమిషనుబహిష్కారాగమై జరిగిన
యుర్రేగింపును నడిపించుచుండగా పోలీసు అధికారి హూరుడై అమానుషమగు కుత్సికబుద్ధితో ఆయన వక్షోభాగ
మున కర్రతో మోదియుండిన యనతికాలములోనే యీమరణము సంభవించుటయును ఈ ఆంధ్రసభవారికి సంతాప
మును గలుగజేయుచున్నదనియు, లాలాజీగారి కుటుంబమునకు సభవారు తమ సానుభూతిని తెలియజేయుచు వారి
మరణమువలన కలిగిన తీరని కొరంత వారి కుటుంబమునకేకాక దేశమంతటను కలిగినదనియు, నిట్టి మహనీయుల
ఆత్మత్యాగమువల్లనే ఆయా దేశ స్వరాజ్యసాధము నిర్మాణము చేయబడుననియు తెలియజేయుచున్నారు.

నాభా మహారాజైన శ్రీ రిభుజకుమారిని
ప్రభుత్వమువారు నిష్కారణముగా రాజ్యభ్రష్టుని జేసే
యు నింకను తనివితీరక కొడైకనాలునందు ప్రవాసితుని
గాకొనర్చి రాజ్యము తీసికొని తనభార్యపిల్లలైన తన
తోనుంచుకొనుటకు అనుజ్ఞ నిమిత్తం కోరిన కోరికను
గవర్న మెంటువారు నిరాకరించుటను ఈమహా సభవారు
తీవ్రముగా గర్హించుచున్నారు.

హిందూస్థానీ సేవాదళమున సభ్యులుగా జేరియు
అట్లు చేయుటకు అనుకూలములేనివారు విరివిగా విరాళ
ముల నొసగియు ప్రొద్దుల మొసగవలయునని ఆంధ్రదేశ
దీయు లంగరిని ఈసభవారు కోరుచున్నారు.

రాబోవు సమావేశములు ఔజవాడయందు జరుగు
నట్లు ఈసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ పుస్తకాల

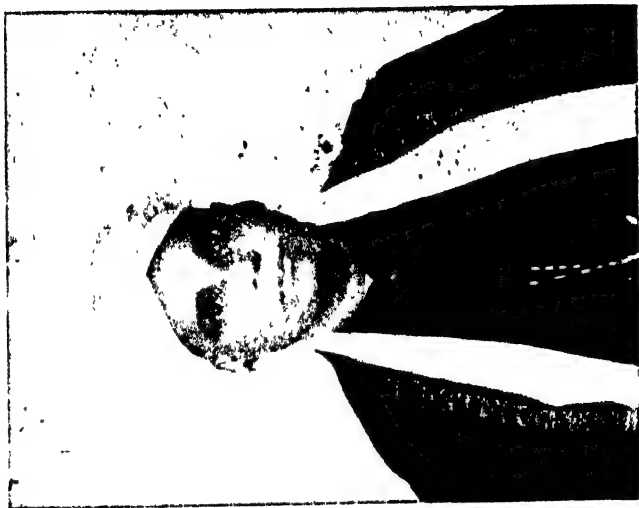
సి. వొరస్వామి అయ్యగారు
ఆంధ్రప్రదేశ్ పుస్తకాల - సంస్థ

కె. కోటి రెడ్డిగారు
ఆంధ్రప్రదేశ్ పుస్తకాల - సంస్థ

ప్రొ. వెంకట సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారు
ఆంధ్రప్రదేశ్ పుస్తకాల - సంస్థ
ఆంధ్రప్రదేశ్ పుస్తకాల - సంస్థ
ఆంధ్రప్రదేశ్ పుస్తకాల - సంస్థ

శ్రీ|| వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారు
జాంబాయిరావు
ప్రథమాంధ్ర సాంఘిక మహాసభాధ్యక్షులు

డాక్టరు ఆని బి.సెంటుగారు
అంధ్రరాష్ట్ర సర్వపక్ష మహాసభాధ్యక్షురాలు-నంద్యాల.

ఎల్లరికంటె బలసిన స్త్రీ—పాట్టిమనుష్యుడు

కడచిన నెట్టెబరు మానమున ఇంగ్లండునందు
జరిగిన 'బార్నెట్', తీర్థమున నిరవురు చింతమనుష్యు
లుంజిరి.

ప్రపంచమున నెల్ల మిక్కిలి బలసిన 'టిటానియా'
యనునామె ౧౭ వత్సరముల ప్రాయముగలిగి ౨౮
ప్రొసలు (౭౯.౨ పౌనులు) తూగినది.

'కేకో' అను ఒక 'ఎస్కిమో' పురుషుడు ౩౪
వత్సరముల ప్రాయముగలిగి ౨౯ అంగుళముల యెత్తు
మాత్రమే యుండెను.

పోషకుడు

'నాష్' మేగజను' అక్టోబరు. (౧౯౨౮)
సంచికయందు 'బారీ పెయిన్' గారు వ్రాసిన
"ది పాట్రనైజర్" అనువ్యాసమునుండి-

పోతకాలలు, గ్రంథమాలలు, ప్రదర్శనములు అప్పు
డప్పుడు తమపోషకుల బారితాలు అచ్చువేయ నుత్సాహ
పడుచుండును. చక్కగ నడచుచున్న యొకసంస్థకు
పోషకు డైనవాడు తనప్రఖ్యాతికి మురియుచుండును.
కాని, పోషకుడు నిజముగ పోషణ గావించువాడు కాకు
న్నాడు.

నిజముగ నొకదాని పోషణగావించు పోషకుడు
భూమిపయినెల్ల మిక్కిలి గర్వితుడు. అతడు బ్రతికినన్నా
కులు ఏవకును, తిరస్కృతిని గురియగుచుండును. వినను
అత డాసంగతి యెన్నడు నెరుగకుండనే మరణించుట
వాడుక. ఎల్లప్పుడు నాతడు తనకు లేని గరిష్ఠత నాపా
దించుకొన కోరుచుండుటయే కాక, వాస్తవముగ తనకుగల
పెద్దటికమును పదేపదే లిగ్గతగ ప్రదర్శించుకొను చుం
డును. అంగీకర యాలోచనకును, చివరముగల మను
జలకును ఇది చీదర పుట్టించును.

ఆ పోషకు డెన్నడు నుదాహరుడు కాడు. తాను
నెత్తిపై దేవత కాకాచువాని కొవార్య మెట్లు నచ్చును?
చానుగ డబ్బుండి—సాధారణముగా నతడు నడమంత్రపు

ను—వీడని స్వలాభమున కుపయో
కన్పడెనా, కావలసినంత నందా

తనకి హృదయమున దాక్షిణ్య ముండగు. కాని
స్వస్థితిములని చేరుపడు కార్యములు మాత్రము
యగ నతడు చేయుచుండును. వీలయన, కృతజ్ఞత
నునది తనకంటె తక్కువతనము నొప్పుకొనుటగా
నతడు పరిగణించును. ఒక పేద మిశ్రున కితడు డబ్బు
బగులీయవచ్చును; తరువాత మాత్ర మత డావిషయము
విచ్చలవిడిగ చెప్పకమానడు. తనకు లేని సుగుణసంపదకై
ఆత్మశ్లాఘు కావించుకొనుట కొకయవకాశము మాత్రమే
దాక్షిణ్య మాతనికి.

అతడు తనకాదు నొక పల్లెటోనికి నడిపి యట
నిలిపి, చెంతనున్న గ్రామిణు నొకని 'ఏయ్' అని రాన
తీవని బిలిచి, 'ఇదిగోమాడు' అని సంబోధించి, దారి
చూప నడుగును. ఆ గ్రామిణుడు తా నెఱుగనని చెప్పి
పోవును. అచ్చటి గ్రామ్యులు వట్టి తెలివితక్కువ పెట్టుకు
తలకాయ సరుకని 'పోషకుడు' వినుకుకొని పోవును.

జేసుగాని, ఆ పోషకున కన్నడు తెలియని 'నిజ
స్థితు' లేవి? ఎవరినుండి తా నొకయువకారము కోరుచు
న్నాడో, ఆతనితో పలుకునపుడే యతడక్రమమగు నధి
కారము నవలంబించుకొన్నాడు. 'ఇదిగో మాడు'అనును
ఇట్టిది నెక్కిరించిన ట్టుండును. గ్రామిణుడు తన యభి
మానము విడిచి దానిపై వ్యాఖ్యానముసేయుచు కూర్చు
చుండనొల్లక, తా నాదారి ముప్ప నేండ్లుగా నెఱిగియున్న
దైనను సరే, తెలియదు పొమ్మని కాస్తచేయును.

'పోషకు' నెవ్వరును గౌరవింపరు; వీలయన,
గౌరవము పాత్రతనబట్టి వచ్చునే కాని కొనుకొందమన్న
రాదు గదా? కాని యతడు గౌరవనేషముల చేయ
గలడు. అవి యతనికి గౌరవమువలెనే యుపయోగ
పడును. తనసేవకు దెంతయో మంచినడవడి గలవాడని
యతడు చెప్పును. ఆ సేవకుడు చాటున తన్ను తిట్టిపోయు
తిట్టిపోతలు, పాప మాతని కేమియు తెలియవుగదా! ఇది
చాల విచారకరము.

కావున— కోచనీయమున విషయమే యైనను —
పోషకుడు తన కపటచేషములన్నియు నెడలక గట్టుముగ
గ్రమ్మియుండునో మరణించును. అంతకంటె నెంతయో
మిన్నలగువారు దిగంబరులై, చిరికి, నెంపవానలకు నగ్గమై
తిరుగుచునే యుండువలెను.

జగదీశ చంద్రుని వాక్యములు

నవంబరునెల 17వ తేదీ నాడు అలహా
బాదు విశ్వవిద్యాలయపు పట్ట ప్రదాన సభ
లో నుపన్యసించుచు, ఉన్నత శాస్త్రవిద్యకై
భారతీయ విద్యార్థులను విదేశములకు బంపు
టనుగూర్చి జగదీశ చంద్రబోసుగా రిట్లు
నుడివిరి:—

భారతదేశమున ఉన్నత పరిశోధనమును నిర్వ
హించుటకు తగు నవకాశము లేకుండుటచే భారతీయ
విద్యార్థులు విరోహ, అమెరికా, జపాను మున్నగు
విదేశములకు బోవుట తప్పనిసరి యగుచున్నదని నైసు
చాన్సలరుగారు చెప్పుచున్నారు. ఈ యూహ కేటము
నిరాధారము. మీ వైజ్ఞానిక శాఖలో (Department of
Science) తమ ప్రావీణ్యముచే నే విద్యాపరిషత్తునకైన
బ్రతిష్ఠ సంపాదించగల సమర్థులున్నారని నేను చెప్పగలను
అందులకు వారికి గావలసినది హృదయపూర్వకముగు
మీసాయమే. నేను మూరపు దేశమున వేలకొలది
భారతీయ విద్యార్థులు కలరు. ఈ రూపమున (యూరపు
లోని యా భారతీయ విద్యార్థులకై) భారతదేశము
వీలేట కోటి రూపాయలకన్న నెక్కువగ వ్యయపరచు
చున్నదని లెక్కచేయబడినది. ఇంతయైనను ఈ మహా
ప్రవాహమును గూర్చి యెవ్వరును సోకెత్తుటయేలేదు.
దీనిని సాధ్యమైనంతవరకు భారతదేశముననే వినియోగ
పరచుట వాంఛనీయముకాదా? ఇంగ్లండులోని విశ్వ
విద్యాలయములు ఎంతయిది వచ్చిన సంతతుంది. భారతీ
యవిద్యార్థులను జేర్చుకొనగల స్థితిలో లేవు. నిజమైన
ఈ సంగతి చాల దురభిప్రాయములకు గూడ నవకాశ
మిచ్చినది. ఇంతకాక, పరిశ్రమలలో ప్రత్యేక శ్రమము

బొండుట, సామంతదేశముల విద్యార్థులకై యేర్పాటు - వాస్తవమైనవే. అవమానకరమగు నీ దుస్థితినుండి బయల్పడవలయునన్న, మనవిద్యకై, మన పరిశ్రమలకై పరదేశ సందర్శములలో దగు ప్రవేశము దొరకక భారతీయ ములసాయముపై మన మాధారపడకుండ స్వతంత్రులమై విద్యార్థులనుభవింపవలసిన కష్టము లెన్నియో యున్నవి. యెందుటకు దగు సాధనముల నారయుట యొక్కటియే ఈ కష్టము లూహా ప్రపంచములోనిది కావు. కొంతవరకు మార్గము. [ప్ర. రం.]

పేకాట

గిరికం: పేకాట చాలా చెడ్డదండీ. నాభార్య ఎంత చెప్పినా వినక, యింటికైనా వెళ్ళక, రాత్రి పగళ్ళూ అదేభ్యాన్నంతో ఆడుతూ ఉండేవాడీ. విసు. పేక దస్తా కొంటాను

గెట్రో, లేక సంసారముఖం లేకో, అది కన్నవారింటికి పోయి రానంటూ ఉంది.

పాఠ్యశాలకం: ఆలాగునండీ! నే నిప్పుడే పోయి ఒక

శ్రీ రమణ మహర్షి

ఈ మహాత్ములు బాల్యముననే తల్లిదండ్రులను, సోదరులను వర్జించి, జగత్పితయగు అరుణాచలేశ్వరుని దర్శింప నిశ్చయించి, “తద్రీడిని జూడనేగదను. అది మేలునకే యగును” అని యుత్తరము వ్రాసియుంచి, అరుణాచలేశ్వరుని సాన్నిధ్యమును బడసి, అరుణాచల

మున రమారమి ముప్పదియేండ్ల కాలముగా ఘోరతపం బాచరించి, దర్శించిన మాత్రాన ఫమస్తదురితంబుల జ్ఞాన డమ సామర్థ్యంబు గలిగి, బ్రహ్మసాక్షాత్కారము జేంది, అజ్ఞుల అజ్ఞానాంధకారమును తొలగించుటకై జ్ఞాన భాస్కరులై ప్రకాశింపుచు రూపబ్రహ్మమై యొప్పు చుండెడివారు.

౧౯౫౭ సం. పు విప్లవమందలి ఒకవిశేషము
పంజాబుబ్లాక్ హోల్స్ - అజనాలానుయ్య

శ్రీయుత సుందరలాలు గారు రచించిన
'భారత దేశమున ఆంగ్ల పరిపాలనము' అను
గ్రంథమునుండి 'విశాలభారత' (హిందీ) ప్రతిక
యీవిశేషమును గూర్చిన వర్ణన ముద్ధరించు
కొనెను. ఇందలిబొమ్మలుకూడ ఆగ్రంథము
నుండియే కైకొని ప్రచురించినది. అందలి
ప్రధానవర్ణనము ఆచిత్రములతోసహా యిట
ప్రకటితము.

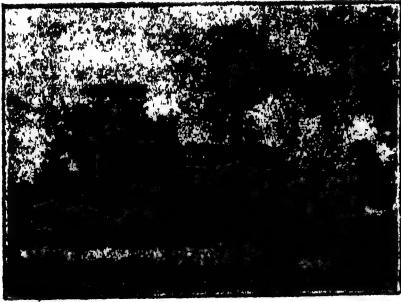
౧౯౫౭ మేనెలయందు లాహోరులో నాలుగు
దేశీయపు పటాలములు కేవలము ప్రభుత్వము వారి
యనుమానమునకు పాత్రములై ఆయుధములు విడుదలసి
వచ్చెను. సిక్కులును, తెల్ల వారును, వారికి కాపలా.
శిబిరము వెలుగుడుటకు వారి కమకుతి లేదు. బయట
ఫిరంగులు పెట్టియున్నవి. జూలై ౩౧ లేదీ రాత్రి
ఇందు నెం ౨౬ రు పటాలములోని చాలమంది
సిపాయీలు శిబిరమునుండి పారిపోయిరి. వీరికడ నాయు
ధములును లేవు; వారు ఎచ్చటను ఏవిద్రోహమునను
పాల్గొనను లేదు. మర్నాడు వారు రావీనది దాటి పోవ
నెంచిరి. అడ్డంకి వచ్చినది. రావీనది గట్టుగట్టుననే వారు
అమృతసరమునైపు శాగిరి. వారిని వెంబడించునదిగ జూడీ
వల్ కమిషనరు సర్ రాబర్ట్ మాంట్ గుమరీ ఆనతిచ్చెను.
అమృతసరము డిప్టీ కమిషనరు ప్రెడరిక్ కూపరు మాం
ట్ గుమరీకి సొంతమనిషి. నెం ౨౬ రు పటాలపు ఈ
హిందూస్థానీ సిపాయీలు అలసిపోయి, ఆకలితో, నిరా
యుధులై, అమృతసరములో నొక తహసీలయిన అజ
నాలాకు ఆరుమైళ్ల దూరమున రావీతీరమున పడియుం
డిరి. అజనాలా అమృతసరమునకు ౧౬ మైళ్లు. అటు
తరువాతి కథనుగూర్చి ప్రెడరిక్ కూపరు 'దిక్రైసిస్
ఇన్ పంజాబ్' (The Crisis in the Punjab)
అను తనగ్రంథమున మిక్కిలి యభిమానముతో ముచ్చ

టించెను. కూపరుగారి వర్ణన సమనరించియే సంతృప్త
ముగా ఆకథ నిట యింతము.

ఆ సిపాయీలు రావీనదిబిడ్డను సాగుచున్న సంగతి
జూలై ౩౧ రెండుభాములకు కూపరుగారికి తెలిసెను. అజ
నాలా తహసీల్దారును కొంతమంది సాయుధులై న సిక్కు-సి
పాయీలతో సహా ఆక్కడకు పంపిరి. సాయంకాలము
దాదాపు నాలుగుగంటలకు కూపరుగారు స్వయముగా
౮౦, ౯౦ మంది కాతులతో అదనునకు చేరుకొనిరి. అలసి
పోయి ఆకలితో మాడుచున్న ఆచునుష్కలపైని తుపాకులు
ప్రేల్పిరి. ఆసిపాయీల సంఖ్య ఇంచుమించు విడువందలు.
ఇందు దాదాపు నూటయేబదిమంది గుండడబల్లలకు గాయ
ములు తిని వెనుకకు తిరిగి రావీనదియందు దుమికీ ముని
గిపోయిరి. ఆకలివలనను, అలసటవలనను బలహీనులై
వారు ప్రనాహమున నిలువజాలక పోయిరని కూపరు
వ్రాయుచున్నాడు. రావీనదిజలము వారి రక్తముతో నెట్టి
నయ్యెను. మిగిలిన వారు కొందఱు నీటినుండి బయలు
పడి పారిపోయియు, కొందఱు ఈతగొట్టియు ఎగువ
నొకమైలు దూరమున నొకలంక నాశ్రయించిరి. తరువా
మునకు రెండు పడవలు సిద్ధమైనవి. ఇంచు మించు
ముప్పదిమంది శస్త్రసైనికుల నాపడవ లెక్కించి వారిని
పట్టుకొనుటకు పంపిరి. సైనికు లటువదితుపాకుగలవలకు
వారి పై బారుపెట్టిరి. దూరమునుండి తుపాకులు చూచి
ఆ ఆపన్నులు చేతులు జోడించి తమ నిద్రోషిత ప్రకటించి
ప్రాణదానము వేడిరి. ఈసమయముననే ౫౦ మంది వలకు
నిరాశులై నీటిలో నుటకీ ముతకనబడలేదు. మిగతవారిని
పట్టుకొని కొలది కొలది మందిగ పడవలపై గట్టుచేర్చిరి.
అనట వారి కంఠమాలలు మున్నగునవి తెంపి పారవేసిరి.
వారిని వేరువేరు గుంపులుగా నేర్పజచి కట్టి హోరున
వాన కురియుచుండ సిక్కురాకుల కాపుదలతో మెల్ల
మెల్లగా అజనాలా చేర్చిరి.

అర్ధరాత్రమున మొ త్తము ౨౮౨౮ సిపాయీ
లును అజనాలాతాణా చేరుకొనిరి. అందు కొందఱు
ఆ ఫీ సర్లు మ న దేశము వారు గూడ గలరు.
అజనాలా తాణాయందు వీరందరిని ఉరితీయుటకు
త్రాళ్లును, కాల్చి చంపుటకు ఏబది మంది సశస్త్రులైన

సిక్కులైన నికులను కూపరు తొలగిస్తుంది సిద్ధపడియుండునని చెప్పి, కాని వర్ష మువలన ఈ పని ప్రాధుటికని నిలుపుచేసిరి. అందుకు తాణాయంట పట్టెరి. దగ్గటనే తహసీలు తాణాకు కొత్తకట్టడము పూర్తియై సిద్ధముగ నుండెను. చాల మందిని ఉదయమునకు పోలీసు తాణాయందు బంధించిరి. అది గురిని మాత్రము తహసీలు కట్టడములో ఒక చిన్న సుమ్మటపు గదిలో వుక్కిరి.

తహసీలు కట్టడమునందలి సుమ్మటపుగది

సుమ్మటపు గది చాల ఇరుకైనది. నాలుగు వైపుల తిలుపులు మూసివేసిరి.

మర్నాడు ఒకటవ ఆగస్టు బకరీడు. ప్రాధుట అనిర్భాగ్యుల నందరినీ పదిపది నుండిగా బయటికి తెచ్చిరి. కూపరు తాణాయెదుట కూర్చుండియుండెను. పదిమంది సిక్కు సిపాయీలు ఒక ప్రక్క తుపాకులతో నిలిచియుండిరి. తక్కిన నలుబది మంది వారి సమీపమున తోడుగ నిల్చిరి. ఎదుట వచ్చుటతోడనే ఈ కైదీలను వ్రేల్చి వేయుచుండెడి వారు. వీరిలో చాల మంది హిందువులు. అందు కొందఱు చనిపోవు సమయమున సిక్కులకు గంగాదేవిపై నొట్టుపెట్టి తిట్టుచుండెడివారని వ్రాసియున్నది. తాణాలోని కైదీలు పూర్తికాగా సుమ్మటపు గదిలోని కైదీలను బయటికి తెచ్చిరి. ఆకలి గురు సిపాయీలు గుండు దెబ్బల మరణించిరి; సుమ్మటపు గదినుండి ఆగ మంది మాత్రమే వెలుపటికి వచ్చిరి. ఇంత

లో మిగిలిన కైదీలు రామనుచున్నారని కూపరునకు వార్త వచ్చెను.

మొదట వారిని సంభాలించు శేర్పాటుచేసి లోనికి పోయి చూడగా తక్కిన కలిగి గురు సిపాయీలు కేవలము నచ్చట దొరకినవని కూపరు వ్రాయుచున్నాడు. అందు కొందఱు తింకను వెక్కి-వెక్కి యెడ్చుచుండిరేమో చూడెను. “తెలియకండెగనే హోల్వెల్ బ్లాక్ హోలునా త్యాకాండ పునః ప్రదర్శితమయ్యెను” అని కూపరుపలుకులు.

హోల్వెల్ బ్లాక్ హోలుకథ అసత్యము కాని కూపరుగారి ఆజనాలాబ్లాక్ హోలు సత్యమైన సంఘటనమని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

రాత్రి వారు నీరనియ, గాలియనియు నరచిరి కాని పైగొడవలో నది పారావాండ్రును వినబడలేదని కూపరు వ్రాయుచున్నాడు. అలసటవల్లను, ఉక్కిరివల్లను, గాలి లేమివల్లను లోన నూపిరి యాడక వచ్చిన కలిగి కేవలమును పై కీడ్చుకొనివచ్చి పడవేసిరి.

ఒక్కచిక్కు తరువాయి: ఈ ౨౨ కేసులను పూర్తి పరచెను. ఆజనాలాతాణాకు ఇంచుమించు నూరుగజముల దూరమున నొక ప్రాత నుయ్యి యుండెను. పాకీవాగ

ఆజనాలానూయి—దిబ్బపట్టున నున్నది.

ద్రవేశ ఆశేవము లన్నింటి నీడిపించి యాడిపించి ఆనూతిలో వేయించిరి. తక్కిన నూతని మట్టితో కప్పెట్టిం చి పై నొక గట్ట యగువఱకు మట్టి పోయించిరి. ఈనూ

*Unconsciously, the tragedy of Holwell's Black Hole had been re-enacted"—“The Crisis of the Punjab”, by Frederic Cooper.

తిదివయమున ప్రెడెరిక్ మాపరు పెద్దయభిమానముతో నిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:—

“కాన్పూరునం దొక నూయి యున్నది. కాని అజ నాలాయందును నొకటి కలదు.” *

ఈవిధముగా ౧౦౨౬ రు పటాలమునకు చెందిన విడువందల దాదాపు మనుష్యులను ౨౪ గంటలలోపల పరలోకగతుల గావించిరి. లాహారునుండియో రావీ తీరమునుండియో యిటునటు పారినచ్చిన ఆపటాలపు తక్కిన కొలదిమంది సైనికులను నాలుగుమాడు నాళ్లలో పట్టుపడిన. కొందఱు లాహారునందును, మఱికొందఱు అమృతసరమునను ఫిరంగులవారత బడిరి.

మరునాడు చీఫ్ కమిషనరు సర్ జాన్ లారెన్సును, జుడీషియల్ కమిషనరు సర్ రాబర్ట్ మాంట్ గుమరీయు నృత్యంతమంతయు తెలిసి మాపరుగారికి బ్రహ్మాండమైన ప్రశంసలతో జాబులు వ్రాసిరి. ఈజాబులు మాపరుగారి గ్రంథమున ముద్రితములైనవి. హిందూ తహసీల్దారు నకును, సిక్కుసూతుకులకును పెద్దమొత్తములు బహుమతి యియబడెను.

అజనాలా భీకరసంఘటనము ప్రెడెరిక్ మాపరు స్వయముగ తనగ్రంథమున విర్ణయింపకున్న మనకు దాని యందు నమ్మిక కలుగుట చాలకష్టము. పైవర్ణననంతయు మాపరుచేసినదే.

ఇంకను దీనిగూర్చి ప్రామాణ్యము నేకరించుటకైనను ‘ఫుల్వూరీ’ పత్రికాసంపాదకులును ప్రజ్ఞానిధులు నగు శ్రీ హీరాసింహాచారి క్రమయిచ్చితిని. వారు అమృతసరము నుండి అజనాలా కేగి యివివయమై పరిశీలన సల్పిరి.

విప్లవసమయమునకు దాదాపు ముప్పదియేండ్ల నయమనాడైన బాబాజగత్సింహు అను అజనాలావృద్ధు డొకడు ఇప్పటికిని (ఫిబ్రవరి ౧౮౮౨) జీవితుడై, మతిమంతుడై యున్నాడు. బాబా జగత్సింహుడు ఈసంఘటననంతయు కన్నులారచూచెను. బాబా జగ

త్సింహుని స్వలిఖితపత్రము నాకడ నున్నది. వారివర్ణనము నకును, మాపరువర్ణనమునకును ముఖ్యవిభేదములుండు భేద మేమియు లేదు. ఆ ౨౨౨ కవములు పూర్ణింప నూయియు

బాబాజగత్సింహుడు.

నిప్పు దున్నది. దానిపై నొక పెద్ద మట్టిదిబ్బ యున్నది. సిపాయి కై దీలను చంపిన పోలీసుతాతాయు, ౪౫గురు సిపాయి లూపిరిసలుపకచచ్చిన గుమ్ముటపు గదియు నిప్పటికినిగలవు. అప్పటి అజనాలా తహసీల్దారుగారు ప్రాణనాథుడని బాబాజగత్సింగు చెప్పుచున్నాడు. ప్రాణనాథు డాలం కలోని సిపాయిలను మోసగించి, అనగా మిప్రాణము లకు భయములేదని వారికి మాటయిచ్చి, పట్టుకొనెనట. మాతిలో నొకరిమీద నొకరుగా పడచేసిన వారిలో కొందఱింకను జీవించియుండిరనియు, అరచుచుండిరనియు బాబాజగత్సింగు నుడువుచున్నాడు.

* * * *

వీరిలో నెవ్వరను విద్రోహమునగాని, విప్లవమున గాని యేవిధమునను పాల్గొనలే దనునది మరవరాదు.

* “There is a well at Cawnpore, but there is also one at Ajnala”—Ibid.

సిక్కులైన నికులను కూపరు తోలినుండి సిద్ధపఱచియుం
చెను. కాని వర్ష మువలన ఈపని ప్రాద్దుటికని నిలుపుచేసిరి.
అందఱును తాణాయంట పట్టకైరి. దగ్గఱనే తహసీలు
తాణాకు కొత్తకట్టడము పూర్తియై సిద్ధముగ నుండెను.
చాల మందిరి ఉదయమువఱకు పోలీసు తాణాయందు
ఐంధించిరి. ఒక గురిని మాత్రము తహసీలు కట్టడములో
ఒక చిన్న గుమ్మటపు గదిలో కుక్కిరి.

తహసీలు కట్టడమునందలి గుమ్మటపుగది

గుమ్మటపు గది చాల ఇరుకైనది. నాలుగు
చైత్రుల తలుపులు మూసివేసిరి.

మర్నాడు ఒకటవ ఆగష్టు బకరీను. ప్రాద్దుట
అవిర్యాగ్యుల నందఱిని పదిపది సుందిగా బయటికి తెచ్చిరి.
కూపరు తాణాయెదుట కూర్చుండియుండెను. పదిమంది
సిక్కు సిపాయీలు ఒక ప్రక్క తుపాకులతో నిలిచియుం
డిరి. తక్కిన నలుబది మంది వారి సమీపమున తోడుగ
నిల్చిరి. ఎదుట వచ్చుటతోడనే ఈ కైదీలను ప్రేల్చి
వేయుచుండెడి వారు. వీరిలో చాల మంది
హిందువులు. అందు కొందఱు చనిపోవు సమయమున
సిక్కులకు గంగాదేవిపై నొట్టుపెట్టి తిట్టుచుండెడివారని
వ్రాసియున్నది. తాణాలోని కైదీలు పూర్తికాగా
గుమ్మటపు గదిలోని కైదీలను బయటికి తెచ్చిరి. అది
గురు సిపాయీలు గుండు దెబ్బల మరణించిరి; గుమ్మటపు
గదినుండి అగ మంది మాత్రమే వెలుపటికి వచ్చిరి. ఇంక

లో మిగిలిన కైదీలు రామనుచున్నారని కూపరునకు
వార్త వచ్చెను.

మొదట వారిని సంచాలించు శేర్పాటుచేసి లో
నికి పోయి చూడగా తక్కిన కైదీల గురు సిపాయీలు తన
ములు నచ్చట దొరకినవని కూపరు వ్రాయుచున్నాడు.
అందు కొందఱు తీరికను చెక్కిచెక్కి యెడ్చుచుండిరేమో
చూడను. “తెలియకండగనే హల్వేల్ బ్లాక్ హోలునా
త్యాకాండ పునః ప్రదర్శితమయ్యెను”* అని కూపరుపలు
కులు.

హల్వేలుబ్లాక్ హోలుకథ అసత్యము కాని కూప
రుగారి అజనాలాబ్లాక్ హోలు సత్యమైన సంఘటనమని
వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

రాత్రి వారు నీరనియు, గాలియనియు నరచిరి కాని
పైగొడవలో నది పారావారద్రవ వినబడలేదని కూపరు
వ్రాయుచున్నాడు. అలసటవలన, ఉక్కిరివలన, గాలి
లేమివలన లోన నూపిరి యాడక చచ్చిన కైదీల గురి తన
ములును పై కీడ్చుకొనినచ్చి పడవేసిరి.

ఒక్కచిక్కు తరువాయి: ఈ అరెస్టులను పూర్వ
వలెను. అజనాలాతాణాకు ఇంచుమించు నూరుగజముల
దూరమున నొక ప్రాత నుయ్యి యుండెను. పాకివాం

అజనాలానూయి—దిబ్బపట్టున నున్నది.

ద్రవేత ఆశేవము లన్నింటి నీడిపించి యిడిపించి ఆనూ
లిలో వేయించిరి. తక్కిన నూతని మట్టితో కప్పెట్టిం
చి పైకొక గుట్ట యగువఱకు మట్టి పోయించిరి. ఈనూ

*Unconsciously, the tragedy of Holwell's Black Hole had been re-enacted"—'The Crisis of the Punjab', by Frederic Cooper.

తిరువయమున ప్రెసిడిక్ కూపరు పెద్దయభిమానముతో నిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:—

“కాన్పురునం నొక మాయి యున్నది, కాని అజ నాయందును నొకటి కలదు.” *

ఈవిధముగా ౧౦, ౨౬ రు పటాలమునకు చెందిన విడువందలు దాదాపు ముప్పయ్యలను ౨౪ గంటలలోపల పరలోకగతుల గావించిరి. లాహూరునుండియో రావీ తీరమునుండియో యిటునటు పారినచ్చిన ఆపటాలపు తక్కిన కొలదిమంది సైనికులును నాలుగుమాడు నాళ్ల లో పట్టుపడిని, కొందఱు లాహూరునందును, మఱికొం డఱు అమృతసగమునను స్థిరంగులవారై బడిరి.

మరునాడు చీఫ్ కమిషనరు సర్ జాన్ లారెన్సును, సెడీమెంట్ కమిషనరు సర్ రాబర్ట్ మాంట్ గుమరీయు నృత్తాంతమంతయు తెలిసి మాపరుగారికి బ్రహ్మాండమైన ప్రశంసలతో జాబులు వ్రాసిరి. ఈజాబులు మాపరుగారి గ్రంథమున ముద్రితములైనవి. హిందూ తహసీల్దారు నకును, సిక్కు-ఘాతుకులకును పెద్ద మొత్తములు బహుమతి యియ్యబడెను.

అజనాలా భీకరసంఘటనము ప్రెసిడిక్ కూపరు స్వయముగ తన గ్రంథమున విర్ణింపకున్న మనకు దాని యందు నమ్మిక కలుగుట చాలకష్టము. పెద్దవర్ణననుంతయు కూపరుచేసినదే.

ఇంకను దీనిగూర్చి ప్రామాణ్యము నేకరించుట కై నేను ‘పుల్వార్’ పత్రికాసంపాదకులును ప్రజ్ఞానిధులు నగు శ్రీ హీరాసింహాచీ శ్రమయిచ్చితిని. వారు అమృతసగము నుండి అజనాలా కేగి యివివరములమై పరిశీలన సల్పిరి.

విప్లవసమయమునకు దాదాపు ముప్పదియేండ్ల నయగువాడైన బాబాజగత్సింహ అను అజనాలావృద్ధు డొకడు ఇప్పటికిని (ఫిబ్రవరి ౧౮౧౨) జీవితుడై, మతిమంతుడై యున్నాడు. బాబా జగత్సింహుడు ఈసంఘటనమంతయు కన్నులారచూచెను. బాబా జగ

త్సింహుని స్వలిఖితవర్ణనము నాకడ నున్నది. వారివర్ణనము నకును, కూపరువర్ణనమునకును ముఖ్యవిషయములందు భేద మేమియు లేదు. ఆ ౨౦౨ కవములు పూడ్చిన నూయియు

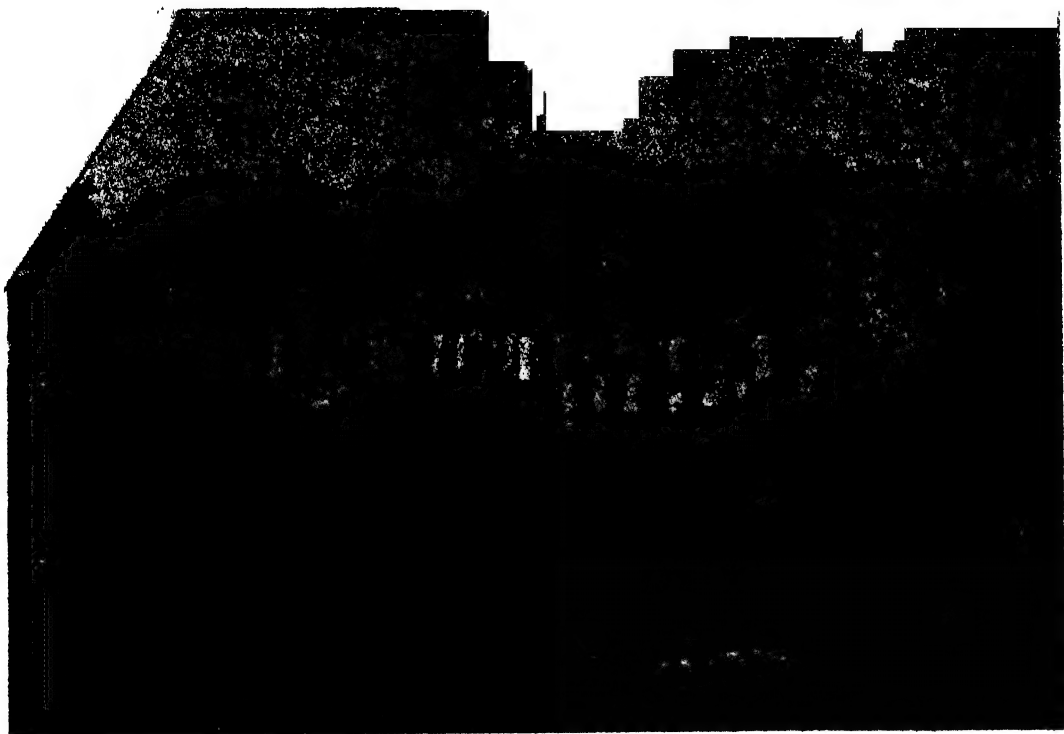
బాబాజగత్సింహుడు.

నిప్పు దున్నది. దానిపై నొక పెద్ద మట్టిపిట్ట యున్నది. సిపాయి కైదీలను చంపిన పోలీసుతాతాయు, రంగురు సిపాయి లూపిరినలుపకచచ్చిన గుమ్మటపు గదియు నిప్పటికినిగలవు. అప్పటి అజనాలా తహసీల్దారుగారు ప్రాణనాథుడని బాబాజగత్సింగు చెప్పుచున్నాడు. ప్రాణనాథు డాలం కలోని సిపాయిలను మోసగించి, అనగా మిత్రాణము లకు భయములేదని వారికి మాటయిచ్చి, పట్టుకొనెనట. నూతిలో నొకరిమీద నొకరుగా పడచేసిన వారిలో కొం ద టింకను జీవించియుండిరనియు, అరచుచుండిరనియు బాబాజగత్సింగు నుడువుచున్నాడు.

* * * *

వీరిలో నెవ్వరును విద్రోహమునగాని, విప్లవమున గాని యేవిధమునను పాల్గొనలే దనునది మరవరాదు.

* “There is a well at Cawspore, but there is also one at Ajnala”—*Ibid.*

శ్రీ కారదానికేతనము - గుంటూరు, మాతన వసతిగృహము

శ్రీ కారదానికేతనము - గుంటూరు, ద్వితరకాతరగృహము

శ్రీ కారదానికేతనము - గుంటూరు, సంగీతపు కరగతులు

ఆ క స్త్రీ క ఛా యా చి త్ర ము

ద స రా గి ల క టు

ఛాయాచిత్రము తీసినవారు:

చక్రవర్తుల వెంకటరావుగారు, దుంగురు, ప్రభాకర్‌రావు, తూర్పుగోదావరిజిల్లాపోస్టు.

మల్లారురాగిణి

‘భారతవర్ష’ అను ఒక వంగమాసిక పత్రికలో శ్రీమతి వాణీదేవిగారు ఇటులు వ్రాయుచున్నారు:—

ఒకతూరి మే మాషాధమాసమున పూరిలోఉంటిమి. అపు డనట వానలు లేవు; మిగుల ఉక్కపోయి చుండెను. మేము ‘మల్లారు’ పాడి వాన కురిపింప నిశ్చయించితిమి. మే చందము భక్తితో గొడ మల్లారు పాడి భగవత్సన్నిధానమున నీటికి ప్రార్థింపఁదొడఁగితిమి. ఆశ్చర్యము! చూచుచు చూచుచుండఁగా ఆకాశమున నల్ల మబ్బులు నిండిపోయెను. మూసలధారలతో వాన పడెను.

ఒకసారి మేము వైకాళిమాసమున కటకములో నుంటిమి. గాలిపేతుతో అగ్ని జ్వాలల వీచుచుండెను. ప్రాణములు కుకకులాడుచుండఁగా స్వాదయమును భేదించుకొని మల్లారురాగిణి ఆపర్కవించెను. అందఱు ఆశ్చర్యపడి చూచుచుండఁగా ఎక్కడనుండియో మేఘములు వచ్చి వృష్టిదానము చేసి ఆ అగ్ని జ్వాలలను అర్పివై చెను. కటకమునందు మఱియొకమాటు మల్లారు పాడి మేము మిక్కిలి అసంభవమగు అవస్థయందును పెద్దపెద్ద వాన బొట్లను కురిపించితిమి.

ఒకతూరి కటకప్రాంతములలో అనావృష్టి కలిగెను. దానికి ఫలముగా మౌనము చూపడెను. మఱి

ద్రీగారు అప్పుడు వారి జమీదారిలో భూములు చూచుకొనుచుండిరి. గ్రీష్మకాలముచే భాన్యము మలమల చేసి పోవుట ఆయనకు కానిపించెను. వారు కడు వగచిరి. వారు భగవత్సన్నిధానమున జలముకొఱకు ఒకకీర్తనను మల్లారురాగిణిలో రచించి పాడఁదొడఁగిరి. సంగీత మహిమ ఆశ్చర్యము—ఒకగంటవెనుక అచట మబ్బునునది మందుకయినలేదు. ఒక గంటలో అచట ఘోరముగా నల్లనల్ల మబ్బులుపట్టి కురిసి దేశమును ముంచివేసెను. గుర్కిత్యభయము తగిలిపోయెను.

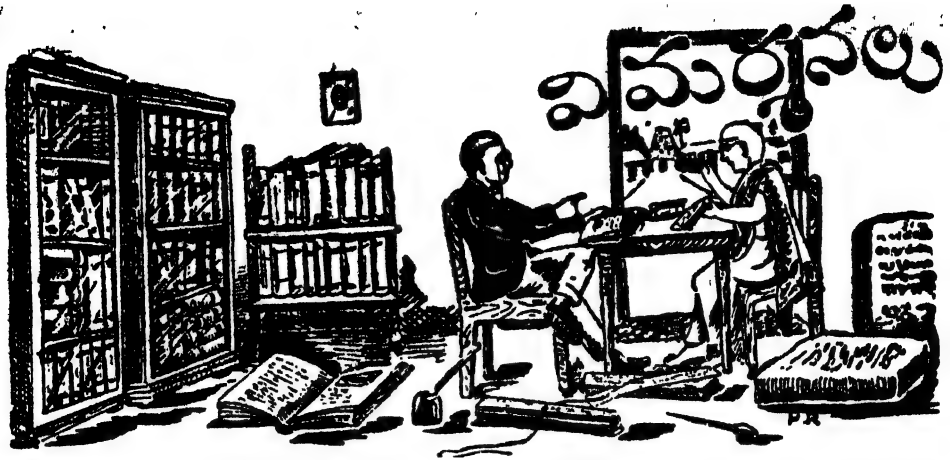
మల్లారురాగిణి పాడి వాన కురిపించుటకు ప్రమాణము చూసినట్లే సారంగరాగము పాడి వాన ఆఱుటకు మేము పృష్టాంతమును కనులారఁ గాంచితిమి. దీపకరాగము పాడునో అనివ్వు మేదో యొకటి ఘటించును. ఈ అనుమానముతో దీపకరాగము పాడి పరీక్ష చేసి చూడలేదు.

దీనిపై ‘కెనివారేగ్ విలి’ అను మాసపత్రిక ఈక్రిందిరీతిగా వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నది: ‘ఇది సర్కారు వారు చదివియే కాఁబోలు, ఇరిగేషన్ డిపార్టుమెంటు బందుచేసి మల్లారు డిపార్టుమెంటు క్రొత్తగా పెట్టుటకు సంకల్పించిరని విని ఆనందించితిమి. శ్రీ దిలీపకుమారరాయ మహాశయులు ఈడిపార్టుమెంటుకు ఛీఫ్ ఇంజనీరులు కాఁగలరు. ఈమె దీపకరాగము పాడి పరీక్ష చేయలే దనెను. మంచిపనియే చేసెను. పరీక్ష చేయునో మనము ఇప్పుడు ఈ అమాల్మప్రబంధమును చదువుసౌభాగ్యలాభమును పొందువారమై యుండము.’

గృహ పరిశ్రమ

చిత్రకారుడు: శ్రీ యస్. యస్. మూర్తిగారు, చెన్నై.

సారాప్యాపదకాస్త్రము.

గ్రంథకర్త: డా. లంక రామరావుగారు, పాప. యం. బి., కాకినాడ. పేజీలు 3౨౭. వెల రు 3-0-0.

ఇది 'హోమోపతి' వైద్యవిధానమును దెలుపు తెలుగు వైద్యగ్రంథము. దీనికి సాన్నాడ వెంకట్రావు గారు ఏతద్వైద్యసిద్ధాంతముల దెలుపుచు సీతకను వ్రాసి యున్నారు. 'హోమోపతి' వైద్యము వ్యాప్తి నొందుచు న్నయ్యాదినములలో, తెలుగుభాషయందు ఆ వైద్యవిధానమును దెలుపు గ్రంథము లేదన్న కొరతను దీర్చి, గ్రంథమును ప్రకటించిన డా. రామరావుగారు అభివం దనీయులు. ఈ గ్రంథము ఐక్యగుణదీపిక, చికిత్సావిధా నము, సముదాయ చికిత్సలు అను మూడు ప్రకరణము లుగా విభజింపబడి, అందు హోమోపతిబౌద్ధమయము క్కగుణవిశేషములు, ఏవ్యాధియందు సేయావధము ఉప యోగింపవలయునో, అవయవభేదముచే సేవ్యాధియందు ఏ బౌద్ధమమును ప్రయోగింపవలయునో ఈ మొదలగు విషయములు చర్చింపబడియున్నవి.

'హోమోపతి' యనగా రోగియందు కనపడు చున్న గుణములనే కలిగించెడు మందులను మిక్కిలిమాతృ రూపముగా ప్రయోగించు ఒకవిధానము. దీనికి గ్రంథ కర్తగారు 'సారాప్యాపదకాస్త్రము' అని పేరిడినారు. ఈవైద్యవిధానమును మొట్టమొదట జర్మనీదేశస్థుడగు డా. హనిమన్ గారు కనిఁజిట్టి ప్రచారమునకు దెచ్చిన ట్లును, అప్పటినుండియు విశేషవ్యాప్తినిొంది, అన్యదేశములందుగూడ అదరణమును పొందుచున్నట్లును వీరు

వ్రాయుచున్నారు. భరితస్వ మనకీ వైద్యవిధానముకొత్తది గాదని నా యభిప్రాయము. మన పూర్వాచార్యులగు ఆయుర్వేదగ్రంథకర్తలు ఇట్టివిధానమును కేర్పొనియే యున్నారు. ఇప్పుడు దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్నవని చెప్పబడుచున్న అలోపతి, హోమోపతి, ఆస్తియోపతి, కూనీకూరు, వాక్స్ టెరసీ, సైకోటెరపీ మొదలుగాగల వైద్య పద్ధతులయొక్క సిద్ధాంతములు సమిమర్శముగ విచారింపి చూచినయెడల, అభివృద్ధిలేక జీర్ణించిపోయి పునరుద్ధరణము నపేక్షించుచున్న దనబడు ఆయుర్వేద కాస్త్రమునకు సమన్వయమగుచుండు నన్నవిషయము తెలిసికొవలసివచ్చుచున్నది.

"ఆ వైద్యకాస్త్రమంతయు మిక్కిలి అశ్రద్ధచేయ బడిన సంస్కృతభాషలో వ్రాయబడియుండుటవలన పండితుల సహాయమున ఇంకను చాల పరిశోధనలు సలిపి, తిరిగి పునరుద్ధరింప జేసినగాని అందరివిశేషములు బయల్పడవు" అని పీఠికాకారులు వ్రాయుచున్నారు. నిజమే! శ్రద్ధతో పరిశీలించినయెడల డా. హనిమన్ గారి పుట్టుకకు పూర్వమే అట్టిసిద్ధాంతము ఆయుర్వేద మన నిరూపింపబడియున్నదని తెలిసికొని మనము ఆశ్చ ర్యము నొందవలసి వచ్చుచున్నది. ఆయుర్వేద గ్రంథ ములందు చికిత్సాక్రమము నిరూపించుచు ఆరువిధము లగు నౌషధోపయోగపద్ధతులు వివరించినారు: 1. హేతు విపరీతము, 2. వ్యాధివిపరీతము, 3. హేతువ్యాధివిపరీ తము, 4. హేతుతదర్థకారి, 5. వ్యాధితదర్థకారి, 6. హేతువ్యాధి తదర్థకారి. ఇందు ప్రసక్తింపినంతవరకు వివరణము:-

(4) హేతుతదర్థకారి:—వ్యాధి హేతువునకు సారూప్యముగ చికిత్స. అనగా పితృప్రధానమైన వ్యాధికి ఉష్ణవీర్య చికిత్సలు.

(5) వ్యాధితదర్థకారి:—వ్యాధిగుణములకు సారూప్యములగు గుణములను గల్గించు నావధములచే చికిత్స. అనగా వాంతు లగునపుడు ఇంకను వాంతులను గలిగించు నావధములయొక్క ప్రయోగము.

(6) హేతువ్యాధితదర్థకారి:—వ్యాధి హేతువునకు, వ్యాధినిగూడ, సారూప్యములగు గుణముల గల్గించు నావధములచే చికిత్స. అనగా విషమునకు విషప్రయోగము

ఈపై విధముననే, అహారమును, విహారమును, దేశకాలములనుగూడ సారూప్య, సైరూప్యములచే నెరుంగవలయును.

ఈపై ఆయుర్వేద సిద్ధాంతములు ‘హోమోపతి’ సిద్ధాంతమునకు అవిరోధములయి, సరిహద్దు దగియున్నవని చదువరులు సులభముగా గ్రహింపగలరు. ఇక నీ సిద్ధాంతమును కనిపెట్టిన గౌరవము హానిమకాగారికా! చరకాచార్యునికా! చరకాచార్యులు ఆరు పద్ధతులలో ఇదియొక పద్ధతిగా నిరూపించెను. హానిమకాగారు ఇది ఒక్కటే పద్ధతిని నిరూపించి ప్రచారమునకు దెచ్చెను—ఇది భేదము—

పీఠికాకారులు “ఆయుర్వేద వైద్యము చాల గొప్పదైనను” అని మొదలిడి, “పునరుద్ధరింపవలెను;” “అక్రద్ధచేయబడిన సంస్కృతభాషయందు వ్రాయబడియున్నది;” “సులభగ్రాహ్యములు గావు;” “ఇంకను పరిశోధనలు సల్పవలయును” అను వాక్యములతో దాని గొప్పతనమును చాటినారు. విమర్శబుద్ధితో పరిశీలించునట్టి ఓపిక, “అక్రద్ధచేయబడిన సంస్కృతభాష” యందు ఆభిమానము, ప్రమాణబుద్ధి ఉండినగాని మన ప్రాచీన శాస్త్రముల యందలి విశేషములు మనము తెలిసికొనజాలము.

పీఠికలో ‘రోగమునునది కరీరమునగల అంతర్నిర్మాణముతోను, చైతన్యశక్తితోను సంబంధము లేకుండ కావ్యాప్రపంచమున గల కారణములవల్ల కలుగుచున్న

దను నభిప్రాయము పరిహసించఁగలదై యున్నది” అని వ్రాసినారు. కరీరమునందలి నిర్మాణముతో సంబంధము లేకుండ, కేవలబాహ్యకారణములవల్లనే వ్యాధి కలుగుచున్నదని ఏ వైద్యశాస్త్రసిద్ధాంతమున గలదో తెలుపకయే వీరు అపహసించున్నారు. అట్టిసిద్ధాంతము నేవైద్యశాస్త్రమును అంగీకరించుటలేదు. మిథ్యాహారవిహారాదులు రోగకారణములు. అట్టిరోగకారణములు బాహ్యభృంశరభేదములచే రెండువిధములు. వీటివల్లనే హానిమకాగారి చైతన్యశక్తిగాని, చరకాచార్యుని త్రిదోషములుగాని, అల్లోపతీవైద్యుని కరీరావయ పద్ధతి (System) గాని వ్యత్యస్తత నొందికొన్నితరణములతోగూడిన వ్యాధిగా మనకు గోచరమగుచున్నది. జన్మాంతర సంబంధముగ కారణములుగూడ రోగకారణములని ఆయుర్వేదమున కర్మవిపాకమును జెప్పుచు, దానికిని దోషముల సంబంధమే చెప్పినారు—ఇట్టి కారణముల జెప్పు శాస్త్రము నపహసించుట సాహసము!

‘సారూప్యవధశాస్త్రము’ సులభముగా గ్రహింపఁగలది. దోషధములు అనపాయముగా నుపయోగింపఁగలవి. పసిపిల్లలకుమాడ నెట్టికీడుమును లేకుండ ప్రయోగింపవచ్చును.—చాలవరకు రుచికరమైనవి. ఇట్టి శాస్త్రమును దెలుపు గ్రంథమును తెలుగున ననువదించిన గ్రంథకర్త శ్రీరామారావుగారు ఈ వైద్యవ్యాప్తికి ఒక కళాకాలముగూడ కాకినాడలో నెలకొల్పి, విశేషవ్యయ ప్రయాసములతో నాకార్యములన్ని నిర్వహించుచు ఆంధ్రుల కృతజ్ఞతపై ప్రాశ్రితులగుచున్నారు. ఈ శాస్త్రమును ఎవరు కనిపెట్టినను, ఏదేశముచైనను, మానినది మందు అన్నట్లు ఉపయోగపడేవంతవరకు పర్యవధముల ఆవరింపఁగలదై యున్నది. మంచియెచ్చట నున్నను గ్రహింపఁగలదే.

గ్రంథకర్తగారికి ఒక ప్రార్థన.— ఈ వైద్యము నాచరించువారలు ‘హోమోపతి’ యావధములకు జర్మనీలో, అమెరికాలో వ్రాసి తెప్పించుకొనకుండ ఆంధ్రదేశముననే లభించునట్లు తమ కళాకాలయందు అట్టి పరిశ్రమగూడ నెలకొల్పి స్వయముగా రయారు

చేయించినా శ్రీ రామరావుగారి కృషి మరింతవన్నె కక్కి, వారు ఆర్థికముగాగూడ ఆంధ్రదేశమునకు లాభము చేకూర్చిన వారయ్యెదరు. వారి కలాకాలకును అట్టి పద్ధతి పోషకముగా నుండును. ఈ వ్యాపార రహస్యముగూడ వారి ఆలోచనమునకు వచ్చుగాక! ఆంధ్రులెల్లరును 'సారూప్యవధశాస్త్రము' నాదరించి గ్రంథకర్తకు తగుప్రోత్సాహ మొసంగెదరుగాక!

—వే. శంకరశాస్త్రి.

కల్యాణరాధామాధవము

గ్రంథకర్త: చల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు, లక్ష్మీపురము, వెంట్రప్రగడపాడు, కృష్ణాజిల్లా. డిసెంబరు ౨౨ వుటలు. వెల ౧౨ అణాలు.

ఇది అయిదంకముల నాటకము. రాధామాధవుల ప్రేమగాధ ఇందు వర్ణింపబడినది. బ్రహ్మదేవుడు వీరికి వివాహము చేయుటతో నాటకము సమాప్తమగును.

ఈనాటకమున పాత్రలసంఖ్య తక్కువ కాని వీరి సంభాషణలతో నాటకము ఎప్పుడు సాడిగింపబడినది. అందరిలోనను ముఖ్యులు రాధాకృష్ణులు మాత్రమే. మిగిలిన వారిలో నందు హాకడు కేసరి మనవిసరము. అట్టిదే ప్రజనుండరియు. నాటకపు తుది యంకమున క్రొత్తగా ఈమెను ప్రవేశపెట్టవగినంత బలవంతరకారణ మగపడదు. ఈమె లేకున్నను కథ అగిపోవదు.

రాధయందు కృష్ణునియొడ భక్తితో కూడిన ప్రేమము చిత్రింపబడినది. అంతకంటె ఈమెనుగూర్చి అధిక మేమియు తెలిసికొను అవకాశము లేదు. సత్యభామగూడ ములలో అనూయమాత్రము వేరైతి చూపబడినది.

ఈనాటకమున చేర్చబడి పండితాభిప్రాయములు, జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారి ఉపోద్ఘాతముగలవు. శ్రీ. శ్రీ.

విజయప్రతిజ్ఞ

గ్రంథకర్త: తంగిరాల జగన్నాథశాస్త్రిగారు-కాత్యాయనీ గ్రంథమాల, తణుకు. క్రాసునైజ ౧౦౫ వుటలు. వెల ౧౨ అణాలు.

మహాభారతమున ద్రోణపర్వమునుండి సంగమింపబడిన కథాసందర్భముతో అయిదంకములలో న్రాణుబడిన నాటక మిది.

నాటకమున పాత్రములు పోతపోసిన ట్లాకే విధముగ ఉండక పరస్పర భిన్నప్రకృతులతో వ్యక్తిత్వము ప్రదర్శింపనలెను. వారి పరస్పరశీలములను చిత్రించుట నాటకమునకు కావలసిన అనేకవిషయములలో ఒకటి. ఈనాటకమందు వివిధపాత్రలముఖమున చాలవరకు ద్రోణ పర్వకథ చెప్పించు లొందరలో ఈ ముఖ్యవిషయము మూలపడినది.

ఈనాటకమును ప్రదర్శించునప్పుడు లొలినుండి తుదినరకు ఒక్కయొద్దనుగోవతో రంగస్థలము గింగురు మనుచుండుట ప్రేక్షకులకు విసుపు కలిగింపకపోదు. కాని కథాసందర్భము మంచికై లో తెలియబరుపబడుటచే పతనమున కిది అనుకూలము. శ్రీ. శ్రీ.

చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి దుండగము

రచయిత: రుద్రరాజు నరసింహరాజుగారు, పోడూరు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. ఇది క్రాసుపముజు ౫౪ వుటలు గలది. వెల తెలియదు. వీరభద్రరావుగారి చారిత్ర విషయకరచనలలోని కొన్ని నిర్ణయములను వీరు ఖండింపుచున్నారు.

శ్రీస్వామి దయానందసరస్వతి జీవితము

కర్త: లక్ష్మీజ వీరభద్రరావుగారు. డిసెంబరు ౧౬ చిన్ననైజ ౫౯ వుటలు. వెల ౧-౪-౦. మంగిళూడి పురుషోత్తమ శర్మగారు వ్రాసిన గ్రంథమును కొలదిచూర్పులతో కృత్తికరించి వ్రాయబడినది.

దొరమహాటు: ఎ. సూర్యనారాయణ బ్రహ్మర్షి, పెనుమంచిరి, ఆవంటపాడు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.

శ్రీ అడ్డాడ హరిహరస్తుతి

గొ. కృష్ణమాచార్య విరచితము. ౪ వుటలు. పద్యములు.

శ్రీ మహాముషి నిఘంటిత యోగశాస్త్రము గ్రంథకర్త: కాట్రాపులపల్లి సూర్యనారాయణ యోగిని. రాయలనైజ ౫౯౦ వుటలు. చక్కనిదైందు.

వెల ౫-౧-౦. కాకినాడ ముద్రాక్షరశాల, కాకినాడ
యందు దొరకును.

ధర్మసంగ్రహమునందు అంత్యేష్టి కాండము,
ఆశౌచకాండమును

గ్రంథకర్త: బ్ర. శ్రీ ముదిగొండ నాగలింగా
చార్యులు. డెమ్మిపైజు ౨౧౬ పుటలు. వెల ౨-౦-౧.
గ్రంథకర్త పేర రామలింగేశ్వర పేట, తెనాలికి వ్రాసిన
బడయగలరు.

ప్రతాప కోటయ్యశాస్త్రి

గ్రంథకర్త: చంద్రమూర్తి చివరబర రావుగారు.
డెమ్మి ౧౯ పుటలు. వెల తెలియదు. భక్తిలతా గ్రంథమాల,
అప్పికట్ల, బాపట్ల తాలూకా (గుంటూరుజిల్లా)కు వ్రా
యవలెను.

ఆదిత్యైవ ప్రకాశిక

శ్రీధర రామయ్యగారు రచించినది. డెమ్మి ౨౬
పుటలు. వెల ౦-౫-౦. గురుకులాశ్రమము, చిలుమూరు,
అనంతవరంపొట్టు, గుంటూరుజిల్లా.

అయ్యుర్యేదాంగశారీరశాస్త్రసంగ్రహము

ప్రథమఖండము. కర్త: శ్రీమాన్ ప్రతివాది భయం
కర కృష్ణమాచార్యులుగారు. ప్రకాశకులు: ఆంధ్రవైద్య
గ్రంథమాల, విజయరాయి, ఏలూరు. డెమ్మిపైజు ౩౬౮
పుటలు వెల చందాదారులకు రు ౩-౧-౦. ఇతరులకు
రు ౪-౦-౦.

కీరీవివరము, త్వగ్వివరము, కలావివరము,
అశయవివరము అను ముఖ్య శీర్షికలక్రింద ప్రధాన
విషయ విభాగము ఏర్పరుపబడి అంగ ఫిజియాలజీపద్ధతిని
చక్కగా వ్రాయబడినది. చిత్రపటములుమాడ చేర్చ
బడినవి.

సౌప్తికప్రళయము

కర్త: శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు.
ప్రకాశకులు: శ్రీ మామమూరు నాగభూషణరావుగారు.
సారస్వత చంద్రికా కార్యాలయము, ఆర్లపాడున లభింప
గలదు. డెమ్మి పైజు ౩౩ పుటలు. వెల తెలియదు. ఒక

మిత్రుని యింట నాకువుగా చెప్పబడిన యేబదిపద్యముల
వేదీభంగము'అను కావ్యము ముందు చేర్చబడినది. సౌప్తి
కప్రళయము మాడంకముల నాటకము.

కొంకపీటి దండయాత్ర

చరిత్రాత్మకమగు నాటకము. కర్తలు: బాలకవులు
నాడేవు చలపతి సుబ్బరాయలు, మాచవరం, రామచం
ద్రపురం తాలూకా. డెమ్మిపైజు ౯౪ పుటలు. వెల రు. ౧.

మానవరిభాష

ఇది ప్రతివాది భయంకరం కృష్ణమాచార్యులుగారు
రచించినది. ఇందు ఆయుర్వేదవైద్యగ్రంథములందలి మాన
ములు, భేదములు, వానికి సరియగు నేటి దేశీయ, వైదేశిక
మానములు వివరింపబడినవి. డెమ్మిపైజు ౬౩ పుటలు.
వెల ౦-౫-౧. ఆంధ్రవైద్యగ్రంథమాల, విజయరాయి,
ఏలూరు, ప. గోదావరిజిల్లా.

ఓషధీగుణపంచభాషి

గ్రంథకర్త: డా. కొత్తపల్లి బుచ్చయ్యశర్మగారు,
పాలమూరు, ఆత్తిలిపోస్టు (పశ్చిమగోదావరిజిల్లా). పైజు
డెమ్మి ౧౦౮ పుటలు. వెల రు ౧-౦-౦.

ఇందు తెలుగు, సంస్కృతము, హిందీ లేక
యానానివైద్య సం. అరవము, ఇంగ్లీషు లేక లాటిన్ -
వీనియందు ఓషధీవస్తువుల నామములు వివరింపబడియు
న్నవి. రోగవివరముమాడ వివిధ భాషలలో నీయబడి
యున్నది. తెలుగు పేరులులేని హిందూస్తాని మూలికల
నామములు నీయబడినవి.

అంగ్లేయవైద్యరహస్యము

పైగ్రంథకర్తగారే దీనినికూడ రచించిరి. క్రాసు
౧౬ పైజున ౪౩ పుటలు. వెల ౦-౫-౦.

అంగ్లావధములు, వానిగుణములు, వైద్యశాస్త్ర
సంబంధ సామాన్యవిషయములు, ఏరోగమున కేమం
దెంతమోతాదు అను విషయములగుర్చి యిందు కలదు.
అకారాది విషయసామాన్యము గలదు.

కుటుంబచికిత్సాద్వర్ణం

ఇదియును పైవారు రచించినదియే. క్రాసు ౧౬
పైజున ౫౮ పుటలు. వెల ౦-౪-౦.

ఇందు కులభిక్షులు, వ్యాధినివారణోపాయములు కులభిక్షులని వ్రాయబడినవి. సామాన్య ఆకస్మికవ్యాధులకు మందులు చెప్పబడినవి. కొన్ని వ్యాధులకు తగిన ఔషధముల పట్టి కుడిని చేర్చబడినది.

తెలుగు మెడికల్ హాండ్ బుక్కు

ఈ చిన్ని గ్రంథమును హడ పైవారే రచించిరి. గ్రామ ౧౬ నెజు ౩౬ పుటలు. వెల ౧-౪-౦.

ఆయుర్వేదాధ్యయనము చేయు విధము, వానిపాళ్లు నిందు తెలుపబడినవి. కొన్ని ముఖ్యమైన లీయబడినవి. అనుపానములు, పథ్యములు తెలుపబడినవి. సాంకేతిక నామముల వివరణము చేర్చబడినది. పుటములగూర్చి తెలుపబడినది. కుదులను, భస్మములను గూర్చిన విషయములును గూర్చు.

భావమురచి

కొండకొలకు వికసితోత్పలక్ష్మి క-౩౪ పుటలు. జనపదములు ౩౪ పుటలు.

కుమారకంఠము ౨౮ పుటలు.

మాతృదేశ సంకీర్తనము ౩౨ పుటలు.

కలరుతము ౨౨ పుటలు.

ఈపైవి కవికొండల వేంకటరావు, బి.ఎ., బి.యల్. కవిగారిచే రచియింపబడిన మొదటి సంపుటము లోని విషయ సాత్రములు. 'అభినవాంధ్రకార్యసాన సుప్రకాశితము.' ఆల్బర్ట్ వెన్, నూర్యారావు పేట, కాకినాడ యందు ముద్రితము. గ్రామ ౧౬ నెజు. వెల యొక్కొకటికి ౪ అణాలు. ఒక్కొక్కదానియందును ౨౧ గీతములు గలవు. ప్రతిపుస్తకము ఆదిమశ్రుతి, ఆహారము, కుభవాక్యములతో నారంభమై, సమాప్తిశ్రుతితో ముగియుచున్నది. ప్రతిపుస్తకము చివరను చరణ నూడిక యివ్వబడియున్నది.

కాలక్షేపం

మొదటిభాగం. కర్త: భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు, రాజమండ్రి. వెల ౧-౮-౦. పూర్వస్కేతు నెజు ౧౪౪ పుటలు. గ్రంథనామము నూచించునట్లు ఇది కాలక్షేపమునకై చదువుకొనుట కింపుగానుండు. హాస్యములయొక్కయు, తమాషాలయొక్కయు చక్కని సంపుటికరణము.

పుష్పాంజలి

మొదటి భాగము. కర్త: వెలగపూడి దానయ్య బాదరి గారు. గ్రామ ౧౬ నెజు. ౧౮ పుటలు. ౩౨

కావ్యములు. వెల ౧-౧౧-౦. ఇదివరకు 'భారతి', 'సమదర్శిని' మున్నగు పత్రికలయందు ప్రకటింపబడిన పద్యముల సంపుటికరణమే యిది. వలయువారు గ్రంథకర్తగారికి (ఎనమలకును, బెజవాడపోస్టు, కృష్ణాజిల్లా)కు వ్రాసిన బడయగలరు

శరభరాజీయము

గ్రంథకర్త: కుటుంబి శరభరాజుగారు. ప్రకాశకులు: ఆర్.రసాయనశాల, మక్త్యాల (కృష్ణాజిల్లా.) డెమ్మి నెజు ౩౪౪ పుటలు. వెల ౧౬-౦. ఇది పద్యరూపముననున్న వైద్యగ్రంథము.

శ్రీ భక్తామృతము

అలగరత్నై కేశవనారాయణ విరచితము. గ్రామ ౧౬ నెజు ౫౩ పుటలు. వెల ౧-౮-౧ మెయిక్సోడ్, ఫ్రెజురము (గంజాంజిల్లా)- గ్రంథకర్తకు వ్రాసి పడయవచ్చును. ఇందు శ్రీరామ స్థనము, శిష్యుల హైశ్య రహస్యము, శ్రీ భగవద్విజ్ఞాపన మొదలగు భక్తివిషయముల గూర్చిన పద్యములు కలవు.

తెనుగు అభ్యాసబోధిని

౧వ భాగము. సంపాదకులు: రా. వెంకట కుబ్జయ్యగారు. గ్రామ ౧౬ నెజు ౨౧౧ పుటలు. వెల ౧-౧౬. దొరకువోటు: నెం. ౩౮, పూనమల్లికోడ్డు, కీల్ పాకోపోస్టు, మదరాసు.

భట్టరాజపుత్రసూర్యోదయము

జనపజీని సూర్యనారాయణరాజుగారిచే రచియింపబడినది. డెమ్మి నెజు ౨౧౧ పుటలు. వెల ౧-౧-౦. ఇది చిరంజీవి కామరాజుగారికి (భట్టమకుటూరు, తెనుమంట్లపోస్టు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా)కు వ్రాసి పడయవచ్చును.

మారుతీ శతకము

గ్రంథకర్త: మారేమండ హనుమంతరాయ కవి. ప్రకాశకులు: లక్ష్మి పబ్లిషింగుహౌసు, ౪, వల్లభ ఆగ్రహారము, ట్రిప్లికేట్, మదరాసు. గ్రామ ౨౨ పుటలు: వెల ౦-౪-౦.

జ్ఞానప్రదిపిక అను మలయాల ప్రశ్నలు

తెలుగు తాత్పర్యసహితము. కర్త: సముద్రాల వేంకటరావునాచార్యులుగారు. ప్రకాశకులు: ఉత్పల వీరన్నశ్రేష్ఠిగారు, చాకలపేట, మదరాసు. గ్రామ ౧౬ నెజు ౨౨ ౩ పుటలు. వెల ౧౬-౦.

సా భి ప్రాయ వి శే ష ము లు

శ్లో. భక్త్యా త్వనన్యయా శక్యం అహ మేవం విధోఽద్భుతం జ్ఞాతుం ద్రష్టుంచ తత్త్వేన ప్రవేష్టుంచ పరంతప!

అమృతత్వమునకు త్యాగమే పరమసాధనముగ నున్నది. సంకల్పసిద్ధికై సర్వమును సమర్పించిన మహానుభావులు త్యాగమూర్తులు. మహానుభావులు ధనమును, మానమును, సుఖమును, ప్రాణమును సమర్పణముచేసి పరమార్థమును బడయుదురు. సంకల్పసిద్ధికై ఆ త్యాగముచేసిన మహానుభావులు శాశ్వత కీర్తిని బడసి లోకారాధ్యులగుచున్నారు. ఆ త్యాగమును జేసిన మహానుభావులు స్థూలదేహమును విడిచినను యశఃకాయులై శాశ్వతముగ జీవించుచున్నారు. ప్రపంచేతిహాసములందు త్యాగమూర్తులకుగల ప్రతిష్ఠయే త్యాగప్రభావమును విశదము చేయుచున్నది. త్యాగప్రభావము దైవభక్తులందును, దేశభక్తులందును ప్రచండాకారమును దాల్చుచు మానవోద్ధరణమునకు సాధనంబగుచున్నది. బుద్ధుడు, క్రీస్తు చేసిన మహాత్యాగము వారికి దేవత్వమును కల్పించినది. జోన్ ఆఫ్ ఆర్క్, వాషింగ్టను, లింకను మొదలగు దేశభక్తులు చేసిన మహాత్యాగము అమరత్వమును గల్పించినది. త్యాగమునకు లభ్యము ఆత్మార్పణముగాని స్వప్రయోజనము గాదు. భారతీయేతిహాసపురాణములందు త్యాగప్రభావము హృదయముగ వివరింపబడినది. వధీచి, శిబి, బలి

మొదలగువారి త్యాగము సుప్రసిద్ధము. చిరకాలగతమైన త్యాగశీలము భారత సంతానములందు వర్తమాన కాలమునందును ప్రత్యక్షమగుచున్నది. దేశ స్వాతంత్ర్యమునకును, మానవకల్యాణమునకును భారతసంతానము చూపుచున్న మహాత్యాగము విదేశీయులకు దుర్గ్రహమైనను భారతీయులకు సుగ్రహముగ నున్నది. స్వదేశ స్వధర్మారాధనమునకై ఆత్మార్పణమునుజేసిన బాలగంగాధర తిలకు మహారాజపదవిని, లోకమాన్యప్రతిష్ఠను బడసి భారత హృదయపీఠమునందు స్థిరవాసమును గైకొనిరి. స్వరాజ్యసంకల్పసిద్ధికై సర్వమును సమర్పించిన చిత్తరంజనదాసుగారు దేశబాంధవత్వమును, లోకప్రియత్వమును బడసి భారతీయులకు స్వరాజ్యసంపాదనమునకు మార్గదర్శకులైరి. భారతజాతీయస్వాతంత్ర్యమునకై ప్రాణమానధనములను సమర్పించిన “లాలా లజపతిరాయిగారు” స్వాతంత్ర్యసిద్ధికిని, ఆత్మోపలబ్ధికిని మహాయోగమార్గమును సువ్యక్తము చేసిరి.

లాలా లజపతిరాయిగారి ఆకస్మికమరణము భారతహృదయమునందు మహాదుఃఖవేదనమును గలుగజేసినది. తన జీవితమునంతయును మానవకల్యాణమునకై ధారవోసిన

లాలా లజపతిరాయి. నలువ
తదేశనిష్ఠతో సరస్వతీనీవను,
పరమేశ్వరనీవను జేసిన లజపతి
గారు దేహమును విడిచినను సజీవులై
న్నారు. పరమార్థమునకై వారనుభవించిన
కష్టపరంపరలు లజపతిరాయిగారి దృఢ
సంకల్పమును విశదముచేయుచున్నవి. కారా
గృహవాసమును, నిర్బంధదేశప్రవాసమును,
మరణమును నిర్లక్ష్యముచేసిన లజపతిరాయిగారి
పవిత్రజీవితము భారతీయుల కాదర్శప్రాయ
ముగ నున్నది. దేశారాధనము కేవలము మా
టలతోగాక చేతలతో జీయగలవిధమును
లజపతిరాయిగారి జీవితము విశదము చేయు
చున్నది. లజపతిరాయిగారికి గల విద్యాభిమా
నము, దేశాభిమానము, హిందూ సంఘాభిమా
నము, మతాభిమానము వారి విశాలమైన
మానవలక్ష్యమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి.
లజపతిరాయి గారు విద్యాభివృద్ధికై కళా
శాలను స్థాపించిరి. భారతీయ సంస్కారోద్ధరణ
మునకై ఆర్యసమాజమును పోషించిరి. స్వా
తంత్ర్యప్రాప్తికై సకలనిర్బంధముల ననుభ
వించిరి. లజపతిరాయియోధుడు సైమను
సంఘబహిష్కరణమునకై లాహోరునందు
నాయకత్వమును వహించి బాధలకు పాలై,
భారతస్వరాజ్య నిర్మాణమున కాత్మార్పణ
మును జేసి, దేశారాధనమును జీయవలసిన
విధానమును విశదముచేసెను. లజపతిరాయి
గారి మరణము గలుగజేసిన సంతాపము ప్రజ
లకు వారిపట్ల గల భక్తిని అసంతముఖము

లను విశదము చేసినది. ఆ సేతు హిమా
చలము గల భారతవర్షమునందు దుఃఖ
తరంగములు పొంగి పొరలినవిధమును గతిం
చిన మూడు వారముల యుదంతము విశదము
చేయుచున్నది. కాంగ్రెసునాయకుల ఆ దేశా
నుసారము నవంబరు ౨౯ వ తేదీని దేశమునం
దంతటను జరుపబడినమహాసభలు ప్రజలకు
లాలాలజపతిరాయి గారి మీద గల భక్తిని
విశదము చేయుచున్నవి. ప్రజలు వారిభక్తి
భావమును సార్థకము చేయుటకై అస్సారి,
మాలవ్యా, బిల్లా, గాంధిగార్లు నిర్ణయించిన
మార్గము నవలంబించుట పవిత్రధర్మమై
యున్నది. నాయకులు నిర్ణయించిన గీ లక్షల
నిధిని వెంటనే సమకూర్చుటకు ప్రజలందరును
పాటుపడుట లజపతిరాయిగారి పట్ల గల భక్తి
ని జూపుటకు సాధనముగ నుండగలదు. లాలా
జీకి స్మరణమందిరములు భారతీయుల హృద
యమందిరములు. లాలాజీ తన భౌతికదేహ
మును చాలించినను వారి యాత్మ సర్వత్ర
ప్రత్యక్షమగుచు భారతీయులకు స్వధర్మనిర్వహ
ణమార్గమును బోధించుచున్నది. దేశారాధన
జీవనమునకుగల ప్రతిబంధకములను, పరమార్థ
మును లాలాజీజీవిత ముపదేశించుచున్నది.
అనన్యమైన భక్తియే సకలయోగములకును
పరమసాధనమని శ్రీకృష్ణభగవానుడు పార్థ
నకుజేసిన మహాపదేశమును లాలాలజపతి
రాయి వారి జీవితమునందు సార్థకముచేసిన
విధమును వారి పవిత్రజీవితము విశదము
చేయుచున్నది. దూషణభూషణ తిరస్కార

రములు దేశభక్తిపరాయణుడైన లజపతిరాయగారి దేశభక్తికి ప్రతిబంధకములు గాక సాధనములైనవి. సైమనుకమిషనును బహిష్కరించుటయందు జూపిన యత్సాహమును, కార్యపరత్వమును, త్యాగమును భారతస్వాతంత్ర్యప్రియులకు మార్గదర్శకమై యుండుగాత! కర్మయోగపరాయణుడైన లాలాజీ జీవితాదర్శము భారతీయులను కర్మయోగులను జేయుటకు వినియోగపడుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాత!

* * *

సైమనుకమిషను

సైమనుకమిషను వ్యవహారములు పరిహాసపాత్రము లగుచున్నవి. వారి నాటక ప్రదర్శనము మహాప్రహసనముగ నున్నది. అన్నిరంగములును హాస్యబీభత్స రసమయములై యథార్థమైన ప్రయోజనము సంతృప్తినము చేయుచున్నవి. వివిధసంఘములు స్వసంఘ ప్రయోజనములను సమర్థించుచున్నవి. మహమ్మదీయులు, యూరపియులు ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యమును గోరుచున్నారు. హిందువులు, క్రైస్తవులు ప్రత్యేకసాంఘిక ప్రాతినిధ్యమును నిరసించుచున్నారు. నిరంకుశాధికార వర్గము సంస్కరణములను ప్రతిపేదించుచున్నది. భారతీయనాయకులు స్వరాజ్యమును గోరుచున్నారు. స్వరాజ్య మధినివేశరాజ్యవిధాన మైనను, స్వతంత్రరాజ్యవిధాన మైనను, భారతీయ నాయకులకును ప్రజలకును బ్రిటిషు

రాజ్యాధికారులమీద సంపూర్ణమైన అవిశ్వాస ముదయించిన విధమును దేశవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. సైమనుకమిషను సమక్షమున తయారుచేయబడుచున్న సాత్యమంతయును స్వలాభార్థమై కల్పితమైనసాత్యముగనున్నది. సహప్రయోజనార్థమై వెలసిన సంఘములు స్వప్రయోజనానుకూలమైన సాత్యమును సృష్టించుచున్నవి. రాష్ట్రీయప్రభుత్వములు గుప్తసాత్యమును సమకూర్చుచున్నవి. మొదటి దానివలె రెండవదియును దేశప్రయోజనములకు నిరర్థకము. బహిరంగసాత్యమునందు సారము లేదు; రహస్యసాత్యమునందు దర్థములేదు. అయినను సైమనుకమిషను నాటకము యథావిధిగ సాగుచున్నది. ఆనాటకమువలన దేశమునకు ప్రయోజనము లేకపోయినను, అశక్తి దౌర్జన్య ప్రభావము దేశమునకు విశదమగుచున్నది. సైమను కమిషను వ్యాజ్యమున నిరంకుశప్రభుత్వాధికారులు చూపుచున్న దౌర్జన్యము ప్రభుత్వమునకు సహజమైన దౌర్జన్యవృద్ధియమును విశదము చేయుచున్నది.

* * *

నిరంకుశవిధానము-బహిష్కరణము

బ్రిటిషు ప్రభుత్వమున కాధారమైన పశుబలప్రభావమును సైమను బహిష్కరణ వ్యవహారములు విస్ఫోటము చేయుచున్నవి. సైమనుకమిషను బాంబయియందు కాలుపెట్టినది మొదలు లోకమునందంతటను ప్రతిధ్వనించు

చున్న సైమనుబహిష్కరణ ఘోషయును, ప్రత్యక్షమగుచున్న నల్ల జెండాలును ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వాతంత్ర్యాభిలాషను విశదముచేయుచున్నవి. బాంబయి, పునహా, లాహోరు, కరాచి, డిల్లీ, లక్నోనగరములందు ప్రజానాయకులు వ్యక్తముచేసిన బహిష్కరణోత్సాహము ప్రజాశక్తిని, ప్రభుత్వదౌర్జన్యమును విశదముచేసినది. ప్రజాహృదయము నందుగల భావముల సరికట్టుటవలన ప్రభుత్వమునకు దౌర్జన్యము సిద్ధించునుగాని బలము సిద్ధించదు. ప్రజలకు భావప్రకటనమునందు దల సామాన్యపుహక్కును ప్రభుత్వము నిరోధించుట దౌర్జన్యమార్గమునకు సాధనంబగుచున్నది. లాహోరునందు లాలాజి మొదలగు నాయకులను లాటి దెబ్బలు కొట్టుటయును, లక్నోయందు పండితజవహరిలాలుగారు మొదలగు నాయకులను లాటి దెబ్బలు కొట్టుటయును సైమనుకమిషనుకు లాటి దెబ్బల కమిషను నామమును సమకూర్చినది. సైమనుకమిషను పట్ల భారతీయులకు గలయసహ్యమును నిరంకుశాధికారచర్యలు స్థిరతరముచేయుచున్నవి. లాలాజిమరణము బహిష్కరణోద్యమమునకును, స్వరాజ్యమునకును నుత్తేజమును గలుగజేసిన విధమును దేశావ్యమైన గాఢానుతాపము విశదముచేయుచున్నది. నైహుకుమారునకు సంప్రాప్తమైన దెబ్బలు నిరంకుశ దౌర్జన్యస్వభావమును విశదముచేయుచున్నవి. క్రియ లేని ప్రారంభముల కాఢంబర మధికమను సామెతను, సైమనుసప్తకము విశదముచేయుచు

న్నది. వేడుకలందున్న విందులందును గల యుత్సాహము వ్యవహారములందు లేదని సైమనుకమిషనువ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. నిర్ణయమైన విషయముల కీకఫ పటనాటక ప్రదర్శన మేల కావలయునో తెలియకున్నది. సామ్రాజ్యాభిమానమునకిది సహజలక్షణమై యుండును. బాల్ఫరుప్రభువు సర్ బాఫ్ సైమనువిషయమై సామాన్యవిషయములందు ఘనుడనియును, మహాత్కార్యములందు సామాన్యుడనియును చెప్పిన యభిప్రాయమును వారివ్యవహారక్రమము వరిస్ఫుటముచేయుచున్నది. సైమనుగారిలక్ష్యము స్వరాజ్యవిధానమును విడిచి సాంఘిక ప్రాతినిధ్యమును, ఆంగ్లో ద్యోగములను, బ్రిటిషు ప్రయోజనములను నాపించుచున్నది. సైమనుగారిలక్ష్యము బ్రిటీషురాజ్యాధికార సంరక్షణమునందు లగ్నమైన విధమున స్వరాజ్య నిర్మాణ విధానమునందు లగ్నము గాకూడుటవలన, కమిషనువలనను నేవిధమైన ప్రయోజనమును గలుగదని పయోనీయరు పత్రికయే తెలుపుచున్నపుడు భారతీయులు భేదాభిప్రాయమును గలిగియుండుట నిరర్థకము. సైమనుకమిషను బహిష్కరణమునందు జూపినశక్తిని నైహునివేదికపట్లను సైతము చూపుట స్వరాజ్యసాధనిర్మాణమునకు సాధనముగ నుండగలదు.

* * *

నైహునివేదిక

లక్నోయందు సకలపక్ష సమావేశము నిర్ణయించిన స్వరాజ్య సంభావనమును

జీర్ణియందు గూడిన అఖిలభారత కాంగ్రెసు కమిటీయను వాదించుట శుభసూచకముగ మున్నది. శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగారికిని, నెహ్రుగారికిని కుదిరిన సమాధానము వాగ్వివాదముల కంతమును గలుగజేసినది. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యప్రియులును, అధినివేతరాజ్యవిధానప్రియులును సన్యోగ్య సంఘర్షణము లేక స్వరాజ్యవిధానములను ప్రచారము చేయుట కవకాశము లేర్పడినవి. ఒకవైపున సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య సమితులును, ఒకవైపున సకలపక్షసమావేశములును స్వరాజ్యప్రచారమును జేయుచు స్వరాజ్యావసరమును, స్వరాజ్యకాంక్షను ప్రత్యక్షముచేయుచున్నవి. సకలపక్షముల వారిని నెహ్రునివేదిక ఏకవేదికయందు సమావేశము చేయగల విధమును గతమాసమునందు సమావేశములైన సకలపక్షసమావేశములు విశేషము చేయుచున్నవి. మండలసభలు, రాష్ట్రీయసభలు నెహ్రునివేదికను సమర్థించుచు స్వరాజ్యాందోళనమునకు బలపోషణములను గలుగజేయుచున్నవి. దేశమునందంతటను మహాసభలు చేయుచున్న శీర్షాసములు సైమనుకమిటీకి వినబడుచున్నను కమిటీ లక్ష్యము నాకర్షింపజాలకున్నవి. తెలిసియును తెలియనటులు నటించెడివారలకు దెలుపుట బ్రహ్మకై నను సాధ్యముగాని విషయముగదా! సైమనుకమిషను నాటకప్రదర్శనము మూడుమాసములతో నంతము నొందగలదు. సకలపక్షసమావేశము నిర్ణయించెడి రాజ్యాంగవిధానము స్వరా

జ్యనిర్మాణమునకు సాధనభూతము కాగలది సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమైనను, అధినివేతరాజ్యవిధానమైనను భారతీయులకక్షమీద నాధారపడియున్నది గాని బ్రిటీషుప్రభుత్వపు దాక్షిణ్యముమీద నాధారపడి యుండులేదు. ముప్పదిమూడుకోట్ల భారతీయుల దృఢసంకల్పము స్వరాజ్యమును సంపాదించగల విధమును సహాయ నిరాకరణోద్యమసందర్భమునను, సైమను బహిష్కరణోద్యమ సందర్భమునను ప్రజలు చూపుచున్న నిగ్రహము సువ్యక్తము చేయుచున్నది. నిరంకుశాధికారవర్గ మవలంబించుచున్న దౌర్జన్యవిధానము భారతీయుల నిగ్రహసామర్థ్యమును విశేషముచేయుచున్నది. లాహోరు లక్నోపురము లందువలెనే యితరపురములందును సైమను బహిష్కరణోద్యమమునందు ప్రజానాయకులు నిగ్రహ పరాయణులై మెలంగుటకు భారతమాత యనుగ్రహించు గాత!

* * *

సంద్యాలసభలు

గతమాసమునందు సంద్యాల పురమునందుగూడిన యాంధ్రమహాసభలును, కల్యాణ్ నందు గూడిన యాంధ్రసాంఘిక సభయును, నితరసభలును ఆంధ్రహృదయమునందు గలిగిన ప్రభోధమును సువ్యక్తముచేయుచున్నవి. సంద్యాలయందు గూడిన ఆంధ్రమహాసభ, సంగీతమహాసభ, జాతీయధ్వజారోహణము, ఖడ్గరు ప్రదర్శనము, గోరక్షణసభ, రాష్ట్రీయసభ, సకలపక్షసమావేశము, పశ్చిమాంధ్రమహాసభ,

చునునభ ప్రజాహృదయమునందు ప్రవర్ధమా
నంబగుచున్న ప్రబోధమునకు నిదర్శనములుగ
నున్నవి. ఈనభల కాధ్వర్యమును వహించిన
హరినర్వోత్తమరావుగా రాంధ్రుల కృతజ్ఞత
కు పాత్రులు. రాధాకృష్ణయ్యగారు, దొరసా
మయ్యంగారు, శ్రీనివాసయ్యంగారు, ప్రకాశ
ముగారు, బెజంట్లమ్మగారు, చతుర్భుజదాసు
గారు, కోటి రెడ్డిగారు వారియుపదేశములం దాం
ద్రాభ్యుదయ సాధనములను, సర్వకాజ్యనంపా
దన సాధనములను విశదముచేసి. రెండుదిన
ములం దిన్ని సభలను నిర్వహించుటయందుగల
సాధక బాధకములు సభానిర్వాహకులకును,
ప్రతినిధులకును, ప్రేక్షకులకును విశదమైనది.
కాల ముగియఁ పన్యాసములలోను, ప్రసంగము
లతోను గడిచినది. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు
సాధనభూతమైన వివిధరంగములందును
కార్యవిధానమును నిర్ణయించుట కవకాశము
లేకపోయినది. అనేక సభ లేకకాలమునం దొక
చోటను సమావేశమగుటయందే ఈదోషము
ప్రక్షిప్తముగ నున్నది. కాల మతిస్వల్పమైనపు
డిదోషము ద్విగుణకృతమగుచున్నది. ఉపన్యా
సములు, సిద్ధాంతములు, ప్రయోజనమును

సమకూర్చవలసిన యవసరము పోయి కార్య
విధానము ప్రయోజనమును సమకూర్చవలసిన
యుగ మేర్పడినది. ప్రత్యేక విషయములకు
ప్రత్యేకసభలను కార్యదత్తు లేర్పాటు చేయ
వలసినయవసరము వర్తమాన కాలమునందు
గల్గినది. సంగీత సాహిత్యములు, చిత్రకళలు,
సాఘికవ్యవస్థలు రాజ్యాంగములు, పరిశ్రమలు
వ్యవహారదత్తుల నిర్వహణమునం దభివృద్ధిని
జెందవలసిన యవసరము సర్వత్ర గోచరం
బగుచున్నది. భావికాలమునం దైనను ప్రజా
నాయకులు ప్రత్యేకవిషయములకు ప్రత్యేక
సభల నేర్పాటుచేసి దేశసాభాగ్యమునకును,
ప్రజాక్షేమమునకును మూలబీజమైన కార్య
విధానమును నిర్ణయించుదురు గాత! ఆంధ్ర
సభలను బెజవాడ కావ్వనము చేసిన కాశీ
శ్వరరావు గారును, వారి మిత్రులును సా
మార్గము నవలంబించుట కాంధ్రదేశము ప్రో
త్సహించుగాత! పరోక్షము గనున్న ఆంధ్రత్వ
మును అపరోక్షము చేయుట కాంధ్రులు కృత
నిశ్చయులై కామితార్థములను బడయుదురు
గాత!

